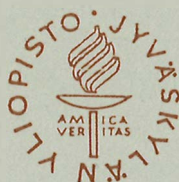

Erik Ahlman

Artikkeleita (2)

TEOKSET IX

Verkkoversio julkaistu Erik Ahlmanin
oikeudenomistajien luvalla

URN:ISBN:978-951-39-8662-9
ISBN 978-951-39-8662-9 (PDF)
ISSN 0357-4105

Erik Ahlman, Artikkeleita (2)

Julkaistu Erik Ahlmanin oikeudenomistajien
ja Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen luvalla

Jyväskylän yliopisto
Filosofian laitos
Julkaisu 57

ISBN 951-680-970-7
ISSN 0357-4105

Jyväskylä 1993

Kasvatus ja Koulu

(1917-1947)

Toimittanut

Leena Nukari

Saatteeksi

Jyväskylän yliopiston filosofian laitos on julkaissut v. 1992 uusintapainoksina filosofi ja kielitieteilijä Erik Ahlmanin kaikki seitsemän suomen kielistä teosta (Teokset I -VII). Näiden teosten jatkoksi on koottu neljänä teoksena julkaistava Ahlmanin artikkelikokoelma. Artikkelit ovat ilmestyneet vuosina 1917 - 1952 seuraavissa aikakauskirjoissa: Ajatus (Teokset VIII), Kasvatus ja Koulu (Teokset IX), Aika, Valvoja-Aika ja Valvoja (Teokset X) sekä Virittäjä (Teokset XI).

Varhaisin artikkeli, vuonna 1917 Kasvatus ja Koulu- lehdessä ilmestynyt "Yleinen sivistys ja koulu", on vasta väitelleen klassisten kielten opettajan puheenvuoro sivistyksen puolesta - "käpökäytännöllisyyttä" vastaan. Viimeiseksi jäänyt artikkeli, "Henki' ja 'sielu' ", joka ilmestyi vuonna 1952 Valvojassa, on itsenäisen ajattelijan yritys antaa hengen käsitteelle psyykkisestä todellisuudesta riippumaton merkitys omana "maailmana", "hengen maailmana". Näiden kahden samanmielisen artikkelin väliin mahtuu mitä erilaisimpia aihepiirejä koskettavia artikkeleita, jotka eroavat toisistaan niin sisällöltään kuin muodoltaan. Jotkut artikkeleista - lähinnä Ajatuksessa ja Virittäjässä ilmestyneet - ovat jo sinällään itsenäisiä tutkimuksia, ja myös sellaisina ne on tiedeyhteisössä aikanaan vastaanotettu. Osa artikkeleista on ajankohtaisia katsauksia ilmiöihin, joiden Ahlman näkee heijastavan kulttuurin ilmapiiriä. Monet niistä ovat kulttuurikriittisiä kannanottoja, joissa kirjoittaja avoimesti esittää oman perustellun näkemyksensä kaihtamatta yleisen mielipiteen kyseenalaistamista.

Vaikka artikkelikokoelma ei muodosta mitään yhtenäistä kokonaisuutta, kuuluu siinä johdonmukaisesti Ahlmanin persoonallinen filosofin ääni. Ahlman puhuu hienovaraisesti, ilman paatosta, mutta silti omista lähtökohdistaan tinkimättä. Omaperäisen ajattelijan vaikutelmaa vahvistavat ne humoristiset ja taiteelliset sävytykset, joilla Ahlman ilmaisee omaa mielen laatuaan.

Artikkeleiden ryhmittely neljäksi teokseksi pyrkii kuvastamaan Ahlmanin toiminnan ja tuotannon monipuolisuutta. "Ajatuksen" artikkelit edustavat Ahlmanin varsinaista filosofista tuotantoa, jossa korostuu arvofilosofia. "Virittäjässä" Ahlman esiintyy kielitieteilijänä ja kielifilosofina. Kulttuurilehdissä "Aika, Valvoja-Aika ja Valvoja" Ahlman näyttäytyy ennen kaikkea yhteiskunnallisena keskustelijana ja kulttuurifilosofina. "Kasvatus ja Koulu"-lehdessä korostuu Ahlmanin toiminta opettajien filosofisena kasvattajana ja korkeakoulun rehtorina, mutta myös Ahlmanin merkitys suomalaisena kasvatusfilosofina.

Artikkelikokoelma on julkaistu alkuperäisten kirjoitusten näköispainoksena. Tästä on aiheutunut eräitä teknisiä vaikeuksia esim. sivunumeroinnin ja lähdetietojen merkitsemisen osalta. Juokseva sivunumerointi on lisätty sivun alalaitaan, ja jokaisen artikkelin alkuun on merkitty alkuperäinen lähde. Sisällysluettelossa on mainittu vain artikkelin nimi ja ilmestymisvuosi. Näköispainoksen tuoman autenttisen vaikutelman kustannuksella on ulkoasun yhtenäisyys pakostakin kärsinyt.

Ahlmanin filosofian merkityksen uudelleen arviointi ja tuotannon uudelleen julkaiseminen on prof. Reijo Wileniuksen ansiota. Hän on myötävaikutuksellaan mahdollistanut myös näiden artikkeleiden yhtäaikaisen julkistamisen. Tästä mahdollisuudesta haluan häntä kiittää. Artikkelikokoelman laatimisessa saamistani asiantuntevista neuvoista kiitän Pellervo Oksalaa, jonka apu on ratkaisevasti vaikuttanut työn edistymiseen. Edellä viittaamiini teknisiin vaikeuksiin on avun tuonut Eija Koivisto, jota kiitän kärsivällisestä ja paneutuvasta työskentelystä kokoelman viimeistelyssä.

Leena Nukari

SISÄLLYS

Yleinen sivistys ja koulu (1917)	1
Pedagoogisista fiktioista (1920)	8
"Uusi psykologia" (1925)	21
Kasvatuspäämäärien ongelma (1926)	29
Alatajuinen omatunto ja sen rankaisujärjestelmä (1927)	38
Muuan länsimaisen kulttuurin probleemi (1928)	46
Luonne ja persoonallisuuden seestyminen (1928)	52
Eräistä kasvatustilanteiden sielullisista vaikeuksista (1930)	58
Nykyaikaisen luonnetutkimuksen virtauksia (1932)	65
Individualismin kriisi (1934)	73
Uskonnon mahdollisuudet nykyaikana ja kuolemattomuusajatus (1934)	78
Kulttuurin synty ja kuolema (1936)	85
"Historian tuomio" (1936)	93
Filosofian tehtävästä (1937)	101
Kasvatedellytykset, kasvatustilat, kasvatustilat (1937)	110
Mitä ihminen on? (1938)	118
Tulevaisuuden ihmiskunta (1939)	123
Propagandan ja kasvatuksen periaatteellinen ero (1939)	130
Voimmeko tietää jotakin olemassaolon tarkoituksesta? (1940)	133
Oikeudenmukaisuuden periaate kasvatustyössä (1941)	138
Nykyajan kulttuurikriisi (1941)	146
Tieteen arvovapaudesta (1942)	152
Rohkeuden ilmenemismuotoja (1943)	157
Huomautuksia kasvatuksen käsitteeseen (1944)	165

Kasvatusopillisen korkeakoulun avajaispuheita:

Kasvatusopillisen korkeakoulun viidennen lukuvuoden alkaessa (1938)	172
Kasvatusopillisen korkeakoulun seitsemännen lukuvuoden alkaessa (1940)	178
Kasvatusopillisen korkeakoulun yhdeksännen lukuvuoden alkaessa (1942)	185
Kasvatusopillisen korkeakoulun kymmenennen lukuvuoden alkaessa (1943)	190
Kasvatusopillisen korkeakoulun yhdeksäntoista lukuvuoden alkaessa (1944)	199
Kasvatusopillisen korkeakoulun kahdeksentoista lukuvuoden alkaessa (1945)	206
Kasvatusopillisen korkeakoulun kolmannentoista lukuvuoden alkaessa (1946)	215
Kasvatusopillisen korkeakoulun neljäntoista lukuvuoden alkaessa (1947)	224

Yleinen sivistys ja koulu.

Alustus Suomal. Normaalilyseon konferenssissa.

Kirj. Erik Ahlman.

Kysymyksellä sivistyksestä on kieltämättä mitä suurin merkitys sekä yleiseltä että nimenomaan koulukasvatuksen kannalta, mutta samalla se on kysymys, jonka käsitteleminen on vaikea ja vaativa. Vaikeuksia tuottaa jo itse sivistyskäsitteen selvittäminen ja määrittäminen. Sillä sana »sivistys» kuuluu niihin meidän aikanamme sekä sopivissa että sopimattomissa yhteyksissä käytettyihin iskusanoihin, joitten sisällys on varsin epä-määräinen ja vaihteleva. Kun puhutaan ammattisivistyksestä, tieteellisestä ja teknillisestä sivistyksestä vieläpä yleissivistyksestä ja kansalais-sivistyksestä, on asia jonkun verran selvempi kuin puhuttaessa vain sivistyksestä semmoisenaan ja sivistyneistä ihmisistä.

Ja kuitenkin, mikä onkaan yleisempää meidän päivinämme kuin jakaa ihmiset sivistyneisiin ja sivistymättömiin. Sivistyneet muodostavat säädyn, joka on kunnioitetummassa yhteiskunnallisessa ja säännönmukaan myös paremmassa taloudellisessa asemassa. Ei siis ihme, että mahdollisimman monet pyrkivät tähän säätyyn. Sivistyksen hankkiminen eri muodoissa on nykyään tavallisempaa kuin koskaan ennen.

Millä perusteella erotamme sivistyneen henkilön sivistymättömästä? Mikä tai mitkä ominaisuudet ovat edelliselle tunnusmerkillisiä? Ei ole niinkään yksinkertaista antaa tyydyttävää vastausta tähän kysymykseen. Jos katsoisimme, mitä kaikille niille henkilöille, joita kuulee sanottavan sivistyneiksi, on lopultakin yhteistä, tulisimme ehkä siihen tulokseen, ettei sellaista yhteistä ole, vaan että milloin mitäkin seikkaa pidetään silmällä

nimitystä käytettäessä. Kuitenkin voidaan mainita eräitä ominaisuuksia, joita yleensä tuon nimityksen käyttäminen edellyttää.

Lähinnä ovat nämä seikat enemmän tai vähemmän ulkonaista laatua.

Niinpä esim. ulkoasuun nähden asetamme sivistyneelle henkilölle määrättyjä vaatimuksia. Samoin edellyttämme käyttäytymisessä erittäin sovinnaisten sääntöjen tuntemista. Tärkeänä pidetään myös huolellista kielenkäyttöä sekä nimenomaan taitoa oikeasti lausuttuina ja oikeassa merkityksessä käyttää vierasperäisiä sanoja. Edelleen on ulkonaisena sivistyksen tukena se, että on läpikäynyt korkeamman oppilaitoksen ja suorittanut vissejä tutkintoja. Vieraiden kielen osaamista pidetään myös usein sivistyksen kriteerina. Vihdoin pitää yleinen mielipide jommoisenkin korkeata elintasoa sivistyneille ominaisena.

Tämäntapaisten ulkonaisten seikkojen ohella oletetaan kuitenkin sivistyneellä olevan eräitä henkisiä kykyjä ja ominaisuuksia. Ja oikeastaanhan juuri näiden — ainakin otaksuttujen — sisäisten ominaisuuksien perusteella asianomaiselle annetaan sivistyneen nimitys. Tuo ulkonainen puoli on vain sisäisen puolen ilmaisumuoto tai on sen luonnollinen seuraus.

Mitkä sivistyneelle ominaiset henkiset kyvyt oikeastaan ovat, sitä ei useakaan liene selvittänyt itselleen. Sivistynyt tunnetaan vaistomaisesti, ei minkäänlaisen analysin nojalla. Itse asiassa kuitenkin sanoessamme jotakin henkilöä todellisesti sivistyneeksi, myös implicite olemme lausuneet mielipiteemme siitä, millaisen tahdomme sivistyneen henkilön olevan, mitä ominaisuuksia hänessä pidämme sivistyksellisesti arvokkaina. Me lausumme t. s. samalla mikä on sivistyksen ihanne tai mistä päin se on etsittävässä. Jokainen yksilö ratkasee tämän asian omasta kohdastaan samoin kuin sen myös ratkasee kukin kansa.

Tässä suhteessa ovat ihanteet sangen erilaiset. Erilainen oli antiikkisten kansojen sivistysihanne, kuin nykyajan kansojen, erilaisia ovat esim. intialaisten, kiinalaisten, semiittien ihanteet kuin länsimaisten kansojen. Ja viimeainittujenkin keskuudessa tapaamme eroavaisuuksia, mainitaksemme vain anglosaksilaisten ja germaanisten kansojen erilaiset sivistysihanteet. Mutta tietysti on yhteistäkin olemassa.

Eräistä asiasta lienevät kaikki ne yksimielisiä, jotka syvällisemmin ovat ajatelleet yksilöllisen sivistyksen olemusta, nim. siitä, ettei sivistys ole mitään muuta persoonallisuudesta irrallista, mikä voitaisiin pukea päälle kuin vaatekappale tai joka voidaan oinistaa kuin jokin ulkonainen väline määrätyn käytännöllisen tarkotuserän saavuttamista varten. Sivistys on päinvastoin jotakin joka elimellisesti kuuluu ihmisen henkiseen rakenteeseen, se on määrätynlainen ja määrätynsävyinen suhtautuminen ympäristöön. Se tulee näkyviin kaikessa mitä asianomainen tekee, puhuu, ajattelee ja tuntee. Se kasvaa esille ihmisestä koulutuksen ja kehittämisen kautta. Sivistys ei ole pohjaltaan eräiden teknillisten taitojen omaamista, jos kohta sellaiset usein liittyvät sivistykseen ja sivistys helpottaa niiden saavuttamista. Myöskään ei sivistys ole vussin tietomäärän omaamista, joskin meidän on myönnettävä, että tietojen omaaminen on ominaista sivistyneelle ihmiselle. Sekä teknilliset taidot että teoreettiset tiedot ovat sittenkin jotakin ulkonaista, joka voidaan tuota pikaa oppia ja taas unohtaa. Mutta sivistyksestä on sanottu, että se jää, sitten kuin kaikki on unohdettu. Myönnettäköön, että tiedoilla ja taidoilla on tärkeä merkitys sivistyksen hankki-

misessa, mutta ne eivät semmoisenaan muodosta sivistystä, vaan sen aikaansaa se kehitysprosessi, minkä alaiseksi henki on joutunut tietoja omaksuttaessa, se arvostelukyvyn terottuminen ja näköpiirin laajeneminen, mikä siitä on ollut seurauksena. Sivistys ihmisessä on ikäänkuin määrätynlainen vire. »Sivistystä ei ratkase sisällys, vaan muoto» sanoo Fr. Paulsen.

Kun koulu intellektualisessa suhteessa tahtoo sivistää oppilaitaan, ei näin ollen ole pidettävä silmällä mahdollisimman laajan ja moninaisen tietoa-aineksen ahtamista heidän päähänsä, vaan koetettava kehittää heidän arvostelukykyään ja laajentaa heidän henkistä näköpiiriään. Monipuolisuus tiedoissa on epäilemättä hyvä, kunhan se vain ei yhdy pintapuolisuuteen, mikä on todellisen sivistyksen pahin vihollinen. Perinpohjainen tutustuminen johonkin aineeseen tai sen osaan on parempi kuin monien aineiden ylimalkainen opettaminen. Polyhistoreja ei koulu missään tapauksessa meidän aikanamme voi kehittää ja vissien erikoistietojen jakeleminen oppilaille sopivissa annoksissa vastaisia mahdollisuuksia varten on myös jotenkin epäotollista työtä ei ainoastaan sentähden, että aineiden lukumäärää voitaisiin lisätä äärettömiin asti, vaan myös koska ammattikoulut voivat sen paremmalla menestyksellä tehdä. Oppikoulun perusluonteen kanssa on ristiriidassa käytännöllisten näkökohtien huomioonottaminen liian suuressa määrin. Niiden tarkoituksena ei ole kasvattaa tuhattaitureita yhtä vähän kuin ammattimiehiäkään määrätuille aloille. Jos liian monia näkökohtia pidetään silmällä, ei saavuteta niistä kunnollisesti yhtäkään. Me opimme itse asiassa paremmin tuntemaan todellisuuden perinpohjaisesti tutustumalla johonkin sen osaan kuin päällisinpuolien oppimalla vähän sitä, vähän tätä. »Multum, non multa» sanoo sananparsikin.

Kysymystä, mitä sivistykseen kuuluu, ei voida ratkasta sitä ennen olemalla selvillä siitä mikä sen *tarkolus* on. »Sivistys sivistyksen vuoksi» tuskin lienee ohje, jolle voisimme toivoa vastakaikua. Sanoimme, että sivistyksen tulee elimellisesti kasvaa esiin persoonallisuudesta. Nyt olisi se käsityskanta lähinnä, että sivistyksen tuleekin juuri täydellistyttää ja rikastuttaa tätä samaista persoonallisuutta, antaa ihmiselle intellektualisia, esteettisiä ja moraalisia arvoja, laajentaa hänen näköpiiriään, niin että hän saavuttaa sen hengen vapauden, joka on ollut aina ominainen ihmiskunnan etevimmille edustajille. Sivistyksen tulisi saattaa ihminen tajuamaan sitä kulttuurielämää, jonka keskellä hän elää, ymmärtämään kaikkea inhimillistä. Sen tulisi tehdä ihmiselle mahdolliseksi sisäisesti vallottaa maailma, moninaisine ilmiöineen ja ongelmineen, avata ikkunat häntä ympäröivään aineelliseen ja henkiseen todellisuuteen. Sen tulisi tehdä hänelle mahdolliseksi kehittää ja viljellä hänen erikoisesti inhimillisiä kykyjään, kehittää *ihmistä* ihmisessä. Itsensä kaikinpuolisen kehittämisen ihanne oli muinaisen hellenisen sivistyksen saavutus. Mahdollisimman täydellisten ja monipuolisesti kehittyneiden yksilöiden luominen oli sivistyksen päätarkotus. Aristoteleen entelekia-opissa on tämä katsantokanta saanut teoreettisen ilmaisunsa. Paljoa myöhemminkin kaikuvat samat vaatimukset voimakaina erittäinkin renesanssin ja saksalaisen romantiikin aikoina.

Kieltämättä on tämä tarkotusperä suuri ja kaunis ja kerran myös mitä kauneimmassa muodossaan toteutettu, nim. juuri muinaisten kreikkalaisten keskuudessa, vieläpä tavalla, joka tekee tämän pienen kansan mai-

neen kuolemattomaksi kulttuurin historiassa. Tämä on niin tunnettu asia, että on turhaa siinä sen pitemmälti viipyä. Ja epäilemättä vieläkin on ihmisen täydellisentäminen ja harmoninen kehittäminen eräs korkeamman sivistyksen jaloimpia päämääriä. Mutta se ei enää ole ainoa päämäärä eikä myöskään meidän aikanamme mahdollinen toteuttaa siinä mielessä kuin muinaiset hellenit ajattelivat.

Kreikkalaisilla oli filosofisessa ajattelussa etualalla yleistyyppin idea, yleistyyppin, joka on yksi, muuttumaton ja täydellinen. Todellisuus kuitenkin osottaa, ettemme missään tapaa yleistyyppiä semmoisenaan, vaan kuskakin konkreettisessa yksityisoliossa ovat milloin mitkin ominaisuudet etualalla toisten joko puuttuessa tai ollessa vähemmin kehittyneitä. Niin myös ja erittäinkin juuri ihmisessä. Harmonisen malli-ihmisen kehittäminen on jo puuttuvain personallisten edellytysten tähden mahdoton. Tähän tulee vielä lisäksi se, että nykyään pitkälle mennyt erikoistuminen ja kärjistynyt olemassaolon taistelu estää kaikkien puoltien kehittämistä. Herder tosin sanoo: »Menschen sind wir eher als wir Professionisten werden», mutta asiat ovat kuitenkin sillä kannalla, että meidän ainakin on oltava ammattimiehiä; nyt pitäisi sivistyksen kautta saavuttaa se että samalla myös voisimme olla ihmisiä. Täysin ei kukaan voi ihmisyyttä toteuttaa: »vain koko ihmiskunta yhdessä toteuttaa ihmisyyden», sanoo Göthe, joka kuitenkin jos kukaan oli ihminen, *ἦρας ζοκῆν*. Samainen Göthe sanoo, että yksilön kannalta on suurta nähdä oma työnsä koko ihmiskunnan yhteisen pyrkimyksen ja yhteistyön taustaa vastaan. Juuri sivistys antaa yksilölle kyvyn kohdella omaa itseänsä ja omaa työtänsä tällä tavoin »sub specie totalitatis», kokonaisuuden näkökulmasta.

Meidän aikanamme ovat sivistyksen arvioinnissa käytännölliset näkökohdat päässeet etualalle. Käytännöllisiä tarkotuseriä, sellaisten seikkojen huomioonottamista, jotka tekevät yksilön menestymisen olemassaolon taistelussa mahdolliseksi, painostetaan ennenkuulumattomassa määrässä ja näihin kysymyksiin osotetaan mitä suurinta mielenkiintoa. Tämä johtuu osaksi siitä kovasta kilpailusta mikä nykyään tosiaankin on olemassa kaikilla aloilla, nimenomaan elinkeinoelämän alalla; sitäpaitsi ovat eräät teieteelliset oppisuunnat kuten darvinismi ja filosofiassa pragmatismi tuoneet nämä kysymykset päiväjärjestykseen. Itsensä tehostaminen osotetaan elämän peruslaiksi. Ihmiskunnan henkinen elämä on kuin joutunut uuteen vaiheeseen, jolla on tunnusmerkillisenä käytännöllisten näkökohtain ylenmääräinen painostaminen.

Niin paljon totta kuin onkin näissä virtauksissa on kuitenkin se vaara tarjona, että johtopäätökset käytännössä viedään äärimmäisyyksiin. Kaikkialla tahdotaan käytännöllisiä näkökohtia huomioonotettaviksi ja mikä on silmiinpistävää — yksinomaisesti. Tällöin unohtetaan useinkin, että on muitakin arvokkaita asioita kuin puhtaasti käytännölliset, niin m. m. juuri ne, joihin hellenisen kulttuurin näimme panneen niin suurta painoa. Tyypillinen amerikalainen käpökäytännöllisyys on monelta niin sokaisnut silmät, että luulevat ainoan onnen ja elämän arvokkaan päämäärän piilevän yksilöllisten yritysten käytännöllisessä menestymisessä ja aineellisten tai ainakin konkreettisesti määriteltävien etujen saavuttamisessa. Jos tätä menoa jatketaan, tullaan lopulta siihen, että miltei ainoa tyydytys minkä ihminen katsoo kannattavan itselleen hankkia, on tyydytys, joka johtuu

jonkun yrityksen menestymisestä. Se saa edustaa henkisiä arvoja. Tämöisten käytännöllisten ja näköjään järkevien tarkotusperien tieltä saavat siirtyä romukoppaan taide, filosofia, uskonto, vieläpä tiedekin, jolle se ole puhtaasti teknillistä ja edistä välittömästi käytäntöä, siis kaikki se, mitä ennen on totuttu pitämään ihmiskunnan arvokkaimpana saavutuksena. Mutta itse asiassa on tämä järjetöntä politiikkaa, joka lopulta kostautuu. Käytännöllisyys vietyä in absurdum kääntyy lopulta itseään vastaan. Osottautuu ehkä näet, ettei tuo kiitetty käytännöllisyys ollutkaan niin käytännöllistä kuin ensin luultiin. Ollaan nim. käytännöllisiä pienessä, mutta ei olla käytännöllisiä suuressa. Ei esim. ole yksityisille käytännöllistä aina seurata eettillisiä normeja toiminnassaan, mutta yhteiskunnan kannalta kuitenkin saavutetaan paras tulos jos niin on laita. Eikä aina esim. oppilaasta näytä olevan mitään järjellistä syytä ponnistella tehtävän ratkaisemisessa ja aineen oppimisessa, jota hän tulevaisuudessa ei arvele tarvitsevana ja ehkä ei tarvitsekaan. Ja siksi hän voikin kirotta, ainakin silloin kun hänellä vielä ei ole tarpeellista elämäkokemusta tuota työtä, joka kuten hän sanoo on mennyt hukkaan. Mutta sen mitä hän enimmin kaikista tarvitsee, kykyä vaikeuksien voittamiseen, loogilliseen ajatteluun ja arvostelukykynsä harjaantumisen, sen hän on kenties kuitenkin saanut juuri noiden opintojen kautta. Hän on t. s. saanut käsiinsä välineet, joiden avulla muiden välineiden käyttö on helpottunut. Tässä mielessä oppikoulu opettaa elämää varten, eikä antamalla kaikenlaista pikkuriikkamaa matkalle. Eivät kaikki taidot ole yhdenarvoisia, vaan niidenkin kesken vallitsee jonkinlainen arvojärjestys, niin että toisen voi saavuttaa jos toisen jo omistaa, mutta ei päinvastaisessa järjestyksessä. Mitä tulee »turhiksi» sanottujen asioiden tietämiseen, lienee meillä syytä yhä edelleen pitää niistäkin kiinni. Sillä on kai siinäkin jokin syvemmällä piilevä salaisuus, että korkeamman sivistyksen merkinä kaikilla sivistyskansoilla ovat olleet eräät näköjään turhat tiedot. Niin esim. pidetään kulttuuriperinnön tuntemista siinä muodossa kuin se esiintyy kirjallisuudessa, runoudessa ja taiteessa tärkeänä, ei vain sentähden, että niihin tutustuminen kehittää yksilöä, vaan yhtäpaljon siitä syystä, että juuri kulttuuritraditiot enemmän kuin muut yhdistävät kansan eri jäseniä toisiinsa ja tekevät kansan voimakkaaksi.

Tulemme näin siihen tarkotusperään, mikä sivistyksellä tulee olla persoonallisen kehittämisen ja käytännöllisten päämäärien ohella, sen suuren yhteiskunnalliseen ja moraaliseen merkitykseen. Sanotaan, että sivistys on kansassa suuri mahti. Tämä puoli on ehkä enemmän kuin ennen tullut näkyviin nykyisessä kansojen kamppailussa. Eiväthän siinä yksilöt taistele toisiaan vastaan, vaan kansat, jotka imevät voimansa yhteisestä kulttuuristaan, yhteisistä kansallisista traditioistaan. Yksilöä korkeammalla on se kansallinen ja yhteiskunnallinen kokonaisuus, mihin hän elimellisesti kuuluu. Yksilön elämä, niin tärkeältä kuin se kaikessa pienuudessaan voi hänestä tuntuakin, on jotakin hyvin efemäristä: hän on kuin ruoho, kun tuuli käy sen ylitse se lakastuu ja kuolee. Mutta kansa elää edelleen. Kulttuuri sen monissa eri muodoissa on sen elämän ilmaus. Kansat, eivät yksilöt, luovat yhteiskunta- ja oikeusjärjestyksen, kansalliset tavat ja uskomukset, kansallisen tieteen ja taiteen, kansalliset käsitykset ja ihanteet, jos kohta tämä elämä tapahtuu yksilöiden kautta. Ei mikään kansa, joka on jotakin osaa näytellyt ihmiskunnan historian suuressa näytelmässä ole ollut mikään

konglomeraatti yksityisolioita, vaan kulttuurin kannattama elimistö. Samoin kuin yksilön koko henkinen omaisuus tavallaan on laina hänen kulttuuri-piirinsä henkisestä omaisuudesta, jota hänen tulee omalta osaltaan kartuttaa, samoin kuin se oikeusturva, jota hän nauttii, perustuu yhteiskunnan arvovaltaan, eikä hänen omaansa, samoin ei hän saa päämäärässään koskaan siinä määrin eristäytyä ympäristöstään, että asettaisi yksityiset näkökohdat kokonaisuuden edun edelle. Yksilö on tuhansin sitein kiinnitetty yhteiskuntaan, ja sivistyksen tulee lujittaa näitä siteitä, eikä yksilöllisiä näkökohtia painostamalla, olivat ne sitten enemmän aatteellista tai käytännöllistä laatua, höllentää niitä. Sivistyksen tulee olla kaikenpuolista, tehokasta osanottoa kansansa ja aikansa henkiseen ja yhteiskunnalliseen elämään. Mitä eri kouluaineisiin tulee, voi ehkä huomauttaa siitä, että niillä erikoisesti tässä suhteessa on eri suuri kasvatuksellinen arvo. Semmoiset aineet kuin historia, taide, kirjallisuus ja runous, joissa kulttuurielämä selvimpänä ja omituisimpina ilmenee, ovat yhteiskunnallisina kasvatukseen suuremman arvoiset kuin esim. luonnontieteet.

Jotta yhteiskunnallinen ja kulttuuri-työ, sanalla sanoen, ihmisten keskinen työ olisi hedelmällistä, vaaditaan, että eri yksilöt ymmärtävät toisiaan ja voivat asettua toistensa kannalle. Tässä suhteessa on sivistyksellä arvaamaton merkitys. Tutustuminen toisten ajatustapaan ja katsantokantaan on vaikeasti saavutettava kyky ja mahdollinen ainoastaan syvällä käyvän sivistyksen kautta. Ja vielä vaikeampi on itsekritiikki ja sitä seuraava suvaitsevaisuus. Ne ovat mahdollisia ainoastaan henkisesti kehittyneille yksilöille. »Andiotus et altera pars» on kehoitus, jota ei kyllin usein voida terottaa. Tarvinnee tuskin huomauttaa siitä että nimenomaan koulussa tieteellinen, ennakkoluuloton ajatustapa opetuksessa enemmän kuin mikään muu edistää tällaista objektiivisuuteen pyrkimistä. Jos katsomme asiaa laajemmalla kansallisen elämän kannalta, niin on sanottava ettei mikään voi olla terveellisempää kansalle kuin oman puutteittensa rohkea arvosteleminen ja tunnustaminen.

Menemättä yksityiskohtiin on syytä vieläkin erityisesti painostaa sitä tosiasiaa, että syvällisellä, perinpohjaisella kulttuurilla nimenomaan kansaa johtavissa kerroksissa on mitä suurin merkitys kansan historialliselle menestymiselle. Tämä sivistys ei saa tähdätä vain yksityiseen täydellisyyteen ja yksilöllisiin etuihin, vaan sen tulee olla alistettu ankaran sosiaalisen velvollisuudentunnon alle. Meidän kansamme on pieni ja sivistyskansana nuori, mutta se tahtoo kuitenkin kuulua niihin. Se on omaksunut länsimaisen kulttuurin, jota se kehittää kansallisen omituisuutensa mukaisesti. Mutta jos se tahtoo puolustaa paikkaansa inhimillisen kulttuurin vainiolla, on tärkeätä että sen yksityiset jäsenet asettuvat sille kannalle, että tälläkin kansalla on jokin kulttuuritehtävä suoritettavana. Meillä ei ole käytettävänäme ulkonaisia mahtikeinoja, ainoastaan henkisiä aseita ja siksi on katsottava että nämä aseet ovat kelpoiset ja terävät. Pintapuolisuus sivistyksessä on meille vaarallisempi kuin suurille ja mahtaville kansoille. Meidän kulttuurimme on nuori ja siksi tarvitaan voimaperäisempää viljelystä ja syvempää auranjälkeä, kuin jo ammoin muokatuilla mailla. Kaikki merkit eivät tosin viittaa siihen, että sivistyksemme vielä olisi laskettu varmalle pohjalle. Voi kysyä, onko kansamme esim. kypsynyt sellaiselle eduskuntamuodolle kuin nykyinen on? Oliko valtiollinen, yhteiskunnallinen ja

yleissivistys vielä sillä kannalla kuin se edellyttäisi? Osataanko meillä käyttää tarpeellista kritiikkiä auktoriteettien valitsemisessa ja noudattamisessa? Älkäämme surko uudistusta, sillä se kuitenkin epäilemättä herätti kansaa, mutta muistakaamme että meidän nyt on suoritettava työ, joka ehkä mieluummin olisi saanut käydä tuon uudistuksen edellä. Paljon vaaditaan sivistyneeltä säädyltämme, jos se haluaa edustaa sitä asemaa, joka sille asian luonnon mukaan kuuluu. Oppikoulut valmistavat tätä säätyä, vieläpä vauhdilla, joka muualla maailmassa on ennen kuulumaton. Sitä suurempi on oppikoulujen edesvastuu. Niillä on tärkeä tehtävä uhkaavan pintapuolisuussivistyksen ja inkompetenssikultin vastustamisessa.

Jos nyt lopuksi luomme yleiskatsauksen niihin näkökohtiin, mitä edellisessä olemme tuoneet esiin, niin voimme todeta, että ennen muuta kolme seikkaa on ollut puheenalaisena. Sivistys tietää ensinnäkin persoonallisuuden ja inhimillisten kykyjen kaikinpuolista kehittämistä ja jalostamista, toiseksi tulee sen tehdä ihminen kelvolliseksi käytännölliseen elämään, antamalla hänelle yleiset edellytykset siihen ja kolmanneksi tulee sivistyksen lujentaa ja lisätä niitä siteitä, jotka yhdistävät yksilön yhteiskuntaan ja siihen kulttuuripiiriin, minkä keskellä hän elää ja toimii. Käytännössä nämä päämäärät voidaan varsin hyvin yhdistää toisiinsa ja yleensä onkin niin, että se mikä edistää toista niistä, edistää toistakin.

Pedagoogisista fiktioista.

Kirj. *Erik Ahlman.*

Tarkoitukseni on seuraavassa kiinnittää huomiota erääseen seikkaan, joka käytännöstä ainakin jossakin määrin on monelle tuttu, siihen nimittäin, että kouluopetuksessa ja samoin kasvatuksessa yleensä useinkin on välttämätöntä poiketa ankarasti tieteellisestä totuudesta, vieläpä totuudesta yleensäkin milloin lievemmissä, milloin taas hyvinkin kouraantuntuvassa muodossa. Aion esittää muu-

tamia esimerkkejä tästä ilmiöstä sekä selvittää, mihin se perustuu ja mitä taustaa vastaan se on käsitettävissä.

Se, mikä erikoisesti käänsi huomioni yllämainitsemaani ilmiöön, oli H. VAHINGERIN suurta huomiota herättänyt teos »Die Philosophie des »Als ob«, System der theoretischen, praktischen und religiösen Fiktionen der Menschheit auf Grund eines idealistischen Positivismus.« Käy tietysti mahdolliseksi tässä selostaa tämän laajan teoksen sisällystä; siihen tutustuttaminen veisi paljoa useampia sivuja, kuin mitä tässä on käytettävänämmä. Mutta toisaalta on välttämätöntä tässä yhteydessä edes jossakin määrin viitata sen pääajatuksiin, senkin uhalla, että nämä viittaukset kenties tulevat jonkun verran epäselviksi ja hämäräksi.

Filosofinen tieteenoppi on yhä enemmän vahvistunut siinä vakauksessa, että inhimillinen ajattelumeکانismi ei ole olemassa teoreettisia tarkoituspieriä varten, vaan että sen tarkoitus alkuaan on käytännöllinen. Tarkoituksenmukaisuus määrää inhimillisen hengen toimintojen luonteen. Meidän ajatuskoneistomme ei suinkaan ole syntynyt teoreettisen totuuden selville saamiseksi, vaan voidaksemme tarkoituksenmukaisella tavalla vaikuttaa ulkomaailmaan ja tehdä laskelmia toimintaamme varten. Se käsitys, että ajattelu olisi jonkinlainen kuva todellisuudesta, t. s. että ajatuksen lait olisivat yhdenmukaisia todellisuuden lakien kanssa, on nyttemmin voitettu kanta. Päinvastoin: ajatustoiminta eroaa kokonaan luonteeltaan objektiivisen todellisuuden olemuksesta ja — VAHINGER huomauttaa — juuri sen vuoksi se tuottaa tarkoituksenmukaisia tuloksia. Kaikki ajattelu sisältää pakosta poikkeamisen todellisuudesta. Voidakseen vaikuttaa todellisuuteen ja käsittää sen, on ajatuksen pakko niinsanoaksemme väärentää todellisuus. Totuus on — niin paradoksisillista kuin se tuntuneekin — itse asiassa vain tarkoituksenmukaisin erehdys. Me emme pääse ainakaan diskursiivisen ajattelun avulla todellisuuden olemuksen perille, me tunnemme ainoastaan fingeratun, itse tekemämme maailman, jota nimitämme todeksi, jos sen perusteella voidaan tarkoituksenmukaisesti toimia. Kaikilla ajatustoiminnan tuotteilla, jokaisella arvostelmalla on fiktiivinen, todellisuuden vastainen luonne. Kun kerta näin on, täytyy sanoa, että on järjeä siinä vanhanajan skeptikkojen väitteessä, että täydellisesti viisaan oikeastaan pitäisi aina olla vaihi.

Meidän ajatustemme täytyy aina muokata ja muovailia todellisuutta, jotta se tulisi meille käyttökelpoiseksi tai jotta sen voisimme järjellämme käsittää. Todellisuus on yksinkertaistutettava, paloiteltava, tehtävä kaavamaiseksi ja suoraviivaiseksi. Meidän on toisin sanoen käsitettävä asiat, kuin jos (»als ob») ne olisivat niin ja niin. Koko

matematiikka ja fysiikka perustuu juuri tuollaiseen todellisuuden skematisoimiseen, eräiden sen elementtien täydelliseen pois eliminoimiseen. On sitäpaitsi merkittävää huomata, miten ihmisenkieli voi ottaa avukseen käsitteitä, jotka sisältävät suorastaan loogillisen ristiriidan — siis ei ainoastaan ristiriitaa todellisuuden kanssa — voidakseen käsitellä asian tai oikeammin voidakseen näennäisesti käsitellä sen ja tehdä sen perusteella laskelmia. Niin esim. ovat matematiikan useammalla kuin kolmella ulottuvaisuudella varustetut kappaleet ja loogiikan kannalta katsoen ajatusherviöitä, mutta siitä huolimatta käy niitä teoreettisesti käsittelemään; imaginäärilukujen nimikin osoittaa, että ne kuuluvat fiktioiden maailmaan; ja ajatuksen fiktiivisen toiminnan tuote on myös esim. ympyrän käsitteleminen äärettömän monisivuisiksi monikulmioiksi; myös itse matemaattinen käsite »ääretön» perustuu oikeastaan loogilliseen ristiriitaan; mutta kaikki nämä käsitteet ovat erinomaisen hedelmällisiä matematiikassa. Fysiikan alalta voidaan tuollaisesta hedelmällisestä fiktiosta — tai kuten niitä usein nimitetään työhypoteesista — mainita esim. atomiteoria, joka loogilliselta kannalta katsoen sisältää ristiriidan. Miten tämä on ymmärrettävä, se jääköön tässä selvittelemättä. Useat filosofiset käsitykset, kuten esim. oppi oliosta sinänsä (»das Ding an sich») saavat paraimman valaistuksensa, kun niitä pidetään todellisuudenvastaisina, vieläpä ristiriitaisiin käsitteisiin perustuvina ajatusrakennelmina, jotka kumminkin tekevät asian meidän järjellemme tajuttavaksi tai ainakin näennäisesti selvittäväksi sen meille.

Paremminkin kuin ylläesitetystä esimerkeistä, käynee fiktioiden luonne ilmi ihmisten suhteitten ja moraalien alalta otetuista esimerkeistä. Adam Smithin kuuluisa kansantalousteoria perustuu olettamukseen, että itsekkyyden on kaiken ihmellisen toiminnan ainoa motiivi. Smith oli tämän teoriansa luodessaan täysin tietoinen siitä, että se oli todellisuudenvastainen, sillä eihän kukaan voi kieltää, etteivätkö monet muut vaikuttimet kuten esim. lähimmäisenrakkaus, tapa j. n. e. usein määräisi ihmisten toimintaa, mutta Smith yksinkertaistutti tahallaan ihmelliset suhteet, valiten motiiveista tärkeimmän nim. egoismin teoriansa pohjaksi. Näin hän sai selvän lähtökohdan, josta hän saattoi johtaa taloudellisen elämän lait. Adam Smithin teoria käsittelee siis puhtaasti metodisista syistä yhteiskuntaa semmoisena, kuin jos egoismi siinä olisi ainoana psyykkillisenä vaikuttimena.

Myöskin tuo paljon riitaa herättänyt käsitys *tahdon vapaudesta* on VAHINGERIN mukaan fiktio, todellisuudenvastainen ja ristiriitainen käsite, jolla siitä huolimatta on mitä suurin käytännöllinen ja moraalinen merkitys. Ensinnäkin se on ristiriidassa kokemuksen kanssa,

jonka mukaan jokaisella tapahtumalla on täysin määrätty syynsä, joista se välttämättömästi johtuu; toiseksi, jos kumminkin per impossibile olisi olemassa tekoja, joilla ei olisi minkäänlaista syytä, olisivat ne siveellisesti täysin arvottomia. Siitä huolimatta on mainittu käsite tärkeimpiä, mitä ihmiskunta koskaan on muodostanut. Sillä on merkitystä ei ainoastaan jokapäiväisessä elämässä, me kun nimittäin toisen otaksutun tahdon vapauden perusteella katsomme olevamme oikeutettut häntä moraalisesti tuomitsemaan, vaan tämä käsite muodostaa kokorikosoikeuden siveellisen ja teoreettisen perustan. Ihminen tosin ei ole vapaa, mutta rikosoikeus tuomitsee häntä, kuin jos hän olisi vapaa. Tämä on käytännöllisistä syistä välttämätöntä. Tuomarille on se asian puoli, onko rikollisen tahto todella vapaa vai eikö, yhden tekevä; joka tapauksessa häntä on pidettävä vapaana, sillä ainoastaan siinä tapauksessa hän on vastuunalainen teoistaan ja ainoastaan silloin, kun häntä voidaan pitää vastuunalaisena, voidaan häntä rangaista. Myös se seikka, että juuri valtio katsoo olevansa oikeutettu rikollista rankaisemaan, perustuu teoreettisesti katsoen fiktiioon. Valtio-oikeus lähtee nimittäin siitä olettamuksesta, fiktiosta, että yksityinen muka on tehnyt valtion kanssa sopimuksen noudattaa sen lakeja; rikoksen tehdessään hän on rikkonut tämän sopimuksen, ja sen johdosta on valtiolla oikeus rangaista häntä. Tällainen on VAHINGERIN mukaan valtion rankaisemisoikeuden teoreettinen perusta.

Uskonnon alalla on myöskin fiktioiden suuri merkitys havaittavissa. Mitä korkeammalla kannalla ihminen on, sitä enemmän dogmit muuttuvat fiktioiksi. Ainoastaan uskonnon moraalinen sisällitys pysyy samana. Näin johdutaan esim. käsitykseen: Meidän on toimittava niin, kuin jos olisi olemassa Jumala, joka näkee meidän tekomme, tai kuin jos olisi olemassa ikuinen rangaistus tai autuus tekojemme palkkana j. n. e. Fiktiivisen aineksen huomioonottaminen on erinomaisten tärkeä, kun on arvosteltava uskonnon merkitystä sekä teoreettisen ja käytännöllisen puolen keskinäistä suhdetta siinä. Uskonnon arvoa nimittäin ei suinkaan kumota sillä, että teoreettisesti voidaan todistaa sen väitteet epävarmoiksi tai suorastaan paikkansapitämättömiksi. Voi nimittäin olla mahdollista, kuten yllä olemme nähneet, että joskin asia on teoreettisesti katsoen fiktio, ajatuksen subjektiivinen tuote, sillä siitä huolimatta voi olla tarkoituksenmukaiset vaikutukset. Tietysti ei ole kiellettävissä, että fiktioiden käyttämisessä voidaan mennä liiallisuuksiin, että t. s. liian pitkälle ulotetaan *pi a frau s*-käsite. Tässä suhteessa voi viitata roomalais-katoliseen kirkkoon, joka on erinomaisen selvästi havainnut fiktioiden suuren käytännöllisen merkityksen ja käyttää niitä runsaasti ja rohkeasti dogmiopissaan. Semmoisesta mai-

nittakoon verrattain tuoreena esimerkkinä dogmi paavin erehtymättömyydestä. Kun Vatikani-konsiili v. 1870 tämän dogmin hyväksyi, ei sillä nähdäkseen suinkaan tarkoitettu sitä, että paavi empiirisesti katsoen olisi erehtymätön, vaan että hänen *ex cathedra* antamiinsa lausuntoihin on suhtauduttava, kuin jos hän olisi erehtymätön.

Kysymys valavellisuudesta saa paraiten ratkaisunsa fiktion valossa. Ei ole ollenkaan epäoikeutettu vaatimus, sanoo VAHINGER, että yhteiskunta vaatii valan vannomista semmoisiltakin, jotka eivät esim. usko Jumalan olemassaoloon. »Minä vannon kaikkivaltiaan Jumalan nimessä» merkitsee heidän lausumanaan tällöin: »minä vannon, kuin jos olisi kuulemassa kaikkivaltias Jumala.»

Tältä kannalta on käsitettävä myöskin n. s. kohteliaisuusvalheet. Ne ovat käytännöllisistä syistä välttämättömät. Eräät sanontatavat esim. helpottavat suuresti ihmisten keskinäistä kanssakäymistä. Me kirjoitamme esim. »suurimmalla kunnioituksella» t. m. s., ja on naurettavaa ruveta saivartelemaan tällöisiä asioita huomauttamalla, ettemme todellisuudessa kenties tunne niitä tunteita toista kohtaan, kuin sanat ovat ilmaisevinaan.

Myöskin viralliset, julkiset fiktiot ovat valtion ja yhteiskunnan edun vuoksi toisinaan tarpeen, ja on aivan epäoikeudenmukaista ilman muuta moittia niitä. Voi esim. olla mahdollista, että valtion edun tähden on toistaiseksi välttämättä salattava jokin tapaus tai asia, esim. sodassa saatu tappio taikka tärkeä suunnitelma ja siksi turvauttava fiktion. Tietysti siinäkin, kuten niin paljossa muussa, voidaan mennä ja mennään liiallisuuksiin.

Yleensä on sanottava, että kaikki korkeampi henkinen, eettinen ja yhteiskunnallinen elämä arvaamattoman suurelta osaltaan perustuu fiktioihin. On merkillistä ajatella, mutta kumminkin totta, että eettillisellä suuruudella ja valheella on samat alkujuuret. Mitä esim. ovat eettilliset ihanteet muuta kuin epätodellisuuksia, keinotekoisia, kaavamaisia ajastustuotteita, joiden käytännöllinen merkitys siitä huolimatta on suunnattoman suuri.

Fiktiot ovat ihmishengen käyttämiä välineitä kaukaisempien ja usein myös korkeampien tarkoitusperien saavuttamiseksi. Niitten arvo on todellisuuden tuntemukseen nähden siitä syystä niin mitätön, että ne ovat ristiriidassa todellisuuden kanssa, vieläpä, kuten esim. sellaiset käsitteet kuin matematiikan »äärettömän pieni suure», etiiikin »vapaa tahto» y. m. ristiriidassa itsensäkin kanssa. Mutta meidän on muistettava, kuten ylempänä sanoin, ettei ajatusmekanismimme ole luotu maailman olemusta selvittämään. Puhtaasti teoreettinen tietäminen on ainoastaan inhimillisen hengen sivutuote. Vasta korkeimmalla kult-

tuurikannalla ollessa muodostuu se mielihyvätunne, joka ymmärtämiseen ja tietämiseen on liittyneenä, itsetarkoitukseksi.

Lienee jo kyllin kauan viipynyt fiktioiden luonteen selittämisessä. Pääasia, minkä olen tahtonut saada teroitetuksi mieleen, on se, että sekä teorian että käytännön alalla ollaan pakoitettuja muovailemaan todellisuutta ihmishengen rakenteen vaatimusten mukaiseksi, jos mieli päästä tarkoituksenmukaisiin tuloksiin. Jotta voisimme käsittää tämän tai tuon asian, on t. s. asia esitettävä, *kuin jos* se olisi niin ja niin; jotta voisimme käytännössä saada toteutetuksi sen ja sen tarkoituksiperän, on asia käsitettävä tai ihmisille esitettävä, *kuin jos* se olisi niin ja niin. »*Kuin jos*» (als ob) käsitteessä on fiktioiden ydin.

Sillä välin kuin teoreettisten fiktioiden luonteen määrää ihmishengen yleinen rakenne ja käytännöllisten fiktioiden luonteen ihmisten yleiset taipumukset, johdutaan kasvatuksessa fiktioihin sen kautta, että on otettava huomioon kasvatettavien psyykillinen rakenne, niiden ikä, kehityskanta y. m. sekä myös ne päämäärät, joihin kasvatustai opetus kulloinkin pyrkii. Tämän johdosta pedagogiset fiktiot, jos niin saa sanoa, — fiktiolaji, josta VAIHINGER ei mitään mainitse — eroavat jossakin määrin niistä fiktioista, joista ylempänä olen puhunut, joskin epäilemättä paljon yhtymäkohtia on olemassa. Pedagoogisten fiktioiden ydin on seuraava: meidän on kasvateille tai oppilaille määrätystä syystä, metodisista tai moraalisisista, esitettävä asia toisin, kuin se todellisuudessa on, toisin kuin se on tieteellisen tutkimusten tulosten mukaan, toisin kuin itse tiedämme sen olevan. Meidän on toisin sanoen opetettava asia, *kuin jos* se olisi niin ja niin. Jos totuus jo semmoisenaan, tieteellisenäkin totuutena, on vain inhimillinen tuote kaikkine sille ominaisine vajavaisuuksineen, niin esiintyy useinkin sen rinnalla toinen totuus, joka on tullut enemmän muokkauksen alaiseksi, nim. koulujen tarpeihin sovellettu totuus »*veritas in usum scholarum accommodata.*»

Kun ryhdymme tarkastelemaan fiktioiden esiintymistä kouluopetuksessa, voidaan tietysti esitys jäsenellä eri näkökohtien mukaan. Voidaan, kuten ylempänä jo huomautin, ottaa tutkittavaksi, miten ja missä määrin oppilasaineuksen laatu ja kehityskanta vaikuttaa opetusaineiston esittämiseen, minkälaisen muovailun alaiseksi sen tästä syystä täytyy joutua. Taikka voidaan ottaa lähtökohdaksi eri oppiaineet ja katsoa, mitä fiktioita kunkin alalla kouluopetuksessa tavataan. Tai vihdoin voidaan ottaa tutkittavaksi ja tarkastettavaksi, miten ne tarkoituksiperät, mitkä opetuksella ja kasvatuksella yleensä on, vaikuttavat fiktioiden syntyyn. Tämän viimeksimainitun seikan aion itse

puolestani tehdä seuraavan, tietysti kaikkea täydellisyyttä vailla olevan esitykseni pääjakoperustaksi ja arvelen, että sen yhteydessä nuo muutkin mainitsemani tekijät voidaan ottaa huomioon.

Tehostan tässä kolmea tarkoituserää, joiden toteuttamiseen koulu ja yleensä opillinen kasvatus tähtää, ja jotka ovat: 1) tietojen jakaminen s. o. määrätyn tiedollisen sivistysmäärän antaminen oppilaille, 2) teknillistä laatua olevien taitojen opettaminen; tänne kuuluu ennen kaikkea matemaattisten tehtävien ratkaiseminen, laskeminen sekä kielten oppiminen, kyky käyttää oikein kieltä, äidinkieltä ja vieraita, puheessa sekä kirjoituksessa ja 3) määrätynlaisen siveellisen mielialan herättämisen; tänne kuuluu paitsi siveellinen kasvatus ja opetus, myös uskonnollinen ja poliittinenkin.

Jos nyt siis ensiksi kiinnitämme huomiomme ainoastaan siihen tietojen jakamiseen oppilaille, joka tapahtuu ilman mitään sivutarkoitusta, voimme panna merkille, että on erittäin yleistä ja samalla suorastaan välttämätöntä yksinkertaistuttaa asioita, muodostaa ne selväpiirteisemmiksi, kuin ne tosiasiaissa ovatkaan. On eliminoitava pois monia elementtejä ja jätettävä rungoksi vain jokin pääasia, koska ainoastaan tällaisiin edellytyksiin on mahdollista, että oppilaat saavat jonkinlaisen käsitettävän kuvan asiasta tai tapahtumasta. Jokainen reaaliaineen oppikirja, historian, maantieteen tai luonnonhistorian, on todistuksena tästä, ja käytännöllisessä opetuksessa tässä suhteessa mennään vielä pitemmälle. Mitä alemmalla intellektuaalisella asteella oppilaat ovat, sitä enemmän on asioita yksinkertaistuttava ja skematisoitava, sitä useampia elementtejä jätettävä huomioonottamatta. Opettaja menettelee tällöin periaatteellisesti samalla tavalla kuin esim. Adam Smith esittäessään sen fiktion, että egoismi on kaiken inhimillisen toiminnan motiivi jättäen huomioonottamatta kaikki muut motiivit. Sangen yleistä on myöskin, että oppilaitten mielenkiinnon herättämiseksi tehostetaan ylenmäärin jotakin puolta ilmiöstä, liioitellaan jonkin asian merkitystä. Poisjättämisen vastapainona tavataan päinvastaisena fiktiivisenä menetelmänä subjektiivisten lisäilyjen tekeminen, joiden tarkoituksena myöskin on herättää oppilasten mielenkiintoa. Tässä suhteessa tietysti ovat opettajat erilaisia: toinen koettaa mahdollisimman tarkasti pitää kiinni objektiivisesta totuudesta paraansa mukaan, toinen taas voi antaa oman mielikuvituksensa lennon herättää oppilastenkin mielikuvituksen toimimaan, täydentämällä ja muovailemalla kuivia tosiasioita ja tällöin hän saavuttaa sen, mihin tähtääkin: saa oppilasten mielenkiinnon viereille. Kukaan ei panne kovin pahakseen, jollei opettaja erittäinkään alemmilla asteilla aivan ankarasti pysy kuivassa totuudessa, vaan höystää esitystä pienillä poikkeamisilla puhtaan mielikuvituksen alalle.

Harva tuomitsee satujen kertomista lapsille, joskin ollaan tietoisia siitä, että nämä ottavat mielikuvituksen tuotteet usein täyden toden kannalta. Jo se seikka, että asiat on esitettävä oppilasten kehityskannan vuoksi mahdollisimman konkreettisesti, havainnollisesti, sitäpaitsi vaikuttaa, että totuus opettajan käsissä saa hiukan toisen muodon. Mutta on parempi, että oppilaat ymmärtävät edes jotakin, joskin jonkun verran virheellisesti ja epätarkasti, kuin että he eivät ymmärtäisi suurinta osaa ollenkaan ja sen, minkä ymmärtäisivät, kokonaan väärin, kuten voisi käydä, jos ryhdyttäisiin tieteellistä totuutta selvittämään henkilöille, joiden aivot eivät vielä ensinkään ole kypsät sitä vastaanottamaan.

Tässä yhteydessä on myös mainittava, että opetuksen menestymisen ja häiriintymättömän kulun kannalta on tärkeätä, että asiat yleensä esitetään varmoina s. o. dogmeina eikä minään hypoteeseina. Tieteellinen kriittisyys ja skeptisyys ei kuulu kouluun, vaan yliopistoon. Asia on, niinkuin se sanotaan oppikirjassa tai niinkuin opettaja sen sanoo, vaikk'ei se tosiasiaa olisi niinkään varmaa tai kenties suorastaan aivan toisin. Tiede horjuu useimpien asioiden käsittämässä, koulu taas on vetäytynyt vuorenvahvaan dogmaattisuuslinnaansa. Asiat on oppilaille esitettävä, kuin jos ne olisivat riidattomia totuuksia. On parempi esittää, että ensimmäinen ristiretki Suomeen tehtiin 1157 j. Kr., kuin lähteä siitä, että aikamäärä on epävarma. Sillä tämä aikamäärä on kumminkin käytännöllisesti tärkeä sentähden, että se nykyään on yleisessä tietoisuudessa. Samoin on Rooman perustamisvuoden 753:n laita, joka on tiedettävä, vaikk'ei se pitäisikään paikkaansa. Vieraitten kielten käännöksissä, ja muutenkin, tulee usein eteen kohtia, jotka voidaan selittää eri tavoin. Tällöin on parempaa ja tarkoituksenmukaisempaa valita määrätty selitystapa ja pitää kiinni siitä, kuin jäädä hoippumaan epävarmuuteen eri vaihtoehtojen välille.

Edellämainituista syistä ei tiedemies aina oikein menesty opettajana. Ensinnäkin muodostuu opetus kuivaksi sen kautta, että hän liian ankaresti pitää kiinni tieteellisestä totuudesta haluamatta korostaa tai ihannoida toista asiaa toisen kustannuksella. Toiseksi opetus voi muuttua monimutkaiseksi ja vaikeatajuiseksi sen johdosta, että hän haluaa tuoda esiin semmoisiakin puolia aineestaan, joiden käsittämiseen oppilailta puuttuu edellytyksiä ja sekoittaa nämä niihin aineksiin, jotka oppilaat voivat ja jotka heidän täytyy omaksua. Vihdoin voi liiallinen tieteellinen kriittisyys ja epävarmuus vaikuttaa opetuksen tasaiseen juoksuun haitallisesti. Asia voi olla niin, asia voi olla myös näin, mistä silloin enää pitää kiinni? Tässä, niinkuin niin paljossa muussakin, pitää paikkansa tuo vanha maksimi, että on »valittava varma epävarman asemesta,» tällä kertaa tosin tämä sananlasku otettuna hiukan

tavallisuudesta poikkeavassa merkityksessä. Jos opettajalle aineen käsittelyssä esiintyy vaikeuksia, ei hänen ole hyvä ilmoittaa niitä oppilaille, vaan on parasta pitää ne omana salaisuutenaan ja koettaa lueksua salakarien yli niin luontevasti kuin mahdollista. Asia on aina esitettävä, kuin jos se olisi selvä — vaikk'ei se sitä olisikaan. Sitä vaatii suurin piirtein katsoen tarkoituksenmukainen opetus.

Ei ole aina niinkään edullista, että kouluopetus seuraa tieteellisen tutkimuksen kintereillä ja heti koettaa sovelluttaa sen saavutuksia omalla alallaan. Uudet tieteelliset löydöt ja huomiot eivät aina esim. sovellu siihen systemiin, jonka mukaan ainetta on siihen asti esitetty, ja siitä syystä vaatisi kenties koko järjestelmä uudestaanmuovailua, mikä ei suinkaan aina ole kädenkäänteessä tehty. On myös mahdollista, että asia aikaisemmalla, joskin vähemmän oikealla tavalla esitettynä, on helpommin käsitettävissä. Tästä voinen mainita esimerkkinä fysiikan teorian sähköön olemuksesta. Koulufysiikan, ainakin eräiden oppikirjain, mukaan sähkö on ainetta, joka sisältää negatiivisia ja positiivisia sähkönesteitä. Koulufysiikka esittää tämän teorian täysin tietoisena siitä, että se tällöin esittää tieteessä jo kumotun käsityksen ja tämän se tekee yksinomaan siitä syystä, että vissit fysiikalliset ilmiöt näin ovat paremmin oppilaitten käsitettävissä kuin elektrooniteorian valossa. Muita esimerkkejä voitaisiin myös tuoda esiin juuri fysiikan alalta. — Uskaltanee muuten huoletti sanoa, että jos esitettäisiin esim. fysiikkaa ankarasti tieteellisten teorioiden mukaan, olisi sen opettaminen kouluasteella miltei mahdoton.

Jos meidän jo reaaliaineissa, joissa on kysymys ainoastaan tosiasian esittäminen oppilaille niin sanoakseni niiden itsensä tähden ilman mitään lisätarkoituksia, siis vain kartuttaaksemme heidän tietämystään, jos, sanon, jo tällöin on pakko muovailta, yksinkertaistuttaa, kaava- maistuttaa totuutta — tämä sana otettuna tieteellisessä mielessä — niin, laajenee fiktioiden liikkuma-ala suuresti, kun tulemme niin sanottujen muodollisten aineitten alalle, jossa on kysymys määrättyjen tehtävien käytännöllisestä ratkaisemisesta, teknillisestä taitavuudesta. Tässä tulee tosiasia in esittämispäämäärä, joka täälläkin epäilemättä on vaikuttamassa, kilpailemaan toisen päämäärän kanssa, nim. saada oppilaat oppimaan, miten määrättyjä käytännöllisiä tehtäviä on ratkaistava. Matematiikan opetuksen tarkoituksena on toiselta puolen selvittää oppilaille matemaattisten suureitten ja suhteitten olemusta semmoisena, kuin se tieteellisesti on käsitettävä, ja selvittää sellaisten todellisen elämän suhteitten todellista luonnetta, joiden matemaattinen, kvantitatiivinen määrääminen voi tulla kysymykseen; mutta toiselta puolen on matematiikan opetuksen tarkoituksena saattaa oppilaat ratkaisemaan matemaattisia

tehtäviä, joko todellisessä elämässä esiintyviä tai vielä useammin fiktiivisiä geerattuja. Ja tätä tarkoitusta varten ei suinkaan aina tarvita syvällistä tietoa niiden käsitteiden olemuksesta, joilla kulloinkin toimitaan. Päinvastoin on, useinkin kenties edullista ja tarkoituksenmukaista esittää asia niinsanoakseni epätieteellisellä tavalla, eli niinkuin sanotaan »käytännöllisesti.«

Sama pitää paikkansa kieliopetukseen nähden. Voi sanoa, että yhtenä tämän opetuksen tehtävänä on istuttaa oppilaisiin oikea käsitys kielen olemuksesta yleensä ja yksityisen kielen olemuksesta erittäin, siinä vallitsevista laeista, sen kehityksestä, selittää, miksi asia historiallisgeneettiseltä kannalta katsoen on niin ja niin y. m. semmoista. Mutta toisaalta — ja se on itse teossa tullut pääasiaksi — pitää opettaa oppilaita kirjoittamaan ja puhumaan asianomaista kieltä oikein. Ja on harhakäsitys, että se tieto, mikä koskee kielen olemusta ja sen historiallisia lakeja, samalla on omiaan edistämään käytännöllistä taitamista. Viimemainitun täytyy usein nojautua keinotekoiisiin muodostuksiin, jotka eivät ole historiallisesti ja reaalisesti perusteltuja, vaan käytännöllisen tarkoituksenmukaisuuden sanelemia. Eräitä esimerkkejä latinan alalta: n. s. »taivutusvartalo«, johon sanain »loput« liitetään, on paljoa tärkeämpi pedagoginen käsite kuin kielihistoriallinen käsite »sanavartalo«, johon päätteet liittyvät. Opetus, joka opereeraisi esim. *servus* sanan sanavartalolla *servo-*, olisi ehdottomasti paljon hankalampaa kuin käytettäessä epähistoriallista taivutusvartaloa *serv-*, johon ilman minkäänlaisia ääntenmuutoksia voidaan suorastaan liittää kasusloput. Vielä eräs esimerkki. Nimitys *lauselyhennys* on täysin epähistoriallinen, koska tämmöisissä tapauksissa ei ikinä todellisuudessa ole mitään »lauseen lyhentämistä« tapahtunut, mutta käytännölliseltä kannalta on nähtävästi tarkoituksenmukaista käsittää asia, niinkuin jos olisi tapahtunut sivulauseen lyhentäminen infinitiiviksi tai partisiippiiksi konstruktioksi (t. s. jotakin semmoista, kuin että muka asianomainen konjunktio on jäänyt pois ja finiittiverbi on muuttunut infinitiiviksi, kuten esim. *accusativus cum infinitivo* konstruktiossa, tai partisiippiiksi kuten latinan *participium conjunctum* ja *ablativus absolutus* konstruktioidissa.) Tämmöisellä selitystavalla on se etu, että se on dynaaminen, ja enemmän oppilaitten ajatuskannan mukaista on käsittää asiat dynaamisesti, tapahtumina ja tekoina kuin suhteina ja vastaavaisuuksina. Tältä kannalta katsoen voi olla mahdollista, että suomenkielen astevaihteluteorian edeltäjä, »heikentymisteoria« ainakin ruotsalaisissa kouluissa on pedagogisesti tarkoituksenmukaisempi.

Puhuttaessa fiktioista kielten opetuksessa ei voi olla sivuuttamatta kieliopillisiä esimerkkejä ja harjoituksia, joiden fiktiivinen luonne usein

on sängen silmiinpistävä. Opettaja tekee kirjoituksen, jossa vilisemällä on määrätynlaisia kielipillisiä »knoppeja«, kirjoituksen, jommoinen todellisessa elämässä on aivan epätodennäköinen; tai hän keksii mitä merkellisimpiä ja mahdottomimpia yhdistelmiä. Niinpä eräskin opettaja jossakin kielessä oli käsenyt taivuttamaan sanayhdistelmää »vihreä lehmä«. Kun hän oppilasten tirkunan johdosta havaitsi, että siinä kieltä» mättä oli jotakin outoa, koetti hän puolustaa itseään sanomalla: »voimmehan otaksua esim., että se on piehtaroinut apilassa«, koettaen tällä tavoin tehdä »vihreän lehmän« käsitteen todennäköisemmäksi. Lieneepä semmoistakin tapahtunut, että on oppilaille annettu taivutettavaksi sana, jota ei kielessä edes ole. Semmoinen on tuo tunnettu kreikkalainen paradigmisana ἀπαλαγκίζω. — Samallaisia kuin ylläesitetetyt ovat myös monet matematiikan harjoitus esimerkeistä.

Kun nimenomaan muodollisissa aineissa on tehtävä oikeutta yhtä aikaa kahdella tarkoituserälle, nim. esittää todellisuus semmoisena, kuin se on ja samalla opettaa teknillistä taitoa, joutuvat nämä tarkoituserät helposti ristiriitaan keskenään. Syntyy kysymys, miten pitkälle on mentävä todellisuuden fiktiivisessä käsittelemisessä. On olemassa tässä suhteessa huomattavissa teoreettinen kanta, joka tahtoo pysyä niin lähellä tieteellistä totuutta kuin mahdollista, toinen käytännöllisempi kanta, joka tahtoo asettaa käytännöllisen pedagogisen tarkoituksenmukaisuuden korkeimmaksi normiksi. Edellinen kanta pitää pääasiana sitä, että oppilaat käsittävät ilmiöt oikein, jälkimmäinen, että oppilaat osaavat toimia, ratkaista tehtävänsä oikein ja samalla helpoimmin. Meikäläisistäkin oloista voitaisiin mainita esimerkkejä kummastakin kannasta eritoten matematiikan ja kieliovetuksen aloilta.

Tulemme vihdoin niihin fiktioihin, jotka esiintyvät opetuksessa ja kasvatuksessa siveellisistä, uskonnollisista ja valtiollisista syistä. Nämä syyt ulottavat vaikutuksensa ei ainoastaan uskonopetukseen sekä yhteiskuntaopin, historian ja kirjallisuuden opetukseen, vaan koko siihen tapaan, millä koulu ja kasvattajat suhtautuvat kasvatteihin. Koulu on sekä ideaalisesti että käytännöllisessä yleensä alistettu 1) määrätyn uskontunnustuksen ja uskontomuodon, 2) määrätyn yhteiskunnan ja sen siveellisten ihanteitten ja vihdoin 3) määrätyn valtion tarkoituserien alle.

Siitä seikasta, että koulu on määrätyn uskontunnustuksen alainen, johtuu, että uskonnonopetuksessa esitettyjä dogmeja ja myöskin esim. raamatullisia kertomuksia on käsiteltävä, kuin jos ne olisivat tosia, huolimatta siitä, ovatko ne sitä vai eivät. Samaten täytyy koulun esim. vaatia, että oppilaat ottavat osaa säädettyihin rukoushetkiin koulussa, aivan riippumatta siitä, miten he sisimmässään suhtautuvat uskontoon.

vaikutuksesta kouluopetukseen, nimittäin sen, että useinkin hallitseva kansa vaatii alaiseltaan kansalta, että sen on kouluissaan opetettava edellisen historiaa sille edullisessa valossa. Niin piti meilläkin esim. opetetaman Venäjän historiaa, jota varten oli olemassa erikoinen varta vasten tehty oppikirjakin.

„Uusi psykologia.“

Kirj. Erik Ahlman.

Varsinaisen tieteellisen psykologian ohella elää yhäti eräs toinen psykologia, »ihmistuntijan psykologia», jonka esine on sama kuin edellisen, nim. ihmissielu; tämä on se psykologia, jota jo ammoisista ajoista ovat harjoittaneet runoilijat, valtiomiehet, historiankirjoittajat j.n.e. Omituinen seikka on, että tieteellisen psykologian tuskin ainoassakaan kohdassa on onnistunut työntää tieltään tai korvata ihmistuntemuksen psykologiaa. Eipä edes voida väittää, että edellinen ainakaan huomattavamassa määrässä olisi voinut edistää viimeksimainittua. Kumpikin ne toimivat omalla tahollaan välittämättä suuriakaan toisistaan. Tämä on niin silmiinpistävä tosiasia, että se panee kysymään, mistä se johtuu. Onko mahdollisesti niissä metodeissa, joita tieteellinen psykologia tähän asti yleensä on noudattanut, jokin vika? Kenties ei ilmiöitä alkuelementteihin hajoitettava luonnontieteellinen metodi täällä ole paikallaan, kun tahdotaan ymmärtää ihmissielua semmoisena, kuin se elävässä elämässä meille näyttäytyy. On huomattava, että tieteellinen psykologia siellä, missä se on päässyt lähelle ihmistuntemuksen psykologiaa, on luopunut metodisista perusedellytyksistään, nim. käsitellä ainoastaan semmoista, jonka se samalla voi hajoitaa alkuperäisiin tekijöihinsä, ja ryhtynyt esittämään komplisoituja funktioita sinänsä. Tuntuu siltä, että traditsionaalisen tieteellisen psykologian täytyy eräässä mielessä mennä itsensä ulkopuolelle, jos se tahtoo käsitellä kokonaispersoonallisuutta. Voidaan panna merkkeille, että ammattipsykologiat sangen vähäisessä määrässä ovat käsitelleet ja valaisseet kysymyksiä, jotka muuten järkyttävät ihmisten sisintä, joita runoilijat yhä uudelleen ovat pohtineet ja jotka muodostavat eettillisen ja uskonnollisen elämän tärkeimmän puolen. Tosin ollaan vakuutettuja siitä, että nämäkin asiat kerran saadaan tieteelliseen psykologian perinnäisillä keinoilla selvitetyiksi, mutta mitään positiivista valaistusta ei tältä taholta vielä ole niihin luotu.

Voitaisiin ehkä väittää, että tieteellisen psykologian ja ihmistuntemuksen keskinäinen vieraus myös johtuu siitä, että edellinen tutkii sielun-

elämän yleisiä lakeja, kun taas runoilijat y.m. ovat kiintyneet yksilöllisen sielunelämän ilmauksien tutkimiseen. Mutta tämä väite ei täysin pidä paikkaansa. Ei ole suinkaan niin, että runoilija ja ihmistuntija yksistään tunsivat mielenkiintoa yksilöllistä, konkreettista sielunelämää kohtaan. Päinvastoin suurimmat runoilijat ja ihmistuntijat ovat koettaneet päästä yleisinhimillisten piirteiden perille, siihen, mikä on ihmisluonnon ytimenä. Ja siellä, missä ei varsinaisesti tähän ole pyritty, ovat he ainakin koettaneet löytää sielullisia tyyppejä; ainoastaan missä runoilija on päässyt jossakin suhteessa yleispäteviin tuloksiin, olemme taipuvaiset tunnustamaan hänen työlleen suuremman merkityksen.

Että todella on syytä epäilykseen, että tähänastisessa tieteellisessä psykologiassa, semmoisena kuin sitä sen perustajien ohjelman mukaisesti on harjoitettu, on joitakin heikkouksia, siihen viittaa tavallaan myös se, että on olemassa uusi, toisia menetelmiä käyttävä suunta sielunelämän tutkimuksen alalla, jonka alusta pitäen onnistui päästä läheiseen kosketukseen esim. runouden ja kirjallisuuden kanssa, nim. psykoanalyysi. Psykoanalyysin avulla käy sekä kaunokirjallisuuden tuotteiden että niiden luojien psykologinen analyysi huomattavasti hedelmällisemmäksi, kuin jos sellainen suoritetaan koulupsykologian apukeinoilla (jommoista muuten on peräti vähän tapahtunutkin). Sen voi jo sanoa tähänastisen kokemuksen osoittaneen. (Kts. Theodor Ericmann, *Die Eigenart des Geistigen I*, 1924 siv. 6 seur.). Yleensä voi psykoanalyysistä sanoa, että sen katsantokanta ja tutkimustapa on paljoa lähempänä äskensmainittua ihmistunteiden psykologiaa kuin tieteellinen koulupsykologia. Niinikään on sillä suuremmat käytännölliset vaikutusmahdollisuudet jo senkin perusteella, että se on kehittynyt käytännöllisistä tarpeista ja koko ajan ollut läheisessä vuorovaikutuksessa käytännöllisen psykoterapian kanssa.

II.

Alussa oli psykoanalyysi patologisen sielunelämän tutkimusta, mutta aikaa myöten on se yhä suuremmissa määrässä muuttunut normaalin sielunelämän tutkimukseksi. Ja nyt on ehditty sille asteelle, että on syntynyt psykologia, jonka objekti on sama kuin psykologian yleensä, nimittäin normaalipsyyke, mutta joka on tärkeissä kohdin psykoanalyttisesti orientoitunut. Varsinkin Englannissa ja Pohjois-Amerikassa on tämä »uusi psykologia», niinkuin sitä nimitetään, päässyt vauhtiin.

Sanoin: tärkeissä kohdin, sillä itse asiassa esiintyvät psykoanalyysin teoriat »uudessa psykologiassa» modifioituina ja muunlaisten ainesten

kanssa kombinoituina. Niinpä on se biologinen käsitys psyykestä, minkä m. m. Mc Dougall on esittänyt teoksessaan »Introduction to social psychology», suuresti vaikuttanut näihin uusiin virtauksiin. Mitä erikoisesti Freudin pääteorioihin tulee, niin ainakin hänen yksipuolisesti seksuaalinen käsityksensä psyyken perusvoimista on joutunut lievennyksien alaiseksi anglosaksilaisessa psykologiassa, jos kohta uusi suunta kiinnittää tähän puoleen suhteellisesti suurta huomiota verrattuna siihen, mitä sille yleensä on psykologiassa omistettu. Patologisen sielunelämän alalla on tehty se huomio, että jokainen »poistyonnetty» vitaalinen tendenssi — eikä vain seksuaaliteetti — voi aiheuttaa neuroosin; niin esim. maailmansodassa saadut lukuisat n. s. pommi-shokit osoittavat, että alaspainettu tendenssi hyvin monessa tapauksessa on pelko. Olisi haettava väittää, että näissäkin tapauksissa neuroosin perusaihe on seksuaalista laatua. Myöskään ei psykoanalyttikkojen joukossa suinkaan Freud ole ainoa auktoriteetti, vaan milteipä yhtäsuuri merkitys tunnustetaan C. G. Jungille.

Hyvän keinoon tutustua psykoanalyysista kehittyneeseen psykologiaan tarjoo Cambridgen yliopiston professorin A. G. Tansleyn teos »Uusi psykologia», joka äsken on ilmestynyt ruotsiksi. Tämä teos on anglosaksilaisessa maailmassa saavuttanut suuren yleisömenestyksen, mutta myös ammattipsykologien taholta on sille annettu paljon tunnustusta. Se ei ole mikään pelkkä selostus esiintyneistä uusista psykologisista opeista, vaan sisältää tekijän itsenäisesti muodostaman käsityksen psyyken rakenteesta. Kumminkaan se ei, kuten hän itse nimenomaan esipuheessaan huomauttaa, pyri olemaan oppikirjan tapainen täydellinen esitys sielullisten ilmiöiden kaikista eri puolista, vaan ainoastaan ilmiöistä, jotka erikoisesti ovat herättäneet tekijän mielenkiintoa ja jotka tutkimuksen nykyisessä vaiheessa ovat etualalla. Tansley myöntää, että hänen käsityksellään on ainoastaan väliaikaisen konstruktion luonne ja sanoo, että luultavasti esim. 30 vuoden päästä käytetään koko lailla toisia käsitteitä. Hän on myös tietoinen siitä, että esim. tapa käyttää sielullisten ilmiöiden kuvailussa paikallisuuskäsitteitä on »välttämätön paha», sillä kaikki tieteellinen ajattelu perustuu paikallisuuskategorioihin, mutta tämän ei pidä johtaa ketään harhaluuloon, että psyykillisessä itsessään ei olisi mitään paikallista.

Niinkuin psykoanalyysissa operoidaan Tansleyn teoksessakin paljon alatajuntakäsitteellä. Hän erottaa kahdenlaista alatajuntaa, nimittäin primäärisen alatajunnan, mikä on se osa psyykestä, jonka sisällys ei ulotu (ylä)tajuntaan, mutta jota sisällystä ei myöskään ole sieltä estetty tunkemalla se pois. Tämä sisällys ei siis koskaan ole ollutkaan (ylä)tajunnassa. Primäärinen alatajunta muodostaa psyyken keskuksen tai yti-

men, mutta sen arvoimiseen ja analysointiin meiltä puuttuu kaikki apukeinot. Siellä sijaitsevat yksilön alkuperäiset, synnynnäiset vaistot. Sen ohella on olemassa sekundäärinen eli freudilainen alatajunta, minkä sisällys estetään pääsemästä ylätajuntaan siten, että eräät psyydessä tehoisina olevat voimat tunkevat sen sieltä pois. Sekundäärinen alatajunta on ikäänkuin aitauksella eristetty (ylä)tajunnasta, mutta jonkinlainen yhteys on kuitenkin sen ja (ylä)tajunnan kesken mahdollinen, sikäli nimittäin, että sieltä voi päästä mielteitä (ylä)tajuntaan kiertoteitse jo vääntyneessä, useimmiten symbolisessa muodossa; tällaista tapahtuu varsinkin unissa, jolloin erottavat seinät ovat vähemmän tiiviisti suljetuina. Näiden tajuntain lisäksi erottaa Tansley vielä Freudin tapaan esitajunnan, jota ei mikään aitaukserota (ylä)tajunnasta ja josta viimeksimainittuun alinomaan saapuu mielteitä.

Tärkeätä osaa uudessa psykologiassa näyttelee edelleen kompleksikäsité. Lyhyesti sanoen ovat kompleksit pysyviä affektiivisesti väritettyjä miellekimppuja. Tämän käsitteen loivat ensin Neisser ja Jung, etupäässä selittääkseen eräitä sairaan psyyken omituisuuksia, mutta jo Jung osoitti, että tämä käsité on sovellettavissa myös terveeseen psyykeen viitaten minäkompleksiin. Sitten on Hart valaissut kompleksiiilmiötä osoittamalla sellaisten esiintymisen puoluepolitiikolla ja amatöörivalokuvaajalla. Nykyään voidaan sanoa, että on olemassa eräitä yleisiä komplekseja, jotka esiintyvät useimmilla ihmisillä, kuten minä-, sukupuoli-, lauma-kompleksi ja muut kompleksit ovat sekundäärisiä kehittyimiä niistä. Usein ovat eri kompleksit toistensa kanssa ristiriidassa esim. siten, että ne edellyttävät erilaista moraalista arviointia ja tämän vuoksi moni terve psyyke pitää niitä erillään »loogillisesti tiiviissä lokeroissa», niin etteivät ne pääse aikaansaamaan sisäistä konfliktia. Mutta ne ovat kumminkin terveessä psyydessä yhteydessä ylätajunnan kanssa. Mutta on olemassa myös sellaisia voimakkaan affektin kannattamia komplekseja, joita psyyke, tavallisesti moraalisisista, itseskunnioitus- y. m. syistä ei tahdo ollenkaan tunnustaa omikseen vaan työntää ne freudilaiseen alatajuntaan, jossa ne viettävät eristettyä elämää. Nämä »dissosioituneet» kompleksit usein aiheuttavat, pyrkiesään kumminkin jollakin tavalla aktuaalisiksi, neurooseja, ja psykoterapiatan tärkeimpänä tehtävänä on saattaa alatajunnassa piilevät kompleksit (ylä)tajuntaan ja saada se omaksumaan, »akseptoimaan» ne, niin vastenmielisiä kuin tämä yksilölle useimmiten lieneekin.

Meidän täytyy tässä sivuuttaa Tansleyn teoksen monet mielenkiintoiset kohdat, joissa hän asettaa »uuden psykologian» tulokset erilaisen kulttuuriyhteiskunnassa esiintyvien ilmiöiden ja tärkeiden kysymysten yhteyteen ja sen sijaan viitata erääseen toiseen samoilla

»uuden psykologian» aloilla liikkuvaan (niinikään äskettäin ruotsinnettuun) kirjaan nim. J. A. Hadfieldin »Psykologia ja moraalii». Tämä teos sisältää »luonteenmuodostuksen analyysia»; sen tarkoitus on paraasta päästä käytännöllinen, mutta sillä on epäilemättä myös huomattava teoreettinen mielenkiintonsa. Hadfield on Lontoon Kings-College'n psykologian dosentti, mutta samalla, kuten kirjan esipuheesta käy ilmi, käytännöllinen psykoanalyttinen lääkäri, ja tässä ominaisuudessa on hänellä ollut hyvä tilaisuus tutustua ihmispsykken sekä normaaleihin että patologisiin ilmauksiin ja yleensä oppia näkemään ihmisten aivoitukset. Kirja onkin todistuksena harvinaisesta psykologisesta tarkkasilmäisyydestä; samalla se osoittaa perusteellista aineeseen syvennymistä ja kriittistä suhtautumista yksityisiin psykoanalyysin oppeihin. Kirja on niin yleistajuisesti kirjoitettu, että sen jokainen sivistynyt henkilö voi lukea ja varsinkin vanhemmat, kasvattajat, papit, lääkärit y.m. henkilöt, jotka tulevat kosketuksiin käytännöllisessä elämässä esiintyvien elämän- ja moraalikysymysten kanssa ja joiden tulee antaa sielullista ohjausta ja huojennusta, on tämä teos erinomaisena opastuksena, jonka johdosta kenties olisi paikallaan, että se (samoinkuin muuten yllämainittu Tansleyn teoskin) saataisiin myös suomenkielisen yleisön luettavaksi.

Koska Hadfieldin kirja nimenomaan käsittelee moraalien ja psykologian keskinäistä suhdetta, on selvä, että sen täytyy omaksua myös jokin itsenäinen käsitys niistä siveellisistä normeista, joihin yksilön tulee pyrkiä ja joihin hänen kehityksensä on suunnattava. Tämän kysymyksen hän on ratkaissut siten, että hän katsoo kehityksen päämääräksi ihmisessä olevien luontaisten taipumusten ja vaistojen kaikenpuolisen ja harmonisen toteutumisen ja täydellistymisen. Siveellisyyden normit eivät siis tule ihmisen ulkopuolelta, vaan ovat hänessä biologisesti annettuina luontaisina suuntina. Siveellisesti hyvä on Hadfieldin käsityksen mukaan sitä, mikä biologisesti katsoen on terveintä. Moraalinen paha on samalla — useimmiten ainakin — psyykillistä sairautta; minä ei ole osannut oikealla tavalla organisoiua. Erinomaisen tärkeätä on psyykilliselle terveydelle, että minä »akseptoii» kaikki kompleksinsa, jotka Hadfieldilläkin ovat tärkeitä tekijöitä psyyken elämässä. Neuroosit ovat aina seurauksena konflikteista kahden kompleksin välillä, joita kumpaakin kannattaa voimakas vietti, esim. taisteluhallun ja pelon, tai kunnianhimon ja seksuaalisen kompleksin välillä. Konflikti on aina psyykensisäinen; mikään objektiivinen ihmistä kohtaava isku semmoisenaan ei voi aiheuttaa konfliktia, josta neuroosi olisi seurauksena. Kykenemättömyys kestää sodan vaivoja ei sielullisesti murra sotilasta, vaan se seikka, että hän toisaalta pelkää

ja haluaa säilyttää henkensä, toisaalta säilyttää kunniansa ja tehdä velvollisuutensa. Hermosairaus pelastaa tavallaan hänet tästä ristiriidasta. Tiedottomasti hän itse löytää tämän ulospääsyn vaikeudesta. Jokainen neuroosi on yksilön itsensä tiedottomasti haluama — siinä on tulos, johon psykoterapeutit ovat johtuneet. Hadfield mainitsee seuraavan esimerkin: Tykkialuksen päällikkö on saanut näkyviinsä saksalaisen vedenalaisen ja tähtää sitä. Pelon ja velvollisuudentunnon raastaessa häntä hän äkkiä havaitsee tullessa sokeaksi. Mutta hänen sokeutensa on yksinomaan psyykillistä; hänen silmissään ei ole mitään vikaa. Nyt hänen tietysti täytyy luopua aikomuksestaan, sillä mitäpä hänen hyödyttäisi jäädä paikoilleen tähtäämään vedenalaista, kun hän on sokea? Neuroosi on kompromissi, jonka tarkoituksena on vapauttaa hänet henkisestä konfliktista; hänen itsensä säilytysvaistonsa ja velvollisuudentuntonsa ovat kumpikin tulleet tyydytytyiksi.

Mutta syrjäytetyt kompleksit eivät ainoastaan aiheuta hermosairauksia, vaan ne vaikuttavat myös monella tavoin luoteenmuodostukseen. Niinpä olemme taipuisat tuomitsemaan toisessa sellaista, minkä olemassaoloa itsessämme emme tahdo myöntää. »Suhteemme omiin komplekseihimme määrää suhteemme ulkomaailmaan». Eräs tapa, millä tajuttomat taipumuksemme ja vaikuttimemme ilmenevät elämässämme, on »ylikompenseeraus». Salataksemme kompleksimme menemme päinvastaiseen äärimmäisyyteen. »On ihmeellistä ihmissieluja analysoidessa huomata, miten ne, joilla on jumalaisia lahjoja, itse asiassa seisovat savijaloilla. Ei ole keitään, jotka niin pelkäisivät kummituksia kuin ratsionalistit, ei ole keitään niin taikauskoisia kuin ne, jotka pilkkaavat kaikkea ylikuonnollista, ei keitään, joilla olisi sellainen alempiarvoisuuden tunne kuin huimapäillä; kova mies, joka ei voi sietää »sentimentaalia lörpötystä», on itse sentimentaali; ne, jotka nöyrästi suhtautuvat toisiin, ovat usein sellaisia, jotka tahtovat välttää tiuskaisun tuotaman nöyryytyksen». »Puhumme usein vähäksyvästi työstämme jossakin vähemmän tärkeässä suhteessa suunnataksemme huomion sen täydellisyyteen muissa suhteissa».

Hadfield väittää, että usein otaksutaan perinnöllisyydestä johtuneiksi paljon epänormaaleja psyykkillisiä taipumuksia, jotka itse asiassa ovat ympäristön aiheuttamia. On huomattu, että monet neuroosit palautuvat aikaisiin lapsuus-elämyksiin. Ihmisen psyykkilliselle kehitykselle on varsinkin 3—4 vuoden ikä, jolloin lapsen itsetajunta herää, tärkeä ikäkausi. Luonnoton henkinen ilmapiiri antaa lapsen sielunelämälle usein virheellisen suunnan, koska se suggeroi häneen vääriä käsityksiä ihmisistä ja hänestä itsestään. Niin esim. usein suggeroidaan lapseen joko liiallinen itsetunto, joka vie myöhemmällä iällä

neurooseihin, kun hän ei kykene mukautumaan elämän ankariin realiteetteihin, taikka istutetaan lapseen alempiarvoisuuden tunne, jolla on yhtä haitalliset seuraukset henkiselle terveydelle. Moraaliselle kehitykselle taas 16—18 vuoden ikä on merkityksellisin. Tämä on idealistinen ikäkausi, mutta on tärkeätä, että yksilö ei jää siihen, vaan että psyyke elimellisesti pääsee siirtymään seuraavaan vaiheeseensa. Jos kehitys ehkäistyy, on seurauksena affektielämän alalla esiintyvä kykenemättömyys suoriutua tehtävistä, jotka elämä myöhemmin asettaa yksilölle. Jokaisella ikäkaudella on vississä määrin omat siveelliset norminsa, joita rankaisematta ei voi rikkoa.

Tekijä omistaa erityistä huomiota onnen psykologisille edellytyksille. Hän sanoo, että onni on tunne, minkä koemme, kun kaikki vaistot ja affektit saavat harmoonisen tyydytyksensä. Onnen edellytyksiin kuuluu ennen kaikkea moraalinen hyvyys sentähden, että niiden monien vaistojen joukossa, jotka vaativat toteutumistaan, ovat myös altruistiset vaistot. Kumminkaan ei, selittää Hadfield, psyykkinen onnentila itse voi olla toiminnan päämääränä, sillä päämäärän täytyy olla objektiivinen. Löydämme t. s. onnen ainoastaan, jollemme sitä suoranaisesti etsi. Että näin täytyy olla asianlaita, käy ilmi seuraavasta analogiasta: Kun konsertissa kuuntelemme musiikkia, koemme mielihyvän tunteita, mutta vain niin kauan kuin huomiomme on kiintyneenä musiikkiin. Jos lisätäksemme onneamme omistamme kaiken huomiomme subjektiiviselle onnentunteellemme, tämä häviää. Hadfield samoin kuin Tansleykin ja yleensä »uusi psykologia» hylkäävät sen aikaisemmin yleisesti vallalla olleen mutta nykyään ilmeisesti häviämässä olevan teorian, että mielihyvä ja »paha viimekädessä ohjaisivat psyyken liikkeitä. Jos ne jossakussa yksilössä sellaisiksi muodostuvat, on tätä pidettävä abnormina, epäterveenä ilmiönä.

»Uusi psykologia» on, kuten tiedämme, pääasiassa kehittynyt patologisen sielunelämän huomioitsemisen pohjalta käsikädessä terapeutin käsittelyn kanssa. Tästä on ollut seurauksena, että käytäntö on keksinyt parannustapoja, joita ei voi tyydyttävästi teoreettisesti selittää. Niinpä eivät teoreetikot ole yksimielisiä siitä, mistä johtuu, että piilevän kompleksin tajuntaan tuominen aikaansaa parantumisen. Että niin todella on asianlaita, sen osoittaa kokemus, vaikka milteipä olisimme taipuvaisia otaksumaan, että epämiellyttävien muistojen mieleenpalauttaminen, »nukkuvan leijonan herättäminen», vain pahentaisi hermostautta. Eräät väittävät, että alaspainettu affekti on ikäänkuin puristuksissa olevaa höyryä, joka voi aikaansaada vahinkoja, niin kauan kuin se ei pääse ulos. Kun kompleksi saatetaan tajuntaan, »pääsee höyry ulos», yksilö »pois reagoi» affektin ja tekee sen siten itselleen

vaarattomaksi. Hadfield esittää kumminkin esimerkin, joka sotii tätä otaksumaa vastaan. Hänen oman käsityksensä mukaan poistungettu sielullinen aines, kun se saatetaan tajuntaan ja kun minä sen tunnustaa ja akseptoi, tulee välittömästi tahdon alaiseksi. Tähän selitykseen ei ole sen erikoisempaa muuta sanomista, kuin että se samalla edellyttää sen Hadfieldin konstruktion hyväksymistä, että on olemassa muusta psyykestä, vieteistä ja komplekseista erotettava »organisoitu minä», jonka funktio tahto on.

Olen ehkä liiankin kauan viipynyt yllämainitun kahden teoksen erityisten kohtien selostamisessa; tarkoitukseni on ollut niihin viittamalla kiinnittää huomiota virtauksiin sielunelämän tutkimisen ja käsittämisen alalla, jotka päivä päivältä voittavat yhä suurempaa jalansijaa ja joilla epäilemättä vastaisuudessa on oleva syvällekäypä vaikutus kaikkialla, missä ihmissielun tuntemus tulee kysymykseen, siis myös esim. kasvatuksen alalla. Mitä erikoisesti nyt mainittuihin Englannissa ilmestyneihin teoksiin tulee, osoittavat ne, miten anglosaksilainen laatu on onnellisella tavalla osannut muodostella psykoanalyysin äärimmäisyyksiä ja erittäinkin lieventää sen brutaalia naturalismia, jolla ominaisuudellaan se kieltämättä monenkin on työntänyt luotaan. Anglosaksilaisessa maaperässä psykoanalyttiset opit ovat saaneet niin sanoaksenne idealistisemman leiman. Erään toisen seikan voi kumminkin panna myös merkille, nimittäin sen, että anglosaksilaiselle maailmankatsomukselle ominainen utilitarismi, hyötynäkökanta, tulee näkyviin siinä moraalisisessa peruskäsityksessä, joka asetetaan uuden psykologian käytännöllisen sovelluttamisen pohjaksi. — Niihin teoreettisiin heikkouksiin, joita »uudessa psykologiassa», jota eivät sen edustajatkaan vielä katso miksikään vakiintuneeksi opiksi, kieltämättä on olemassa, emme tässä tahdo puuttua.

Kasvatuspäämäärien ongelma.

Kirj. Erik Ahlman.

Samaten kuin kuvanveistäjällä ryhtyessään käsittelemään marmorilohkarettä pitää olla selvänä, mitä hän siitä tahtoo muodostaa, samaten on kasvattajalle tarpeellista, että hän on selvillä siitä päämäärästä, mihin hän kasvatustyössään pyrkii. Käytännössä tosin usein saadaan nähdä, ettei kasvattaja ole tehnyt itselleen kasvatuspäämäärää selväksi, vaan joko totunnaisesti seuraa eräitä menetelmiä, jotka hän on omaksunut ympäristöltään, tai koneellisesti noudattaa teoreettisesti oppimiaan metodeja, mutta ilmeistä on, että tällöin on se vaara tarjona, että kasvatuksen suunta jää satunnaisuuksista riippuvaksi tai muodostuu suunnitelmattomaksi sinne tänne hosumiseksi. Ainoastaan silloin, kun on olemassa varma ja selväpiirteinen päämaali, voi kasvatuksesta odottaa yhtenäisyyttä. Sitäpaitsi tietoisuus kasvatuspäämäärästä, joka alati on silmien edessä, edistää kasvatustyön menestymistä sen sugeroivan vaikutuksen kautta, mikä siitä — niinkuin ylénsä jokaisesta päämäärämielteestä — säteilee.

Jos siis yksityiselle käytännölliselle kasvattajalle kasvatuspäämäärän tietäminen on tähdellistä, on se ehkä vieläkin tärkeämpää *kasvatuseopille*. Vasta senjälkeen kuin kasvatuspäämäärä on määritelty, esiintyy kysymys, mitä välineitä ja menetelmiä on käytettävä. Kasvatuseopin järjestelmän rakentaminen käy mahdolliseksi vasta, kun kasvatuspäämäärien sisältämät ylimmät normit on asetettu. Niillä on siis teoreettisessa suhteessa perustava merkitys. — Myös kasvatustyön käytännöllisen organisation kannalta on mitä ratkaisevin merkitys sillä, mikä kulloinkin on asetettu tämän toiminnan tarkoituksiperäksi. Se vaikuttaa koulumuotoihin, opetussuunnitelmiin sekä kasvatuksen ja opetuksen yleiseen luonteeseen.

Yksityinen kasvattaja — sanokaamme vanhemmat — voi asettaa kasvatuksen päämääräksi kaiken sellaisen omistamisen, minkä hän itse puolestaan katsoo arvokkaaksi ja hyödylliseksi. Siihen voi olla sisällytettyä mitä moninaisimpia tietoja, taitoja, arviointitapoja ja tottumuksia, joilla ei ole mitään sisäistä yhteyttä keskenään, valittuina kas-

vattajan henkilökohtaisen kokemuksen ja laadun mukaisesti. Mutta kasvatusoppi, joka pyrkii yleistämään ja systematisoimaan, ei kasvatuspäämäärien asettamisessa voi menetellä samalla tavoin. Sen täytyy asettaa päämääriä, jotka voivat olla normeina suurelle joukolle yksilöitä. Näiden normien täytyy säilyttää yleistävä luonteensa silloinkin, kun ne velvoittavat kasvattajaa kiinnittämään huomiota kasvatin yksilöllisyyteen. Sikäli kuin kasvatuspäämäärään sisältyy eri puolia, yksityispäämääriä, vaatii kasvatusoppi, että niiden pitää muodostaa elimellinen, psykologisesti mahdollinen kokonaisuus.

Puhtaasti muodollisesti voi ehkä kasvatuspäämäärän määritellä siten, että sanomme: se on määrätyllä tavalla organisoitu pysyvä sielullinen rakenne, struktuuri, jonka kasvatustoiminta koettaa kasvatissa toteuttaa. Tähän ideaaliseen sielunrakenteeseen kuuluu määrätynlaisia älyllisiä aineksia (tietoja, taitoja), mutta myös emotionaalisia tekijöitä (tahtotottumuksia, tunne-dispositioita). Tämän rakenteen ei tietysti tarvitse merkitä mitään lopullista pysyvää psyykkistä tilaa siinä mielessä, ettei yksilö enää sen koommin kehittyisi; päinvastoin on tarkoitus, että kasvatettavassa kasvatustoiminnan päätyttyäkin tapahtuisi kehittymistä, mutta kuitenkin siten, että kasvatuspäämäärän sielullinen yleissuunta pysyisi muuttumattomana. Kysymys on nyt: millainen tulee lähemmäksi sanoen sen sielunstruktuurin olla, joka on oleva kasvatuksen päämääränä?

Viittasimme jo siihen systemaattisen kasvatusopin vaatimukseen, että sen pitää muodostaa orgaaninen kokonaisuus eikä olla mikään epäorgaaninen aggregaatti. Tämä tietää samalla, että struktuurin piirissä jollakin arvolla, sielullisella kvaliteetilla, on keskeinen asema ja että muut arvokkaiksi katsotut kvaliteetit asetetaan alistussuhteeseen tähän perusarvoon nähden, niin että syntyy »mielekäs» (saks. sinnvoll) kokonaisuus. Nimenomaan Eduard Spranger on osoittanut, että sielunstruktuureissa arvojen kesken aina vallitsee eräänlainen sisäinen lainakokonaisuus, joten ainoastaan määrätty struktuurit ovat mahdollisia.

Usein luullaan voitavan karakterisoida sitä ideaalista sielunrakennetta, johon kasvatuksen tulee pyrkiä, sangen yksinkertaisesti, muutamalla iskusanalla. Sanotaan esim., että kasvatuksen tarkoituksena on oleva tehdä kasvatettavista »ihmisiä sanan todellisessa mielessä», »harmonisia persoonallisuuksia» tai »hyviä ja kunnon kansalaisia». Ensi katsomalta tämäntapaiset lausunnot voivat tuntua varsin sattuvilta ja saavuttavat yleisen hyväksymisen. Mutta tämä johtuu siitä, että jokainen panee sanoihin sensuuntaisen sisällyksen, minkä haluaa. Tuollaisilla yleisillä kasvatusmaksimeilla on nim. se ominaisuus, että ne tosiasiallisesti jättävät avoimeksi, mikä on kasvatuspäämäärän asia-

linen sisällys. Ne ovat kuin yleisölle jaettuja puhtaita lomakkeita, jotka jokainen saa täyttää mielensä mukaan. Samantapaisilla sanontatavoilla koetetaan usein muutenkin välttää vaikeita pulmia ylimpiä toimintanormeja määrätessä; mainittakoon sellaiset viisaudet, kuin että meidän tulee pyrkiä täydellisyyteen, että on vältettävä liiallisuuksia suuntaan tai toiseen, että jokaiselle on annettava mitä hänelle kuuluu. Lähemmin tarkastellen ne, kuten filosofi Paul Simmel huomauttaa, ovat mitäänsanomattomia tautologioja, jotka ilmaisevat, että on menettävä, niinkuin — tulee menetellä, siis tässä — kun on kysymys kasvatuksesta — että on kasvatettava siihen, mikä kasvatuksen päämäärä on. Siinähan lopulta on asian ydin, mikä on »hyvä ja kunnan kansalainen», mitä on »harmoninen persoonallisuus», mitä on »todellisella ihmisellä» käsitettävä. Asiallisen sisällyksen voivat nämä käsitteet saada ainoastaan siten, että ne määritellään.

Monet erilaiset arvot voidaan ainakin teoreettisesti ajatella kasvatuspäämäärää määrätessä tulevan kysymykseen. Ei ole erikoisen vaikeata luetella kaikenlaista arvokasta, jota yleisesti katsotaan kasvatin pitävän omaksua; vaikeudet ja erimielisyydet alkavat vasta, kun on määrättävä arvojen keskinäinen asteikko, mikä on asetettava minkin yläpuolelle tai alapuolelle. Onko annettava etusija intellektuaalisille tai esteettisille harrastuksille vaiko tahtopuolelle vai käytännöllisille kyvyille? Mitä on kasvatuksessa enemmän pidettävä silmällä, sitäkö, että helpotetaan kasvatin henkilökohtaista menestymistä maailmassa vai sitäkö, että hän totutetaan väistymään epäitsekästä toisen edun tieltä? Tätäkin tulee ajatelleeksi, kun saa toisinaan kuulla ihmisten linkoavan heihin sovellettua kasvatuseräilyä vastaan seuraavanlaisia syytöksiä: »ei ollut oikein, että minut aina totutettiin luopumaan omasta tahdostani toisten hyväksi!»

Esittäessään eräitä ylimpiä kasvatuksessa noudatettavia normeja ja johtaessaan niistä alempia on kasvatustiede *normatiivinen tiede*. Se ei vain selvittele, miten tosiasiallisesti kasvatetaan, on kasvatettu tai tulevaisuudessa todennäköisesti tullaan kasvattamaan, vaan ennen kaikkea, miten on kasvatettava. Kasvatustieteen normatiiviseen luonteeseen viittaa sen nimikin, jonka loppuosana on *-oppi*, niinkuin useilla muilla normatiivisilla disiplinaaneilla (vrt. lainoppi, kielioppi). Normatiivisen puolen kanssa läheisessä yhteydessä on kasvatustieteen *teknillinen* puoli, mutta se on siitä kuitenkin periaatteellisesti tarkoin erotettava. Teknilliset ohjeet ovat voimassa ainoastaan ehdollisesti, edellyttämällä, että normit on käytäntöön pantava. Me voimme kuvitella sellaistaikin kasvatustietoa, joka ei olisi muuta kuin tekniikkaa. Se olisi pelkkää tietoa niistä menetelmistä, joita olisi käytettävä määrättyjen, täysin hy-

potectisesti oletettujen tarkoitusten saavuttamiseksi; jätettäisiin kokonaan huomioonottamatta, onko tarkoitus katsottava siveelliseksi tai muuten toivottavaksi. Kysyttäisiin: miten meidän on kasvattiin vai kutettava, jotta käytännöllisimmin saavuttaisimme sen ja sen tuloksen? Tällöin kasvatustieteet olisivat pelkkää psykotekniikkaa ja samalla linjalla kuin esim. insinööritieteet, sotatiede, lääketiede, maataloustiede y.m. teknilliset tieteet. (Ks. Emerik Olsoni, Aika 1920: »Onko kasvatustieteet tiedettä?» S. 221 seur.)

Normatiivisena tieteenä kasvatustiede muistuttaa sellaisia tieteitä tai tutkimusaloja kuin normatiivinen kansantaloustiede, finanssioppi, sosiaalipoliittikka y.m. poliittiset tieteet. Jumaluus- ja lainopin kanssa, jotka myös ovat normatiivisia tieteitä, sitä ei voida ilman muuta rinnastaa siitä syystä, että nämä aivan tietoisesti perustavat oppirakennelmansa eräisiin dogmaattisesti omaksuttuihin ylimpiin normeihin ja johtavat näistä alempia normeja; teologiassa on pohjana määrätyn uskonnun tunnustuksen dogmit, lainopissa taas positiivisen oikeuden säädökset (kansainvälinen oikeus on kuitenkin toisessa asemassa). Ylimpien normiensä oikeutusta ne eivät tutki — ainakaan ei sellaisella tarkastelulla niiden piirissä ole oleellista merkitystä —; ne tutkivat vain, mitä johtopäätöksiä niistä voidaan loogillista tietä vetää. Pedagogiikka sitävastoin ei — ainakaan tietoisesti — tahdo olla tällä tavoin dogmaattista, vaan se haluaa, että sen ylimmät normit olisivat asiallisesti perusteltuja. Mutta miten sen on meneteltävä hankkiessaan itselleen tällaisia normeja?

Tavallista on ollut, että nämä kasvatustieteen ylimmät normit s.o. kasvatuspäämäärät on tahdottu johtaa filosofiasta tai tarkemmin sanoen siveusopin eli etiikasta, jonka tehtäväksi muutenkin on katsottu inhimillisen toiminnan ylimpien normien löytäminen. Etiikkaa on pidetty kasvatustieteenä, toisena perustieteenä, toisena taas psykologiaa. Edellisen osoittaa kasvatustieteen päämäärän, jälkimmäinen osoittaa tien, jota kulkien sinne voidaan päästä. Että kasvatustiede on asetettu näin läheiseen yhteyteen filosofian kanssa, on sitäkin vähemmän ihmeteltävää, kun muistamme, että sitä kauan on tieteellisesti viljelty yhtenä filosofian osana. Filosofit näkivät tavallisesti kasvatustieteessä vain erään oppijärjestelmänsä sovellutuksen. Kun katsomme filosofian historiaa, havaitsemme, että huomattava joukko ajattelijoita aina Platonista alkaen on omistanut huomiota kasvatustieteellisten kysymyksille. Mainittakoon tässä vain nimet Aristoteles, Seneca, Montaigne, Locke, Rousseau, Kant, Fichte, Schleiermacher, Herbart, Spencer, James, Paulsen ja Natorp. Yleensä johdetaan kasvatustieteen päämäärät suoranaisesti asianomaisen filosofin yleisistä eettisistä opeista ja lankeavat suurin piirtein katsoen heidän yleisinhimillisten eettisten ihanteittensa kanssa yhteen.

Systemaattisimmassa muodossaan tämä pedagogiikan ja etiikan läheinen yhteys esiintyne Herbartilla, jonka »Yleinen kasvatusoppi» suoranaisesti ja nimenomaisesti edellyttää hänen »Yleistä käytännöllistä filosofiaansa».

Tämä tapa johtaa kasvatuspäämäärät etiikasta tuntui asianmukaiselta, niin kauan kuin uskottiin voitavan löytää yleispäteviä eettillisiä normeja, jotka pakottaisivat itselleen samanlaisen yleisen hyväksymisen kuin logiikan lait. Mutta sittemmin on käynyt ilmi, että eettillisten arviointien alalla on vaikeampi päästä yhtäsuureen yksimielisyyteen kuin tiedollisella. Tämä näkyi varsinkin, kun esiintyi eettillisiä oppeja, joissa perusarvot olivat suorastaan vastakkaisia niille, mitä aikaisemmin eurooppalaisessa ajattelussa oli totuttu pitämään pätevinä, ja osoittautui, ettei ollut mitään keinoa todistaa näitä toisenlaisia perusarvoja loogillisesti vääriksi. Tarkoitin sellaisia oppeja kuin Schopenhauerin pessimismi ja Nietzschen yliihmisiikkää. Tosin on yhä edelleen viimeaikoinakin tehty uusia yrityksiä objektiivisesti perustellun tieteellisen etiikan luomiseksi, mutta ilman todellista menestystä. Hobbesin lause: »on helppo saarnata moraalialia, mutta vaikea sitä perustella», on osoittautunut pitävän paikkansa. Sentähden on yhä enemmän voittanut jalansijaa se käsitys, että on suorastaan asian luonnossa, että teoreettisesti katsoen erilaisille perusarvoille rakentuvat eettilliset systeemit ovat yhtä oikeutettuja. Eettillisellä alalla ei lopulta ole ratkaisevana loogillinen totuus vaan subjektiivinen *vakaumus*. Tästä on seurauksena, että kasvatusoppi ei voi päämääriään vastaanottaa etiikalta kertakaikkiaan pätevinä tieteellisinä totuuksina samalla tavoin, kuin eräissä muissa tapauksissa toinen tiede ilman muuta voi käyttää toisen tieteen tuloksia omiin tarpeisiinsa (esim. fysiikka matematiikan tuloksia.) Ainakaan tällä hetkellä ei voida sanoa olevan mitään yleispätevää tieteellistä normatiivista etiikkaa. On mahdotonta objektiivisesti sanoa, onko kasvatusopin perustavat normit otettava Kantin kategorisesta imperatiivista vaiko utilitarismista vai onko sen perustaksi pantava Guyaun etiikka, Nietzschen yliihmismoraali vaiko ehkä Stirnerin äärimmäinen egoistinen moraali; mahdollisia ovat tietysti myös jonkun historiallisen uskonnon: kristinuskon tai buddhalaisuuden, eettilliset järjestelmät taikkapa valtiollis-yhteiskunnalliset maailmankatsomukset kuten tolstoilaisuus tai kommunismi.

Tässä yhteydessä mainittakoon myös siitä seikasta, että on olemassa tutkijoita, jotka tosin katsovat etiikan pedagogiikan normeeraavaksi perustieteeksi, mutta eivät ainoaksi, vaan haluavat sen rinnalle asettaa eräitä muita normatiivisia tieteitä kuten logiikan, estetiikan vieläpä uskontofilosofiankin (kuten esim. Paul Natorp). Silloin kuitenkin

tarkoitettaneen normeeraavalla perustieteellä muuta, kuin mitä me tässä olemme tarkoittaneet. Totta on, että kasvatusopissa *faktillisesti* tulee kysymykseen myöskin esim. esteettisten ja loogillisten normien soveltaminen; mutta kasvatusopin normatiivinen peruskysymys, *quaestio iuris* on, mitä osaa ne saavat kasvatuksessa näytellä. Teoreettisesti voimme ajatella, että kasvatuksesta esim. esteettinen elementti olisi poissuljettu, vieläpä, että tietoelemässä pantaisiin pääpaino irrationaalillemme. Vaaditaan siis alkuarviointia, ja siitä mielestäni hyvällä syyllä voi väittää, että se on eettillistä laatua. Kun Herbartin käsityksestä poiketen, jota vastaan yllämainittu kritiikki on suunnattu, sanotaan, että pedagogiikassa esiintyvät normit eivät kohdistu yksistään kasvatin tahtoon, vaan hänen muihinkin mentaaliin toimintoihinsa, niin lienee tällä kritiikillä jommoinenkin oikeutuksensa. Mutta koko kysymys joutuu toiseen valoon, jos käsitämme asian niin, etteivät pedagogiikan normit kohdistukaan kasvatin vaan *kasvattajan* tahtoon. Jos näin ajatelimme, ei etiikalta voi kieltää oikeutta olla pedagogiikan yksinomaisena normeja asettavana tieteenä *sillä* perustuksella, että se säätelee yksistään tahtoa. Epäilyksiä on omiaan herättämään lähinnä se asiahaara, ettei tieteellinen normatiivinen etiikka ole kyennyt tarjoamaan yleispäteviä tuloksia.

Eräs toinen näkökohta, joka koskee etiikan ja kasvatuspäämäärien suhdetta, ansainnee myös harkitsemista, nim. seuraava. Kuten tunnettua ovat etiikan asettamat ihanteet yleensä korkeimpia ihmisyyshanteita. Siveysoppi esittää ne täysin riippumatta siitä, missä määrin ihmiset yleensä ne saavuttavat tai kykenevät — sellaisina kuin he ovat — saavuttamaan. Esim. Kant — kuten tunnettua — sanoo, että siveyslaki on voimassa täysin riippumatta siitä, toteutetaanko se milloinkaan tai missään. Nyt voidaan kysyä, onko yleiset ihmisyyshanteet semmoisiaan myös asetettava kasvatuksen käytännöllisiksi päämääriksi. Tavallisesti tämä teoriassa ilman muuta edellytetään, mutta oikeastaan se vaatisi erityistä todistelua. Etiikkaa kylläkin sanotaan myös »käytännölliseksi filosofiaksi»; mutta tieteenä se ei ole velvoitettu valvoamaan normiensa käytännöllistä toteuttamista, ja tosiasia on, että niitä ylipänsä ei lähimainkaan käytännössä toteuteta. Mutta kasvatusopin laita on toisin. Se ei voi olla huomioonottamatta, missä määrin toisella kasvatuspääarät saavutetaan. Juuri tätä käytännöllistä näkökohtaa silmälläpitäen voidaan kysyä, pitääkö ylimpien kasvatuspäämäärien langeta yhteen ylimpien eettillisten ihanteiden kanssa. Voidaan tietysti sanoa, että jousi on jännitettävä korkeammalle, jotta osuttaisiin maaliin ja että korkeat päämäärät eivät voi olla pahaksi, mutta kyllä liian matalat. Tämä voi pitää psykologisesti paikkansa, mutta onko se teo-

rian kannalta oikein? Sitäpaitsi ei ole mahdotonta, että kyvyttömyys saavuttaa päämäärää vaikuttaa epäedullisestikin. Puolinaisesti onnistunut pyrkimys, oli päämäärä sitten miten ylevä tahansa, voi kasvatuksessa olla haitallisempi kuin alempien päämäärien täydellisempi saavuttaminen, m.m. kasvatusopin arvovallan kannalta. Näinollen katsoen saattaisi olla syytä yleisen eettillisen ihanteen rinnalle, joka on suuntaa antavana »regulatiivisena ideana» (kantilaisessa mielessä), asettaa konkreettisempi käytännöllinen kasvatuspäämäärä, sellainen, joka todella voidaan ajatella saavutettavaksi muutenkin kuin ehkä jossakussa yksityistapauksessa. Todellisuudessa näin kieltämättä onkin asia laita, mutta mahdollisesti myös teorian olisi tämä seikka otettava systeemisessään huomioon. Kasvatusopissa suhde tai mieluummin epäsuhta käytännön ja eettillisen teorian välillä tunkeutuu enemmän etualalle kuin etiikassa. Siinä pedagogiikka jossakin määrin joutuu samanlaisen arkaluontoisen pulman eteen kuin esim. politiikka. Useimpien eettillisten suuntien ja ihmisten eettillisen tajunnan mukaisesti pitäisi politiikalta vaatia, että se jäännöksettä toteuttaisi yksilöjen välisissä suhteissa noudatettavat moraaliset normit. Mutta toisaalta olevien olojen vallitessa niitä ei useinkaan voida toteuttaa panematta kansan olemassaoloa uhanalaiseksi. Tätä silmälläpitäen on käytännöllisestä politiikasta sanottu, että sen »pitää tavoitella mahdollista». Voitaan kysyä, missä määrin kasvatuksestakin on sanottava, että sen »tulee tavoitella mahdollista». —

Tässä esittämämme näkökohdat joka tapauksessa viittaavat siihen, että kasvatusoppi tuskin voi muuta kuin *itsenäisesti asettaa* ylimmät norminsa, kasvatuspäämääränsä. Etiikasta se ei voi niitä valmiina yleis-pätevinä tieteellisinä tuloksina saada. Se ei voi niitä johtaa myöskään tosiasioista esim. kasvatuksellisesta käytännöstä, joskin sen on syytä siihen kiinnittää huomiota; sillä tosiasioista ei voida johtaa mitään normeja. Kasvatusopin täytyy *vapaasti valita* kasvatuspäämääränsä; asettaa eräitä ylimpiä *perustelemattomia normiluontoisia aksioomeja*.

Teoreettisesti katsoen tällöin tarjoutuu suuri joukko mahdollisia kasvatuspäämääriä, niiden joukossa tietysti myös yllämainitut siveysooppien ihanteet joko sinänsä tai eri tavoilla kasvatuustyön tarpeisiin muodosteltuina, edelleen eri uskontojen, kansojen ja kulttuurien ihanteet. Näistä teoreettisesti mahdollisista kasvatuspäämääristä eliminoiduvat kuitenkin useat pois itsestään. Sellaisella kasvatusopilla ei ole mitään tulevaisuutta, joka esim. asettaisi päämääräksi ihanteita, joissa korkeimmat arvot on sijoitettu yksilöön yhteisön kustannuksella. Voidaan kyllä hyvinkin ajatella kasvatuspäämääräksi yksilössä piilevien arvokasten mahdollisuuksien kehittämistä täydellisyyteen, mutta sen,

mitä katsotaan arvokkaaksi, pitää olla valittu niin, että se on sopuisoinnussa yhteisön menestymisen kanssa, oli tänä yhteisönä sitten kansa tai koko ihmiskunta. Lopulta on yhteiskunnalla kasvatuksessa kumminkin primaatti; pedagogiikka on aina sosiaalipedagogiikkaa. Näin ollen siis sellainen kasvatuspäämäärä, mikä sisältyy esim. Nietzschen moraalifilosofiaan, jonka mukaan kansa on vain kiertotie viiden, kuuden loistoyksilön kehittymiselle, ei sovellu pedagogiikan tarpeisiin, joskin se teoreettisesti saattaa olla yhtä oikeutettu kuin muutkin. Ei liioin voi kasvatus asettaa päämääräkseen esim. askeetin ja erakon elämänhannetta, niin korkeita sisäisiä arvoja kuin niiden voidaankin katsoa sisältävän.

Mutta ei riitä yksistään se, että yhteisö ylimalkaan voi pysyä pystyssä, vaan kasvatusoppi kysyy: minkälainen yhteiskunta muodostuu, jos otaksumme kasvatusihanteen toteutuneeksi kasvatettavissa yksilöissä? Tällöin tulevat kasvatuspäämääriä määränneiksi kansalliset ja niiden kanssa läheisessä yhteydessä olevat valtiolliset näkökohdat (vrt. esim. muinaisen Spartan kasvatustoimintaa, jossa kasvatuksella oli selvästi valtiollinen tarkoitus, Platon ihannevaltioteoriaa tai Fichten käsitystä, että kasvatus on erityisesti valtiota koskeva asia). Jokaisella kansalla ja varsinkin sivistyskansalla on omaperäinen ihmisihanteensa, ihannetyypinsä, joka tosiallisesti vaikuttaa suuntaa määräävästi kasvatukseen ja jota sen kansan keskuudessa luotu kasvatusoppi ei voi olla huomioonottamatta jo senkään vuoksi, että sen noudattaminen suuresti edistää kasvatuksen onnistumista. Englantilaisilla on gentlemanni-ihanteensa ja saksalaisilla persoonallisuusihanteensa. Emme voi ajatella englantilaista kasvatuspäämäärää istutettavaksi saksalaiseen maaperään tai päinvastoin. Tällaiset kansalliset ihanteet ovat useinkin ruumiillistuneina kansallisissa suurmiehissä, jotka esikuvina vaikuttavat myös kasvatukseen (niinkuin saksalaisilla Kant ja Goethe, pohjois-amerikkalaisilla Washington), eivät tosin aina historiallisen todellisuuden mukaisessa muodossaan, vaan enemmän tai vähemmän ihanteellistutettuina fiktioina, joilla näinollen on tärkeä käytännöllinen merkitys. —

Käy ymmärrettävästikin päinsä ja on välttämätöntäkin rajoittaa niiden kasvatuspäämäärien lukua, jotka teoreettisesti ovat mahdollisia, formuloimalla niiden sisällys niin väljästi, että niiden piirissä erilaiset yksityisseikoissa toisistaan eroavat suunnat voivat käytännössä saada sijansa. Mutta sellaista formulointia ei voida löytää, joka sulki itseensä kaikki suunnat, jotenka siis päämääriä joka tapauksessa aina jää olemaan useampia. Tätä asiantilaa tietysti voidaan katsoa pedagogiikan heikkoudeksi tieteenä. Mutta se on ominaisuus, joka ei kuulu yksinomaan pedagogiikalle, vaan jokaiselle tieteelle, jonka ylimmät

normit perustuvat tunteenomaisiin arviointeihin. Onpa sitäpaitsi puhtaasti teoreettisten tieteiden piirissäkin havaittavissa jotakin analogista, joskin vähemmässä määrässä. Eukliidisen geometrian rinnalla tapaamme epäeukliidisen geometrian, newtonilaisen fysiikan rinnalla relativiteettiteorian fysiikan. Näyttää siltä, että suorastaan kaikki tiede rakentuu peruspostulaateille, joiden rinnalle voidaan ajatella asetetuiksi toisenlaisia peruspostulaatteja, jotenka siis vapaa valinta on välttämätön. Tämänhetkisen filosofisen tietoteorian tärkeimpiä tehtäviä on juuri niiden postulaattien ja aksioomien tarkastaminen, jotka ovat kaiken tieteen pohjana eli n.s. pätevyyskysymys (Geltungsfrage). Ei ainakaan minun käsittääkseni se ole niin vaarallista tieteelle, että sen piirissä voidaan esittää useampia ylimpiä normeja, ja aksioomeja, vaan pikemminkin se, että luulotellaan olevan yhtenäisyyttä, missä sitä ei ole eikä voi olla, ja se, että johdonmukaisesti tieteellisessä systeemirakennuksessa ei pidetä kiinni kertakaikkiaan omaksutuista peruslauselmista.

Sitäpaitsi on huomattava, että on olemassa toisia tekijöitä, jotka osaltaan ylläpitävät pedagogiikan yhtenäisyyttä ja yleispätevyyttä nim. metodit, jotka lopulta pohjautuvat ihmispsykyssä vallitseviin lakeihin. Metodit ovat periaatteessa samoja, pyrittiinpä sitten tähän tai tuohon kasvatuspäämäärään. Voitaneen sanoa, että se, mikä menneiden aikojen kasvatusteorioista on jäänyt pedagogiikan pysyväiseksi omaisuudeksi, pikemminkin on kasvatusteoriat ja kasvatettavien sielunelämää koskevat havainnot kuin kasvatuspäämäärät. Ja mitä vihdoin tulee kasvatuspäämäärien moninaisuuteen: onko oikeastaan syytä sitä valitella? Eikö se lopultakin ole ilmaus siitä, että kasvatustoppi on mitä läheisimmässä yhteydessä konkreettisen elämän kanssa koko sen runsaudessa ja monivivahteisuudessa? Miksi haluta, että elämä voitaisiin pakottaa yhden ainoan abstraktisen normikaavan pakopaitaan?

Alatajuinen omatunto ja sen rankaisujärjestelmä.

Kirj. Erik Ahlman.

Nekin, jotka muuten ovat taipuvaisia asettumaan epäilevälle kansalle psykoanalyysin teorioihin nähden, myöntävät sille kuitenkin sen ansion, että se on painokkaasti kiinnittänyt huomion *alatajuiseen sieluelämään*. Juuri psykoanalyysin vaikutuksesta on alettu yhä enemmän oivaltaa sen tärkeys, joskin sen luonne selitetään eri tavoilla. Psykoanalyysi tahtoo väittää, että kaikilla tajuisilla toiminnoilla on juurensa syvällä alatajunnassa, ennen kaikkea alatajuisissa poistungetuissa tai »ylevöityneissä» vieteissä. Sielullisessa tapahtumisessa huomataan ikäänkuin uusi ulottuvaisuus: syvyyusulottuvaisuus. Tämän johdosta psykoanalyysi mielellään omaksuukin itselleen nimityksen »syvyyden psykologia». Psykoanalyysin alkukaudella oli tutkimusobjektina parhaasta päästä neuroottinen psyyke. Mutta aikaa myöten ulotettiin psykoanalyttinen tutkimusmenetelmä normaalinkin psyyken alalle. Laskettiin perustus alatajuisen ja tajuisen sielun keskinäisiä suhteita käsittävälle yleiselle teorialle, joka tosin vielä ei ole läheskään valmis. Freud on näet aivan tahallisesti välttänyt ennenaikaisia teorianmuodostuksia ja mahdollisimman tarkasti pitänyt kiinni kliinillisen aineksen moninaisuudesta, mutta eräitä peruskiviä on jo paikoillaan ja teoreettisen järjestelmän piirteet alkavat näkyä.

Tässä ei ole tarkoituksena tehdä selkoa koko tästä järjestelmästä eikä liioin puuttua analyttisen parannusmenetelmän kysymyksiin. Se veisi liian pitkälle. Tahdomme ottaa esille erityisen kohdan, tosin keskeisen: kysymyksen *alatajuisesta omastatunnosta*. Seuraamme tässä näitä suuntaviivoja, jotka Freud on esittänyt kirjassaan »Das Ich und das Es» (1924) ja hänen ajatuksiaan edelleen kehittäen Theodor Reik ja Franz Alexander teoksissaan »Geständniszwang und Strafbefürfnis» (1925) ja »Psychoanalyse der Gesamtpersönlichkeit» (1927). — Tässä ei myöskään ole tilaisuutta tuoda esiin kokemusaineistoa muuta kuin aivan rajoitetussa määrässä.

Psykoanalyysi lähtee siitä otaksumasta, että kaiken psyykillisen elämän pohjana ovat *vietit*. Tajuihin tahtominen, korkeinkin, on sekä fylogeneettisesti että ontogeneettisesti kehittymä vieteistä. Freudin viimeisen käsityksen mukaan on perusviettejä kaksi: elämän eli eros-vietti ja kuoleman eli hävitysvietti (destruktiivietti). Nämä vietit esiintyvät aina toistensa yhteydessä, toisiinsa sekautuneina, mutta erilaisissa kvantitatiivisissa sekotussuhteissa. Ne ovat molemmat yksilöllisen elämän palveluksessa; ne suuntautuvat sekä ulospäin, reaaliseseen

maailmaan ja ulkoisiin objekteihin, että sisäänpäin, osaksi elimistöön osaksi psyykeen. Terveessä yksilössä nämä vietit sopivalla tavalla neutralisoivat toistensa haitalliset vaikutukset. Sairaassa yksilössä taas ei erosvietti kykene tekemään tyhjäksi sisäänpäin kääntyneen kuolemanvietin vaikutusta.

Kaikki viettipyrkimykset eivät pääse semmoisenaan tajuntaan. Se olisi epätarkoituksenmukaista. Psyykessä on instanssi, joka suorittaa eräänlaisen ennakkotarkastuksen; on olemassa sisäinen, *alatajuinen sensuuri*. Tämän toimintaa saattaa hyvällä syyllä verrata omantunnon tehtäviin tajuisessa sielunelämässä. Sosiaaliset vaatimukset ovat luoneet oman tunnon. Yhteisö vastaa yksilön asiasiaisiin vietteihin aiheuttamalla hänelle mielipahaa. Kun hänessä uudestaan herää pyrkimys tehdä asiasiaalinen teko, aiheuttaa aikaisemman kokemuksen tajuntaan jättämä mielikuva hänessä *tuskanahdistuksen* (Angst) tunteen, joka estää häntä suorittamasta haluttua tekoa, realisoimasta viettipyrkimystään. Tämän tuskanahdistuksen aiheuttavat todellisuustekijät ja sentähden nimitetään tuskanahdistusta tässä muodossaan *reaali-tuskanahdistukseksi* (Realangst). Myöhemmin esiintyy tuskanahdistus ilman reaalista aihetta pelkästään kielletyn viettitaipumuksen tullessa tajuiseksi. Tällöin puhumme *omantunnon tuskasta* (Gewissensangst.)¹⁾

Samoin kuin kaikilla sielullisilla toiminnoilla uudistuessaan on taipumus koneellistua, samoin omatuntokin muodostuu koneelliseksi. Samalla se tulee alatajuiseksi. Meillä on näinollen myös alatajuinen omatunto. Se ehkäisee osan vieteistä pääsemästä tajuntaan, tunkee pois (verdrängt) ne. Mutta tällä omallatunnolla on koneellisuutensa vuoksi kaavamainen luonne. Se tunkee pois sellaisiakin viettipyrkimyksiä, jotka tajuinen omatunto hyväksyisi. Se on sanalla sanoen liika ankara. Kaavamaisuus on tosin tajuiselekin omalletunnolle jonkin verran ominaista; se on kategorinen. Siitä Kantin nimitys »kategorinen imperatiivi». Mutta se ottaa kuitenkin huomioon konkreettisen tilanteen. Sitä ei tee alitajuinen omatunto. Se on verrattavissa rajapoliisiin, joka on saanut rikollisesta kuvauksen, että tämä on punatukkainen ja nyt vangitsee kaikki punatukkaiset epäilyttävinä henkilöinä. Alatajuisen omantunnon toiminnan johdosta ainoastaan ne viettipyrkimykset, jotka pääsevät tarkastuspaikan ohi, tulevat tajuisiksi. Tästä on epäilemättä suuri hyöty, niinkuin yleensä on tajuisten toi-

¹⁾ Valitettavasti ei meillä suomenkielessä ole mitään yksimerkityksistä saksan Angst-sanaa vastaavaa sanaa. »Tuska»-sana, joka sitä lähinnä vastaa, voi merkitä myös fyysillistä kärsimystä (saks. Schmerz). Yhtymässä »omantunnon tuska» sitä voi kuitenkin käyttää. Muualla olen paremman puutteessa epäselvyyden välttämiseksi käyttänyt sinänsä tosin liian pitkää yhdyssanaa »tuskanahdistus».

mintojen koneellistumisesta. Tätä seikkaa lähemmin valaistaksemme otamme esimerkin.

Lapsen primitiivinen anastusvietti ilmenee m.m. siinä, että se tarttuu havaitsemiinsa ulkomaailman objekteihin. Se tavoittaa esim. kynttilänliekkiä. Se polttaa sormensa. Kun seuraavalla kerralla samanlaisessa tilanteessa sama vietti esiintyy, ehkäistyy sen toteutuminen, koska mielipahasävyinen muistikuva synnyttää tuskanahdistuksen. Jos lapsi useammin saa tämän elämyksen, tulee tarttumisliikkeen ehkäisemisestä automaattinen toiminto. Mielipahasävyinen mielle ei enää tule tajuntaan. On syntynyt realiteetin mukainen automatismi. Ei tarvita uusia realiteettikokeita liikkeen (hermotuksen) ehkäisemiseksi. Näin säästyy lapsi ensinnäkin tuskanahdistukselta, mikä esiintyisi, jos ehkäisy olisi tajuinen, ja toiseksi säästetään psyykkistä energiaa. Vielä on mainittava toiminnan suurempi varmuus tajuiseen toimintoon verrattuna. Tajuisen sielunkamppailun tulos on aina epävarma.

Mutta koneellistumisella on myös varjopuolensa. Tilanne voi muuttua; mutta tähän ei alatajunta kiinnitä huomiota, vaan reagoi yhä samalla mekanismillaan. Alatajuinen omatunto työntää pois tajunnasta sellaisetkin halut, joiden toteutuminen ei aiheuttaisi tuskanahdistusta, koska olosuhteet ovat muuttuneet. Kaikkea, minkä lapsi on poistunkenut, ei täysikasvuinen enää tuomitsisi. Poistyöntävän instanssin kankeus ja liikaankaruus aiheuttaa, ettei uuteen realiteettikoosteeseen tule tilaisuutta. Tätä poistyöntöfunktion *liikaankaruutta* pitää psykoanalyysi yhtenä tärkeimmistä neuroosien syntymisen edellytyksistä. Sen pääopinkappaleita on lisäksi, että neuroosien perustus yleensä lasketaan varhaisimmassa lapsuudessa, toisinaan myös puberteettiaikana, harvoin myöhemmin. Lapsuudessa on biologisista syistä poistunkemisprosessi yleinen. Lapsella vallitsee epäsuhta viettien ja minän kykyjen välillä. Jos vietit vapaasti pääsisivät esille, lapsi tuihoutuisi. Sentähden sen psyyken on pakko työntää ne takaisin alatajuntaan. Lapsen psyyken yleisin reaktio viettejä — varsinkin hyökkäys- ja sukupuoli-viettiin — vastaan on poistunkeminen. Siten minä saa itsensä suojelluksi pettymyksiltä. Mutta tällöin voi tapahtua niin, että poistyöntäminen on ollut niin perinpohjainen, etteivät nämä vietit enää myöhemminkään uskaltavuus esille muuten kuin vääntyneessä muodossa, s.o. neuroottisina symptomeina. —

Tähän asti sanotun yhteydessä saakoot sijansa muutamat Alexanderin esittämät yleisluontoiset, varsinaisesta aiheesta hiukan syrjään vievät harkiskelut.

Totesimme jo, että yleisenä kehityssuuntana sielullisessa koneistossa on vapaiden sielullisten tapahtumien muuttuminen automaattisiksi.

Ulkoisiin ärsykkeisiin aletaan n.s. toistumispakon vaikutuksesta vastata refleksillä. Sisäisiin ärsykkeisiin, viettipyrkimyksiin taas vastaa alatajuinen omatunto poistunkemalla ne tajunnasta. Näin sidotaan vapaa psyykillinen energia. Psyyske ruumiillistuu. Alatajunta on nim. Freudin mukaan eräänlainen ruumiin ja sielun väliaste. Samantapaisesta ilmiöstä puhuu fyysikka puhuessaan eutropialaista. Sen mukaan vähenee alinomiaa vapaa energia. Biologisesti ilmenee tämä ruumiin muodostumisessa. Aiemmat psyykilliset toiminnot, jotka olivat tarkoitukseenmukaisia, muuttuvat automatischeiksi. Näin saa ruumiin tarkoitukseenmukaisuus selityksensä. Ruumis kaikkine taidokkaine laitteineen on kangistuma aikaisemmista psyykillisistä toimituksista. Voisi sanoa, että elimistön taidokas rakenne on aikaansaatu lukemattomien sukupolvien tuskanahdistuksen hinnalla. Sillä sehän lopulta on jokaisen automatismin takana. —

Kehittyneessä psyykessä tapahtuu suuri osa ehkäisyjä tajuisesti. Mutta tämän ohessa esiintyy poistunkeva instanssi, joka on alatajuinen. Voidaan panna merkille, että tämä instanssi ennen kaikkea ehkäisee sellaisten pyrkimysten tajuntaan pääsyn, jotka loukkaavat *siveellisiä* tai *esteettisiä* tunteita. Olemme tähänasti puhuneet alatajuisesta omastatunnosta. Tästä lähtien tulemme psykoanalyttisen terminologian mukaisesti käyttämään nimitystä *yli-minä* (Über-Ich). Tämä yli-minä ei ole kokonaan vailla kosketusta tajuisen minän kanssa. Psykoanalyttinen teoria, ainakin Alexanderin edustamassa muodossaan, väittää, ettei poistunkemista lopultakaan suorita yli-minä, vaan minä; mutta se suorittaa sen yli-minän antaman merkin perusteella lähemmin tutkimatta asiaa, koneellisesti. Yli-minän rakentumisella helpottuu minän tehtävä; sen ei ole tarpeellista kiinnittää niin paljon huomiota viettien taholta tuleviin vaaroihin. Niinkuin viettäsimme, on tämä alatajuinen instanssi tajuisen toiminnan vastine ja sen synnyttämä. Sen kehittymisen voi havaita kasvatuksessa. Kasvatus asettaa kieltoja pyrkimyksille, jotka on ehkäistävä, liittäen kieltoihin rangaistusmääräyksen. Se jäljittelee siinä suhteessa elotonta luontoa, joka rankaisee mielipahalla pyrkimykset, jotka eivät siihen sopeudu. Aikaa myöten tulee näistä kielloista sisäinen moraalinen, joka on riippuvainen kasvattajan läsnäolosta. Syntyy omatunto. Aikaisemmasta reaaliahdistuksesta on tullut omantunnonahdistus, joka syntyyäkseen ei kaipaa kasvattajan läsnäoloa. Mutta kehitys menee edelleen: tajuisesta omastatunnosta tulee osaksi alatajuinen omatunto. Viettipyrkimykset ehkäistyvät jo ennen pääsyään tajuntaan. Näin säästyään omantunnonahdistukselta. Mutta tämä alatajuinen instanssi saattaa toimia epä-

täydellisesti. Tajuntaan päässeet viettipyrkimykset aiheuttavat silloin omantunnonahdistuksen, vaikkakaan toimintaan ei ole ryhdytty.

Yli-minä on niinsanoaksemme tajuisen omantunnon alatajuinen jatke. Sen tarkoituksena on estää omantunnonahdistuksen syntyminen tajunnassa. Silloin voi jo täydellä syyllä sanoa, että omastatunnosta on tullut »toinen luonto». Alussa lapselle kielto: älä varastal on vakava omantunnon asia. Myöhemmin estää jo yli-minä asosiaalisen anastusvietetin ilmenemiseen. Lapsen ei enää tarvitse taistella kiusausta vastaan. Mutta alatajunnassa on yhäti jäljellä tuo asosiaalinen viettipyrkimys. Se voi myöhemmällä iällä tulla kaikkein kunniallisimmassakin henkilössä esille n.s. virhetoiminnoissa. Liikemies pistää epähuomiossa liiketoverinsa lyijykynän taskuunsa. Tällaiset virhetoiminnot ovat, kuten Freud m.m. teoksessaan »Psychopathologie des Alltagslebens» on osoittanut, merkinä siitä, että yli-minän edelleenkin täytyy taistella alatajuisia asosiaalisia pyrkimyksiä vastaan. Sinänsä eivät ne tosin pääse tajuntaan, mutta ne saattavat tehdä sen ikäänkuin *valepukuisina*, kuten esimerkimmekin osoittaa. Neuroosit ovat juuri tällaisia valepukuja, joihin kielletyt tendenssit kätkeytyvät päästäkseen tajuntaan.

Yli-minä päästää kielletyt tendenssit esiin liika-ankaruudestaan huolimatta; tavallaan myös juuri sentähden. Se poistunee enemmän kuin tarpeellista olisi; lopulta se kuitenkin suo niille läpikulun, mutta, kuten sanoimme, valepuvussa. Niiden täytyy vain tyydyttää eräitä muodollisia ehtoja. Ei voida väittää, etteikö yli-minä havaitsisi niiden oikeata karvaa, mutta se ei ole siitä tietävinään; nim. muodollisesti ei, todellisuudessa kyllä; tämä ilmenee siinä, että se vaatii niiden läpikäymisestä veron. Yli-minä on t.s. *lahjottavissa*. Kun se vain lahjotaan, päästää se tajuntaan haluja, jotka tajuinen omatunto mitä ankarimmin tuomitsee, kuten esim. murha-ajatuksia ystäviä ja omaisia kohtaan. Se on tavallaan salaisessa yhteisymmärryksessä alatajuisten viettien kanssa, niinkuin lahjotut virkamiehet ovat yleisön kanssa. Ja samoin kuin nämä, se on samalla kertaa sekä liika-ankara että liian hällä. Varsinkin ilmenevät nämä piirteet neurooseissa.

Neurooseissa nim. erikoisessa määrässä tulee näkyviin yli-minän ja tajuisen minän inkongruenssi. Ihanteellisen sielullisen terveyden vallitessa yli-minän ja tajuisen minän vaatimukset olisivat täysin kongruenteja, mutta sitä tuskin tavattaneen. Useimmiten yli-minä kulttuuri-ihmissä on liika-ankara, joten taipumus neuroosiin on yleinen ilmiö. Joskus sentään yli-minä on liiankin »vapaamielinen», ei poistunge asosiaalisia tendenssejä; tästä on tuloksena *rikollinen*, kriminaalinen persoonallisuus.

Alatajuisten viettien poistunkemisen ei suinkaan tarvitse välttämättä johtaa neuroosiin. Ne voivat päästä tajuntaan, jos ne joutuvat erään

muutoksen alaisiksi, jota psykoanalyysi nimittää *ylevöitymiseksi* (*sublimoitumiseksi*). Alkuaan asosiaalinen vietti voi lyöttäytyä sallittujen tendenssien seuraan. Tässä hyvässä seurassa se pääsee sensuurirajan ohi. Murhavietti voi ylevöityä joksikin urheilulliseksi harrastukseksi esim. nyrkkeilyksi, ja itsensäpaljastamis-(ekshibitio)-tarve voi johtaa esim. julkiseen esiintymiseen taiteilijana. Tällaisissa tapauksissa yliminän moraaliset vaatimukset tulevat tyydytetyiksi. Eikä liioin synny tuskanahdistusta vietin tajuntaan pääsyn ohella.

Näin ei ole laita neurooseissa. Ulkonainen rikollinen teko tosin ehkäistyy. Viettihän ei ole päässyt alkuperäisessä muodossaan lävitse. Vahingollisia tekoja ei suoriteta, vaan niiden korvauksena olevia harmittomia, joissa vietti purkautuu. Mutta viettien sisäinen luonne on pysynyt samanlaisena, joka m.m. näkyy yksin siitä seikasta, etteivät neuroottiset symptomit ole sosiaalisia. Yliminä näkee läpipäässeiden viettien oikean luonteen, ja se vaatii, niinkuin sanoimme, niiltä korvauksen, veron, jottei tuskanahdistusta esiintyisi. Tämä veronmaksu esiintyy merkillisenä *rankaisumekanismina*.

Neuroottinen symptomit on tosin itsessään alatajuisen toiveen tyydytys, mutta samalla se on rangaistus. Se tuottaa nim. myös *kärsimystä*. Juuri tämän kärsimyksen vuoksi neuroosi tunnetaan sairauksiksi. Minkä vuoksi on tämä kärsimys olemassa? Sentähden, että yksilö siten pääsisi omantunnon tuskasta, mikä muuten seuraisi kiellettyjen viettipyrkimyksen esillepääsyä. Tässä on siis kyseessä itserankaisumekanismi. Psykyte itse määrää itselleen rangaistuksen, jotta sen kielletyt tendenssit saisivat toteutua (surrogatiivisessa muodossa) ilman tuskanahdistusta. Kärsimys on siis se maksu, minkä yliminä vaatii. Tällä yliminä samalla tyydyttää tajuisen minän, omantunnon, vaatimukset. Neuroosista on tullut ikäänkuin varauuskäytävä, josta kielletyt tendenssit voivat kulkea. Neuroosin parantaminen on siitä syystä niin vaikeata, koska alatajuisesti ollaan selvillä siitä, että neuroottisten, sitenäsä tosin kärsimyksellisten, symptomien hävittäessä tuskanahdistus aluksi käy tarpeelliseksi. Samalla on poistungetuille tendensseille löydettävä tajuisen omantunnon hyväksymä sosiaalisten vaatimusten mukainen realisoitumistie. Jokaisen neuroosin käsittelyn pääprobleemi on yliminän salaisen viettien mukaisen asenteen paljastaminen tietoiselle minälle. Tätä vastaan hangoittelee näet neuroottinen psykyte viimeisiin asti.

Kyseessäolevaa yliminän rankaisumekanismia valaistakoon vielä seuraavalla Alexanderin esimerkillä. Eräs henkisesti kehittynyt keski-ikäinen mies sairastui manis-depressiiviseen neuroosiin, jonka lähtökohdana oli hänen menestyksetön olemassaolotistelunsa. Hän oli

syntyisin yhteiskunnallisesti korkeassa asemassa olevasta perheestä ja meni avioliittoon toisiin yhteiskuntapiireihin kuuluvan naisen kanssa. Tämän jälkeen ei perhe enää tahtonut tietää hänestä mitään. Saadakseen parannusta hän aikoi kääntyä psykoanalyytikon puoleen, mutta ennenkuin käsittely oli alkanut, joutui hän auto-onnettomuuden uhriksi ja vietiin pahasti loukkaantuneena sairaalaan. Kertoja käy häntä siellä katsomassa ja tapaa hänet mitä parhaimmassa mielentilassa. Hänen ensimmäiset sanansa ovat: »nyt minä olen kärsinyt kyllyiksi, nyt olen maksanut kaiken, nyt olen vihdoinkin sanova isälle mielipiteeni.» Hän tahtoi heti sanella isälleen päättäväisen kirjeen, jossa hän vaati perintöosuutta äitinsä jälkeen, ja oli päättänyt alkaa uuden elämän. Tapauksen psykoanalyttinen selitys on Alexanderin mukaan seuraava. Mies ei tahtonut tulla analyysissä vapautetuksi neuroosistaan, vaan tahtoi korvata sen auto-onnettomuudella. Se antoi hänelle ilman tuskanahdistuksen esiintymistä oikeuden vihantunteeseen isää vastaan. Viha oli nyt päässyt tajuntaan, mutta kärsimyksen hinnalla. Eräs asia ja kaikista tärkein ei kuitenkaan ollut tullut tajuikeksi, nimittäin hänen oma alatajuinen rangaistustarpeensa. Sentähden ei auto-onnettomuus voinut päästää häntä neuroosista. Itse asiassa olivat auto-onnettomuus ja menestyksetön olemassaolontaistelu hänen itsensä tarkoittamia korvauksena siitä, että hän sai oikeuden vihata isäänsä.

Alatajuisen rangaistusmekanismin vaikutus on verrattavissa liian ankaraan, rangaistuksiin perustuvan kasvatusjärjestelmän vaikutuksiin. Lapsi, jota rangaistuksilla kasvatetaan, huomaa, että sen rikkomukset moraalisessakin mielessä tasoitetaan näillä rangaistuksilla. Tämä huomio johtaa sen siihen, että se mielelläänkin ottaa päälleen rangaistuksen saadakseen siten kuittauksen tekemistään synneistä. Se alkaa tehdä syntiä sillä taka-ajatuksella, että tästä on se ja se rangaistus. Vihdoin lapsi alkaa pitää liian ankaria tai epäoikeudenmukaisia rangaistuksia tulevien rikoksien sovituksena. Syntyy se tilanne, että lapsi suorastaan *provosoi* esille rangaistuksen voidakseen tehdä syntiä ilman tuskanahdistusta. Neuroottinen psyyke on alatajunnassaan lapsen kannalla. Yli-minän rangaistusjärjestelmä on periaatteessa samanlainen kuin epäpsykologisen, onnistumattoman kasvattajan. Alatajunta ja lapsi ajattelevat monessa kohdin samanlaisella tavalla. Tämä yhtäläisyys ei ole kummastuttava, kun muistetaan, että yli-minä on muodostunut juuri kasvatuksen aikana ja suureksi osaksi sen vaikutuksesta. Samalla se vahvistaa sitä psykoanalyysin otaksumaa, että neuroosit aiheutuvat tai niille lasketaan pohja infantiilisten, varsinkin kasvattajan aiheuttamien vaikutusten (esim. kastratio-uhkauksen) kautta. Patologinen suhde yli-minän ja viettielämän välillä on kuvastus aikais-

infantiilista suhteista kasvatin ja hänen epäpsykologisen ympäristönsä välillä.

Että yllämainitunlainen käsitys saa jalansijaa lapsen psyydessä ja alatajunnassa, on sängen luonnollista, koskapa yleinenkin normaali ihmisten käsitys rangaistuksen ja rikkomuksen välisestä suhteesta lähtee puheenaollutta infantiilista ja alatajuista logiikkaa. Meidän mielestämme todella rangaistus, s.o. määrätyn kärsimyksen kokeminen, moraalisesti sovittaa rikoksen. *Ius talionis* on syvälle syöpinnyt ihmiseen oikeudentuntoon. Me menemme tällaisessa logiikassa niinkin pitkälle, että meidän mielestämme ylipäänsä maailmassa pitää valita vastaavaisuuden mielihyvän ja kärsimyksen määrän välillä. Se, joka kokee suuren onnen, odottaa ja pelkää vaistomaisesti, että hänen on se maksettava suurella onnettomuudella. Siksi heittää liian onnellinen Polykrates kalleimman omaisuutensa, sormuksen, mereen, tekee tämän uhrin saadakseen olla onnellinen. Siksi suorittaa primitiivinen ihminen ylikuonnollisille voimille uhrin, kun hänellä on ollut metsästys- ja kalaonnea tai muuta menestystä.

Tässä ei meidän tarkoituksemme ole selostaa mainitun alatajuisen rangaistuskoneiston esiintymistä erilaisissa neurooseissa. Meillä oli tarkoituksena todeta sen olemassaolo ja viitata siihen, miten se on syntynyt.

Voidaan sanoa, että reaaliset olosuhteet, ulkomaailma ja ennen kaikkea sosiaalinen ympäristö rankaisevat yksilöä siten, että ne tuottavat hänelle mielihyvää, kun hänen pyrkimyksensä ovat sopeutumattomia. Mutta lähtemättömässä »narsismissaan» psyyke tahtoo mielellään reaalisesta todellisuudesta sijasta tehdä omasta itsestään tekojensa tuomarin, joka määrää rangaistuksen ja myöntää anteeksiannon. Me voimme siis varsin hyvin ymmärtää neuroottisen psyyken itserangastusjärjestelmän. Järjestelmän suurin vika on oikeastaan siinä, ettei psyyke ole itse tietoinen tuosta itseottamastaan suvereenisesta asenteesta. Se on epärehellinen ja saa kärsiä siitä. Sen moraalisen puolustuksena on, että se ei voi olla itse tietoinen epärehellisyydestään, koska tämä piilee alatajunnassa. Psykoanalyysin tarkoituksena on saada ihminen näkemään epäsosiaaliset alatajuiset pyrkimyksensä ilman mitään lieventäviä asianhaaroja. Totuuden tietämisen voimaan se perustaa parannusmenetelmänsä.

Muuan länsimaisen kulttuurin probleemi.

Kirj. Erik Ahlman.

Z. Topelius on ehkä painokkaammin kuin kukaan muu suurmiehistämme tehostanut ihmisen *kaikkien kykyjen* sopusointuisen kehittämisen tarpeellisuutta. »Kaikkien ihmisen kykyjen tulee olla yhteistoiminnassa», sanoo hän eräässä koulupuheessaan. »Kaiken todellisen sivistyksen tulee olla harmooninen ja ehjä.» Tällä hän on lausunut juuri sen ohjelman, joka on nykyaikaisen kasvatustieteen ytimenä. Tämä ohjelma on kieltämättä psykologisesti ja fysiologisesti oikea. Henkisen ja ruumiillisen terveyden ja yksilön sisäisen tyydytyksen ja onnen kannalta on kieltämättä tärkeätä, että ihmisen olemuksen eri puolet tulevat viljellyiksi, ettei mikään puoli tule alaspainetuksi ja tukahdutetuksi. Mutta samalla on meidän myönnettävä, että nykyisessä kulttuurissamme tämä ohjelma voidaan toteuttaa korkeintaan kasvatusaikana; useimmissa tapauksissa sen toteuttamista ei voida jatkaa kautta elämän. Ne vaatimukset, jotka meidän nykyinen *länsimainen kulttuurimuotomme* yksilölle asettaa, ovat täydellisessä ristiriidassa tämän ihmisihanteen kanssa.

Jos niin sanoaksemme ulkopuolisesti tarkastelemme nykyistä länsimaista kulttuuriamme, näyttää se meille saavutuksia, joiden kanssa ei mikään aikaisempi tai samanaikainen muu kulttuurimuoto kykene lähimainkaan kilpailemaan. Ajatelkaamme tekniikan voittokulkua: nyky-aikaisten kulkuneuvojen ja kulkuyhteyksien oivallisuutta, sähkön ottamista mitä moninaisimmalla tavalla ihmisen palvelukseen, kemiallisen teollisuuden saavutuksia, lääketieteen edistymistä ja parannuksia terveydenhoidon alalla, liike-elämän jättiläismäistä kehittymistä, nykyaikaista sanomalehdistöä ja sitä elämänmukavuutta, mikä nykyajan ihmisellä on tarjona verrattuna edellisiin sukupolviin. Muistakaamme myös, mihin saavutuksiin tiede useilla aloilla on päässyt. Ja kaiketi myös taiteen alalla on myönnettävä päästyn varsin pitkälle. Olemme samalla tietoisia siitä, että kehitys ei suinkaan vielä ole loppunut, vaan että se nyt vasta on oikein päässyt alkuun. Jos tekniikka jo viimeisinä 50:nä vuotena on antanut maailmalle uuden ulkonäön, olemme varmat siitä, että se seuraavana 50-vuotena on vielä enemmän muuttava sen muo-

toa. Eikö kaikki tämä ole sitä laatua, että kulttuurillamme on täysi syy siitä yleillä?

On kylläkin. Mutta jokaisella asialla on kaksi puolta. Sillä me kysymme: onko länsimaisen ihmisen *sielullinen kehitys* käynyt yhtä rintaa tämän suurenmoisen *teknillisen kehityksen* kanssa? Onko hän sielullisesti sopeutunut muuttuneisiin olosuhteisiin? Tähän meidän täytynee vastata kieltävästi. Maailman ulkonainen muoto voidaan muuttaa muutamassa vuosikymmenessä, mutta sielullinen sopeutuminen taapahuu verrattomasti hitaammin, jos ollenkaan. Ja näin joudumme länsimaisen kulttuurin suuren probleemin eteen, joka oleellisesti on sielullista, psykologista laatua. Ihminen on tosin välineillään päässyt luonnon herraksi, mutta samalla hän psykologisesti katsoen on suuressa määrin joutunut luomiensa välineiden orjaksi tai oikeammin sanoen niiden *erikoistuneiden toimintojen*, joita välineiden luominen ja käyttäminen edellyttää. Ja hän kärsii yhä enemmän tästä orjuutuksesta. — Tätä länsimaisen sivistyksen probleemia tahdon lyhyesti kosketella tosin tietoisena siitä, että voin antaa siitä vain ylimalkaisen kuvan.

Nykyinen kulttuurimme on pakosta vienyt ennenkuulumattomaan erityistymiseen, spesialisoitumiseen, sielullisten ja myös ruumiillisten toimintojen alalla. Länsimaisen yhteiskunnan nykyinen rakenne edellyttää, että kukin yksilö kehittää *yhtä ainoata* toimintoa itsessään mahdollisimman pitkälle. Useimmissa tapauksissa yksilö vain tuon yhden ainoan toiminnon kehittämisen kautta voi olla hyödyllinen yhteiskunnan jäsen ja kykenee tehostamaan itseänsä olemassaolon taistelussa. Yhteiskunnan kannalta katsoen yksilö on yhtä kuin se *differentioitunut* toiminto, jota hän harjoittaa. Yksilön henkilökohtaiset menestymismahdollisuudet ovat sitä suuremmat, mitä suuremmassa määrässä hän on onnistunut saattamaan kaiken energiansa tuon yhden ainoan toiminnon palvelukseen, edistämään tämän toiminnon täsmällisesti toimivaksi välineeksi yhteiskunnallisessa koneistossa ja yleensä siinä organisaatioissa, johon hän kuuluu. Yhteiskunta sanoo nykyään yksilölle: ainoastaan *tämän* toiminnon minä tarvitsen sinusta, mutta sen tahdon saada täydellisesti; mitä muuta sinussa lienee, ei liikuta minua; katso vain, ettei se pääse tuota yhtä minulle tärkeitä toimintoa häiritsemään! Yksipuolisuus on näinollen ajan tunnussana. Kaikkein räikeimmässä ja kouriintuntuvimmassa muodossaan se ilmenee nykyaikaisessa teollisuudessa, jossa toisinaan työntekijän osalle on langennut yksi ainoa ote, yksi ainoa liike, jota hänen on pakko suorittaa tuhansia ja taas tuhansia kertoja, vuosikymmenen toisensa jälkeen. Mutta sama yksipuolisuus ilmenee kaikkialla kulttuurissamme: liikemiehen tulee olla vain liikemies, insinöörin vain insinööri, opettajan vain opettaja, tiedemiehen

vain tiedemies, taiteilijan vain taiteilija j.n.e. Siten he kaikki ulko- naisesti katsoen menestyvät paraiten. Se on sellaisen kulttuurin ankara laki, joka kokonaan on perustettu yksityisten toimintojen ylenmääräiselle differentioitumiselle.

Seurauksena tästä on, että useimmiten muut toiminnot jäävät kokonaan differentioitumattomiksi, jäävät kehittymättömyyden ja alkeellisuuden tilaan. Mutta nämä muut taipumukset eivät kuole; ne jatkavat orjuudessaakin elämäänsä. Ihmisolemus on kokoonpantu moninaisista kyvyistä, taipumuksista, vaistoista ja vieteistä, jotka ovat periytyneet sadoiltatuhansilta aikaisemmilta sukupolvilta, eikä voida odottaa, että jos ne jossakussa yksilössä joutuvat differentioituneen, yhteiskunnallisesti arvokkaan toiminnon orjuuttamiksi, ne heti surkastuisivat eivätkä antaisi enää mitään tietää itsestään. Päinvastoin voidaan havaita, että mitä enemmän niitä painetaan alas, sitä kiihkeämmin ne useinkin pyrkivät tekemään itsensä tehoisiksi, samaten kuin villi eläin, jolta riistetään vapaus, alkaa raivota ja koettaa murtaa häkkinsä ristikon. Juuri tässä piilee vaikein sairaus, jota nykyinen kulttuurimme potee. Meidän on samalla huomattava, että jalostamattomat toiminnot ovat alkeellisessä tilassa ja sentähden sopeutumattomia yhteiskuntaelämän vaatimuksiin. Jos ne syystä tai toisesta vihdoinkin pääsevät valloilleen, voivat ne sentähden matkaansaattaa tuhoa. Niillä ei ole mitään varmaa suuntaa, niille on purkautuminen pääasia. Yksilön elämässä voidaan alempi arvoisten funktioiden epäsosiaalista purkautumista havaita varsinkin silloin, kuin hänen henkinen terveytensä murtuu, kansojen elämässä tämä tapahtuu vallankumouksissa ja muissa mullistuksellisissa liikkeissä, joissa joukkojen tyytymättömyys puhkeaa esille alkuvoimaisessa muodossa. Tosin pitkälle mennyt erityistyminen hankkii yksilöille mahdollisuuden olemassaoloon yhteiskunnassa, mutta se ei tuo mukanaan sitä tyydytystä ja elämäniloa, minkä yksilöllisten arvojen kehittäminen tuo mukanaan. Onnellisinta on tietysti, jos yksilön differentioitu toiminto likimäärin lankeaa yhteen niiden pyrkimysten kanssa, jotka yksilölle henkilökohtaisesti ovat arvokkaimpia; tosin silloinkin eräiden toisten samanaikaisten arvojen tukahduttaminen ja kehittämättä jättäminen aiheuttaa disharmonian henkisessä olemuksessa. Mutta vielä suurempi on tietysti disharmonia, jos yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti arvokas funktio ei millään tavalla ole persoonallisuuden painopisteessä, kuten varsinkin asianlaita usein on siinä täysin mekaanisessa työssä, mikä nykyaikaisessa teollisuudessa tulee kysymykseen.

Mainitsimme jo, että perittyjen sielullisten toimintotarpeiden kehittämättä jättäminen tekee, että ne purkautuvat esille alkeellisessä muodossa. Kenties tästä on ainakin osaksi selitettävissä se omituinen pri-

mitiivisyys, mitä nykyään saamme havaita esim. huvituksissa ja nau-
tunnoissa, varsinkin sellaisissa, missä n.s. suuren yleisön maku on mää-
räävänä. Tämä sielullisesti alhainen taso on räikeässä ristiriidassa kult-
tuurin loistavien ulkonaisten saavutusten kanssa. Voisi sentähden hy-
vällä syyllä kysyä, onko tyyppillinen länsimainen ihmisyksilö itse asiassa
mikään kulttuuri-ihminen vai eikö hän vielä vississä mielessä elä barba-
rian tilassa. Hänessä on nim. havaittavissa barbaarin luonteenomainen
tunnusmerkki: yksipuolisuus ja mittasuhteiden puute. Ja asioiden ny-
kyisillään ollen on olemassa jokseenkin pieniä toiveita päästä tästä
tilasta. Pikemminkin on luultavaa, että kuljetaan yhä suurempaa pri-
mitiivisyyttä ja sielullista karkeutta kohti. Kun Spengler kirjassaan
»Länsimaan häviö» esittää n.s. sivilisatiokauden tunnusmerkkinä yhä
lisääntyvän aineellistumisen, ihanteettomuuden, hengettömyyden ja raa-
kuuden, on hän kieltämättä oikeassa, ja me näemme syyn tähän: sen
perimmäisenä juurena on *lisääntynyt spesialisoituminen*, joka tekee,
että useimmat henkiset funktiot jäävät alkeelliselle kannalle; tästä taas
johtuu, että se, mikä voi tyydyttää yleisöä, jää alhaiselle tasolle. Sa-
malla kuin kuljetaan teknillistä täydellistymistä kohti, lähetään myös
yhä suurempaa sielullista barbariaa.

Voi tuskin epäillä, etteikö esim. Perikleen aikakauden helleeni, jos
hän näkisi meidän aikamme ihmiset, olisi taipuvainen pitämään heitä
lähinnä juuri barbaareina. Kreikkalainen kulttuuri oli *kulttuuria* en-
nen kaikkea juuri siinä suhteessa, että sen piirissä yksilön kaikkia ky-
kyjä: ajattelua, mielikuvitusta, tunnetta, korkeampia ja alempia vais-
toja harmoonisesti kehitettiin. Kreikkalainen kulttuuri oli todella ih-
meellisen varmalla vaistolla löytänyt ilmauksia inhimillisen olemuksen
eri puolien tyydyttämiseksi. Se tapahtui niin pettämättömällä varmuus-
della, että löydämme selityksen useimpiin kreikkalaisen kulttuurin muo-
dostuksiin siten, että kysymme: mitä taipumusta, mitä toimintoa ihmi-
sessä tämän muodostuksen tuli tyydyttää? Kreikkalainen oli koetta-
nut vississä määrin differentioida, hankkia purkautumismahdollisuuden
kaikille inhimillisille taipumuksille ja myös onnistunut tässä. Eipä
ihme, jos myöhempien aikojen ihmisille kreikkalainen kulttuuri ja
kreikkalainen ihminen on kangastanut esikuvana, kun on pyritty pois
siitä sielullisesta painostuksesta, minkä alaiseksi myöhempi länsimainen
kulttuuri on saattanut yksilöt. Antiikiin suuntasi jo renessanssi kat-
seensa, ja myöhemmin esim. *Schiller* ja *Nietzsche* kulttuurifilosofisissa
tarkasteluissaan ovat kreikkalaisessa elämänmuodostuksessa nähneet sen
ihanteen, mihin meidän on pyrittävä. Mutta näin ajateltaessa on liian
usein unohdettu, että kreikkalaisen ja yleensä antiikin ihmisen yksilö-
linen harmonia, kaikkien toimintojen sopusuhtainen kehittäminen oli

ostettu kalliilla hinnalla. On näet muistettava se tärkeä tosiseikka, että, jotta muutamat valitut — ne, joita me tavallisesti ajattelemme antiikin ihmisinä — voisivat itseänsä kaikenpuolisesti kehittää ja jalostaa, täytyi monta vertaa lukuisampien orjalaumojen raataa päivät pääksytysten heidän hyväkseen. Orjajoukot eivät olleet osallisia silloisen kulttuurin eduista. Perikleen aikaisessa Atenassa oli muutamia kymmeniä tuhansia vapaita kansalaisia ja ehkä kymmenen kertaa niin monta orjaa. Antiikki tunsikin korkean yksilökulttuurin, mutta ei mitään yhteisökulttuuria. Meistä voi taas sanoa, että meillä on korkea yhteisökulttuuri, mutta suhteellisesti alhainen yksilökulttuuri.

Kristinusko teki lopun antiikissa vallinneesta kulttuurimuodosta julistaessaan, että kullakin yksilöllä sinänsä on itsenäinen arvo. Se vapautti siten suuren enemmistön pelkkänä välikappaleena palvelemasta pientä kulttuurillisesti arvokasta vähemmistöä. Mutta samalla se loi aikaa myöten sen asiantilan, että kussakin yksilössä muut toiminnot alistettiin palvelemaan yhtä ainoata yhteiskunnan kannalta korkeasta arvoista toimintoa. Nyt olemme sen ongelman edessä, mitenkä yksilössä nuo syrjäytetyt toiminnot on vapautettava orjuudestaan. Tuntuu siltä kuin lähenisimme samantapaista tilaa, mikä vallitsi antiikin maailmassa sen häviön edellä. Kysymysasetelma on tosin sisällyksellisesti toisenlainen, mutta muodollisesti samanlainen kuin ennen kristinuskon aikaansaamaa mullistusta yhteiskuntarakenteessa.

Olemme maininneet antiikin tavan ratkaista inhimillisten toimintotarpeiden probleemin; voisimme vertauskohtana mainita vielä erään toisenkin kulttuuripiirin, nim. intialaisen, ratkaisun. Siellä taas on tämä kysymys ratkaistu *kastilaitoksen* avulla. Niin epäoikeudenmukaiselta kuin kastilaitos meidän silmillämme katsottuna tuntuneekin, on se kuitenkin syvemältä katsoen psykologisesti ja biologisesti hyvin perusteltu. Se antaa intialaiselle yhteiskuntajärjestykselle tavattoman sisäisen lujouden — tosin myös liikkumattomuuden ja edistyksettömyyden — ja yksilöille sisäisen sopusoinnun. Kastille ominaisissa tehtävissä tulevat tehoisiksi juuri ne yksilön puolet, jotka vaativat tehoisina olemista; muut taipumukset käytännöllisesti katsoen puuttuvat kastin jäseniltä; niistä ei voi sanoa, että ne tulisivat syrjäytetyiksi eivätkä ne muutu vaaraksi yksilön tasapainolle tai yhteiskunnalle. Vuosisatoja ja vuosituhansia jatkunut suvun samaan kastiin kuuluminen tekee tämän sisäisen tasapainon mahdolliseksi. Toista on meidän länsimaissa kulttuurissamme, jossa siirrytään elämänalalta toiselle. Intiassa voidaan tämän vuoksi todella puhua kulttuurista tämän sanan psykologisessa mielessä. Tämä älköön olko sanottu siinä tarkoituksessa, että intialaisen yhteiskuntamuodon pitäisi olla meille esikuvana ja ihanteena.

Sellaiseksi se soveltuu meille yhtävähän kuin muinaishelleeninen kulttuuri. Me emme voi ryhtyä etsimään malleja takaa eikä sivulta, vaan sisältäpäin; on t.s. löydettävä itsenäinen ratkaisu, joka elimellisesti kasvaa esille nykyisestä kulttuurimuodosta. Se on tuleva jo sentähden, että sen kerran täytyy tulla. Me vain emme voi sanoa, milloin ja millaisena, millaisten järkytysten jälkeen se on tuleva. Korkeintaan voimme jotakin aavistaa.

Jos ajattelemme, miten keskeisimmät kulttuuriprobleemit, jotka ovat mitä syvimmin koskeneet yksilöjä ja yhteiskuntaa, historiassa ovat tähän asti ratkaistut, miten esim. antiikin kulttuuri sielullisesta pakosta muuttui nykyaikaiseksi länsimaiseksi kulttuuriksi, niin havaitsemme, että se on ensi kädessä tapahtunut uuden maailmankatsomuksen läpimurtautumisen muodossa. Uusi maailmankatsomus organisoi uudestaan ihmissielut ja luo uuden yksilö- ja yhteiskuntatyyppin. Voisi näin ollen ajatella, että nykyinenkin länsimaisen kulttuurin pulma tulee ratkaistavaksi lopulta tällä tavalla. Mahdotonta ei ole, että nykyinen teknillinen täydellistyminen osaltaan tulee olemaan tämän uuden elämänmuodon pohjana ja edellytyksenä, että juuri se on mahdollistuttava sen yksilöjen alaspainettujen kykyjen vapauttamisen, mitä nykyään kaivataan. Mutta tämä kaikki on tulevaisuuden musiikkia, josta on liian uskallettua mennä sen tarkemmin mitään sanomaan.

Luonne ja persoonallisuuden seestyminen.

Kirj. Erik Ahlman.

Sielutieteellinen tutkimus on kieltämättä suuresti edistynyt viime vuosikymmeninä. Mutta sittenkin täytynee sanoa, ettei se ole tuottanut kovinkaan paljon sellaisia tuloksia, joita ihmiset voisivat käyttää varsinaisesti oman »sielunsa» hyväksi. Onhan kyllä saatu luoduksi esim. n.s. psykotekniikka, jonka menetelmien avulla voidaan päätellä yksilöiden soveliaisuus eri ammatteihin ja siten edistää työtehoa eri aloilla. Mutta pääasiassa tämä on vain tietänyt psykologian tulosten asettamista elinkeinoelämän palvelukseen. Toistaiseksi tieteellinen psykologia on hyvin vähän osannut auttaa ihmistä hänen keskeisimmässä kysymyksessään: miten voin saavuttaa mielenrauhan? Idän kansoilla ei ole mitään meikäläiseen verrattavaa psykologista tiedettä, ja kuitenkin ne ovat toisia keinoja käyttäen tässä suhteessa päässeet verrattomasti pitemmälle. Niillä on korkealle kehitetty »sielutekniikka», jommoista meillä ei ole (vrt. Max Scheler, *Versuche einer Soziologie des Wissens*, 1924, s. 114).

Mielenrauhan saavuttamisessa on ilmeisesti *moraalisilla* tekijöillä keskeinen merkitys. Jokainen »sielutekniikka», joka jättää ne huomioonottamatta, on tuomittu epäonnistumaan. Sisäinen sopusointu ja mielenrauha on ennen kaikkea riippuvainen siitä, miten yksilön on onnistunut ratkaista moraalisen minuutensa kysymys.

Muuan psykologian suunta, joka vakavasti on kiinnittänyt huomiota moraalisiin näkökohtiin, kun sielullisesti ihmistä on autettava, on psykoanalyysi. Freudin koulukuntaa vastaan voidaan kuitenkin tehdä se huomautus, että se käsittää sielun mekanismiksi ja suggeroi tällaisen katsomuksen myös niihin henkilöihin, joihin psykoanalyysia sovelletaan. Nyt on kuitenkin niin, että ihminen voi päästä sielullisten vaikeuksiensa herraksi ainoastaan siten, että hän tuntee itsensä vapaaksi persoonallisuudeksi, joka ei ole mekaanisten lakien alainen. Freudin suunta ei ole tahtonut ottaa tätä askelta, sillä se olisi vienyt sen pois ankarasti tieteellisestä metodista; tiede nim. vaatii, että kaikki on selitettävä kausaalisesti, kaikki tapahtuu välttämättömien luonnolakien mukaan. Näin ollen joutuu sielunrauhan hyväksi työskentelevä psykologia lopulta siihen tilanteeseen, että sen täytyy kieltää puhtaasti kausaalisen katsantokannan pätevyys. Mutta silloin se samalla astuu tieteen ulkopuolelle.

Tästä seikasta on ollut täysin selvillä *Fritz Künkel* kirjoittaessaan kirjansa »Einführung in die Charakterkunde» (»Johdatus luonneoppiin», ilmest. 1928), jonka sisällykseen seuraavassa tahtoisin vähän

tutustuttaa lukijoita. Hän ei vaadi kirjalleen tieteellisen tutkimuksen mainesanaa. Se on »elämänviisautta». Minusta tuntuu, että tämän teoksen ohi ei ole mentävä samalla tavoin kuin monien muiden, jotka ovat vain lisäämässä jo olemassaolevien kirjojen lukumäärää. Kirjoittaja sanoo meille sellaista, joka on terveellistä tietää ja huomata, sanoo sen ilman suuria eleitä ja paatosta, mutta varmalla ja vakuuttavalla tavalla. Sinänsä hänen oppinsa ei ole maailmassa uusi — mitkähän psykologiset ja moraaliset väitteet olisivatkaan maailmassa enää täysin uusia? Mutta yksityiselle lukijalle se saattaa olla uutta.

Künkelin lähtökohtana on ollut suuressa määrin *Alfred Adlerin* »individuaalipsykologia», jonka keskeisenä käsitteenä on »alempiarvoisuuden tunne» ja siitä johtuva minän tehostustarve. Tekijä näyttää, miten minätehostus johtaa »luonteen» muodostumiseen ja mitenkö kotitalon myllyssä ja vihdoin kuoleman hetkellä tuo minän varjelemiseksi kehitetty »luonne» murretaan ja yksilö saatetaan vastuunalaisuuteen, puhtaaseen »asiallisuuteen» ja seestymiseen (Klärung).

Olettakaamme, että vanha mies kaatuu kadulla ja nuorempi riennää häntä auttamaan. Tällä teolla voi sisäisesti katsoen olla kahtalaisten tarkoitus: joko se tarkoittaa todellakin avun antamista kaatuneelle tai sitten on sen tarkoitus suhteessa avunantajan omaan minään: hän tahtoo omissa tai muiden silmissä näyttää velvollisuutensa täyttävältä tai hyvältä. Edellisessä tapauksessa oli suhtautuminen »asiallinen», jälkimmäisessä »minuudellinen» (ichhaftig).

Minuudelliselle ihmiselle on ominaista, että hän alati arvioi itseään. Hänellä on sisimmässään minäihanne, jonka hän tahtoo saavuttaa. Hän arvostelee kaikkia asioita sen mukaan, vievätkö ne hänet lähemmäksi tuota minäihannetta vaiko etäämmäksi siitä. Ihanne voi olla hyvin erilainen. Yhdelle kuuluu hänen pyrkimyksensä tunnuslause: »tahdon olla rikas kuin Rotschild», toiselle: »kuuluisa kuin Goethe», kolmannelle: »mahtava kuin Napoleon», neljännelle: »köyhä kuin Fransiskus», viidennelle: »kärsivä kuin Kristus ristillä.» Mutta yhteistä kaikille on, että he tahtovat tehdä maailman minäihanteensa palvelijaksi, kun taas asiallisesti asennoitunut asettaa minänsä maailman palvelukseen.

Minuudellisesti asennoituneelle yksilölle oma minä on kuin epäjumala. Tämä näkyy selvimmin silloin, kun tätä minää loukataan. Se ei voi sulattaa mitään vastaväitteitä. Samalla se elää alinomaisessa pelossa, että sen arvoa horjutetaan. Mitä merkitsevämpänä ihminen pitää itseään, sitä syvemmin häntä loukkaa, jos esim. joku tavallisista kuolevaisista — joille hän kyllä sinänsä ei anna mitään arvoa — ei häntä kadulla tervehti.

Oman siveellisen huonouden tunne ei suinkaan ole mikään todiste minäkeskeisyyden puuttumisesta. Se tietää edelleenkin liikkumista minuuden eikä asiallisuuden linjalla, siis linjalla, jossa »merkitsemisen» ja alempiarvoisuuden tunne alati vaihtelevat. Mitä korkeaasteisempi jännitys on alempiarvoisuuden tunteen ja itsetehostustarpeen välillä, sitä niukempia ovat asialliset suhteet. Yksilö ei tunne paljoakaan, hänellä ei ole suhteita objekteihin, mutta on sitä kiihoittuvaisempi.

Minuudellinen asenne syntyy jo lapsuuden ensimmäisinä vuosina. Se johtaa lapsen asennoitumistapoihin, *dressaatteihin*, joilla se koettaa puolustaa minäänsä ympäristöä vastaan. Dressaatti saattaa kuulua esim.: »muiden pitää kantaa huoleni», »minä en kykene mihinkään omin päin», »minun on oltava häikäilemätön, niin saan tahtoni lävitse». Dressaatit menevät veriin ja muodostavat »luonteen». Yksilö reagoi aina samalla tavoin. Siten hän menettää mukautumiskykynsä ja elämiskykynsä. Dressaattien vaikutus on niin suuri, että musikaalisuus ja epämusikaalisuuskin on luultu voitavan niistä johtaa. Lapsi on saanut päähänsä: »en voi laulaa» — eikä se voikaan.

Olisi tästä syystä huolellisesti katsottava, ettei lapseen juurru vahingollisia dressaatteja. Ei pidä lannistaa sen mieltä esim. sanomalla: »olet tyhmä», vaan rohkaistava esim. seuraavasti: »olet kylläkin ymmärtäväinen, mutta tässä merkkillistä kyllä olet tehnyt tyhmyyden.»

Tosin ei kukaan ole kokonaan vapaa minäasenteesta, ja lapsella se, sen jälkeen kuin se on menettänyt sokean uskonsa hoitajiinsa, on välttämätön. Mutta se voi olla enemmän tai vähemmän yksinomainen. Se, joka on asiallinen, elää kutsumuksessaan varsinaisen elämänsä, hän ei tähtää sillä mihinkään muuhun, ja senvuoksi muodostuu hänen elämänsä täyteläiseksi. Kun huolellisemmin tarkastaa valituksia »väärälle alalle joutumisesta», huomaa säännöllisesti, että ammatti joko tunnetaan liian alhaiseksi, silloin asianomainen ei kärsi ammatistaan, vaan merkitsemistarpeestaan; tai se tunnetaan liian korkeaksi, silloin kärsimys taas johtuu alempiarvoisuuden tunteesta. Kummassakin tapauksessa on siis perimmäisenä syynä minäkeskeinen asennoituminen.

Sama asiallisuuden ja minuudellisuuden vastakohtaisuus ilmenee kanssakäymisessä ja yksinäisyyden etsinnässä. Se, joka on minäasenteinen, kuljettaa kaikkialle oman alempiarvoisuuden tunteensa ja pelkää sen johdosta jokaista uutta tuttavuutta. Se merkitsee hänelle aina vaaraa. Siksi hän epäluuloisesti tarkastaa, onko tulokas hänen ylävai alapuolellaan. Tosin voi hän myös etsiä seuraa, mutta ainoastaan sellaista, jossa hän voi tyydyttää merkitsemistarvettaan. Mutta jollei tällaista ole tarjona, vetäytyy hän omaan kuoreensa, ja jo luonnollisella välttämättömyydellä harvenee usein tuttavapiiri hänen ympäril-

tään. Vihdoin on koira ainoa olio, jonka kritiikki on varmasti hänen minäkeskeisten vaatimustensa mukainen. Tällaiset ihmiset siteeraavat mietelmää: »Mitä enemmän opin ihmiset tuntemaan, sitä enemmän rakastan koira.»

Voimme läpikäydä kaikkien inhimillisten suhteiden sarjan ja kaikkiällä huomaamme saman periaatteellisen erotuksen asiallisuuden ja minuudellisuuden välillä, ja aina näemme, miten minäasenteinen yksilö saa kärsiä ja pelätä rakkaan minänsä vuoksi. Mutta ennen muuta osoittautuu tämä erotus tärkeäksi avioliiton ja rakkauden alalla. Ne onnistuvat ylipäänsä ainoastaan asiallisuuden merkeissä, ja tämä tietää ennen kaikkea sitä, että toisen »subjektisuus» täydellisesti tunnustetaan eikä häntä käytetä objektina merkitsemistarpeen tai nautinnon tyydyttämiseksi. Avioliittojen epäonnistuminen riippuu siitä, että aviokumppanit varjellen minuuttaan noudattavat omia dressaattejaan (jotka usein palautuvat lapsuusaikaan asti). Kaikki virheet lemmenvalinnassa joutuvat myös dressaateista, jotka asetetaan vastuunalaisuuden tilalle. Se, joka valitsee väärin, koettaa torjua pois niin paljon edesvastuuta kuin suinkin lykäten syy ulkonaisten tekijöiden: omaisten, aviokumppanin ja kohtalon, tai sitten sisäisten voimien: viettien, alatajunnan, laskelmiansa, turhamaisuutensa niskoille.

Virheitä tekevät elämässään kaikki. Jokainen joutuu erehdyksen ja nurinkurisuuksien liejuun ja varsinkin avioliitossa joutuu jokainen kokemaan sellaista, mitä hän ei ollut odottanut. Mutta kaikki tämä on tarpeellista, jotta *seestymis*-prosessi pääsisi alkuun. Sillä siihen täytyy jokaisen joutua ennemmin tai myöhemmin. Jokaisen täytyy elää minuutensa romahtaminen, joka samalla vie persoonallisuuden vapautumiseen sen vallasta. Mutta tämän romahduksen ja vapautumisen edellä käy kärsimyksen tie, ja sellaiseksi sen tekee juuri minäasenne ja sen synnyttämät dressaatit.

Ne työntävät ihmisen elämysten sarjaan, jota Künkel sanoo »pirunkehäksi.» Tämä syntyy siitä, että yhäti samalla dressaatilla yritetään pelastaa minä ja yhäti joudutaan samojen vaikeuksien eteen. Joudutaan katastrofista toiseen, mutta ei tahdota rohkeasti ottaa niskoille sellaista kärsimystä, joka sisältäisi minän uhraamisen. Sitä kammoo ihminen enemmän kuin kuolemaa. Ja kuitenkin hänen on se kerran tehtävä.

Sinänsä »paholaisenkehä» on järjetön, se tuottaa siihen joutuneelle vain kärsimystä ja hänen on pakko pysyä siinä vain sentähden, ettei hän oivalla, että elämän tarkoitus tulee tehoiseksi ainoastaan minuudellisuuden voittamisen kautta. Mutta kun hän kerran tämän oivaltaa,

silloin hän myös huomaa, että kärsimys oli vain esiaste »tulemistukseen» ja valmistaa suurta seestymistä.

Viimeinen raja, jonka tuolle puolen ei mikään itsepetos voi lykätä minän luhistumista, on kuolema. Tietoisena tästä egoistin kaikki toimenpiteet elämänsä jälkimmäisellä puoliskolla tarkoittavat kuoleman vallasta pakenemista: hän valvoo huolellisesti terveydentilaansa j. n. e. Mutta mitä enemmän vetäydytään minän lopullisesta vararikosta, sitä suurempi on vaara, että se äkkiä yllättää yksilön. Ja silloin on kuolemaa edeltävinä hirvittävinä tunteina, minuutteina tai sekunteina eletävä kaikki se, mikä olisi pitänyt suorittaa vuosikymmenien kuluessa.

Dressaatit voivat viedä joko aktiiviseen tai passiiviseen maailmaansuhtautumiseen. Künkel piirtää selvin vedoin aktiivisen ja passiivisen yksilön elämänjuoksun ja ne vaikeudet, jotka johtuvat kummankinlaisesta minäkeskeisyydestä. Erityisen mielenkiintoisia ovat tapaukset, joissa aktiiviset ja passiiviset, kielteiset dressaatit, joutuvat keskenään ristiriitaan. Otaksukaamme esim., että koulunoppilas elää seuraavien sisäisten käskyjen alaisena:

1 §. Kokoa niin paljon kunniaa kuin mahdollista.

2 §. Älä senvuoksi milloinkaan ja missään tee mitään hullusti.

3 §. Älä sentähden koskaan antaudu tilanteeseen, jonka tasalla et ole.

Noudattaessaan näitä dressaatteja, jotka muuten ovat elimellisessä yhteydessä keskenään, oppilaalla on suuret mahdollisuudet joutua luokansa ensimmäiseksi. 1 §:n mukaisesti hän ei voi kieltäytyä tästä kunnianista. Mutta toisaalta, 3 §:n mukaisesti hänen ei pitäisi sitä vastaanottaa, koska hän niin näkyvässä asemassa ei kykene elämään 2 §:n mukaan.

Mitä nyt siis tekee tuo oppilas, joka saavuttaa primuspaikan, jonka tasolla hän ei sisäisesti tunne olevansa? Hänet valtaa tuska. Mutta tuska avaa hänelle varaventtiilin. Hän alkaa nukkua huonosti, hän saa päänkivistystä ja ennen pitkää on hänen liikeyhteyksensä vuoksi jätettävä pois koulusta, sanokaamme neljännesvuodeksi. Näin hän välttää vaaran. Hän jättää primuksen taakan toiselle ja voi kumminkin nauttia kunnianista olla luokan ahkerin ja paras oppilas. Tässä niinkuin monessa muussa tapauksessa terveys uhrataan minuudellisuuden alttarille ja minä pelastetaan. Oikeampaa tietysti olisi ollut uhrata minuutensa, mutta siihen ei voi ajatella oppilaan vielä olleen valmiina.

Minuuden uhraaminen näet vaatii rohkeutta, ja sitä on harvalla. Vihdoin kuitenkin kohtalo pakottaa rohkeuden esille. Tällöin ovat toiset yksilöt omine minäkeskeisine dressaatteineen tehoisina. Ihminen joutuu määrätyn tai määrättyjen toisten henkilöiden kanssa yhteis-

seen »kohtaloverkkoon». Tällainen muodostuu sellaisten henkilöiden ympärille, joiden kohtalon pakosta täytyy olla toistensa seurassa, siis varsinkin vanhempien ja lasten, esimiesten ja alaisten ja aviopuolisoiden ympärille. Kukin osallisista koettaa varjella minuuttaan, ja jollei pelkurimaisempi turvaudu pakoon, syntyy yhä lisääntyvä hankaus, joka vihdoin pakottaa asianomaiset seestymisprosessiin. Rohkeampi ja asiallisempi kulkee edellä, vähemmän rohkea seuraa vastaan hangoitellen perässä. Tosin voi hän viimeisenä keinona turvautua pakoon. Mutta se tuottaa hänelle vain näennäisen helpotuksen. Sillä voidaan tosin paeta ihmistä, mutta ei seestymisprosessia. Ihmiset ovat kaikkialla toistensa kohtaloita, mutta sen lisäksi ovat he yhteisen kohtalokehityksen alaisia. Jokaisella on sellainen kohtalokumppani, minkä hän ansaitsee.

Seestyminen alkaa sillä, että yksilö huomaa olevansa vastuunalainen subjekti eikä hänellä ole mitään keinoa vaupautua tästä tosiasiaista. Mutta kuten jo mainittiin, tämä oivallus tulee vasta kärsimyksen ja viimekädessä epätoivon kautta. Epätoivo kohoo korkeimmilleen ennen minän luhistumista. Mutta huomattavaan olevansa vastuunalainen subjekti yksilö samalla näkee minä-asenteeseen mitättömyyden. Hän huomaa, että alempiarvoisuuden pelko perustuu harhaan, erehdykseen, sillä subjekti ei koskaan voi olla aliarvoinen.

Suoranaisesti ei ketään voida auttaa seestymiseen. Ainoastaan seläiseen, joka ehkäisee sitä, voidaan vaikuttaa ja siitä tehdä laskelmia. Se on niin sanoaksemme teknillinen kysymys. Mutta seestymisprosessin positiivinen puoli, ne voimat, jotka siinä ovat liikkeessä, eivät ole meidän vallassamme. Tässä on käytännöllinen psykologi samantapaisessa asemassa kuin lääkäri, joka vain voi poistaa terveyttä ehkäisevät tekijät, mutta ei voi manata esille itse parantavaa elonvoimaa; hänen täytyy jättää se »luonnon» huoleksi. Seestyminen on sentähden armon asia. Huomattavaa kyllä käyttää Künkel tässä samaa »armo»-sanaa, mitä ruotsalainen lääkäri ja psykologi *Paul Bjerre* käyttää teoksissaan puheenaollen sielullisen ilmiön tarkastelussa.

Ne psykologiset tutkimukset ja huomiot, joita tässä olemme se-lostaneet, viittaavat siihen, että on perää siinä vanhassa käsityksessä, että hyve ja onnellisuus ovat yhteydessä keskenään. Mutta se onnellisuus, jota tällöin tarkoitetaan, on jokseenkin kaukana siitä, mitä ihmisten suuri enemmistö tällä sanalla tarkoittaa. Oikeastaan se on aivan päinvastaisella taholla.

Eräistä kasvatus-situaation sielullisista vaikeuksista.

Kirj. Erik Ahlman.

Kaikkialla ihmisten välisissä suhteissa esiintyy *johtamista*, ja kasvatus voidaan käsittää erääksi johtamisen muodoksi. Siinä koettaa kasvattaja vaikuttaa toisessa ihmisessä, kasvatettavassa, psyykillisen tilan, jota tässä ei vielä ole. Kasvattamisen suuntaa ei määrää kasvatettava, vaan kasvattaja. On usein huomautettu ja epäilemättä täydellä syyllä, että on mahdotonta objektiivisesti, yleispätevästi, määrätä, minkä tulee olla kasvatuksen lopullisena ihanteena ja päämääränä: tämä on arvostuskysymys, jonka ratkaisu riippuu moninaisista seikoista, ennen kaikkea siitä kulttuuriympäristöstä, jossa kasvattaminen tapahtuu. Monista pienemmistä eroavaisuuksista huolimatta on länsimaisessa, eurooppalais-amerikkalaisessa, kulttuuri-piirissä muodostunut melko yhtenäinen kasvatuspäämäärä, jossa pääpaino pannaan eettilliselle alalle. Kasvatettavasta tahdotaan kehittää itsenäinen, vapaa persoonallisuus, joka kykenee itse oman olemuksensa mukaisesti määräämään ihanteensa ja elämänsuuntansa. Kasvatus on ihmisen kehittämistä sisäiseen vapauteen, niin että hän voi toteuttaa Kantin suuren sanan: »Bestimme dich aus dir selbst!» Kasvatettavaa johdetaan nimenomaan siinä mielessä, että hän vihdoin itse voisi johtaa itseään.

Niin vapaamielinen ja avarakatseinen kuin tämä kasvatuspäämäärä onkin, on kuitenkin muistettava, että se on vain yksi useista teoreettisesti mahdollisista. Se on individualistinen, puhjennut esille länsimaisesta individualistisesta maailmankatsomuksesta. Aivan toisenlainen on kasvatuspäämäärä esim. Neuvosto-Venäjällä, emmekä *teoreettisesti* voi sitä osoittaa vääräksi. Siellä on kasvatusihanne kollektivistinen. Kasvatettavista yksilöistä koetetaan ennen kaikkea tehdä kommunistisen yhteiskunnan jäseniä, jotka täysin uhraavat oman persoonallisuutensa tämän yhteiskunnan ja sen ihanteiden hyväksi. On sentähden luonnollista, että siellä individualismia pidetään kaiken pahan alkuna ja juurena, jonka vuoksi myös vainotaan

kaikkien sellaisten ajattelijoiden (esim. Kantin) oppeja, jotka edustavat individualistista maailmankatsomusta.

Kasvatus ja muita päämääriä voidaan suhteellisen helposti ajatella asettaa. Toinen kysymys on, missä määrin ne voidaan toteuttaa. Se, mikä ennen muuta meidän aikanamme panee epäilemään esim. kommunistisia ihanteita, on se, etteivät tulokset näytä lainkaan ilahduttavilta. Tässä meidän tarkoituksemme ei kuitenkaan ole lähemmin pohtia tätä asiaa, vaan pysyttelemme länsimaaisessa, eurooppalaisessa, individualistisessa kasvatuspäämäärässä ja viitamme muutamiin kompastuskiviin, joita sen toteuttamisen tiellä on. Kiinnitämme etupäässä huomion eräisiin psykologisiin vaikeuksiin.

Voidaanko ihminen ylipäänsä kasvattaa vapaaksi persoonallisuudeksi, sellaiseksi, joka toimii yllämainitun Kantin ohjeen mukaisesti? Epäilemättä on niin, että vain harvat ihmiset ovat todellisuudessa saavuttaneet tämän kehitystason, ja varsin vaikeata on sanoa, paljonko tässä on kasvatuksen, paljonko muiden tekijäin, luontaisten taipumusten ja tilapäisten olosuhteiden, osuutta. Otaksukaamme kuitenkin, että tämä taso on kasvatuksen avulla saavutettavissa tai ainakin, että sen saavuttamista voidaan kasvatuksella edistää, ja katsokaamme vain erinäisiä sielullisia vaikeuksia, joita joka tapauksessa on liittynyt itse »pedagogiseen tilanteeseen», kasvattajan ja kasvatettavan väliseen sielulliseen suhteeseen. Tällöin otamme huomioon ajatuksia, joita psykoanalyttikko Otto Rank on esittänyt kirjassaan »Gestaltung und Ausdruck der Persönlichkeit» (1928). Vaikkakin Rank katsoo ihmisen sielullisen kehityksen kypsimmäksi asteeksi »itseohjausta» ja siis tässä kohden lähentelee yllämainitsemaamme länsimaista kasvatusihannetta, on hänellä esiintuotavana skeptillisiä mielteitä varsinkin »pedagogiseen tilanteeseen» nähden, joihin voi olla syytä tutustua.

Meidän minuutemme suhtautuminen maailmaan on sielullisesti käsitettävissä sopeutumisprobleemiksi. Rankin mukaan tässä minuuden sopeutumisprosessissa on tehoisana kaksi sielullista »mekanismia»: projektio ja identifikaatio. Edellinen, projektio, pyrkii muuttamaan objektimaailmaa minän mukaiseksi. Tämä tapahtuu joko reaalisesti vaikuttamalla objekteihin tai illusioiden avulla, runoilimalla objektiiviseen todellisuuteen sellaista, mitä siellä ei ole. Myyttilliset kuvitelmat, joissa ihminen luo henkiä ja jumalolentoja oman minänsä mukaisesti, ovat ilmaus projektioista, samoin korkeammalla tasolla taiteellinen luominen ja, yleisinhimillisenä ilmiönä, rakastuminen; viimeksimainitussa yksilö Rankin mukaan illuoorisesti pro-

jisioi itsestään todellisuuteen oman minänsä täydennyksen tai ihannekuvan. Edelleen on koko teknillinen todellisuuteen vaikuttaminen projektiomekanismin tuotetta. Identifikaatio taas tietää sitä, että minä mukautuu objekteihin samastamalla itsensä niiden kanssa, luopumalla oman minuutensa erikoislaadusta ja eläytymällä toisiin. Projektio on luonteeltaan aktiivinen, voidaan myös sanoa miehiä, identifiointi passiivinen, naisellinen tapa sopeutua maailmaan. Jokaisessa yksilössä ovat nämä kaksi »mekanismia» tehoisina, mutta eri vahvuisina, ja sen mukaisesti voidaan erottaa kaksi päätyyppiä: projisioiva ja identifioiva. Onko tämä Rankin tyyppijakoitus katsottava parhaimmaksi yleiseksi psykologiseksi kaksijaoksi, jätettäkään tässä ratkaisematta, mutta esilläolevan aiheemme käsittelylle se tuottaa etuja ja sentähden käytämme sitä tässä hyväksemme.¹⁾

Tärkeimpiin objekteihin maailmassa kuuluvat muut ihmiset, ja sentakia projektio- ja identifikaatiomekanismit erikoisesti tulevat kyseeseen ihmisten keskinäisissä suhteissa. Projektio pyrkii tekemään vieraan minuuden oman minuuden mukaiseksi, jatkamaan omaa minää vierailta minuuksilla, identifikaatio taas saattaa yksilön omaksumaan toisen yksilön esiintymistavan, katsantokannan, persoonallisuuden, äärimmäisessä tapauksessa hävittämään oman persoonallisuutensa. Kaikki luova toiminta perustuu tavalla tai toisella projektiioon, kaikki eläytyminen, toisten »ymmärtäminen» taas identifikaatioon. Loppupyrkimyksenä kummallakin on harmonian aikaansaaminen minän ja maailman välillä, mutta keinot ovat vastakkaiset.

Kun asioita katsotaan yllämainitulla tavalla, on selvää, että kasvatustoiminnassa nämä »mekanismit» ja niiden vuorovaikutus on hyvin merkityksellinen. Asian luonnossa on, että kasvattaja on se, joka vaikuttaa, ja kasvatettava se, joka on vaikutukselle alttiina, ja näin ollen voisi ajatella, että kasvatuksessa olisi edullista, jos kasvattajassa projektiomekanismi on etualalla ja kasvatettavassa identifikaatiomekanismi. Näin yksinkertainen ei asiantila kuitenkaan ole. Yksipuolinen projektio kasvattajassa ja identifikaatio kasvatettavassa ei johda suotuisiin tuloksiin, varsinkaan ei, jos mittapuuna käytetään alussa mainittua kasvatuspäämäärää.

Aluksi tosin on se suhde, että kasvattaja projisioi ja kasvatettava identifioi, suurin piirtein katsoen sekä luonnollinen että edullinen. Lapsessa on luonnostaan runsaasti identifikaatiotarvetta, se haluaa ja yrittää olla kuin sen kasvattajat, lähinnä tietysti vanhem-

¹⁾ Psykologista tyyppijakoa, erikoisesti pedagogiikkaa silmälläpitäen, käsittelee perinpohjaisesti Gerhard von Pfahler, System der Typenlehren. Grundlegung einer pädagogischen Typenlehre. Leipzig 1929.

mat, tehdä samaa kuin he, jäljitellä heitä. Kasvatettavan ihanteena ovat vanhemmat ja yleisemmin »isot ihmiset». Tällä taipumuksella on tietysti mitä suurin merkitys lapsen sopeutumiselle ympäristöön. Kasvatus tosin on alussa, varsinkin primitiivisissä oloissa, omiaan tukahduttamaan lapsen persoonallisen erikoislaadun. Mutta tämä ei ole mikään ilman muuta valitettava seikka. Sillä se tyypisoi lapsen sen sosiaalisen ympäristön mukaiseksi, missä hän tulee elämään ja helpottaa sen kautta hänen menestymistään tässä ympäristössä.

Identifikaatiotaipumus on voimakkain lapsuusiässä, mutta monet säilyttävät saman asenteen kauan, ehkä elämänsä loppuun asti. Tavalliset ihmiset ovat parhaasta päästä identifioivaa tyyppiä, he eivät erikoisemmin tunne tarvetta luoda mitään itsenäistä, kehittää omia persoonallisia arvoja ja ihanteita. He mukautuvat mielelläänkin siihen, mitä saavat omaksutuksi niiltä, joissa on todella persoonallisen luomisen tarve. Yleensä on identifioivalle tyyppille elämä helpompaa ja siloisempaa: he sopeutuvat paremmin maailmaan tai ainakin siihen ympäristöön, jossa ovat kasvaneet. Identifioimis- taipumuksen yleisyyteen perustuu se suunnaton merkitys, mikä esimerkillä on yhteiskunnassa yleensä ja varsinkin kasvatuksessa. Kummallista on, että länsimaaisessa etiikassa niin suhteellisen vähän puhutaan esimerkin voimasta, kun se esim. kiinalaisessa etiikassa on suorastaan valta-asemassa. (Kenties tämä seikka johtuu siitä, että kiinalainen ja yleensä itämaalainen on suuremmissa määrin identifioimiseen taipuvainen kuin länsimaalaiset, joiden etiikka on pääasiassa imperatiivista etiikkaa, jonka takana on toisenlainen psykologinen tyyppi, nim. projisioiva). Kasvatusopissakin on esimerkin vaikutus jäänyt jossakin määrin lapsipuolen asemaan. Sentähden on annettava täysi tunnustus, kun tähän puoleen kiinnitetään erikoista huomiota kasvatusopillisessa kirjallisuudessa, kuten on tapahtunut J. Hollon teoksessa »Kasvatuksen teoria».

Niin täydellisenä, kuin identifioiva asenne on aikaisemmassa lapsuusiässä, se ei kuitenkaan säily, vaan tapahtuu luopumista projisioivan asenteen hyväksi. Tämä, usein kriisin tapainen muutos, alkaa puberteettikaudella, jolloin yksilö koettaa vapautua siitä identifikaatiosta, jonka symbolina vanhemmat ovat. Tämän vapautumisyhteyden on sielullisesti asetettava lapsen kapinallisuus eettillisellä, sosiaalisella ja seksuaalisella alalla, samoin kuin ensimmäinen rakastuminen, joka, niinkuin yllä mainittiin, Rankin mukaan on projektioilmiö, oman minän etsimistä ja löytämistä toisista (usein samaakin sukupuolta olevista) henkilöistä. Yksilö on jou-

tunut sellaiseen kehitysvaiheeseen, että hän tuntee tarvetta luoda jotakin itsenäisesti, toimia omalla vastuullaan eikä vanhojen mallien mukaisesti.

Psykoanalyysin tunnetun »Oidipus-kompleksin» rinnalle Rank tahtoo asettaa puberteettiä aikana syntyvän »Prometheus-kompleksin», jota hän pitää yhtä merkityksellisenä yksilön sielulliselle kehitykselle kuin konsanaan ensinmainittua. »Prometheus-kompleksi» ei, kuten »Oidipus-kompleksi», perustu identifikaatioon, vaan projektioon. Siinä ei yksilö halua olla kenenkään toisen sijassa, kuten Oidipus-kompleksissa isän ja äidin, vaan hän tahtoo olla itsenäinen persoonallisuus; se edustaa hänen tarvettaan painaa objektimaailmaan oman minuutensa piirteet, luoda maailmaa oman itsensä mukaisesti, niinkuin tarun Prometheus tahtoi luoda ihmisiä jumalien tavoin. Prometheusen syyllisyys, josta hän sai jumalilta rangaistuksen, oli siinä, että hän pyrki väkivaltaisesti tekemään ihmiset oman mahtipiirinsä osiksi, persoonallisuutensa jatkeiksi eikä sallinut heidän olla itsenäisiä minuuksia.

Samoin kuin useimmat ihmiset eivät koskaan voita »Oidipus-kompleksia» itessään, samoin he eivät kykene voittamaan »Prometheus-kompleksia», joka kuitenkin olisi voitettava, jotta yksilö voisi kypsyä »itseohjaukseen». Yksilön pitäisi omaksua oma persoonallisuutensa, mutta sen sijaan hän projisioi sen muihin (tietysti olematta tästä tietoinen). Vasta sen kautta, että oma persoonallisuus omaksutaan, kyetään tunnustamaan (lähinnä emotionaalisesti) toistenkin minuuksien realiteetti. Vasta silloin on »Prometheus-kompleksi» voitettu. Tässä vaiheessa identifikaatio ja projektio pitävät toisiaan tasapainossa tai ehkä oikeammin lankeavat yhteen. Tähän tapaan Rank esittää asian nojautuen psykoanalyttisiin kokemuksiinsa.

Kasvatuksessa juuri Prometheus-kompleksi näyttää tärkeätä osaa sekä sentähden, että kasvatuksen kriittisin vaihe juuri lankee siihen aikaan, jolloin mainittu kompleksi pääsee vallalle, että kasvattajassa ilmenevien »prometheisten» taipumusten vuoksi. Kasvattava nousee kasvattajan auktoriteettia vastaan jo sillä perusteella, että hän on kasvattaja ja näyttää vaativan oman persoonallisuutensa akseptoimista. Prometheusmaisessa uhmassa kasvattava tahtoo suorastaan itse esiintyä »kasvattajana», mistä varsinkin lapsien ja vanhempien keskinäisissä suhteissa saadaan nähdä esimerkkejä. Toisaalta piilee vaara siinä, että kasvattaja ei itse ole vapautunut »Prometheus-kompleksistaan». Hän ehkä tahtoo painaa oman itsensä leiman kasvatettavaan esim. siinä mielessä, että hän tahtoo kasva-

tettavan toteuttavan hänen minäihanteensa. Mutta samalla on huomattava, ettei hän suinkaan aina syvimmältä sentään haluakaan tämän ihanteen toteuttamista. Sen ei tarvitse johtua ainoastaan mestarin kateudesta oppilastaan kohtaan, vaan myös siitä, että hän, jos tuo ihanne saavutetaan, menettää mahdollisuuden enempään projektioon ja sen tuottamaan sielulliseen kevennykseen. Kasvatti taas, siinä tapauksessa, että hän on identifikaation taipuva luonne, ehkä todella saavuttaa kasvattajan asettaman päämäärän, mutta ei sen jälkeen pääse itsenäisesti kehittymään, kun hänellä ei ole itsenäisesti luovaa voimaa. Siinä onnellisimmassakin tapauksessa, että kasvatettava todella pääsee sisäiseen itsenäisyyteen, tulee helposti hänen ja kasvattajan keskinäiseen suhteeseen molemminpuolista pettymystä, sillä ylen harvoin on itsenäisen ihmisen myöhempi kehitys sopusoinnussa sen kanssa, mitä kasvattaja toivoo. Sen tähden on mestarin ja oppilaan suhde arkaluontoisimpia sielullisia suhteita, mitä on olemassa, ja se päättyy tavallisesti epäsuontuihin niinkuin yleensä kasvatettavan ja kasvattajan suhde. (Samalainen ilmiö kuuluu olevan yleinen eräässä toisessa, mutta jossakin määrin analogisissa tapauksessa, nim. psykoanalyytikon ja hänen potilaansa suhteissa).

Esittäessämme Rankin tapaan vastakkaisina tyyppinä identifikaatio- ja projektio-tyypin voimme samalla mainita, mitä hän sanoo kummankin soveliaisuudesta kasvattajatehtävään. Ainakaan pienen lapsen kasvattajaksi ei yleensä projisioiva tyyppi sovellu. Siltä puuttuu eläytymiskyky, joka on identifioivalle tyyppille ominainen. Tämän vuoksi yleensä nainen paremmin sopii pienen lapsen kasvattajaksi. Projisioiva tyyppi tahtoo väkivaltaisesti muodostaa kasvatettavan oman itsensä mukaiseksi eikä kykene tajuamaan ja tunustamaan tämän persoonallista erikoislaatua. Ainoastaan siinä tapauksessa, että hän on kyennyt voittamaan itsessään sen, mitä Rankin sanoo Prometheus-kompleksiksi, hän voi olla hyvä kasvattaja, parempikin kuin se, joka puhtaammin kuuluu identifioivaan tyyppiin.

Tämän kirjoittajalla on alusta pitäen ollut jonkinlainen vastenmielisyys sitä pedagogista katsantotapaa vastaan, että kasvattaja »muovaa» kasvatistaan ihmisiä, niinkuin kuvanveistäjä muovaa ihmishahmoja savesta tai marmorista. Tuo usein käytetty vertaus ei mielestäni osu oikeaan; tässä asiassa olen Rankin kannalla.¹⁾ Ihmiset eivät ole mitään »ainesta», niinkuin savi ja marmori ovat, ja

¹⁾ Sama on ymmärtääkseni Hollon mielipide »Kasvatuksen teoriassa».

heihin kohdistuvan työn pitää tapahtua toisissa merkeissä. Muuten kasvattaja tekee itsensä syyväksi juuri siihen rikokseen, mistä jumalat rankaisivat Prometheusta, eikä tietysti myöskään voi saavuttaa alussa mainittua kasvatuspäämäärää.

Nykyaikaisen luonnetutkimuksen virtauksia.

Kirj. Erik Ahlman.

Luonnetutkimuksesta eli karakterologiasta voidaan jokseenkin yhtä hyvällä syyllä sanoa, että se on ikivanha kuin aivan nuori tietämyksen haara. Se on vanha siinä mielessä, että ihmisluonteen tutkimusta käytännöllisen »ihmistuntemuksen» muodossa on harjoitettu ammoisista ajoista asti. Vanhaa perua on myös se todellinen tai luuloteltu tieto, johon perustuu ihmisten luonteenominaisuuksien päätteleminen sellaisista ulkonaisista seikoista kuin käsialasta (grafologia), käden viivoista, kasvojen piirteistä, pään muodosta (frenologia) y.m:sta. Sitä vastoin luonnetutkimus metodisena, ankarammin tieteellisenä opinhaarana on viime aikojen lapsi. Se atomistinen koulupsykologia, joka virallisessa tieteessä oli vallalla tämän vuosisadan alkuun asti, osasi kyllä loppumattomiin asti kertoa aistimuksista, mielikuvista, tahtoakteista, tunteista, mutta se ei osannut selittää, miten konkreettinen luonne ja persoonallisuus näistä rakentuu. Mykkänä ja neuvottomana se seisoi sellaisten kysymysten edessä kuin: mihin perustuu miehen ja naisen, luonnonihmisen ja sivistyneen ihmisen luonteen eroavaisuus? mitkä sielulliset ominaisuudet tekevät poliitikon, papin, tiedemiehen, taiteilijan, strategin? miten eroaa eurooppalainen mentaliteetti aasialaisesta? miten eroaa nykyajan ihminen sielullisesti antiikin ja keskiajan ihmisestä? Eräistä suurista sielutieteen oppikirjoista puuttui kokonaan luonnetta käsittelevä osasto tai oli se muihin osastoihin verrattuna täysin lapsipuolen asemassa. Tämä oli kieltämättä hyvin tuntuva puute, joten ei ole ihme, että ihmisissä elävä voimakas karakterologisen harrastuksen tarve etsi tyydytystä tieteen ulkopuolelta.

Oli tosin aikakausi, joka tarjosi hyvin otollisen maaperän karakterologisen tutkimuksen kehittymiselle, nim. romantiikan kausi 18:nnen ja 19:nnen vuosisadan vaihteessa. Romantiikalla oli voimakas veto kaikkiin ihmisluorretta koskeviin ongelmiin. Esim. saksalaisen romantiikan suurmiehet *Goethe* ja *Schiller* harrastivat innokkaasti näitä kysymyksiä ja tekivät hedelmällisiä luonneopillisia

huomioita, joiden arvo vasta nyt aletaan täysin ymmärtää. Romanitiikan edustajiin kuuluu myös *Carl Gustav Carus*, ansiokas, omaperäinen luonneopin tutkija, jonka vasta meidän päivinämme *Ludwig Klages* on vetänyt päivänvaloon. Luonnontieteiden voittokulku pysähdytti kuitenkin nämä lupaavat alkeet ja antoi psykologialle sen atomistisen luonteen, josta äsken mainitsimme. 1800-luvulta on kuitenkin mainittava *Nietzschen* nimi, miehen, jonka harvinaisen herkkä psykologinen vaisto teki hänestä myös suuren karakterologin. Hän oli verrattoman tarkkanäköinen huomaamaan sen, mikä oli luonteenomaista erilaisille hengenasenteille, aikakausille, kansoille, kulttuuripiireille, ihmislajeille.

Tällä vuosisadalla tai ehkä vielä tarkemmin maailmansodan jälkeisenä aikana on kuitenkin tapahtunut käänne karakterologialle edulliseen suuntaan. Mahdollisesti on myös nykyinen henkistoriallinen tilanne ollut osaltaan myötävaikuttamassa. On kuin eurooppalainen ihminen enemmän kuin milloinkaan ennen tuntisi tarvetta selvittää itselleen omaa erikoislaatuaan sen eri muunnoksissa. Maailmansodan järkyttävä »trauma» on herättänyt Euroopan itse tutkimukseen. Onkohan koskaan niin suurella innolla kuin nykyään tutkittu eurooppalaista mentaliteettia muiden samanaikaisten ja aikaisempien kulttuuripiirien mentaliteettiin verrattuna ja tämän ohella kansallisuuksien ja kansojen ja pienempien yhteisöjen luonnetta? Aletaan yhä enemmän nähdä historiallinen todellisuus määrätyn sielullisen laadun ilmauksena, ja niin tätäkin tietä joudutaan karakterologisten kysymysten pariin.

Luonneopillinen tutkimus on tällä hetkellä hyvin vilkas, ja sitä käsittelevää kirjallisuutta ilmestyy runsaasti. Seuraavassa ei tarkoitukseni kuitenkaan ole antaa mitään täydellistä kuvaa tästä tutkimuksesta ja sen monista eri suunnista, vaan ainoastaan viitata eräisiin karakterologian edustajiin, jotka ovat erityisesti joutuneet näköpiiriini.

Nykyisessä karakterologiassa voimme ensinnäkin erottaa virtauksen, joka eri luonnetyypeissä näkee ilmauksia erilaisista maailmankatsomuksista, tietysti usein tajuttomista, ja joka yleensä kehittää karakterologiaa filosofiseen suuntaan. Sen edustajista mainittakoon ensiksi *Eduard Spranger* ja hänen struktuuripsykologiansa, jonka hän on esittänyt kirjassaan »*Lebensformen*» sekä teoksessa »*Psychologie des Jugendalters*». Spranger lienee useille tämän aikakauskirjan lukijoille tuttu, joten ei ehkä ole tarpeellista hänessä sen pitemmälti viipyä. Vähemmän tunnettuja lienevät *Karl Jaspers* ja *Ludwig Klages*. Edellisen karakterologisesti huomattavin teos

on »Psychologie der Weltanschauungen». Jaspers tarkastaa siinä maailmankatsomuksia ensin subjektin maailmaansuhtautumisen kannalta, sitten objektiivisina luomuksina, maailmankuvina. Tässä on meille edellinen tarkastelutapa tärkein. Hän erottaa kolme erilaista asennoitusta: esineellisen, itsereflektoidun ja entusiastisen. Ensimmäisessä näistä asenteista on persoonallisuus kääntynyt objektiivista todellisuutta kohti, johon se joko tahtoo aktiivisesti vaikuttaa tai pitää sitä mietiskelevän tarkastelunsa kohteena, toisessa asenteessa refleksio kääntyy maailmasta takaisin omaan minään, ja kolmannessa asenteessa se upottaa itsensä äärettömyyteen. Nämä asenteet ovat kuitenkin, tehostaa Jaspers, vain muodollisia mahdollisuuksia; se, minkä asenteen ja minkä maailmankuvan joku omaksuu, riippuu hänen persoonallisesta arvostuksestaan. Kun pidämme viimeksimainitusta seikasta kiinni, joudumme toisenlaiseen henkisten tyyppien jaotukseen. Arvostustapahtuman piirissä tapaamme entaisia »rajatilanteita» (Grenzsituationen). Tällainen on se rajatilanne, jossa yksilö ei löydä mitään kiinnekohtaa, vaan kaikki on hänelle relatiivista. Tältä arvostuspohjalta kohoavat skeptisismi ja nihilismi. Toiset saavat kiinnekohdan itselleen siten, että »koteloituvat» määrättyihin katsomuksiin. Tämän tyyppin piiriin kuuluvat auktoritarismi, liberalismi ja arvoabsolutismi. Kolmannet vihdoin ottavat kiinnekohdakseen äärettömyyden; näin on laita esim. mystiikassa. Meidän ajallemme tyypillistä on, että Jasperskin äskettäin on koettanut luonnehtia aikamme henkistä laatua kirjassa: »Die geistige Situation der Zeit». Siinä hän painokkaasti lausuu myös sen ajatuksen, että ihminen on henkeä ja näin ollen vapaa. Tästä syystä ei myöskään voida jäännöksettä oppia tuntemaan ihmisen olemusta, koska hän itse vapaasti ratkaisee, mitä hän on. Oman maailmankatsomuksensa Jaspers on esittänyt äsken ilmestyneessä kolmiosaisessa teoksessaan »Philosophie». Jaspers ei kirjoita helpotajuisesti eikä ilmeisestikään pyri olemaan mikään tyylin mestari, mutta hänen esityksessään on persoonallista painavuutta ja syvällisyyttä.

Ludwig Klages aloitti uransa grafologian tutkijana teoksella »Handschrift und Charakter», siis tutkimalla erästä inhimillisen luonteen ilmausaluetta. Jo tässä kirjassa ovat alulla hänen luonneoppinsa suuntaviivat, joita hän on sittemmin kehittänyt edelleen kirjoissa »Ausdrucksbewegung und Gestaltungskraft» sekä »Grundlagen der Charakterkunde». Klagesin omaperäisestä luonneopista voimme tässä mainita vain muutamia kohtia. Klages erottaa luonteessa lähinnä kolme puolta: 1. luonteen laadun (Ärtung), s.o. sen intressien kokonaisuuden; intressejä ovat sellaiset ominaisuudet

kuin tiedonhalu, luonnonrakkaus, uhrautuvaisuus, kriittisyys, yritteliäisyys, kunnianhimo, 2. luonteen rakenteen (Gefüge), millä hän tarkoittaa tunne- ja tahtotapahtumien herkkyyttä, hitautta y.m., jokseenkin sitä, mikä tavallisesti ilmaistaan temperamentti-sanalla, 3. luonteen aineksen (Stoff), s.o. yksilön luonnonlahjojen, kykyjen kokonaisuuden; tällaisia ovat esim. muistikyky ja soitannollisuus. Viimeksimainitut ominaisuudet ovat paljousominaisuuksia, 1:ssä mainitut taas suuntaominaisuuksia. Niiden jaoituksessa on varsinkin eräs jakoperuste ratkaiseva. Toiset intressit pohjautuvat antaumukseen, itseunohdukseen, toiset itsetehostukseen. Nämä kaksi lajia eroavat toisistaan myös siinä suhteessa, että edellisiä yhdistää toisiinsa »tunne» tämän sanan kansanomaisessa mielessä, jälkimmäisiä tahto. Tunteella ei-tieteellisessä kielenkäytössä tavallisesti tarkoitetaan sympaattisia tunteita. Henkilöä, jolla on taipumusta kateuteen tai joka on hyvin arka kunniastaan, emme sano »tunteelliseksi» henkilöksi. Tosin viimeksimainitussakin tapauksessa esiintyy tunteita, mutta ne ovat minään päin orientoituneita, minään sidottuja. Tällaiset tunteet saavat helposti tahdon liikkeelle, sympaattiset, minästä irroitettut tunteet taas vaikeammin. Kun kuulemme jostakusta ihmisestä, että hän on tunnehminen, emme yleensä siitä ole taipuvaisia tekemään johtopäätöstä, että hänellä on myös voimakas tahto. Klages ei aseta tunnetta ja tahtoa niin läheiseen yhteyteen keskenään kuin psykologia tavallisesti, vaan sen sijaan älyn ja tahdon. Jos tiedämme, että jossakussa älypuoli on kehittynyt, pidämme hyvinkin mahdollisena, että hänessä on tahtopuo-likin vahva. Miten on tämä vastakohtaisuus toisaalta tunteen, toisaalta tahdon ja älyn välillä selitettävissä?

Tässä lähenemme erästä aivan keskeistä kohtaa Klagesin psykologiassa ja luonneopissa; eikä ainoastaan siinä, vaan hänen maailmankatsomuksessaan. Klages erottaa jyrkästi toisistaan sielun ja hengen. Sielu ja ruumis kuuluvat olemuksellisesti yhteen. Ne ovat samantapaisessa suhteessa toisiinsa kuin sanan merkitys ja sana. Sielu on ruumiin »merkitys» (Sinn), ruumis sielun ilmaus. Kumpikin ne ovat alinomaisessa muuttuvaisuuden tilassa. Henki sitä vastoin on jotakin samana pysyvää, ajatonta. Se on olevaisuudessa staattinen, itsensä kanssa aina identtinen tekijä. Joutuessaan kosketuksiin yksityisolion tajunnan kanssa, henki synnyttää minän, joka niinkään on samanlaisena pysyvä, ajaton, kaikissa olennoissa identtinen. Minän projektioita ulkomaailmassa ovat esineet (Dinge). Ilman minää maailma eletään havainnollisina muuttuvina kuvina; mutta esineitä ei eletä, ne käsitetään, ja ne ovat pysyväisiä. Taivas, jonka

havainnollani elän, muuttuu joka hetki, taivas, jonka käsittän, pysyy samana.

Nyt johtuu Klagesin mukaan sekä tietoinen tahtominen että älyllisyys minästä, s.o. hengestä. Siihen, että näin on asianlaita, viittaavat kielellisetkin todisteet. Esim. sana »pää» tarkoittaa sana-yhdistyksissä milloin älyä, milloin tahtopuolta. Yhdys­sanassa »hyväpäinen» tarkoitetaan älyä, sanassa »omapäinen», »itsepäinen» taas tahtopuolta. Tällaiset esimerkit osoittavat, että minätietoisuuteen liittyy oleellisesti vaikuttamispyrkimys, s.o. juuri tahto. Mutta minätietoisuus johtaa myös maailman jaoittamiseen konstantteihin, enemmän tai vähemmän formaalisiin elementteihin, joilla tahto sitten voi työskennellä. Sen tähden kaikki formaalinen, epäsubstantiaalinen ajattelu, joka ilmenee matematiikassa, rahataloudessa, tekniikassa, on hengestä lähtöisin. Ihmiskunta unohtaa yhä enemmän alkuperäisen, tunteenomaisen kuvanäkemyksen ja tekee ajatuksellaan ja tahdollaan väkivaltaa todellisuudelle.

Klagesin oppi hengen ja sielun vastakohtaisuudesta on myös hänen metafysiikkansa ydinkohta. Tätä hän on kehittänyt lähemmin kirjoissaan »Vom Wesen des Bewusstseins», »Vom kosmogonischen Eros» ja viimeksi suuressa pääteoksessaan »Der Geist als Widersacher der Seele». Klagesin suhtautuminen henkeen, sellaisena, miksi hän sen puolestaan käsittää, on kokonaan kielteinen, ja koska hän meidän kulttuurimme peruspiirteeksi näkee juuri hengen ylivallan, on hänen tulevaisuudenperspektiivinsä hyvin pessimistinen. Henki on Klagesin mukaan olemiston hävittävä, kuolettava elementti; se on ennen pitkää vievä turmioon valkoisen rodun, ja pari hevosenmittaa jäljempänä sitä seuraavat kadotukseen värilliset rodut.

Klagesin tutkija- ja ajattelijalaatu on varsin omaperäinen ja erikoinen. Muiden käsityksistä ja arvosteluista piittaamatta hän on kulkenut omaa tietänsä, alussa yksin, myöhemmin saaden seurakseen yhä suurenevan kannattajajoukon. Edelläkävijöinä hän mainitsee ennen muita Caruksen ja Nietzschen, joihin jo yllä viittasimme. Meidän aikamme oppineista hän antaa suurimman arvon *Th. Lippsille*; useimpia muita kateederisuuruuksia hän kohtelee sangen vähäksyvästi, ja esim. *Wundtille* hän ei suostu edes myöntämään psykologin nimeä sanoen, että tämän psykologia rajoittuu siihen, että hän teostensa joka sivulla puolikymmentä kertaa toistaa sanan »psykologinen». Mutta yhtä vähäksyksen kuin Klages suhtautuu »koulupsykologiaan», yhtä suurella arvonannolla ja hartaudella hän syventyy siihen psykologiseen tietämykseen, mikä sisältyy

kansojen uskomuksiin, myytteihin ja kielen sanoihin. Hänen oma psykologinen terminologiansa nojautuu suurelta osaltaan perinnäisiin nimityksiin.

Käytän tässä tilaisuutta hyväkseni sanoakseni vielä omasta puolestani Klagesin hengen-käsityksen johdosta parisen sanaa, koskapa se koskettaa eräitä ajatuksia, joita olen aikoinani esiintuonut kirjassani »Arvojen ja välineitten maailma». Olen täällä tehostanut sitä, että välineille on ominaista samana pysyminen, konstanssi, joka ilmenee kaikkialla inhimillisen kulttuurin piirissä, ajattelussa, sosiaalisessa säännöstelyssä, tekniikassa j.n.c. Välineiden konstanssi johtuu sen biologisesta tarkoituksenmukaisuudesta, mutta tämä tarkoituksenmukaisuus voi »välineiden hypertrofian» (liikakasvun) johdosta kääntyä myös ihmiskunnalle tuhoisaksi, niinkuin tällä hetkellä kulttuuripiirissämme todella näyttää käyvän (liika rationalisointi, sotavälineet y.m.). Kuitenkin tuntuu haetulta panna tätä epäedullista kehitystä kokonaan jonkin mystillis-metafyysillisen tekijän »hengen» niskoille. Minusta näyttää pikemminkin siltä, että »henki» tässä mielessä, tietoisena pyrkimyksenä käyttää välineitä, on jotakin sekundääristä. Samaten on minusta vaikea hyväksyä Klagesin väitettä, että »esineet» olisivat minän projektioita; päinvastoin minä konstanttina, samanlaisena pysyvänä tekijänä on psykologiselle alalle siirrettyä esine- ja viime kädessä välinekonstanssia. Koska meidän välineprinsiipin mukaisesti täytyy ajatella maailma konstanteiksi esineiksi, menettelemme samoin myös itseemme nähden ja päädymme siten identtisenä pysyvään minään.

Voittopuolisesti filosofisten luonneteoriojen ohella tapaamme nykyisessä karakterologiassa suunnan, joka on biologis-lääketieteellisesti orientoitunut. Tässä mainittakoon ensimmäisenä *Ernst Kretschmerin* suurta huomiota herättänyt konstitutioteorია. Kretschmer tahtoo laskea vakavan tieteellisen pohjan sille jo ammoin vallinneelle käsitykselle, että on olemassa vastaavaisuus ihmisen luonteen ja hänen ruumiillisen puolensa välillä. Viime kädessä tämä vastaavaisuus johtuu siitä, että veren kokoomus aiheuttaa samalla kertaa sekä yksilön sielullisen erikoislaadun että ruumiilliset ominaisuudet. Lähtien ihmisen ulkonaisesta »habituksesta» Kretschmer jakaa yksilöt leptosoomeihin, atleettisiin ja pyknisiin tyyppeihin, sielulliselta kannalta taas skitsotyyppeihin ja syklotyyppeihin, joista edellisillä on ne luonteenominaisuudet, jotka patologisesti vahvistuneina esiintyvät skitsofreniassa, jälkimmäisillä taas ne, jotka tapaamme maanis-depressiivisissä sielunsairauksissa. Nyt huomataan, että leptosoomi ja atleettinen habitus yleensä esiintyy skitsotyymin luonteenlaadun

yhteydessä, ja vastaavasti pykkinen habitus käy käsikädessä syklo-tyymin luonteen kanssa. Tämä on mahdollisimman yksinkertaisesti lausuttuna se tulos, jonka Kretschmer on esittänyt kirjassaan »Körperbau und Charakter». Sitten hän on saanut lisää valaistusta tutkittaessa kokeellisesti näihin kahteen päätyyppiin kuuluvien henkilöiden muoto- ja värihavaintoa. On huomattu, että skitsotyymit havaitsevat paremmin muotoja, syklotyymit värejä. Myöskin grafologian alalle on samantapainen eksakti tutkimus nykyään ulotettu, kuten prof. Kretschmer Helsingissä viime syksynä pitämässään esitelmässä mainitsi. Kretschmer on sittemmin julkaissut kirjan »Geniale Menschen», jossa hän sovelluttaa oppiaan nerojen sielunelämään. Hänen teostensa luettavuutta lisää niiden loistava esitysmuoto. — Nerojen sielunelämää ja nerouden edellytyksiä on käsitellyt myös *Wilhelm Lange-Eichbaum* (»Genie, Irrsinn und Ruhm»).

Biologis-lääketieteellisiin karakterologian suuntiin ovat luettavat edelleen ne, joiden lähtökohtana on psykoanalyysi. Karakterologian alalla on työskennelty ehkä enemmän *Freudin* alkuperäisestä opista etäännyneiden koulukuntien piirissä. Sangen tunnettu on *C. G. Jungin* teos »Psychologische Typen». Päätyypeinä esiintyvät siinä introvertoitunut, s. o. sisäänpäin kääntynyt ja ekstravertoitunut, ulospäin kääntynyt tyyppi. Joskin tämä tyyppi-jako puhtaasti psykologisena jakona voi näyttää jokseenkin laihalta, on itse tyyppien karakteristiikka suoritettu seikkaperäisesti ja monelta eri puolelta. Jung kääntyy erityisesti sitä käsityskantaa vastaan, joka introvertoiduissa tahtoo nähdä sairaalloisemman tyyppin kuin ekstravertoiduissa. *Alfred Adlerin* koulukuntaan kuuluvista karakterologeista on mainittava *Fritz Künkel*, jonka teosta »Einführung in die Charakterkunde» olen aikaisemmin käsitellyt eräessä tämän aikakauskirjan numerossa (1928, siv. 86—91).

Künkelin opissa on se varsinkin ensi katsomalta hämmästyttävä väite, että ihmisessä luonne on jotakin satunnaista, hänen todelliseen olemukseensa kuulumatonta, ennen kaikkea siitä johtuvaa, että hän »alemmuudentunteensa» ja sen yhteydessä olevan minäntehostustarpeensa vuoksi ei suhtaudu maailmaan asiallisesti vaan minäkeskeisesti. Ihmisen henkinen kehitys on siinä, että hän oppii tai maailma hänet opettaa pääsemään luonteensa vallan alta; ellei ennen, tapahtuu lopullinen vapautuminen kuolinhetkellä. Kuten näkyy on tämä luonneoppi koko lailla toisenlaista kuin mitä otsakkeen lukiessamme odottaisimme, ja sen myöntää tekijä itsekkin.

Sangen mielenkiintoinen karakterologinen tutkimus on *Hans*

Apfelbachin »Der Aufbau des Charakters». Tekijä on saanut vaikutteita erittäinkin *Otto Weiningeriltä*, kuuluisan »Geschlecht und Charakter» kirjan tekijältä. Hän on varsinkin omaksunut Weiningerin opin, että jokaisessa ihmisessä on luonteessaan annos sekä miehisyyttä että naisellisuutta, mutta eri sekoitussuhteissa. Mitä Apfelbachin omaan karakterologiseen tyyppiteoriaan tulee, on se erittäin selväpiirteinen, innostuksella esitetty ja hauska lukea. Hän erottaa viisi alkuperäistä luonteen ulottuvaisuutta: 1. sukupuoli-suuden, s.o. luonteen maskuliinisuuden tai feminiinisuuden, 2. psykomodaaliteetin, s.o. sen sadistisuuden tai masokistisuuden, 3. emotionaaliteetin, s.o. sen korkea tai heikkoasteisen tunneherkkyyden, 4. moraalisuuden, 5. älyllisyyden. Näiden ominaisuuksien lähempään esittelyyn ja valaisuun liittyy monia epäilemättä sattuvia huomioita. Niinpä hän huomauttaa, etteivät maskuliinisuus ja sadismi psykologisesti mitenkään kuulu yhteen, niinkuin tavallisesti arvelaan. Sadismin näennäinen suurempi levinneisyys miesten joukossa johtuu siitä, että täällä runsaasti tavataan »pseudosadismia», tahallisesti omaksuttu aggressiivinen asenne, sama, mitä Adler nimittää »miehiseksi protestiksi». Hysteriset luonteet ovat Apfelbachin mukaan yleensä feminiinisadistisia, mikä pitää yhtä sen C. G. Jungin väitteen kanssa, että hysterikot usein kuuluvat ekstravertoituu tyyppiin. Ottamalla huomioon yllämainitut luonteen »ulottuvaisuudet» sekä lisäksi sen altruistisuuden ja egoistisuuden, saa Apfelbach 64 luonnetyyppiä. Esimerkkinä näistä tyypeistä voimme mainita ensimmäisen. Siinä on kyseessä henkilö, joka on voimakkaasti maskuliininen, sadistinen, yliemotionaalinen, moraalisesti ja älyllisesti täysiarvoinen, olemukseltaan suora ja avomielinen. Tähän tyyppiin kuuluvat suuret organisaattorit, poliitikot, saarnaajat, sotapäälliköt, diktaattorit, tutkintotuomarit, mestarisalapoliisit, myös nerokkaat teknikot ja deskriptiiviset tutkijat. — Kirjan lopussa on liite, jossa tekijä käsittelee omaan teoriaansa nojautuen eroottisen attraktion lakeja käyttäen matemaattisia kaavoja (!)

Mainittakoon lopuksi, että Saksassa ilmestyy *Emil Utitzin* julkaisema karakterologian vuosikirja, »Jahrbuch der Charakterologie».

Olen edelläolevassa vain hätäisesti voinut kosketella viimeaikaisia ilmiöitä karakterologian alalla, mutta ehkäpä jo tästäkin saa jonkinlaisen käsityksen siitä vilkkaasta ja monipuolisesta tutkimustyöstä, mikä tällä taholla nykyään on käynnissä.

Individualismin kriisi.

Kirj. Erik Ahlman.

Euroopan kulttuuri renessanssista ja uskonpuhdistuksesta lähtien on kehittynyt yksilöllisyysperiaatteen, individualismin, merkeissä. Oli vapauduttu siitä auktoriteettiperiaatteesta, joka vallitsi koko keskiajan ja kahlitsi yksilöllistä kehitystä. Individualismin vaikutuksen näemme eri aloilla. Tieteessä se ilmeni tutkimuksen vapautena. Tutkija saattoi nojautuen omakohtaiseen havaintoonsa ja harkintaansa pyrkiä totuuteen, riippumatta perinnäisistä auktoriteeteista. Uskonnon alalla erityisesti protestantismi korosti yksilön vakaumuksen merkitystä. Korkeimpana auktoriteettina uskon asioissa ei enää ollut kirkko ja papisto, vaan omatunto. Valtioelämässä kehitys myös kulki yhä suurempaa yksilön vapautta ja määräämisvaltaa kohti. Valtio takasi hänelle lainturvan riippumatta yhteiskunta-asemasta; vaali- ja äänioikeuden avulla hän sai itse vaikuttaa lainsäädäntöön. Hänen sallittiin myös vapaasti ilmaista mielipiteensä puheessa ja kirjoituksessa ja muodostaa yhtymiä ihanteittensa ajamiseksi. Taloudellisen elämän alalla individualismi ilmeni yksityisen yritteliäisyyden ja vapaan kilpailun suosimisena. Yksilön taloudellisen toiminnan tieltä poistettiin rajoitukset, joita aikaisemmin oli ollut.

Tässä on aivan lyhyesti viitattu muutamiin puoliin siitä individualismista, joka länsimaisen kulttuurin piirissä on ollut johtoasemassa. Yksityiskohtaisempi selvittely ei tässä yhteydessä voi tulla kysymykseen. Toteamme vain sen perusajatuksen, että yksilöä kunnioitettiin: häntä pidettiin sekä lähtökohtana että päämääränä. Kaikki tarkoitti hänen persoonallisuutensa ja henkilökohtaisten

mahdollisuuksiensa kehittämistä ja hänen hyvinvointinsa edistämistä, ja oltiin sitä mieltä, että kansa kokonaisuutenakin menestyy sitä paremmin, mitä suurempi vapaus yksilölle suodaan. Tällainen käsitys oli vallalla erikoisesti protestantismin vaikutuksen alaisissa pohjoismaissa, Englannissa, Saksassa, suureksi osaksi myöskin Ranskassa, vähemmän ehkä muissa romaanisissa maissa, joissa katonlinen kirkko oli istuttanut auktoriteettiajatoksen kansojen henkeen.

Mutta nykyään monella taholla on havaittavissa selvä mieliteiden käänne toiseen suuntaan. Aletaan epäillä yksilöperiaatetta ja sen sijalle tahdotaan kohottaa kokonaisuuden periaate, joka asettaa yksilön korkeimmaksi velvollisuudeksi uhrautumisen yhteisön hyväksi ja vaatii entistä enemmän mukautumista hänen yläpuolellaan olevain auktoriteettien tahtoon. Äärimmäisessä muodossaan tämä kollektiivisuusperiaate on toteutettuna Neuvostovenäjällä, mutta myöskin Italiassa ja viimeksi Saksassa samantapaiset virtaukset ovat päässeet valtaan. Yksilön asema valtiolämän piirissä muutetaan riippuvaksi alistussuhteeksi; talouselämässä vapaan yritteliäisyyden sijaan astuu valtion ohjaama tai valvoma talous. Sielläkin, missä periaatteellisesti vielä on voimassa n.s. liberalistinen talousjärjestelmä, vaaditaan pidemmälle menevää valtion puuttumista asioihin. Mutta myös puhtaasti henkisillä aloilla pyritään auktoriteettien asettamiseen aikaisemman vapauden tilalle.

Tätä uutta katsantokantaa perustellaan ennen kaikkea viittaamalla siihen, että individualismi niin taloudellisella kuin muillakin aloilla johtaa anarkiaan ja on siten vahingollinen kokonaisuuden eduille. Väitetään väärinkäyttävän sitä vapautta, jonka tähänastinen järjestelmä yksilölle on suonut. Yhteiskunta joutuu sekasorron valtaan taloudellisessa, poliittisessa, siveellisessä ja kulttuurillisessa suhteessa.

On astunut esiin uusi eettinen ja valtiollinen ihanne, jonka mukaan korkeinta ei enää ole yksilö, vaan yhteisö. Tällöin yhteisö käsitetään kiinteämmäksi kokonaisuudeksi kuin tähän asti. Tähän asti yhteisöt — niin sanotaan — ovat olleet ulkonaisia, mekaanisia kokoomuksia, nyt ne tahdotaan muodostaa yhtenäisen hengen kannattamiksi, elimistöiksi. Näillä uusilla orgaanisilla yhteisöillä tarkoitetaan useimmilla tahoilla kansakuntaa, ei ihmiskuntaa; sen muodostumista elimistöksi pidetään tällä taholla utooppisena haaveena.

Näin nousee eteemme suuria kysymyksiä. Tietääkö tällainen käänne kehitystä arvokkaampaan olemassaolon muotoon? Edustaako tuo uusi kollektivismi korkeampaa kehitysastetta ihmis-

suvun historiassa vai onko se mahdollisesti merkittävä taantumukseksi.

Itse asiassa olemme tässä kahden toisilleen aivan vastakkaisen maailmankatsomuksen edessä. Individualismin ja kollektivismin ero huipentuu lopulta eettilliseksi vastakohtaisuudeksi. Toisella puolen on persoonallisuuden itsearvo ja sen autonomia, toisella puolen persoonallisuuden alistuminen ja uhrattuminen yliyksilöllisten arvojen, suuremman kokonaisuuden, sanokaamme valtion tai kansan hyväksi. Individualismin ihanteiden puolesta eurooppalaisessa kulttuuripiirissä on taisteltu vuosisatojen aikana. Tällä linjalla tapaamme nimet sellaiset kuin Luther, Kant, Kierkegaard ja Nietzsche. Onko individualismiin perustuvan henkisen kehityksen tulokset nyt uhrattava toisenlaisen maailmankatsomuksen hyväksi? Maailmankatsomuksen vaihtaminen on suuri asia, ja sen tähden ymmärtää, että tätä kysymystä nykyään paljon pohditaan.

Eettisten ihanteiden ohella näillä maailmankatsomuksilla on myös erilaiset niin sanoaksemme metafysisilliset perusteensa. Individualismi ja siihen liittyvä liberalismi, niin vähän kuin sen ajajat ehkä ovatkin siitä tietoisia, lepää nimittäin sillä uskolla, että maailmantapahtumisessa on vaikuttamassa voima, joka tekee, että parhaat tulokset saavutetaan antamalla yksilöiden toimia oman vakaumuksensa mukaisesti ja mahdollisimman vapaasti kehittää omia kykyjään. Nyt kuitenkin eräät viimeaikaiset ilmiöt näyttävät puhuvan tätä olettamusta vastaan. Se sekasorto, joka on päässyt vallalle, pannaan individualistisen järjestelmän tiliin ja monella taholla toivotetaan, että individualismi on kärsinyt haaksirikon. Kollektivismi uskoo, että pulmasta voidaan parhaiten selviytyä säännöstelemällä tarkoin yksilöjen toiminta siten, että se aina palvelee kokonaisuuden etuja. Valtiolla katsotaan olevan oikeus tällaiseen säännöstelyyn, koska se on korkein arvo maan päällä.

Nyt on tietysti aivan ratkaiseva merkitys sillä seikalla, millaiset henkilöt ovat valtion johdossa käskyjä antamassa. Ja tässä tulee esiin kollektivismin metafysisillinen vakaumus. Se uskoo nimittäin, että jonkinlaisen mystillisen maailmanhengen vaikutuksesta, sala-peräisellä tavalla, asioiden johtoon kohoavat oikeat henkilöt, siveellisessä ja älyllisessä suhteessa korkeimmalla tasolla olevat persoonallisuudet, jotka kelpaavat muille auktoriteeteiksi ja käskijöiksi. Onko tämä otaksuma, varsinkaan ajan pitkään, osoittautuva oikeaksi, on kysymys, johon ei voida antaa vastausta ainakaan vielä. Voidaanhan myös ajatella mahdolliseksi, että käskijöiksi eivät aina kohoa parhaat, vaan ne, joiden itsetehostustahto ja vallanhimo on suurin.

Mutta eräät seuraamukset kollektivistisesta järjestelmästä voidaan tietää jo nyt. Verrattuna individualistiseen kulttuuriin, jossa erilaiset, jopa aivan vastakkaisetkin mielipiteet, pyrkimykset ja muodot pääsevät vapaasti ilmenemään ja elämä sen tähden tulee rikkaaksi ja monivivahteiseksi, tarjoaa kollektivistinen yhteiskunta, jossa kulttuurielämä on ylhäältäpäin tarkoin säännöstelty, yksitoikkoisen ja sen vuoksi epäintresantin näyn. Esimerkkinä siitä, miten pitkälle yhdenmukaistaminen henkisellä alalla voi mennä, on nykyisen Saksan sanomalehdistö, jonka mielipiteenilmausten samanlaisuus on niin täydellinen, että valtion johtomiehetkin toivovat jonkin verran suurempaa vivahdusrikkautta.

Kollektivistinen valtiovalta katsoo olevansa oikeutettu kaiken, myös henkisen elämän, jopa tieteellisen tutkimuksenkin säännöstelyyn, koska se on vakuuttunut jonkinlaisen jumalallisen inspiraation voimasta olevansa absoluuttisesti oikeassa. Individualistis-liberalistisen järjestelmän pohjana taas on ajatus, ettei kukaan ole ehdottomalla varmuudella oikeutettu väittämään, että juuri hän on lopullisesti oikeassa, ja sen tähden on erilaisten mielipiteiden ja vakaumusten päästävä ilmoille. Tässäkin syvälle käyvä maailman katsomusten eroavaisuus.¹⁾

Tässä puheena ollut maailmankatsomusten eroavaisuus ei voi olla mitä läheisimmin koskematta myös kasvatuksen maailmaa. Kuten tiedämme, on uudemmalla ajalla kasvatusopissakin ollut yleisesti vallitsevana individualistinen päämäärä. Tämän katsantokannan ensimmäisiä ja mainehikkaimpia uranuurtajia oli Rousseau, joka vaati, että yksilöä on kasvatettava siten, että kaikki hänen kykynsä ja taipumuksensa pääsevät luonnonmukaisesti kehittymään; on pidettävä loitolla kaikki pakko, joka voisi ehkäistä niitä. Pestalozzin kasvatuspäämäärä muistuttaa pääkohdissaan tätä. Uus-humanismin kasvatusihanne oli individualistisesti väritetty, ja näitä uria kulkee suurin piirtein katsoen myös herbartilainen pedagogiikka. Tosin on kasvatusopissa kuulunut sellaisiakin ääniä, jotka tehostavat ensimmäisenä kasvatuspäämääränä yksilön sopeuttamista yhteisöön — mainittakoon Schleiermacher ja Otto Willmann — mutta näiden merkitys ei ole ollut yhtä suuri.

On selvää, että jos nyt arvioidaan asiat niin, että yhteisö ja valtio on kaikki, yksilö sinänsä ei mitään, täytyy kasvatuspää-

¹⁾ Tämä kirjoitus sisältää vähäisin muutoksin kirjoittajan puheenvuorot 2. XII. 1933 pidetyssä radiokeskustelussa, johon paitsi häntä ottivat osaa professorit Gunnar Ekman ja Alekski Lehtonen. Seuraavat kappaleet on myöhemmin lisätty.

määrän muodostua aivan toisenlaiseksi. Onkin jo saatu esim. kuulla, kuinka eräs nykyisen Preussin ministeri on suoraan sanonut, että individualistisen kasvatusihanteen aika on mennyt. Muuan seuraus tästä monien muiden joukossa on se, että jo kehitysiässä aloitetaan määrättyä järjestelmää palveleva poliittinen kasvatus, mikä aikaisemmin oli aivan vieras ajatus. En tahdo tässä sen pitemmälti käsitellä tätä seikkaa, huomautan vain, kuinka laajakantoiset asiat kasvatuksenkin alalla tässä ovat kysymyksessä.

Uskonnon mahdollisuudet nykyaikana ja kuolemattomuusajatus.

Kirj. *Erik Ahlman.*

Ihmisten sisimpiä aivoituksia emme tosin voi nähdä, mutta ainakin näkyvistä merkeistä päättäen saa sen vaikutelman, että uskonnollisuus Euroopassa on vähentymistään vähentynyt. Suuri osa ihmisiä katselee uskontoon kuin johonkin aikansa eläneeseen. Jokapäiväisessä elämänmenossa uskonnolla ei enää ole paljonkaan sijaa, ja ilmeisesti useimmat ovat uskonnollisesti melkein välinpitämättömiä. Maailmansodan aikana kyllä aluksi näytti siltä, että uskonnollisuus sodan koettelemusten ja sen erikoisen sieluntilan vuoksi, mihin alituinen kuolemanvaara asetti sotilaan, voimistuisi, ja jos sota olisi kestänyt vähemmän aikaa, olisikin ehkä sen vaikutus ollut uskonnolle edullinen. Mutta se oli ikään kuin liian pitkälinen ja kova koetus; tuntui siltä, ettei uskonnostakaan ollut odotettavissa mitään apua. Niinpä onkin kuulunut ääniä, että sodan vaikutus itse asiassa tässä kohden olikin päinvastainen kuin ensin oli luultu.

Nykyään puhutaan taas uskonnollisuuden elpymisestä usealla taholla. Todella voidaankin panna merkille, että yleisön ja julkisten elimien suhtautuminen uskontoon on myötämielisempää kuin ennen.

Nykyajan irrationalistiset virtaukset tekevät myöskin maaperän uskonnollisille harrastuksille otollisemmaksi. Mistään uskonnollisen tunteen renessanssista voidaan kuitenkin tuskin puhua. Tuntuu nimittäin siltä, ettei lisääntynyt uskonnollinen harrastus ole puhdasta, vaan on sekaantunut sosiaalisiin ja poliittisiin pyrkimyksiin. On entistä enemmän tultu ajatelleeksi, että uskonto on yhteiskunnallista moraalia ja auktoriteettitunnetta säilyttävä ja edistävä psykologinen tekijä, ja tällä perusteella sitä suositaan. Meidän ajallemme ei kuulu ansio uskonnollisuuden uudestisyntymisestä, vaan saattamisesta poliittisten tarkoituserien palvelukseen. Sellainenkin näkökohta on esitetty, että uskontoa on kannatettava, koska se julistamalla sielun kuolemattomuutta edistää sotilaan urhoollisuutta ja tekee hänelle sankarikuoleman isänmaan puolesta helpoksi. Ei ole mahdotonta, että Venäjäkin, jos oikein kova tulee eteen, on käyttävä uskontoa politiikan välikappaleena.

Meidän täytyy edelleenkin todeta eräs asia, joka aikaisemminkin on monesti todettu, mutta jota uskonnon edustajien ja kannattajien on vaikeaa ja vastenmielistä myöntää, se, että sivistyksen lisääntyessä ja tieteellisen katsantokannan levitessä yhä laajemmalle, uskonnollisuus yleensä heikkenee. Ei ehkä syvä, aito uskonnollisuus, mutta heikompi, niin sanoaksemme toisen luokan uskonnollisuus, joka kuitenkin on ihmisten joukossa yleisin. Tällöin en niinkään paljon tarkoita sitä repivää vaikutusta, mikä lisääntyneellä tiedolla maailmasta on jonkin positiivisen uskonnon, sanokaamme kristinuskon, yksityiskohtaisempiin käsityksiin, sillä sivistyksen lisääntyessä yhä enemmän tajutaan, että ne ovat jotakin historiallisten tekijöiden määräämää ja epäoleellista, kuin sen vaikutusta aivan perustavaa laatua oleviin oppeihin, jollaisia ovat usko Jumalaan kaikkivaltiaana maailmantapahtumisen ohjaajana, siveellisyyden perustana tai usko tulevaan elämään ja siellä tapahtuvaan palkitsemiseen ja rankaisemiseen. Ihmisten tietoisuuteen juurtuu yhä lujemmin vakaumus syysuhteen lain pätevydestä kaikkeen luonnon tapahtumiseen nähden, joten Jumalan välittömälle asioihin puuttumiselle ei jää suurtakaan sijaa, jos asioita katsotaan pelkän järjen valossa. Ilmiöt voidaan useimmiten selittää luonnonlakien avulla, ja missä näin ei vielä ole laita, oletetaan, että ilmiön takana on jokin toistaiseksi tuntematon luonnonlaki. Toisellakin tavoin tieteellinen katsantokanta horjuttaa uskontoa: psykologinen tutkimus selittää, miten uskonnolliset käsitykset ovat syntyneet ja muodostuneet sellaisiksi, millaisia ne ovat. Ne ovat selitettävissä pelkästään subjektiivisiksi ilmiöiksi ilman, että on tarpeellista otaksua

niille mitään vastaavaisuutta todellisuudessa. Psykologinen selitys voidaan soveltaa myös eräisiin ilmiöihin, joissa, sen jälkeen kun muuten lakattiin uskomasta Jumalan puuttumiseen asioiden menoon, on tahdottu nähdä jumalallisia ihmevaikutuksia: ihmeelliset parantumiset uskon avulla selitetään voimakkaan itsesuggestion tuloksiksi, samoin rukouksen antama apu; äkillisiin kääntymisiin ja synnintuskasta vapautumisiin niin ikään annetaan puhtaasti psykologinen selitys. Tällä tavoin vedetään luonnonkausaliteetin piiriin myöskin ihmissielu, se todellisuuden kohta, jossa viimeisenä katsottiin välitön yliluonnollinen vaikutus mahdolliseksi.

Voimme hyvin ymmärtää, että aikaisemmin, kun luonnontapahtumisessa esiintyviä syysuhteita ei tarkemmin tunnettu ja siis yli-luonnollisia vaikutuksia voitiin nähdä kaikkialla, ihminen oli uskonnollinen. Hän tunsu olevansa mitä suurimmassa määrin riippuvainen korkeammista voimista. Jumala antoi kaunista säätä, hyviä satoja ja terveyttä samoin kuin hän lähetti rajuilmoja, rankkasateita, kuivuutta, kulkutauteja, sairautta ja kuolemaa. Yhä vieläkin näemme, kuinka maalaisväestö, jonka elämänehdot niin suuressa määrin ovat riippuvaisia säävaihteluista, joiden syyt ovat sille tuntemattomat, on uskonnollisempaa kuin kaupunkilaisväestö, joka etupäässä näkee luonnontapahtumisen vain ihmisen hallitsemana ja palvelukseensa saattamana ja näin tulee vakuutetuksi sen poikkeuksettomasta lainmukaisuudesta. Sillä ei ole mitään välitöntä tarvetta sijoittaa läheltä näkemiensä luonnonilmiöiden taakse mitään jumalallisia voimia, ja siten Jumala siirtyy yhä enemmän taka-alalle, hän ei ole mikään jokapäiväisen elämän keskellä vaikuttava realiteetti, vaan etäinen abstraktio. Oikeastaan on vain yksi luonnontapahtuma, joka on omiaan tässä rationaalisessa maailmassa panemaan uskonnollisen ajattelun liikkeelle, nim. kuolema. Se ja kaikki, mitä siihen liittyy, on erikoisasemassa.

On kyllä totta, ettei vakaumuksen kausaalilain ehdottomasta pätevydestä kaikessa tapahtumisessa ja yleensä ankarasti tieteellisen katsantokannan millään loogillisella välttämättömyydellä tarvitse johtaa uskonnottomuuteen. Voidaanhan sanoa, että luonnonlakien ihmeellinen yksinkertaisuus ja matemaattinen säännönmukaisuus viittaa korkeampaan maailmaa hallitsevaan järkeen tai että siveyskäskyjen subjektiivisesti tunnettu absoluuttinen pätevyys vaatii niille otaksumaan transcendentin perusteen, jumalan. Voidaan myös esittää se näkökohta, että kaikki tieteellinen tieto on relatiivista, tietyillä edellytyksillä operoivaa ja vain ilmiömaailmaan kohdistuvaa. Se jättää, kuten erikoisesti Kant tietokritiikissään tahtoi osoit-

taa, sijaa uskolle, joka kohdistuu absoluuttiseen. Filosofian historia opettaa myös, että sängen harvat huomattavammista ajatteliijoista ovat olleet kokonaan kielteisellä kannalla kaikkeen uskontoon, joskin usein positiivisen uskonnon yksityisiin dogmeihin nähden.

Mutta vaikka tietokulttuurin nykyiselläkin kannalla oltaessa uskonto edelleenkin on mahdollinen, on kuitenkin todettava, että sen pelkän mahdollisuuden tajuaminen teoreettista tietä on tullut entistä vaivalloisemmaksi. Se edellyttää pitemmälle kantavia spekulatioita kuin mitä tavalliselta käytännön ihmiseltä voidaan odottaa.

Tavallinen ihminen on yleensä eräänlainen sekaolio. Hänessä on jonkinvertainen taipumus uskonnolliseen tunteeseen, mutta siihen sekaantuvat hänen egoistiset menestyspyrkimyksensä. Niiden valossa hän etupäässä katsoo uskontoonkin. Sellainen uskontomuoto kuin panteismi on hänellä mahdoton, yksinkertaisesti siitä syystä, ettei sillä ole mitään kosketusta hänen henkilökohtaisen menestyksensä kanssa. Hän kiinnittää huomiota uskontoon vain, mikäli siinä on hänen henkilökohtaisiin pyrkimyksiinsä vaikuttavia tekijöitä. Todellisen uskonnollisen tunteen täyttämällä henkilöllä, homo religiosuksella, koko elämä on ilmausta tästä perustunteesta; rukous sekä uskonnon vaatimat menot, muodot ja teot ovat myös tästä ilmausta, ne eivät tähtää mihinkään, vaan ovat »uskon hedelmä». Tällaisen ihmisen suhtautumiseen uskontoon ei tieteen teoreettinen tieto maailmasta voi millään tavoin vaikuttaa. Useimpien ihmisten laita sitä vastoin on toisin. Uskonto on heille suurimmalta osaltaan, ei ilmausta kosmillisesta tunteesta, vaan lähinnä eräänlainen maagillinen välikappale henkilökohtaisesti tärkeiden etujen saavuttamiseksi. Ensin tämä väline ilman muuta uskottiin erinomaisen arvokkaaksi; sittemmin tultiin siihen, että sen tehokkuutta alettiin kriittisesti, järjen avulla tarkastaa.

Uskonto vakuuttaa, että hurskas elämä ja ajallinen menestymisen ainakin suurin piirtein ovat suhteessa toisiinsa. Jumalan tahdon täyttävät ihmiset menestyvät, jumalattomien käy huonosti maailmassa. Tämä käsitys on selvästi edustettuna Vanhassa Testamentissa ja sittemmin varsinkin anglosaksilaisissa maissa erityisesti juuri tämä vakaumus on kauan ylläpitänyt uskonnollisuutta. Tällainen käsitys on vaikeanlaisesti saatettavissa teoreettiseen soposointuun maailmantapahtumisen läpikotaisen kausaalisuuden kanssa, eikä myöskään kokemus aina puhu sen puolesta; päin vastoin vääryys usein voittaa, hyvät saavat kärsiä. On kyllä totta, että uskonnollisina pidetyt henkilöt useinkin saavuttavat maailmassa menestystä, mutta tämä ei johdu heidän uskonnollisuudestaan, vaan muista

ominaisuuksista, jotka esiintyvät sen ohella, mutta voivat myös olla siitä riippumattomina olemassa. Sekä järjellinen harkinta että moraalinen tunne sanoo, että jos uskonnollisuudella on joitakin vaikutuksia ihmisen menestykseen, täytyy näiden olla kokonaan sielullisella alalla. Välikappaleeksi ajallisten etujen saavuttamiseen uskonto on kokonaan soveltumaton.

Mutta vaikka ulkonaisen menestyksen saavuttamismahdollisuus uskonnon avulla onkin jäänyt pois, voidaan uskontoa edelleenkin suosittaa keinona sisäisen tyydytyksen ja mielenrauhan saavuttamiseksi. Tähän se kieltämättä onkin sovelias, mutta samalla tässä on taaskin jouduttu sielullisten subtiliteettien pariin, jotka eivät ihmisten enemmistöä kiinnosta. Laajempia piirejä tällainen näkökohta ei voi temmata mukaansa.

Uskonnoissa on kuitenkin eräs kohta, jolla edelleenkin on suuret mahdollisuudet laajemmaltikin vaikuttaa uskonnon hyväksi, ja tämä on sielun kuolemattomuuden ajatus. Voimakkaat psykologiset tekijät edistävät tätä ajatusta, ja pääpulma on siinä, onko se objektiivisesti, olevaisen rakenteen kannalta mahdollinen ja todennäköinen.

Kuolemattomuutta vaatii ensinnäkin oikeudentunto, joka kehittymättömmimmissäkin ihmisissä on elävä. Meidän on vaikea alistua siihen epäoikeudenmukaisuuteen, mikä maailmassa vallitsee ihmisen toiminnan moraalisen laadun ja sen palkitsemisen välillä. Inhimillinen tunne vaatii, että jokaisen pitäisi saada korjata vastaavat tulokset teoistaan, ja kun näin ei osoittaudu olevan ajallisessa elämässä, uskotaan mielellään, että se tapahtuu sen jälkeen. Keski-aikana tämä usko oli ehdoton ja yleinen, ja se painoi leimansa koko tämän kauden kulttuurin muotoon. Kun kirkon opin noudattaminen oli ehtona iankaikkisen autuuden saavuttamiseen ja sen hyljeksiminen vei ikuisen piinaan, oli selvää, että kirkolla täytyi olla suunnaton mahti ihmismielten yli. Tästä selittyy myös sen ajan huono terveydenhoito ja vähäinen harrastus käytännöllisiin parannuksiin. Sillä mitä oli lyhyt maallinen elämä iäisyyden rinnalla? Siihen ei todella kannattanut kiinnittää huomiota, se olisi voinut olla vahingollistakin autuuden kannalta. Voi tuskin olla epäilystä siitä, että se muutos kulttuurissa, mikä keskiajan jälkeen tapahtui, oli läheisessä yhteydessä kuolemattomuusdogmin heikeneen vaikutuksen kanssa. Siihen ei enää uskottu samassa määrin eikä samalla tavalla. Tämänpuolinen elämä, ainoana ehdottomasti varmana asiana, sai enemmän huomiota osakseen.

Kuolemattomuusajatusta edistävät muutkin tekijät: ihmisen itse-

säilytysvietti, joka nousee kapinaan kuoleamisen välttämättömyyttä vastaan ja näkee tässä erään mahdollisuuden välttää sen, kaipuu saada nähdä rakkaat vainajat, tarve kehittää kykyjä, jotka tässä elämässä eivät ole päässeet kehittymään, pyrkimys kohota korkeammalle henkiselle tasolle, tunne, että ihmisessä on jotakin ikuista, joka ei täällä pääse oikeuksiinsa, tunne, että tämä maailma on vain vajanainen korkeamman täydellisen olomuodon kuvastus, olomuodon, joka kuoleman jälkeen on toteutuva. Voidaan toisin sanoen löytää joukko erittäin päteviä perusteita, jotka puhuvat sen puolesta, ettei sielun pitäisi kuolla.

Kun luottamus uskontoon tieteellisen ajattelutavan lisääntyessä heikkeni, joutui kuolemattomuusoppikin epäilyksen alaiseksi. Pitäisiin aikoihin ei tieteen taholla otettu kuolemanjälkeisen elämän mahdollisuutta vakavasti tarkastettavaksi. Tällaista yritystä pidettiin a priori toivottomana, ja se kuolemattomuususkko, mikä oli vallalla, tosin alati heiketen, oli melkein yksinomaan kirkon esittämien käsitysten varassa. Vasta viime aikoina on tässä suhteessa ollut havaittavissa käänne.

Se tapa, millä kirkko on esittänyt oppia tulevasta elämästä, ei juuri ole ollut omiaan vahvistamaan uskoa siihen. Perinnäinen oppi taivaasta ja helvetistä tekee niin vanhanaikaisen vaikutuksen, ettei se ollenkaan herätä luottamusta. Tuntuu siltä, ettei uudempi suunta teologiassa yritä sitä tosissaan ylläpitääkään; käsitetään, että nykyisillään helvettioppi vain vieroittaa ihmisiä uskonnosta ja sen tähden varsinkin siitä puhutaan niin vähän kuin mahdollista. Mutta vanhan sijaan ei mitään uuttakaan ole asetettu, vaan ainoastaan joitakin ylimalkaisia lauseparsia. Ainakaan maallikot eivät ole selvillä, millaiseksi nykyajan jumaluusoppineet oikeastaan ajattelevat sielun kuolemanjälkeistä olomuotoa. Korkeimman moraalin kannalta tosin on yhdentekevää, onko sielu ylimalkaan kuolematon vai eikö, mutta ainoastaan harva ihminen on näin korkealla tasolla, ja sen tähden koko kuolemanjälkeisen elämän kysymys on käytännössä ensiluokaisen tärkeä, jopa on se ainoa, jolla suureen yleisöön nähden nykyään on jotakin uskonnollista merkitystä. Teologia ja kirkko ovat luultavasti tehneet laiminlyönnin siinä, etteivät ole koettaneet muokata kuolemattomuusoppia parempaan sopusointuun nykyajan vaatimusten kanssa. Ne eivät ole riittävästi ottaneet vaaria ajan merkeistä.

Ja niinpä näemmekin nykyään, kuinka okkultistiset liikkeet, kuten teosofia, antroposofia ja spiritismi juuri tässä mainittua seikkaa hyväkseen käyttäen pääsevät leviämään. Kuinka suuri

yleisön harrastus nykyään tähän kysymykseen on, näkyy Kantolan »Sielun todellisuus» kirjan saavuttamasta populariteetista — tämän kirjan nimenä muuten olisi asiallisesti katsoen voinut olla myös »Sielun kuolemattomuus», sillä sen todistamiseen se oikeastaan tähtää.

Sanotut suunnat ovat yhdenmukaisia siinä, että ne kuoleman jälkeiseen olemassaoloon nähden ovat omaksuneet kehityksen periaatteen ja yrittäneet saattaa sen sopusointuun tämänpuolisen elämän lakien kanssa. Edelleen ne ovat luoneet teorian, joka koettaa selittää, kuinka rationaalisesti katsoen on mahdollista, että sielu jatkaa olemassaoloaan kuoleman jälkeen (opit eetteri, astraali y.m. ruumiista). Ja vihdoin ne tuovat esiin kokemusperäisiä todisteita, joilla tahtovat tukea väitteitään. Näiden todistuskappaleiden arvosta ollaan tosin eri mieltä, mutta itse periaate, että yritetään hankkia sellaisia, on epäilemättä oikea. Useat ansiokkaat tiedemiehet ja ajattelijat suhtautuvat nykyaikana aivan vakavasti näihin pyrkimyksiin (mainittakoon sellaiset nimet kuin Bergson ja Driesch). Varsinkin sivistyneissä piireissä okkultistiset opit yhä enemmän työntävät syrjään kristinuskon ainakin sen perinnäisessä muodossa.

Kulttuurin synty ja kuolema.¹⁾

Kirj. Erik Ahlman.

Oswald Spengler on suurta huomiota herättäneessä teoksessaan »Länsimaiden häviö» esittänyt sen opin, että kulttuurit ovat »organismeja», »korkeimmanasteisia elollisia olentoja», kuten hän sanoo. Aivan samoin kuin ihmis- tai eläinyksilöllä, on niilläkin syntymänsä, lapsuutensa, nuoruutensa, miehuusikänsä, vanhuutensa ja kuolemansa. Niiden elin aika on vain pidempi, sitä kestää noin tuhat vuotta.

Spenglerin näkemykset todistavat usein suurta todellisuudentajua. Mutta siitä väitteestä, että kulttuurit olisivat elimistöjä, täytynee kuitenkin sanoa, ettei se lopultakaan ole muuta kuin henkevä analogia. Jos tämä oppi todella pitäisi paikkansa aivan sananmukaisesti ymmärrettynä, odottaisi, että kulttuurin kehityksessä, sen nousussa ja laskussa, ratkaisevina olisivat biologiset ja fysiologiset tekijät. Mutta ei voida osoittaa näin olevan. Tosin ilmenee vanhoissa, »rappeutuneissa» kulttuureissa usein myös eräänlaista biologista heikkenemistä, rodun elämäntahdon herpaantumista, esim. sohaluttomuutta, veltostumista, syntyväisyyden vähenemistä; mutta nämä kaikki ovat sekundäärisiä, johdannaisilmiöitä. Parhain todiste tähän on se, että saman ihmisaineksen keskuudessa, mikä äsken edusti vanhentunutta, rappeutunutta kulttuuria, voi syntyä uusi elinvoimainen kulttuuri ilman että voidaan esittää tähän mitään biologisia syitä.

Kulttuuria ohjaavat tekijät on ilmeisestikin henkistä laatua. Kulttuuri on t.s. determinoitu ylhäältä päin, ei alhaalta, biologisten tekijöiden taholta. (Niin on laita myös niiden muodostumien, joita sanomme kansoiksi.) Tätä seikkaa on ennen muita tähdentänyt Hegel. Historian kulkua johtaa Hegelin mukaan aate, historiallinen kehitys on aatteen loogillista eli dialektista liikuntaa. Aatteen sisällys määrää kehityksen suunnan.

---

¹⁾ Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa lokakuun 19 p. 1935 pidetty virkaanastumisluento.

Historia ei ole pelkkää keinotekoista »järjettömän järjestelliseksi tekemistä», kuten kymmenisen vuotta sitten Theodor Lessing väitti teoksessaan »Geschichte als Sinngebung des Sinnlosen». Historiallisessa tapahtumisessa on johdonmukaisuutta ja lakiperäisyyttä, joskin toisenlaista kuin fyysisessä ja orgaanisessa luonnossa. Kulttuurikehityksen suuntaa ei voida selittää syysuhteen lain avulla — tietysti syysuhteen laki on myös historiallisessa tapahtumisessa vaikuttamassa, mutta toisella tasolla — vaan, kuten sanoimme, kulttuuriaatteiden sisäisen kehityksen nojalla. Määrätyssä historiallisessa kehityksessä esiintyvät aatteet ovat kylläkin aina erikoislaatuisia, historiassa ei esiinny koskaan kahta samanlaista aatetta, sen tähden asioiden kulku kussakin kulttuurissa on erilainen, ja ainoastaan näkijän katse voi sen ennakoita. Noissa kehityskuluissa voimme kuitenkin havaita eräitä muodollisia yhtäläisyyksiä, ja tärkein näistä on se, että jokaisella kulttuurilla on syntymänsä, nousunsa, laskunsa ja kuolemansa. Tällöin ovat kuitenkin »syntymä» ja »kuolema» vain vertauskuvallisia sanontatapoja.

Huomautettakoon tässä, että seuraavassa kulttuureilla tarkoitamme korkeita kulttuureita, »suurkulttuureita» (Hochkulturen), jotka vallitsevat määrättyä — ei kuitenkaan valtiollisesti määrättyä — »kulttuuripiiriä». Tällaisia kulttuureita on ollut vain harvoja. Meille tunnetuimmat ovat antiikin kreikkalais-roomalainen, keskiajan ja nykyinen länsimainen eurooppalais-amerikkalainen kulttuuri. Jokainen näistä on syntynyt ympäristössä, jossa jo ennestään vallitsi kulttuuri, joskin toisenlainen. Emme tunne ainoatakaan suurkulttuuria, joka ulottaisi juurensa luonnontilaan asti.

Mitä on kulttuuri? Siitä emme nyt yritä antaa mitään tyhjentävää määritelmää, se veisi liian pitkälle. Meille on tässä tärkeä vain muuan piirre, minkä tapaamme kaikkialla: jokainen kulttuuri edellyttää määrättyjä — perinnäisiä — inhimillisen toiminnan sääntöjä, oli sitten kysymys käyttäytymistavoista, taloudellisesta elämästä, moraalista, filosofisesta ajattelusta, tieteestä, taiteesta tai uskonnosta. Nämä perinnäiset ja ainakin alussa tiedottomat säännöt, joiden puitteissa elämä liikkuu, antavat kulttuurille sen muodon, »tyylin». Tämä »tyyli» on kuitenkin ilmaus jostakin sisäisemmästä, kulttuurin »sielusta» tai ehkä mieluummin »hengestä». (Usein on tällaisessa tapauksessa käytetty nimitystä »objektiivinen henki».) Niin erilaisia kuin nuo ilmaukset ovatkin, on niillä aina määrätyn kulttuurin piirissä yhtenäinen luonne, jota tosin on vaikea järjestykseltään osoittaa, mutta joka voidaan intuitiivisesti, näkemyksen avulla havaita. Ne viittaavat kaikki kulttuurin yhteiseen ytimeen.

Tätä ydintä nimitämme asianomaisen kulttuurin aatteeksi, kulttuuri-ideaksi.

Kulttuurin ajallisena, historiallisena alkuna on aina määrätyn kulttuuri-idean suhteellisen äkillinen tunteenomainen tajuaminen ja omaksuminen. Kulttuuri-idea emme saa ajatella minkäänlaiseksi tarkkarajaiseksi loogilliseksi käsitteeksi. Se on päin vastoin, varsinakin alussa, aivan irrationaalinen, ladattu erittäin tunnekylläisillä aineksilla. Se ilmaistaan sanoilla, mutta tässä tapauksessa sanat ovat vain symboleja, vertauskuvia siitä, mitä niillä oikeastaan tahdotaan tai yritetään ilmaista. Kulttuurin aatetta ei myöskään sen alkukohdassa tajuta tyynellä, kylmällä ajattelulla ja harkinnalla, vaan voimakkaassa tunnehurmiossa, ekstaasissa. Ne olot, joiden vallitessa uusi kulttuuriaate konsipioidaan, ovat aina erikoislaatuiset: uusi aate syntyy vanhan, aikansa eläneen kulttuurin kuolinkouristuksissa, usein äärimmäisen aineellisen ja sielullisen hädän, sodan, tautien, taloudellisen ja poliittisen sekasorron keskellä, samalla sanoen olosuhteissa, joissa ihmisillä ei enää ole mitään ehdotonta kiinnekohtaa.

Tässä äärimmäisessä ahdistuksessa aletaan alkuvoimaisella kiiholla etsiä viimeistä pelastusta ylimaailmallisesta, tuonpuolisesta, transsendentista. Perimmältään on siis jokainen kulttuuriaate uskonnollis-metafyysillistä laatua — sen ovat kulttuurifilosofit miltei yksimielisesti panneet merkille. Ihmisille, jotka tähän asti ovat eläneet vanhan kulttuurin piirissä, avautuu uusi, metafyysillinen arvodellisuus. Se muoto, missä tämä heille esittäytyy, on primitiivinen verrattuna aikaisemman kulttuurin ajattelun aikaansaannoksiin. Mutta juuri sellaisena suuret joukot sen kykenevät tajuamaan. Ja nyt olemassaolo saa heidän silmissään taas tarkoituksen, siihen tulee »järkeä», niin järjen vastainen kuin tuo uusi julistus sinänsä lieneekin. Ihmiset tuntevat joutuneensa kosketuksiin absoluuttisen arvodellisuuden kanssa. Tästä kohdasta alkaa henkinen järjestäytyminen; kaaos on loppunut, uusi kulttuuri on syntynyt.

Näin tapahtui, kuten tiedämme, vanhan ajan lopussa, kun kristinuskon pelastusaate valtasi kreikkalais-roomalaisen maailman. Se laski perustuksen keskiajan kristilliselle kulttuurille. Ja samantapaista, joskaan ei yhtä selvässä muodossa, voimme todeta uuden ajan alussa, kun protestantismin aatteen puhjetessa esiin nykyinen länsimainen kulttuuri sai alkunsa. Vastaavanlaisen tapahtuman näemme islamilaisen kulttuurin alkukohdassa, ja meidän täytyy olettaa, että tällainen on myöskin muiden suurten kulttuurien syntymätarina, vaikkakaan meillä ei niistä ole varmoja tietoja.

Jokainen kulttuuriaate on aina aikaisemman kulttuurin sisällyksen määräämä, sikäli nim., että se on siihen jyrkässä vastakohtaisuussuhteessa. Tässä, jos missään, toteutuu se Hegelin oppi, että teesi manaa esiin antiteesinsä. Uusi kulttuuri ei aluksi näe sitä edeltäneessä mitään arvokasta, ei hyväksy ainoatakaan sen puolta. Tällainen oli kristillisen kulttuurin suhde pakanalliseen antiikin kulttuuriin. Antiikin korkealle kehittyneessä taiteessa, ajattelussa, etiikassa, yhteiskuntaelämässä se ei nähnyt muuta kuin pelkkää pahaa. »Pakanain hyveet ovat loistavia paheita», sanoo eräs kirkkoisä. Tapahtuu »kaikkien arvojen uudelleen arviointi» fanaattisessa, suvaitsemattomassa hengessä.

Omaksutaan uusi asenne maailmaan, mikä ilmenee kaikilla aloilla. Valaistaksemme esimerkillä tätä seikkaa viittaamme tässä antiikin, keskiajan kristillisyyden ja protestantismin erilaiseen suhtautumiseen luontoon. Antiikin ihminen suhtautuu luontoon, myös ihmisluontoon ja sen ilmauksiin, myönteisesti, hän näkee luonnossa hyvää, jopa jumalallista (huomattakoon erityisesti, että antiikki käsittää, personifioi, luonnon voimat ja inhimilliset kyvyt jumaliksi); mutta tästä johtui samalla, ettei ihminen saanut itsevaltaisesti ruveta mestaroimaan luontoa, toimimaan sitä vastaan, ja sen tähden antiikki tunsi esim. tekniikan pohjaltaan rikolliseksi, röyhkeäksi jumalia vastaan nousemiseksi (Vrt. Prometheus-tarua). Suoranaisena vastakohtana antiikin käsitykselle oli luonto keskiajan ihmisen silmissä paha, ja varsinkin ihmisluonto oli kauttaaltaan turmeltunut, synnillinen. Luonnosta oli sen tähden pysyttävä mahdollisimman erillään. Kaikki, mikä edisti maailmankielteisyyttä, esim. askeesi, saavutti sen tähden vastakaikua; puhtaasti käsitteellistä ajattelua suosittiin, koska se käänsi huomion pois aistimaailmasta; samasta syystä johtui toisaalta, ettei harrastettu luonnon kokemusperäistä tutkimusta, että terveydenhoitoon ja yhteiskunnallisten olojen parantamiseen ei kiinnitetty mitään huomiota. Mitä vihdoin tulee protestantismin suhtautumiseen luontoon, voimmekin sanoa, että sillä oli se tunne, että luonto on vastustaja, joka ihmisen toiminnan avulla voidaan tehdä hyväksi, se asettaa ihmiselle siveellisen tehtävän; tästä saa eettillisen perustelunsa länsimainen tekniikka, sosiaalinen parannustyö ja usko kehitykseen; myös ihmisluonto voidaan itsekehityksen kautta tehdä hyväksi, ja pohjaltaan, sisimmältään, varsinaiselta olemukseltaan ihmisen minuus onkin hyvä, osa jumaluutta, kuten muuten jo keskiajan mystikot olivat tunteet. Jumala puhuu välittömästi jokaisen ihmisen sisimmässä, yksilö ei ole enää ulkonaisista auktoriteeteista riippuvainen — siinä

muutamia tärkeimpiä länsimaisen individualismin ja vapaudenajatuk-
sen alkujuuria.

Näistä hätäisistä viittauksista jo näkyy, kuinka uskonnollis-
metafyysillinen alkuelämys määrää aatteellisesti seuraavan kehityk-
sen suunnan. Sama johtoaihe toteutuu kulttuurin piirissä eri aloilla,
ei ainoastaan uskonnon, vaan myös tieteen, taiteen, oikeus- ja
yhteiskuntajärjestyksen, taloudellisen elämän, jopa tekniikankin,
aiheuttaen toisaalta runsautta, toisaalta yksipuolisuutta ja rajoitusta.
Puhutaan usein »keskiajan pimeydestä», sen alhaisesta kulttuuri-
tasosta, epäitsenäisestä dogmiuskosta, huonoista terveysoloista, ruu-
miillisen puolen laiminlyönnistä. Mutta meidän on tarkoin muis-
tettava, ettei tämä kaikki johtunut tietämättömyydestä ja tyhmyy-
destä, vaan että sen takana oli yhtenäinen uskonnollis-eettinen
maailmanasenne. Esim. luonnontiede ei voinut edistyä sen tähden,
että keskiajan henki eettillisistä vaikuttimista tuomitsi empirian,
mutta esim. logiikka kohosi keskiajalla tasolle, jota ei vielä mei-
dänkään aikanamme ole kaikissa suhteissa saavutettu. Emme voi
väittää, että keskiaika olisi henkisesti ollut uuden ajan alapuolella;
niitä ei yksinkertaisesti voida tässä kohden lainkaan verrata toisiinsa.

Mitenkä nyt on kulttuuriaatteen näkökulmasta katsoen selitet-
tävä kulttuurin n.s. rappeutuminen? Huomautimme, että kult-
tuuri-idea aluksi esiintyy primitiivisessä ja hämärässä muodossa.
Tästä syystä se ennemmin tai myöhemmin joutuu rationaalisen
tarkastelun, selvennyksen ja puhdistuksen alaiseksi. Siitä karistetaan
pois epäoleellista, esim. sellaista, mikä pikemminkin on katsottava
taikauskoksi, siitä poistetaan loogillisia ristiriitaisuuksia, sen ydin
saatetaan esiin. Mutta juuri tämän rationalisoimisprosessin johdosta
kulttuuriaate koko syvällisyydessään käy yhä vaikeatajuisemmaksi.
Yhä harvemmat jaksavat seurata mukana. Yksityisillä kulttuuri-
aloilla vallitsevien muotojen yhteyttä alkuaatteen kanssa ei enää
yleisesti tajuta; niihin kohdistetaan erillinen kritiikki. Erityisesti
vallitsevan yhteiskunnallisen ja valtiollisen järjestyksen oikeutus
asetetaan epäilyksen alaiseksi. Kaikkiin muihinkin perinnäisiin
sääntöihin ja järjestyksiin voidaan kohdistaa kysymys: miksi
juuri näin pitää olla? Miksi ei mieluumminkin toisin? Voidaan
esittää erilaisia hyväksyttävältä näyttäviä perusteita toisenlaisen
asioiden järjestyksen hyväksi. Mutta juuri tämä järjenomainen
pohdiskelu tekee aatteellisesti katsoen kulttuurin hajoamisprosessin
mahdolliseksi.

Alussa traditioita noudatettiin harkitsematta niiden oikeutusta,
kaikki oli itsestään selvää. Mutta niin pian kuin niitä ryhdytään

ajatuksen avulla erittelemään ja arvostelemaan, ei enää mikään ole ehdottomasti perusteltua. Avautuu suuri joukko eri mahdollisuuksia. Vihdoin näyttää kaikki olevan vain suhteellista ja subjektiivista.

Tätä kaiken suhteelliseksikäsitteämistäipumusta edistävät varsinkin niin sanotut »valistusajat», joita tavataan jokaisen kulttuurin piirissä. Mutta ne eivät itse ole tästä seikasta vielä täysin tietoisia. »Valistuksen» edustajat ovat kyllä omasta mielestään metafysiikan vastaisia, mutta tietämättään he edelleenkin nojautuvat eräisiin metafysiillisiin perusteisiin, niin esim. vaatiessaan muutoksia perinäisiin ennakkoluuloihin ja säännöksiin vetoamalla järkeen, oikeudenmukaisuuteen, inhimillisyyteen, johdonmukaisuuteen. Sillä tällöin oletetaan itse asiassa oikeudenmukaisuus j.n.e. ilman muuta ehdottomasti päteviksi arvoiksi. Päteviä ne kuitenkin ovat ainoastaan edellyttämällä eräänlaista metafysiillistä uskoa, siis juuri sellaista uskoa, jota vastaan samaan aikaan tietoisesti taistellaan.

Ilman arvometafysiillisiä edellytyksiä ei mikään järki voi todistaa esim., että sopimukset on pidettävä. Mitä on puhtaan järjen valossa arvostellen jokin sopimuskirja muuta kuin palanen kirjoitettu paperia? Miksi meidän siitä olisi välitettävä? Rationaalinen harkinta voi tosin esittää väitteen: Mitä tulisi maailmasta, ellei sopimuksia pidettäisi? Tässä siis vedotaan johdonmukaisuuteen. Mutta miksi pitäisi minun olla johdonmukainen, ellei minulle ole siitä mitään hyötyä? Johdonmukaisuus — sehän ei oikeastaan ole muuta kuin käsite, sana.

Oikeaan valoosaan tulee tämä asia, kun muistamme, että alussa sopimusten pitämistä on perusteltu sillä, että sopimukset ovat sinänsä »pyhiä». Mutta tällöin kieltämättä vedottiin johonkin metafysiilliseen. Sillä tarkinkaan jonkin sopimuspaperin tai sen syntymisprosessin tieteellinen tarkastelu ei voi havaita, että se olisi »pyhä».

Se seikka, että uskonnon dogmit menettävät vaikutuksensa ihmisiin, ei vielä ole ratkaiseva syy kulttuurin perustusten järkkymiseen, vaan pikemminkin se, että vähitellen häviää arvometafysiillinen usko, joka antaa kulttuurin muodoille niiden tarvitseman tuen. Kulttuurin loppuvaiheessa tämä usko heikkenemistään heikkenee välttämättä yhä lisääntyvän rationalismin, voidaan myös sanoa: skeptillisyyden johdosta. Kulttuuriaatteen metafysiillisyydessä oli alussa sen voima, mutta myöhemmin sen vaarallinen kohta.

On kuitenkin huomautettava, että arvometafyyssilliset aatteet kulttuurin piirissä jatkavat vaikutustaan paljon senkin jälkeen kuin niihin on teoriassa kohdistettu hajoittava rationaalinen erittely. Niiden vaikutus ilmenee siinä, että monet asiat kaikesta viisastelusta huolimatta pysyvät suurelle osalle ihmisiä »tabuina» tai fetišeinä. Tämä on kulttuurin pystyssä pysymisen kannalta erinomaisen tärkeää. Uskon heikennyttyä kulttuuri säilyy suureksi osaksi niin sanoaksemme taikauskon varassa. Esim. lait voidaan selittää pelkiksi ihmistuotteiksi — sivumennen sanoen on eräältä kannalta katsoen kaikki korkeampi arvokas, uskontoa myöten aina ihmistuotetta — mutta sillä ei vielä ole poistettu niitä maagillisia ominaisuuksia, joita laeilla edelleenkin on ihmisten silmissä, ja on hyvin tarpeellista, että kansan — ja kansojen — keskuudessa on vallalla se, mitä tekisi mieli sanoa »lakifetisismiksi». Sen horjuttaminen on vaarallinen asia.

Lisääntyvän rationaalisuuden ohella koituu kulttuurille vaaraksi eräs toinenkin seikka, nim. se, että aletaan yhä enemmän ymmärtää vieraiden kulttuurien arvoja ja ihanteita. Ymmärretään toisten kulttuurien ajattelutapoja, eettillisiä, esteettisiä ja uskonnollisia käsityksiä. Kun ei enää olla tietoisia omien kulttuurimuotojen sisäisestä yhteydestä alkuperäisen kulttuuri-idean kanssa, näyttävät vieraat ihanteet yhtä oikeutetuilta, jopa usein arvokkaammiltakin kuin omat. Uusi otetaan mielellään vastaan, sitä suoraan etsitään. Tämän taipumuksen näemme antiikin loppupuolella, jolloin varsinkin itämaiden uskonnot saivat jalansijaa Rooman valtakunnassa. Samanlainen ilmiö oli keskiajan lopussa ja uuden ajan alussa se antiikin kulttuuriin innostuminen, jonka tunnumme renessanssin ja humanismin nimisenä. Kaikki tällainen osaltaan edistää sitä skeptillisyyttä ja relativismia, josta olemme maininneet. Kulttuurin loppukaudella ei suinkaan ole puutetta ihanteista ja arvoista, päin vastoin niitä on liiankin paljon, mutta mikään niistä ei ole absoluuttinen, ja tästä johtuu loppukauden sisäinen neuvottomuus ja sekasorto.

Tämän henkisen sekasorron taustaa vastaan on myös selitettävissä hajoamiskausille ominainen häikäilemätön egoismi ja naturalismi. Tarraudutaan näet kiinni epähenkisiin arvoihin, varsinkin taloudellisiin ja mahtiarvoihin, koska ne ovat ainoa varma, mistä enää voidaan pitää kiinni ja mikä jotakin merkitsee. Oikeuden sijaan astuu väkivalta, sillä oikeus on jotakin abstraktista, jolla on käytännöllistä merkitystä ainoastaan, jos siihen yleisesti uskotaan, jos sitä pidetään pyhänä, mutta näinhän ei enää ole asianlaita;

väkivalta sitä vastoin vaikuttaa ilmankin, se on kiistämätön realiteetti. Esiintyy sitä paitsi teorioja, jotka tulkitsevat naturalistisesti korkeimmatkin, henkisimmätkin arvot antaen siten periaatteellista tukea naturalistiselle käytännölle. Oikeus muka perustuu väkivaltaan; valta on oikeutta. Metafyysilliseen alkulähteeseen viittaa tällaisissa selvittelyissä ainoastaan se, että raa'an väkivallankin puoltaja vielä turvautuu »oikeus»sanaan; hän vaistoa, että siinä vielä on jäljellä eräänlainen mystillinen tenhovoima — jäte siltä ajalta, jolloin vielä uskottiin oikeuteen metafyyssillisenä näkymättömänä realiteettina.

Kuten tiedämme, on viime aikoina kuulunut ääniä, että me nykyään elämme länsimaisen kulttuurin hajoamisprosessin keskellä. Samalla on tahdottu nähdä uuden kulttuurin aamusarastusta eräissä meidän aikanamme esitetyissä arvometafyyssillissä aatteissa. Tärkeimmissä niistä ylimmäksi ja ehdottomaksi arvotodellisuudeksi julistetaan määrätynlainen taloudellinen järjestelmä tai itseään biologisena kokonaisuutena tehostava valtio. Näiden ihanteiden alle, niitä palvelemaan tahdotaan alistaa koko kulttuuri: tiede, taide, uskonto. Se, mikä ennen kaikkea panee epäilemään, ovatko nämä todella noita uutta kulttuuria synnyttäviä aatteita, on niiden liian naturalistinen sisällys. Niissä on ainakin toistaiseksi lopulta kysymys vain aineellisista tai biologisista arvoista, mikä m.m. käy selvästi ilmi siitä teorianmuodostuksesta, millä näitä uusia aatteita yritetään perustella. Aineelliset ja biologiset arvot ovat kuitenkin arvojen asteikossa liian alhaalla voidakseen muodostua minkään sellaisen »pelastusaatteen» ytimeksi, josta uusi kulttuuri voisi saada alkunsa.

»Historian tuomio.»

Kirj. Erik Ahlman.

Käydessäni puhumaan »historian tuomiosta» ei tarkoitukseni ole lähemmin kosketella mitään nykyhetken konkreettista yksityistapausta, vaan aion ainoastaan esittää muutamia yleisiä mietteitä, jotka liittyvät tähän niin usein toistuvaan puheenparteen. »Historian tuomioon» viimeisenä oikeusasteena vetoavat mielellään omaa kansaansa puolustaakseen sekä yksityishenkilöt että kansat varsinkin ratkaisevissa tilanteissa. Siihen vetosi Italia aloittaessaan Abessinian sodan, samoin Saksa miehittäessään demilitarisoidun vyöhykkeen Reinin varrella, mainitakseni pari ajankohtaista esimerkkiä. Toisaalta huomaan, että myös esim. maanmieheni Sigurd Wettenhovi Aspa äskettäin ilmestyneen kirjansa »Kalevala ja Egypti» esipuheessa odottaa historian tuomiolta oikeampaa arvostelua vertailevista kielitieteellisistä tutkimuksistaan, joihin akateemiset piirit meillä ovat hänen mielestään väärillä perusteilla suhtautuneet kylmäkiskoisesti.

Kysymme nyt: Mitä aihetta meillä on olettaa, että »historia», s.o. tässä tapauksessa suunnilleen samaa kuin jälkimaailma — sen eri alojen auktoriteetit tai sivistyneiden yleinen mielipide — on objektiivisemmin ja oikeammin arvosteleva nykyhetken tapauksia, tekoja, aikaansaannoksia?

Ensinnäkin on huomattava seuraava. Jotta jälkimaailma jostakin asiasta ylimalkaan voisi lausua oikeudenmukaisen tuomion, on ennen kaikkea välttämätöntä, että tuo arvosteltava asia sellaisenaan tulee sen tietoon saatetuksi tai nähtäväksi. Ainoastaan tällä edellytyksellä saadaan arvostelulle objektiivinen pohja. Mutta missä määrin on tällaisen objektiivisen pohjan saaminen jälkimaailmalle mahdollista? Tässä kohden ovat edullisemmassa asemassa teokset kuin teot ja niiden tekijät. Kirjalliset tuotteet ja taideteokset voivat säilyä jopa tuhansia vuosia eteenpäin ja ennemmin tai myöhemmin joutua perusteellisen, yksityiskohtaisen tarkastelun ja arvostelun alaisiksi. Ja usein todella onkin myöhemmän ajan arvostelu tällöin toinen kuin aikalaisten, ja usein tämä arvostelu on sitten

jäänyt pysyväksikin. Mutta läheskään kaikki teokset eivät milloinkaan tule jälkimaailman silmien eteen. Useimmiten teoksen jo omalta ajaltaan on täytynyt saada edes jonkinlaista tunnustusta, jotta se varjeltuisi hävitykseltä ja unohdukselta. Ainoastaan näin on selitettävissä, että esim. Platonin ja Aristoteleen teokset ovat myöhemmälle ajalle tunnettuja. Koska niiden arvo tiedettiin, kopioitiin niitä vuosisadasta toiseen ja saatiin ne siten säilymään kautta kahden vuosituhannen. Samoin on useiden muiden antiikin kirjailijoiden teosten laita. Kuitenkin: jo arvokkaidenkin teosten säilymiseen aikojen myllerryksissä on sattuma ollut myötävaikuttavana tekijänä. On täysin ajateltavissa, että nekin olisivat hävinneet niinkuin niin paljo muu arvokas. Ainoastaan sattuma on pelastanut tuholta useimmat muinaiset kuvanveistokset esim. Belvederen Apollon ja Laokoon ryhmän, samoin monet kirjallisuudenkin mestariteokset, kuten ne Aiskyloon ja Sofokleen murhenäytelmät, mitkä vielä ovat jäljellä tai, mainitaksemme esimerkin myöhemmältä ajalta, Spinozan »Etiikan», joka jäi hänen jälkeensä käsi kirjoituksena. Emme tiedä, kuinka paljon maailmassa on tuotettu ensiluokkaisen arvokasta, joka ei koskaan ole saavuttanut tunnustusta yksinkertaisesti vain siitä syystä, että se on tuhoutunut; mutta luultavasti sitä on hyvin paljon. Voimme siis sanoa näin: mikäli kulttuurituotteet säilyvät jälkimaailmalle, ne voivat aikanaan päästä oikeudenmukaisesta arvostelusta osallisiksi.

Mitä sitten itse arvosteluun tulee, on se objektiivisin ja oikeudenmukaisin epäilemättä puhtaasti tieteellisiin aikaansaannoksiin nähden (viittaaan esim. Galilein oppeihin, jotka hänen elinaikanaan virallisesti tuomittiin, mutta myöhemmin tunnustettiin oikeiksi), vähemmässä määrin taiteen tuotteisiin nähden, joista jälkimaailmankin mielipiteet usein vaihtelevat.

Useammin kuitenkin puheella »historian tuomiosta» tarkoitetaan tekojen, persoonallisuuksien, liikkeiden arvostelua. Mitä näihin tulee, on huomattava, että myöhemmälle ajalle objektiivisten ja tyhjentävien tietojen saaminen niistä on ylen vaikeata, ettemme sanoisi mahdotonta. Aikalaisten kuvaukset, myös asiakirjat ja kirjeet, ovat useimmiten subjektiivisesti väritettyjä ja yksipuolisia. Ankarasti kriittillinen historiantutkimus tosin voi eliminoida pois paljon virhelähteitä, mutta yleensä täytynee sanoa, että jälkimaailma ei koskaan saa arvosteltavakseen objektia (tekoa, henkilöä) sellaisenaan, vaan aina vaillinaisena ja jollakin tavoin tyyliiteltyinä. Mutta lisäksi tulee se seikka, että historian tuomioistuihin eteen pääsevät ainoastaan sellaiset asiat, joilla on ollut jossakin määrin huomiota

herättäviä vaikutuksia. Arvokkaimmasta ja suurimmastakaan ei meillä olisi minkäänlaista tietoa, ellei sillä olisi ollut tosiasiallisia vaikutuksia. Ei ole mahdotonta, että kaikkein arvokkain, suurin, ylevin ei milloinkaan siirry historiaan, koska se on ollut olemassa vain muutamille harvoille. Epätavallisen arvoa ei moni tajua; sen, mikä siirtyy historiaan, täytyy aina olla jossakin määrin yleis-tajuista, mutta juuri sen tähden usein myös matalampaa. Mutta ei yleistajuisuuskaan vielä riitä. Sitä paitsi täytyy olla olemassa tiettyjen arvojen yleinen tarve; edelleen täytyy olla olemassa mahdollisuuksia näiden arvojen toteutumiselle, ja vihdoin niiden toteutumisen täytyy jollakin tavoin näkyä — muuten ei historia ota niitä huomioon. Meidän täytynee siis sanoa, että historia ei ilmaise ihmisen arvoa, vaan ainoastaan hänen näkyvät vaikutusensa. Typerin, järjettömin, alhaisinkin voi antaa aiheen suuriin historiallisiin liikkeisiin ja mullistuksiin, jos olosuhteet ovat sille suotuisat, kun taas siveellisesti, esteettisesti tai älyllisesti arvokas täysin huomaamattomana joutuu tuhon omaksi. Niin pian kuin historiallinen vaikutus on olemassa, tulee sen aiheuttajasta historiallinen henkilö, ja piankin hänestä ehkä tehdään ja hänessä nähdään joidenkin korkeiden arvojen ruumiillistuma. Monista jalomista sankareista ja syvemmistä hengistä ja heidän kamppailustaan historia sitä vastoin ei mainitse mitään. Heillä ei ole ollut riittävästi näkyvää vaikutusta. Heidän olemassaolonsa on kuin luoksepääsemättömällä kallionkielelle kasvavan alppikukan yksinäinen kauneus, jonka todistajana ei ainoakaan ihmissilmä ole.

Useissa tapauksissa ei jälkimaailman arvostelu, kuten jo mainitsimmekin, ole ollenkaan yhtenäinen, vaan ajanvirtauksista, kansallisista ja muista näkökohdista riippuvainen. Rembrandtin, Shakespearen, Kantin, Hegelin, Caesarin, Kaarle XII:n, Pietari ja Fredrik Suuren ja Napoleonin maine on aikojen kuluessa ollut melkoisten vaihteluiden alainen, eri aikoina ja eri tahoilla erilainen. Jokaista heistä on milloin moitittu, milloin ylistetty taivaaseen asti. Kokonaisuun aikakausiin ja kulttuurisuuntiin nähden on oltu eri aikoina eri mieltä. Valistus aika ei voinut antaa mitään arvoa esim. gotiikan taiteelle. Se oli siitä barbariaa. Nykyään sitä pidetään keskiajan hengen syvimpänä ja ylevimpänä ilmauksena. Samaten koko keskiajan kulttuuri on ajoittain saanut mitä ankarimman hylkäystuomion osakseen, toiset kaudet taas kuten romantiikka ihailivat keskiaikaa aivan määrättömästi. Renessanssia on kauan pidetty länsimaisen kulttuurin loistavana aamunsarastuksena, korkeamman sivistyksen heräämisaikana, nykyään monet katsovat rappeutumisen, moraalisen

alenemisen, hengen pinnallistumisen alkaneen juuri tällä kaudella, ja ennen pitkää kenties tämäntapainen katsantokanta pääsee voitollekin.

Ajatelkaamme edelleen meitä lähellä olevia historiallisia tapah-
tumuksia: Kuinka eri tavoin onkaan jo arvosteltu esim. niitä tekoja,
jotka johtivat viime maailmansotaan! Ja kuinka vastakkaisia tuo-
mioita niistä tullaan vastedeskin langettamaan! Ja kun vihdoin
kiteytyy jokin yleisesti vallitseva käsitys, mitä takeita on siitä, että
se on oikea?

Siitä, kuinka kansalliset näkökohdat määräävät historiallisten hen-
kilöiden, heidän tekojensa ja yleensä menneisyyden tapausten arvos-
telun laadun, voisi esittää paljonkin esimerkkejä. Tämä asia on kui-
tenkin nykyaikana siksi arkaluontoinen, että lienee parasta, ettemme
siihen kovin paljon syvenny. Kuitenkin haluaisin sivumennen
tyypillisinä esimerkkinä mainita, että sellainen syvän eettillis-uskon-
nollisen vakaumuksen läpätunkema ajattelija kuin espanjalainen
Miguel de Unamuno mainitsee kirjassaan »Traagillinen elämän-
tunne» Hernando Cortezin ja Francesco Pizarron ylistävässä ääni-
lajissa espanjalaisen hengen suurina henkilöityminä, nuo konkvis-
tadorit, jotka historiassa ovat muuten tunnetut saaliinhimostaan,
julmuudestaan ja valapattoisuudesta. Goethe sanoo: »Ei mikään
kansa osaa arvostella sitä, mitä sen omassa keskuudessa on tapah-
tunut.»

Mutta on varsinkin eräs tekijä, joka tekee »historian tuomion»
epäilyttäväksi silloinkin, kun se on suhteellisen yksimielinen. On
yleisesti tunnettu asia, että historian runotar Kleio osoittaa erikoista
suosiotaan niille, joilla on ollut toimissaan menestystä. Henki-
löt, joilla on ollut onni mukanaan, nostaa historia suuruuteen ja
kunniaan, heissä nähdään jalojen aatteiden, syvällisen viisauden
läpätunkemia henkiä, historian ikuisen oikeudenmukaisuuden to-
teuttajia. Kaikki vääryydet, julmuudet, kataluudet annetaan lopulta
anteeksi, kunhan vain lopputulos on ollut suotuisa. Toiselta puolen
parhaat, jaloimmatkin pyrkimykset unohdetaan tai ainakin asetetaan
erittäin ankaran ja usein epäsuopean kritiikin alaisiksi, jos ne ovat
epäonnistuneet. Tärkeimpiä syitä siihen, että Caesaria pidetään
suurempana kuin Pompeiusta, on epäilemättä se, että edellisellä
heidän välisessään valtataistelussa oli menestystä, jälkimäisellä ei.
Caesarille osoitettu arvonnanto maailmanhistoriassa on suunnaton
eikä tarkoitukseni suinkaan ole tässä ryhtyä polemisimaan tätä
käsitystä vastaan; huomautan ainoastaan, että hän on saavuttanut
tämän aseman historiassa huolimatta siitä, että hänen teoissaan

kaikesta päättäen on useita suorastaan rikollisiakin, esim. Gallian sodan ajalta. Mutta hänen valtava menestyksensä on ne kokonaan pimittänyt jälkimaailman näkyvistä; lisäksi tulee se merkityksellinen seikka, että pääasialliset tietomme Gallian tapauksista perustuvat Caesarin omaan selontekoon niistä, hänen kirjaansa »De bello Gallico». Caesarin suuri nimi on pelastanut juuri hänen kirjansa häviöltä. Caesarin murhaajat Brutus ja Cassius, joita luultavasti johtivat eettillisesti korkeammat vaikuttimet kuin heidän vastustajiaan, ovat saaneet enemmän moitetta kuin kiitosta osakseen, ja tärkein syy tähän on se, että he eivät onnistuneet pelastamaan Rooman tasavallan asiaa. Mutta jos Rooman tasavalta Caesarin murhan jälkeen olisi pysynyt pystyssä vaikkapa parikin miespolvea, ylistettäisiin luultavasti Brutusta ja Cassiusta yhtä paljon, kuin on tullut tavaksi ylistää ateenalaisia tyranninmurhaajia Harmodiosta ja Aristogeitonia. Jälkimaailman, mutta jo aikalaistenkin arvostelun kannalta ei mikään ole sen tärkeämpää kuin menestyksen saavuttaminen. Ei ole sen todempaa sanaa kuin Napoleonin: *le succès satisfait tout*, »menestys hyvittää kaiken». Poliitikko voi turvallisesti luottaa siihen, että menestynyt teko aina voidaan perästäpäin jollakin tavoin osoittaa oikeutetuksi, jopa »korkeamman» oikeudenmukaisuuden kannalta välttämättömäksi. Sen tähden onkin, kuten Kant kirjassaan »Ikuiseen rauhaan» mainitsee, muuan tärkeimpiä käytännöllisen, siveellisistä näkökohdista piittaamattoman politiikan ohjeita: *fac et excusa*, »tee ja puolustele tekoasi jälkeenpäin!» Menestyksellisen tuloksen jälkeen on tapahtunut tosiaan itse paras oikeuden edustaja, huomauttaa Kant. — Sisäpolitiikkaa koskevissa asioissa itse kielenkäyttö antaa menestysperiaatteelle hyväksymisensä nimittäessään onnistunutta kapinaa »vallankumoukseksi» ja onnistumatonta vallankumousta »kapinaksi».

Mistä sitten johtuu, että ihmiskunta on niin valmis kumartamaan menestyksen edessä ja antamaan sille tunnustuksensa ja siunauksensa silloinkin, kun tekojen eettillisesti tuomittavat vaikuttimet ja keinot ovat selvästi nähtävissä? Ilmiöllä on kenties montakin sielullista ja muuta syytä, mutta tärkeimpiä lienee ihmisten mukavudenhalu ja henkinen tylsyys asioissa, jotka eivät koske heitä persoonallisesti. He eivät viitsi syventyä asioiden yksityiskohtiin. Useimmat tyytyvät toteamaan ainoastaan sen yhden seikan, onko onnistuttu vai epäonnistuttu, mutta eivät lähemmin katso, millä tavoin mikin on tapahtunut. Tämähän nähdään yksityiselämässäkkin, mutta vielä suuremmissa määrin tämä koskee politiikkaa ja historiallisia tapahtumia, liikkeitä ja tekoja. Tavallisinta on kaikkina aikoina ollut se, mitä bysant-

tilainen historioitsija Prokopios sanoo: »Voittajia ylistetään eikä tutkita voiton saavuttamisen keinoja.»

Kun tämän kaiken ottaa huomioon, tuntuu oudolta, jopa abstraktisessa kylmyydessään kaamealta Hegelin kuuluisa lause: »Die Weltgeschichte ist das Weltgericht», maailmanhistoria on maailman tuomio. Tämä käsitys, joka on Hegelin historianfilosofian ydinajatus, on kyllä tavallaan omiaan rauhoittamaan ihmisen mieltä maailmantapahtumisen yleiseen metafyyssilliseen kulkuun nähden, — kaikkihan suurin piirtein käy niin kuin sen »pitääkin» käydä — mutta sovellettuna yksityistapauksiin se ei ole ollenkaan sopuoinnussa eettillisen tietoisuutemme, oikeudentajuntamme kanssa. Siveellisen tajunnan valossa katsellen tuntuu melkein kynniliseltä väittää, että menestys sinänsä olisi merkki tai tae siitä, että ajettu asia on oikea tai yleensä arvokas. Tämä on sitä, mistä Theodor Lessing kirjassaan »Geschichte als Sinngebung des Sinnlosen» käyttää sanontaa *sacrificatio post eventum*, »tuloksen jälkeen oikeaksi julistamista». Jo sinänsä kaikkinaisen pelkän tosiasiallisen ylemmääräinen kunnioittaminen on moraalisesti epäilyttävää, kun tietää useimpien historiallisten tosiasioiden »tosiasiallisen» syntymätarinan, sen, millaisten tilapäisyyksien, inhimillisen heikkouden, vajavaisuuden ja toisaalta häikäilemättömyyden ja siveellisen alhaisuuden yhteisaikansaannoksia maailmanhistoriallisetkin niin sanotut tosiasiat useinkin ovat; niin että toisinaan melkein tekisi mieli yhtyä Oscar Wilden sanaan: »Ei ole olemassa mitään sen halveksittavampaa kuin tosiasia.»

Puhutaan paljon »suurista miehistä», mutta kysymys on: minkä mittapuun mukaan arvostellaan ihminen historiassa »suureksi»? Olemme nähneet, että historiallinen suuruus ei ole ilman muuta riippuvaista henkilön sisäisestä arvosta. Ei se myöskään ole missään suorassa suhteessa esim. siihen, kuinka paljon joku toiminnallaan on hyödyttänyt ihmiskuntaa. Sellaisia suuria keksijöitä kuin Gutenbergiä, Wattia, Stephensonia, jotka ovat tehneet paljon enemmän ihmiskunnan hyväksi kuin moni kuuluisa valloittaja tai valtiomies, ei mainita »suurten» miesten ensimmäisten joukossa. Näihin ei kuulu myöskään esim. Charles Jackson, bostonilainen kemisti, joka nukutusainekeksinnöllään teki tuskattomat leikkaukset mahdollisiksi. Lukemattomat ovat ne ihmiset, joiden hengen hänen keksintönsä on pelastanut, arvaamaton on se sielullisten ja ruumiillisten kärsimyksien huojennus, minkä hän on ihmiskunnalle tuottanut, mutta kuinka moni on edes kuullut hänen nimensä? Sitä ei hakusanana tavata edes tietosanakirjassa. Äsken mainittujen miesten

nimet kuuluisuudessa täydellisesti kalpenevat sellaisten ihmiskunnan suurten kurittajien kuin Attilan, Tamerlanin ja Napoleonin nimien rinnalla. Puhuimme siitä, miten historia antaa etusijan niille, jotka ovat saavuttaneet menestystä. Tässä meidän on täydennettävä esitystämme. Teemme nim. sen huomion, ettei historiallinen maine ole suoranaudessa suhteessa menestykseenkään, ei ainakaan lopulliseen menestykseen. Myöskin sellaisia, joiden lopullisena kohtalona oli sortuminen ja häviölle joutuminen kuten esim. Napoleonin ja joiden koko elämäntyöstä ei jäänyt paljoa muuta jäljelle kuin onnettomuutta, kurjuutta ja käryäviä raunioita, ihailee ja kunnioittaa usein jälkimaailma. Tärkeintä on historiallisen maineen kannalta, että henkilö on saanut maailmassa aikaan suurta melskettä, valtavaa huomiota herättäviä mullistuksia, olivatpa ne muuten millaisia tahansa. Hallitsijat, sotapäälliköt ja kansanjohtajat, jotka ovat aiheuttaneet pelkästään hävitystä, mutta sitä suurella mittakaavassa, saavat pysyvän sijansa ihmiskunnan Pantheonissa ja heille myönnetään helposti mainesana »suuri». »Lait, laitokset, muistomerkit, kansakunnat, kaikki raukeavat tomuksi ja tuhaksi; mutta häly pysyy ja kajahtelee kautta vuosisatojen.» Tämän Napoleonin lauseen siteeraa Norjan entinen pääministeri Sigurd Ibsen — sivumennen sanoen Henrik Ibsenin poika — kirjassaan »Politiikan vastakohtia» puhuesaan historiallisen suuruuden tunneperäisistä, irrationaalisista, kaikkien järjellisten harkintojen kanssa ristiriidassa olevista edellytyksistä. Ja Ibsen lisää: »Kun mielettömyys saa jättiläismäiset mittasuhteet, kun siihen ryhtyvät maailman mahtavat ja saavat saattojoukokseen miljoonapäiset ihmislaumat, silloin heihin suhtaudutaan eräänlaisella kunnioituksella. Historioitsija arvelee olevansa velvollinen ottamaan selvää heidän tarkoituksistaan, sen sijaan että hän tyytyisi toteamaan, kuinka suurta osaa mielettömyys näyttelee kaikessa politiikassa.»

Kuten näkyy, en ole voinut esittää kovinkaan lohdullista ja mieltä kohottavaa kuvaa »historian tuomiosta». Ainoastaan rajoitetulla alueella kuten ankarassa tieteessä se saattaa olla suhteellisen luotettava oikeusaste, mutta ei enää samassa määrin esim. filosofiassa eikä taiteessa ja muissa kulttuuripyrkimyksissä ja vielä vähemmän valtiollisissa asioissa. Tästä huolimatta näyttää pitävän paikkansa psykologi Friedrich Jodlin väite, että ihminen varsinkin vastoinkäymisten keskellä yksin seisoessaan jaksaa pysyä pystyssä ainoastaan vetoamalla ainakin ajatuksissaan historian tuomioon. Jälkimaailman arvosteluun asetti synkkinä hetkinään toivonsa yksinpä misantrooppi Schopenhauerkin — ennen kuin hän oli ehtinyt saada

sitä tunnustusta, joka lopulta, hänen elämänsä ehtoolla, tuli hänen osakseen, — sama mies, joka muuten niin syvästi halveksi ihmisten mielipiteitä ja varsinkin kaikkea historiaa. Ani harvalla, jos kellään, on niin paljon siveellistä voimaa ja itsenäisyyttä, että hänelle riittäisi se arvo, mikä hänen teoillaan ja aikaansaannoksillaan on itsesään tai minkä hän itse niille antaa. Tulen siis siihen, että oikeudenmukainen »historian tuomio» on yleensä hatarilla asiallisilla perusteilla lepäävä, mutta psykologisesti hyvinkin tarpeellinen kuvitelma, johon menestystä odotellessa ikään kuin väliaikaisesti tarraudutaan.

Filosofian tehtävästä.¹

Kirj. Erik Ahlman.

Filosofian arvosta saa useinkin kuulla sille sangen vähän mairittelevia lausuntoja. Sitä pidetään tyhjänpäiväisenä viisasteluna ja saivarteluna tai tarpeettomana selvien asioiden sekoittamisena. Eräs suosiota saavuttanut ivallinen määritelmä filosofiasta on, että se on »asioiden sekoittamista varta vasten tähän tarkoitukseen luotujen käsitteiden avulla». Viime aikoina tosin filosofian kurssi on jonkin verran noussut mm. sen johdosta, että maailmantapahtumat ikään kuin väkisin ovat panneet ihmiset filosofoimaan. Mutta esim. vuosisadan vaihteessa oli koko filosofia nimityksellä niin epäilyttävä kaiku, että tätä sanaa monesti vältettiin, vaikka oli kysymys filosofisen aiheen käsittelystä.

Meidän on kuitenkin huomautettava, että tällainen filosofian arvon vähäksyminen rajoittuu etupäässä länsimaiseen kulttuuripiiriin. Itämailla on toisin. Siellä on filosofia sen henkisen elämän ala, joka nauttii suurinta arvonantoa. Kiinalainen kysymys kuuluu: »Kuka on tarpeellisin ihminen?» ja vastaus kuuluu: »Filosofi, koska hän saattaa järjestykseen ihmisen sielun.» Meidän on ehkä kuitenkin lisättävä, että itämailla filosofialla on mm. sen tähden niin suuri merkitys, koska se suureksi osaksi vastaa uskontoa länsimailla. Itämaiset uskonnot nim. yleensä ovat panteistista metafysiikkaa.

Näyttää muuten siltä, että mitä lännemmäksi siirrytään, sitä vähäisempi on filosofiaan kohdistunut harrastus. Länsi-Eurooppa on epäfilosofisempi kuin Keski-Eurooppa. Mitä erityisesti Suomen kansaan tulee, täytynee sanoa, että useista merkeistä päättäen se on suhteellisen filosofinen kansa. Suomalainen on ammoisista ajoista asti mielellään miettinyt »syntyjä syviä». Moni kansanmieskin meillä on viime aikoina ryhtynyt jopa filosofisen teoksenkin kirjoittamiseen. Voin tässä myös mainita erään huomion, jonka professori Eduard Spranger sanoi tehneensä Suomeen tultuaan. Hän

¹ Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen vuosijuhlassa pidetty esitelmä.

sanoi heti täkäläisten ihmisten kasvoista ja koko olemuksesta huomanneensa, että suomalaiset ovat »metafyysillinen kansa.» Vastavaanlaista vaikutelmaa hän ei ollut saanut esim. Ruotsissa.

Filosofian epäilijät voivat saada vettä myllyynsä jo siitä seikasta, ettei ole edes yhtenäistä käsitystä siitä, mitä filosofia on, mikä sen tehtävä on. Filosofia on kieltämättä määrätty henkisen elämän muoto, joka tavataan kaikkien sivistyskansojen keskuudessa. Mutta kun on lähemmin määriteltävä, mikä filosofian kohde on, tarjoutuu todella sängen suuria vaikeuksia. On sanottu, että kysymys siitä, mitä filosofia on, on itse eräs filosofian kysymys, jopa sen tärkeimpiä kysymyksiä. Joka tapauksessa on mahdotonta koota yhden määritelmän piiriin kaikkea sitä, mitä aikojen kuluessa on tarkoitettu sanalla filosofia. Aikojen kuluessa on nim. esitetty lukuisia tai pikemminkin lukemattomia määritelmiä siitä, mitä filosofialla on ymmärrettävä. Melkein jokainen ajattelija on pannut tuohon nimitykseen hieman eri merkityksen, tavallisesti riippuen siitä, mihin hänen oma filosofinen mielenkiintonsa on pääasiallisesti kohdistunut. Tässä ei voi tulla kysymykseen, että ryhtyisin väsyttämään kuulijoitani tekemällä selkoa osastakaan näistä monilukuisista määritelmistä. Kaikesta huolimatta koetan lyhyesti hahmotella filosofian tehtäviä. Teen sen sellaisessa muodossa, että esitän eräitä tyypillisiä piirteitä niissä pyrkimyksissä, jotka ovat käyneet filosofian nimellä; mutta tämä kaikki tapahtuu sillä nimenomaisella varauksella, että ne ovat piirteitä, jotka minusta näyttävät filosofiassa oleellisilta.

Kaikkialla, missä filosofiaa on esiintynyt, on sille ollut ominaista ensinnäkin se, että siinä ihminen itsenäisesti, ennakkoluulottomasti, kaikista traditioista riippumatta, oman ajatuskykynsä avulla koettaa päästä totuuteen. Filosofia herää silloin, kun ihmishenki irroittautuu perinnäisistä ajattelutavoista ja uskomuksista, ei pidä enää niitä itsestään selvinä, vaan alkaa kritisoida niitä, tällöin nojautuen vain siihen, mikä oman ajattelun ja havainnon perusteella näyttää todelta ja täysin perustellulta. Filosofian herääminen merkitsee tietoista irroittautumista jokapäiväisen elämän tavanomaisista ajattelutavoista, mutta myös perinnäisistä uskonnollisista käsityksistä.

Tällaista tapahtui muinaisessa Kreikassa noin vuoden 600:n vaiheilla e.Kr., jolloin kreikkalainen filosofia ja tiede syntyi. Tämä ajankohta näyttää muuten olleen merkityksellinen koko ihmiskunnassa, sillä ei ainoastaan Kreikassa, vaan muuallakin, kuten Perssiassa, Intiassa ja Kiinassa, juuri tähän aikaan havaitsemme ajatte-

lun irtaantumista aikaisemmasta traditiosta. Esim. buddhalaisuus, joka poisti kokonaan jumala-käsitteen, on peräisin tältä ajalta.

Jos sitten siirrymme uuden ajan länsimaisen filosofian syntyyn, huomaamme niin ikään, kuinka silloin vapaudutaan keskiajan traditionaaliseen ajatteluun ja varsinkin kirkollisista dogmeista ja ihmisajatus asettuu kokonaan itsensä varaan. Descartesin käänteentekevä merkitys oli siinä täydellisessä ennakkoluulottomuudessa, millä hän teki tuon tärkeän kysymyksen: »Mitä minä voin tietää ehdottoman varmasti, kun en oleta mitään aikaisempaa totuutta annetuksi?» Hän huomasi tällöin, että oli olemassa yksi asia, joka on täysin ilmeinen, asia, joka ei vaadi perustekseen uskonnosta mihinkään muuhun, nim. ajatteleva minä. »Ajattelen, siis olen olemassa», päätteli Descartes. »Olen olemassa ajattelevana olentona.» Hän oli omasta ajattelustaan löytänyt erään ehdottoman varman kiinnepohjan, ja tämä löytö teki hänestä uudemman filosofian isän.

Filosofia pyrkii siis ihmisen omien henkisten voimien avulla perusteltuun totuuteen. Nyt voidaan — ja täydellä syyllä — huomauttaa, että sama on ominaista kaikelle tieteelle. Mutta kuitenkin on olemassa piirteitä, jotka erottavat filosofian yksityistieteistä. Tällaisia piirteitä on mainittava ennen muuta kaksi: filosofia pyrkii lopullisesti perusteltuun tietoon ja samalla ja viime kädessä kokonaistietoon, tietoon olevaisen kokonaisuudesta. Otan ensin tämän jälkimmäisen filosofian puolen, kokonaisnäkökohdan, hiukan tarkasteltavaksi.

Yksityistieteillä on aina tietty rajoitettu kohteensa, jota ne tutkivat: esim. fysiikalla ja kemialla elottomassa luonnossa tapahtuvat muutokset, biologialla elolliset ilmiöt, psykologialla sielulliset ilmiöt, kielitieteellä kielet jne. Näissä laajemmissa piireissä voidaan erottaa suppeampia aloja, jotka erikseen asetetaan tieteellisen tutkimuksen kohteeksi; tässä erikoistumisessa voidaan mennä vaikka kuinka pitkälle, ottaa kuinka rajoitettuja ilmiöitä tahansa tutkimisen esineiksi, esim. jonkin hyönteislajin jonkin elimen rakenne. Juuri pitkälle menevän specialisoitumisen kautta nykyinen tiede suureksi osaksi on päässyt suuriin tuloksiinsa. Mutta filosofiasa ei voida samalla tavoin rajoittaa tutkimuksen kohteita. Filosofiasa pidetään alati silmällä kokonaisuusnäkökohtaa ja viime kädessä kaiken olevaisen kokonaisuutta, niitä suuria yhteyksiä ja yleisiä lainmukaisuuksia, jotka siinä vallitsevat. Että tämä on filosofian tyypillisimpiä piirteitä, sen ovat melkein kaikki tunnustaneet. Filosofinen tietoteoria esim. tutkii sitä, mikä

on yhteistä kaikelle tietämiselle, niitä yleisimpiä edellytyksiä, joiden tulee olla täytettyinä, jotta saavutettaisiin pätevää tietoa, tietämisen yleisiä muotoja, siis sellaista, mitä esiintyy kaikissa tietämissä, olipa niiden kohde mikä tahansa, sitä, mikä tekee tieteistä yhden suuren kokonaisuuden. Filosofia voi myös käsitellä tiedettä eräänä tosiasiallisena kulttuuritoimintana, mutta tällöinkin se katselee sitä laajemmissa yhteyksissä. Herää kysymys, mikä on tieteen asema kulttuurissa yleensä. Jos kulttuuria yleensä tutkitaan, syntyy taas kysymys kulttuurin asemasta inhimillisten elämänilmausten piirissä; tästä taas johdutaan kysymykseen ihmisen asemasta elollisten olentojen joukossa ja näin eteenpäin yhä laajempiin ongelmiin: mikä on elollisten olentojen, yleensä elämän suhde muuhun olevaiseen, onko elämä periaatteessa samojen lakien alainen kuin kaikki muukin tapahtuminen? Vihdoin voidaan kysyä, mitkä ovat ne yleiset lainmukaisuudet, jotka ilmenevät kaikessa tapahtumisessa, oli se sitten elollista tai elotonta. Vallitseeko esim. kaikkialla olevaisessa syysuhteen laki? Tällä tavoin filosofi katselee jokaista jotakin todellisuuden aluetta tai piiriä koskevaa kysymystä kokonaistodellisuuden taustaa vastaan, yrittää sijoittaa asianomaisen alueen muodostamansa järjestelmän puitteisiin omalle paikalleen.

Nyt mainitusta seikasta johtuu, että filosofiassa ei voida panna toimeen mitään samanlaista työnjakoa kuin yksityistieteissä, joissa jokainen tutkija on työntekijänä mukana pystyttämässä suurta rakennusta. Joudutaan aivan itsestään siihen, että kukin ajattelija muodostaa oman kokonaiskäsityksensä maailmasta. Näin on laita silloinkin, kun hänen päähuomionsa on kohdistuneena johonkin filosofiseen yksityiskysymykseen. Tästä johtuu toisaalta myös se seikka, ettei filosofian historiassa ole havaittavissa samanlaista suhteellisen suoraviivaista, samansuuntaista edistymistä, mitä voidaan nähdä useimpien yksityistieteiden alalla. Tosin on yleensä ajattelijan tapana ja myös velvollisuutena ottaa huomioon siihenastisen tieteen tulokset muodostaessaan kokonaiskäsityksensä — tästä aletaan olla yhä yksimielisempiä —, ja tämän johdosta vaikuttaa tietämyksen lisääntyminen filosofian kehitykseen, mutta itse tuo kokonaiskuva on jokaisella ajattelijalla välttämättä jossakin määrin erilainen eikä kukaan toinen ajattelija voi sitä sellaisenaan käyttää hyväkseen. Me näemme kyllä filosofiassa yhtenäisiä virtauksia, jotka ovat usein lähtöisin määrätystä ajattelijasta — niin esim. Kant sai aikaan määrätyn virtauksen filosofiassa —, mutta nämä virtaukset ovat lähinnä verrattavissa taiteen ja kirjallisuuden alalla tavattaviin yleisiin virtauksiin. Koska filosofiset järjestelmät ovat

olennaisesti aina yhden yksityisen henkilön aikaansaannoksia, on seurauksena myös se, että niiden luojain persoonallinen erikoislaatu niissä tulee paljon suuremmassa määrin esiin kuin yksityistieteissä. Tunnettu on Fichten sana: »Se minkälaisen filosofian joku valitsee, riippuu siitä, millainen ihminen hän on; sillä filosofinen järjestelmä ei ole eloton talousesine, jonka voi panna pois tai ottaa käteensä, miten meitä haluttaa, vaan se on sen ihmisen sielun elävöittäjä, jolla se on.»

Mutta kuten sanottu: filosofialle ei ole ominaista ainoastaan se, että se on pyrkimystä kokonaiskäsityksen muodostamiseen ihmisen omiin hengennykyihin nojautuen, vaan se on samalla pyrkimystä niin lopulliseen tietoon maailmasta, kuin ihmiselle on mahdollista. Kun otamme huomioon aikaisemmin mainitsemamme pyrkimyksen kokonaistietoon, on meidän sanottava, että filosofia pyrkii olevaisen täydelliseen käsittämiseen sen viimeisiä perusteita myöten. Tämä kuulostaa kovin vaateliaalta — ja ehkä onkin sellaista, mutta tosiasia on, että ihmisessä on voimakas tällainen tarve; sitä on sanottu ihmisen »metafysiiseksi tarpeeksi.» Filosofia on siis samalla kertaa sekä pyrkimistä olevaisen yleisimpien periaatteiden ja lainmukaisuuksien selvittämiseen että pyrkimystä äärimmäisiin periaatteisiin, sellaiseen, joka ei enää vaadi sen enempää perusteita eikä perusteluja.

Yksityistieteetkin pyrkivät tosin perusteltuun tietoon, mutta ne eivät pyri lopullisesti perusteltuun tietoon, ne pyrkivät olevaisen tuntemiseen, mutta eivät sen lopulliseen tuntemiseen. Missä ne sen tekevät, ne muuttuvat filosofiaksi. Ne esim. käyttävät loogillisia menetelmiä, mutta eivät ryhdy tarkastamaan, millä perusteella itse näitä menetelmiä voidaan pitää pätevinä. Ne olettavat syysuhteen lain pitävän paikkansa, eivät aseta sitä epäilyksenalaiseksi eivätkä myöskään kysy, mitä syysuhteen laki on. Yksityistieteet siis pitävät eräitä asioita ilman muuta selvinä tai ainakin edellyttävät ne ilman muuta. Sitä vastoin kaikilla filosofian aloilla havaitsemme tarpeen tunkeutua asioiden viimeisille perille tai ainakin sellaiseen kohtaan, josta aivan ilmeisesti voidaan nähdä, ettei siitä pääse pitemmälle.

Tieto-oppi koettaa saada selville tietämisen lopulliset perusteet. Se kysyy: Mitkä ovat ne viimeiset peruslauselmat, joihin tieteen väitteet lopulta nojaavat? Mikä on lopullisena takeena siitä, että 2×2 on 4 tai että tuo taulu on musta? Mitkä ovat totuuden kriteerit eli koetinkivet? Ovatko nämä kriteerit niin itsestään selviä, ettei minkäänlainen epäily niihin nähden enää ole

mahdollinen? Totuuden kriteereitä etsittäessä on päädytty erilaisiin tuloksiin: monet ovat katsoneet ilmeisyyden eli evidenssin totuuden viimeiseksi koetinkiveksi, toiset ajatusten loogillisen ristiriidattomuuden, kolmannet mielikuvien yhteensopeutuvaisuuden, neljännet arvostelman perusteella lausuttujen odotusten toteutumisen eli ns. todennuksen (verifikaation); mutta kaikille on ollut yhteistä, että he ovat etsineet ihmistiedon äärimmäisiä perusteita. On myös sellaisia, jotka sanovat, ettei mitään voida tietää varmasti, että kaikki on epäilyksenalaista, ei ole mitään varmaa totuuden kriteeriä; mutta hekin tarkoittavat tällöin varmaa tietämistä tässä filosofisessa mielessä; sillä skeptikkokin myöntää sen, että on olemassa suhteellista tietoa, joka riittää esim. käytännöllisessä elämässä.

Toisessa muodossa ilmenee äärimmäisten perusteiden etsiminen, kun on kysymys, ei tietämisen perusteista, vaan reaalisen olevaisen. Tällöin syntyy sellaisia kysymyksiä kuin: Mitä on perimmältään sielullinen ja aineellinen todellisuus? Onko sielullinen perimmältään aineellista vai onko aineellinen perimmältään sielullista vai ovatko ne molemmat ilmauksia jostakin kolmannesta, joka ei ole sielua eikä ainetta, vai onko koko tuo jako sielulliseen ja aineelliseen vain näennäinen? Onko elämä periaatteellisesti samanlaista liikettä ja muuttumista kuin se, mitä tapaamme elottomassa luonnossa, vai onko siinä jotakin kvalitatiivisesti uutta, joka on tullut elottomaan lisäksi, ja mitä on tämä uusi? Onko maailman lainmukaisuus todellista vai onko se vain meidän henkemme aikaansaannosta, meidän tapamme käsittää, nähdä tapahtuminen? Onko olemassa todellista syysuhdetta vai onko sekin vain ihmishengen konstruktio? Tässä muutamia esimerkkejä niistä todellisuuden viimeisiä perusteita koskevista kysymyksistä, jotka lähinnä kuuluvat siihen filosofian haaraan, jota sanotaan metafysiikaksi.

Vihdoin tutkii filosofia maailman arvo puolta, ja siinäkin se pyrkii viimeisiin perusteisiin. Kaikki inhimillinen toiminta pyrkii sellaisen toteuttamiseen, joka on jossakin suhteessa arvokasta ainakin toimijan itsensä kannalta. Toiminnan päämäärät ovat arvokkaita joko välillisesti, joidenkin vielä etäisempien tarkoitusprien saavuttamiseksi, tai välittömästi, sinänsä arvokkaita. Ei kukaan tavoittele sellaista, mikä ei näytä hänestä arvokkaalta. Filosofia tutkii kysymystä sinänsä, ehdottomasti arvokkaasta. Kysymyksen välillisesti arvokkaasta se jättää toisille tieteille. Se kysyy ensinnäkin, mitä kaikkea sellaista maailmassa on, jota pidetään sinänsä arvokkaana ja joka sentähden esiintyy lopul-

lisena inhimillisen toiminnan päämääränä. Se toteaa esim. että sellaista on mieluisa, kaunis, siveellisesti hyvä. Tällaiset arvot esiintyvät ainakin subjektiivisesti ehdottomina arvoina eli itsearvoina. Se toteaa edelleen, että on olemassa tietynlainen arvojen asteikko, esim. että mieluisaa pidetään yleisesti vähemmän arvokkaana kuin siveellistä hyvyttä. Mutta sen lisäksi esittää filosofia kysymyksen, ovatko ne arvot, jotka subjektiivisesti ilmenevät ehdottomina arvoina, myöskin objektiivisesti, subjektista riippumatta ehdottomia arvoja, ja onko subjektiivisen arvojen asteikon lisäksi myöskin objektiivinen arvojen asteikko. Tämä seikka on erinomaisen tärkeä esim. etiikan lopulliseen perustelemiseen nähden. Sillä ellei ole mitään objektiivisesti sinänsä arvokasta eikä mitään objektiivista arvojen asteikkoa, ei voi olla olemassa myöskään mitään objektiivista etiikkaa. Ei voida siis sanoa, mikä on objektiivisesti katsoen hyvää tai pahaa, eikä myöskään, että toinen päämäärä olisi asetettava toisen edelle, jos kaikki arvot ovat subjektiivisia.

Mutta kysymys arvojen objektiivisuudesta johtaa lopulta myös tieto-opillisiin ja metafysiillisiin kysymyksiin. Joudutaan nim. tiedustelemaan, mikä on takeena siitä, että jokin on objektiivisesti arvokasta. Onko esim. olemassa sellaista ilmeisyyttä arvojen alalla, että se riittäisi arvon objektiivisen pätevyyden takeeksi? Tässä tullaan tieto-opilliseen kysymykseen. Metafyysillisiin ongelmiin taas kietoutuvat arvokysymykset, kun tiedustellaan, missä suhteessa arvot ovat reaaliseen maailmaan. Onko ehkä kaikki todellinen perimmältään arvokasta? Onko maailma kokonaisuudessaan arvokas, onko jokaisen yksilön olemassaolo arvomielessä »järjellinen»? Varsinkin viimeksimainittu on sellainen filosofinen kysymys, joka läheisesti koskettaa jokaista ihmistä. Sillä jokaista ihmistä kiinnostaa elävästi kysymys hänen oman olemassaolonsa arvosta ja järjellisyydestä. Mitä »järkeä» on siinä, että olemme olemassa? Minkä vuoksi täytyy ihmisten ja yleensä elollisten olentojen kärsiä ja vihdoin kuolla, miten on puolustettavissa kaikki se surkeus, vääryys, satunnaisuus, mitä maailmassa niin runsain mitoin on nähtävissä? Oivallamme, että maailmassa on kaikesta tästä huolimatta järkeä, me tajuamme, että sen pitää olla olemassa, jos meille osoitetaan, että se pohjaltaan kuitenkin on sinänsä arvokas, että maailmassa yleensä ja myös meidän omassa elämässämme suuremmissa määrin on toteutuneena sinänsä arvokas kuin arvonvastainen. Tällaisten kysymysten selvittäminen kuuluu arvojen metafysiikalle, ja tavallaan ovat nämä filosofian probleemit

lopullisimmat kaikista. Vasta silloin, kun asetetaan kysymys todellisuuden olemuksesta yhteyteen arvonäkökohtien kanssa, käydään etsimään vastausta sille, mitä on sanottu »olemassaolon arvoituksiksi». Me ihmettelemme, minkä vuoksi jotakin yleensä pitää olla. Jos voidaan osoittaa, että jonkin asian olemassaolo on itsessään (absoluuttisesti) arvokas, olemme saaneet täysin tyydyttävän vastauksen emmekä tunne tarvetta kysellä sen enempää. Voitaneen huolet sanoa, että suurimpia ajattelijoita Platonista alkaen juuri tämä ongelma on erikoisessa määrin askarruttanut, kysymys olevaisen arvosta, tarkoituksesta.

Toinen asia on, voidaanko siihen koskaan saada varmaa vastausta. Samoin on laita filosofian muihinkin kysymyksiin nähden. Filosofia on aina ollut enemmän pyrkimistä lopulliseen kuin pääsemistä siihen. Se on ollut ennen muuta probleemien löytämistä ja niiden asettamista yhä selvemmässä ja täsmällisemmässä muodossa ja vasta toisessa sijassa niiden vastausten löytämistä, mitkä saattavat tulla kyseeseen. »Kysymykset ovat filosofian säilyvät, yliajalliset puolet», sanoo eräs suomalainen ajattelija. Kun yllä sanoimme, että filosofia pyrkii lopulliseen, täydelliseen tietoon maailmasta, emme siis lopullisuudella ja täydellisyydellä tarkoita filosofian omien vastausten lopullista luonnetta, vaan etsittyjen objektiivisten perustusten lopullisuutta ja täydellisyyttä. Jos ihmisen ne omaisi, hän täydellisesti käsittäisi olevaisen, mutta filosofian hengen mukaista ei ole väittää, että ne koskaan tähän mennessä olisi löydetty. Filosofia on ennen kaikkea etsimistä, ja tällä on kulttuurillisesti, ihmiskunnan hengenelämän kannalta suuri merkitys, jonka kuvaileminen ei kuitenkaan kuulu tämän päiväisen tehtävämme puitteisiin.

Tietysti voidaan esittää ja on usein esitettykin väite, että filosofia on omaksunut itselleen ylivoimaisen ja mahdottoman tehtävän ryhtyessään selvittelemään olevaisen viimeisiä perusteita, pyrkiessään sen täydelliseen käsittämiseen, ja on, niinkuin alussa viittasin, sitä paitsi sanottu, että tämä edesottamus on täysin hyödytön. Jotta tällaiset väitteet otettaisiin vakavalta kannalta, on kuitenkin tarpeellista, että ne todistetaan. Sille, joka väittää, ettei olevaisen viimeisten perusteiden perille voida päästä, lankeaa todistustaakka. Hänen on sitovasti osoitettava, miksi se on mahdotonta. Mutta jos hän ryhtyy tätä osoittamaan, hän on huomaava, että hänen täytyy itse ryhtyä harjoittamaan filosofiaa, siis tekemään juuri sitä, mitä hän periaatteessa vastustaa. Tapaus ei ole suinkaan vain kuviteltu, on todella ollut filosofian vastustajia,

joista heidän yrittäessään osoittaa filosofisen tutkimuksen toivottoisuus on tullut filosofeja. Ernst Mach on eräs esimerkki tällaisesta. Hän taisteli varsinkin kaikkea metafysiikkaa vastaan ja muuttui tietokriitikoksi. Filosofia olisi muuten erittäin kiitollinen, jos todella voitaisiin saada lopullisesti ja sitovasti osoitetuksi esim. juuri se, että kaikki metafysiikka on mahdoton. Tällainen suoriutus olisi täysin sopusoinnussa filosofian peruspyrkimysten kanssa.

Mitä sitten tulee siihen väitteeseen, että filosofia on hyödyttömyttä, ei tietysti sitäkään voida perustelemattomana hyväksyä, vaan tässäkin on osoitettava, millä perusteilla näin on asian laita. Sen taas, joka tuollaisen väitteen esittää, on pakko ryhtyä mm. arvofilosofisiin pohdintoihin, ja niin hänestäkin tulee — tahtomattaan tai tahtoen — myöskin filosofi. Se, joka kykenisi sitovasti osoittamaan filosofian — ei suhteellisen, vaan absoluuttisen — hyödyttömyyden, tekisi myöskin filosofialle suuren palveluksen.

Me toteamme siis sen paradoksaalisen seikan, ettei filosofiaa voida perustelluilla vastaväitteillä tehdä tyhjäksi itse antautumatta filosofiaan. Filosofian sisäinen rakenne on siis aivan erikoislaatuinen; sillä voidaanhan muuten jokin luuloteltu tieteenhaara (esim. alkemia) osoittaa mitättömäksi silti antautumatta tätä »tiedettä» harjoittamaan. Filosofia on ikään kuin tarun Phoenix-lintu, joka alati nousee eloon omasta tuhastaan. Filosofia voisi hävitä ainoastaan sillä tavoin, ettei kukaan enää sitä harjoittaisi. Mutta tämä on varsin vähän todennäköistä sen tähden, että filosofia perustuu sielullisesti ihmisessä lähtemättömästi oleviin henkisiin tarpeisiin.

Kasvatedellytykset, kasvatusten menetelmät, kasvatuspäämäärät.¹⁾

Kirj. Erik Ahlman.

Tuskin mikään sivistyselämän ala nykyaikana on samassa määrin jatkuvan kritiikin alaisena kuin kasvatus, varsinkin kouluissa tapahtuva julkinen kasvatus.

Arvostelu kohdistetaan milloin mihinkin kasvatusjärjestelmän puoleen tai yksityiskohtaan. Valitetaan oppilasten liikarastusta, läksyjen paljoutta, sanotaan, että koulussa opetetaan liian paljon sellaista, josta ei ole mitään käytännöllistä hyötyä, että koulu on liian tietopuolinen jne. Sellaiset yksityiskohdat kuin ehtojen antaminen, luokalle jättäminen tai ylioppilastutkinto ovat joka kevät kritiikin kohteina.

Arvostelussa ei kuitenkaan aina riittävästi oteta huomioon sitä, että kasvatusjärjestelmän eri puolet ovat riippuvaisuussuhteessa toisiinsa, niin että jos yhdessä kohdassa tehdään muutos, pitäisi tehdä muutos myös toisessa kohdassa, ehkäpä monessakin, jolloin taas saattaa syntyä uusia probleemoja. Ei tulla ajatelleeksi, että kasvatuksessa on paljon sellaista, joka johtuu vallitsevasta kasvatuspäämäärästä, joten asiaa ei voida käsitellä erillisenä. Kun esim. ollaan eri mieltä siitä, onko poikia ja tyttöjä kasvatettava yhdessä vai erikseen, tulisi muistaa, että ratkaisevimpana seikkana on, mihin pojan ja tytön kasvatuksessa pyritään, millaiseen mies- ja naisihanteeseen. Kasvatuksen alalla on kyllä puhtaasti teknillisiä kysymyksiä, mutta siinä on myös paljon sellaisia kysymyksiä, joiden ratkaisu on riippuvaista arvonäkökohdista. On tärkeitä, että pidetään ne kysymykset, jotka ovat edellistä laatua, erillään niistä, jotka ovat jälkimmäistä laatua. Mutta tämä taas edellyttää, että ollaan selvillä kasvatukseen sisältyvistä erilaisista tekijöistä.

¹⁾ Eestiläis-suomalaisessa koulukokouksessa kesäkuussa 1937 pidetty esitelmä.

Tarkoitukseni on seuraavassa esityksessäni luoda lyhyt katsaus kolmeen kasvatuksen päämomenttiin ja niiden keskinäisiin suhteisiin. Nimitän niitä kasvatuksen edellytyksiksi, menetelmiksi ja päämääriksi. En tahdo väittää, että kasvatuksen tarkastelussa yksistään nämä kolme momenttia tulisivat kyseeseen, mutta ne riittävät tämänkertaista tarkoitustamme varten. Haluaisin sitä paitsi väittää, että kasvatuksen historiassa nämä puolet ovat näytelleet pääosaa. Sillä kehitys kasvatuksen alalla on ennen kaikkea ollut siinä, että on yhä enemmän kiinnitetty huomiota kasvatuksen kulloisiinkin edellytyksiin, että on etsitty ja löydetty yhä tehokkaampia ja tarkoituksenmukaisempia kasvatus- ja opetusmenetelmiä, ja vihdoin siinä, että kasvatuksen päämäärät ja sivistysihanteet ovat muuttuneet ajasta aikaan. Kasvatuksella tarkoitan yhtenäistä sarjaa tietoisia toimenpiteitä, joiden avulla ihmisen, erikoisesti nuoren ihmisen, kehitys koetetaan ohjata tiettyyn suuntaan, tiettyä päämäärää eli ihannetta kohti.

Nimityksen »kasvatuksen edellytykset» käsitän laajassa mielessä. Niihin kuuluvat kaikki ne realiteetit, jotka tekevät kasvatuksen mahdolliseksi, edistävät sitä tai myös ehkäisevät ja vaikeuttavat sitä. Ensi sijassa kuuluu edellytyksiin itse kasvatettava ihminen tai pikemminkin tämän aineksen sielulliset ja ruumiilliset ominaisuudet, mikäli ne vaikuttavat kasvatuksen onnistumiseen. Mutta kasvatukseen luen myös sen sosiaalisen ja kulttuurillisen ympäristön, missä kasvatusta tapahtuu. Sillä sekin on realiteetti, joka modifioi kasvatusta ja vaikuttaa sen menestymiseen. Jo tästä syystä ei kasvatustajajärjestelmä eri kansoilla voi olla täysin samanlainen.

Kasvattiaineksessa olevat edellytykset voimme jakaa primäärisiin ja sekundäärisiin. Primäärisiä ovat ne edellytykset, jotka ovat olemassa ennen kasvatustoiminnan alkamista, siis kasvatettavien luontaiset ominaisuudet, heidän psykofyysillinen rakenteensa. Sekundäärisiä taas ovat ne edellytykset, jotka ovat aikaansaadut jo tapahtuneen kasvatuksen kautta. Primääriset edellytykset eivät ole meidän vallassamme, ne ovat kerta kaikkiaan annettut; ainoastaan ajan pitkään voidaan niihinkin vaikuttaa esim. eugeenisten toimenpiteiden avulla, jotka kohdistuvat koko kansaan. Tällaista yritetään kuten tunnettua nykyään varsinkin Saksassa. Koulukasvatuksen pohjana on primääristen edellytysten ohella aina myös sekundäärisiä. Koulukasvatus nim. edellyttää, että kasvatettava aines jo ennen kouluun saapumistaan on kotona joutunut sellaisen kasvatuksen alaiseksi, että koulukasvatus käy mahdolliseksi. Samoin

yliopistossa tapahtuvan sivistämisen edellytyksenä on, että opiskelijat on tietyllä tavalla koulussa henkisesti muokattu, että he jo ovat saavuttaneet tietyn sivistystason. Sekundääristen edellytysten saavuttaminen on usein kasvatuksen yhtenä välipäämääränä. Niinpä oppikoulun päämääräksi on suureksi osaksi tullut ylioppilastutkinto. Huomautettakoon vielä, että sekundääristen kasvatusedellytysten luominen yleensä tarkoittaa samalla kasvattiaineksen tekemistä suuremmassa tai vähemmässä määrin homogeeniseksi. Ainoastaan kasvattiaineksen ollessa tietyllä tavalla yhdenmukaista käy joukkokasvatus mahdolliseksi.

Kasvatuksen onnistuminen edellyttää, että tunnetaan, millaista kasvatettava ihmisainees on. Vasta tällöin on mahdollista valita oikeat menetelmät. Erikoisesti on primääristen kasvatusedellytysten tunteminen tarpeellista ja näistä taas kasvatettavien psyyllisen puolen tuntemus. Sentähden psykologia, ennen kaikkea lapsi- ja nuorisopsykologia, on muodostunut kasvatusopin tärkeäksi aputieteeksi. Joukkokasvatuksen kannalta on tärkeätä tietää, millainen ihminen sielullisessa suhteessa yleensä on tietyllä ikäkaudella, mutta yksilöllisen käsittelyn kannalta on tarpeellista ottaa selville myös, millainen mikin yksilö on. Sillä erilaisiin yksilöihin on sovellettava jonkin verran erilaisia kasvatusmenetelmiä, jotta tietty päämäärä saavutettaisiin. Differentiaali- ja yksilöpsykologia on näin ollen saanut yhä suuremman merkityksen kasvatuksessa. Kuitenkin on huomattava, että varsinkin yksilön kokonaisrakenteen tunteminen nojautuu myös intuitioon.

Sielulliset ominaisuudet ovat läheisessä kausaaliyhteydessä fyysillisten ominaisuuksien kanssa, mikä huomataan nimenomaan patologisissa tapauksissa. Jo tämän tähden on kasvattiaineksen lääketieteellinen tutkiminen tähdellistä, ja aikaa myöten on vuorovaikutus sielutieteen ja lääketieteen välillä käynytkin yhä läheisemmäksi. Lisäksi lääketiede on kasvatukselle välttämätön sen vuoksi, että kasvatus kohdistuu myös lasten ruumiilliseen puoleen.

Kasvatukseen vaikuttavien sosiaalisten, kulttuurillisten ja taloudellisten tekijöiden tutkiminen ei suoranaisesti ole psykologian asia, vaan pikemminkin sosiologian — sana otettuna laajassa merkityksessä.

Kasvatuksen menetelmiin kuuluu koko se tekniikka, jonka avulla, tiettyjen edellytysten vallitessa, pyritään toteuttamaan tiettyjä välillisiä päämääriä tai lopullisia kasvatus- ja sivistysihanteita. Kasvatus — kuten kaikkea muutakin tekniikkaa hallitsee tarkoituksenmukaisuuden, käytännöllisyyden periaate. Tämä tietää, että

asetettu päämäärä on saavutettava 1. mahdollisimman täydellisesti, 2. mahdollisimman yksinkertaisesti, mutkattomimmalla tavalla, 3. mahdollisimman pienellä energian hukalla sekä 4. aiheuttamalla mahdollisimman vähän vahingollisia sivuvaikutuksia. Suurin piirtein katsoen ovat nämä vaatimukset samat, mitä asetetaan kaikelle muullekin tekniikalle, kohdistuipa se elottomaan tai elolliseen luontoon taikka ihmisiin.

Se edistys, mitä kasvatuksen alalla on tapahtunut, lienee pääasiassa luettava juuri kasvatustekniikan piiriin. Esim. havainnon periaatteen voittokulku johtui ensi sijassa siitä, että tämä tapa opettaa on yksinkertaisin, vaivattomin, tehokkain. Lautieren-metodin astuminen Buchstabieren-metodin tilalle johtui siitä, että edellinen paljoo vähemmällä energian tuhlauksella johtaa haluttuun tulokseen: lukemaan oppimiseen. Mitä uusien tarkoituksenmukaisien menetelmien keksimiseen tulee, mainittakoon, että siinä kohden esteenä usein on ollut ylenmääräinen riippuvaisuus aikaisemmasta kasvatustraditiosta. Perinnäisiä kasvatusta ja opetusmenetelmiä on usein pidetty jonkinlaisena pyhityksen saaneena rituaalina eikä teknillisinä toimenpiteinä, jollaisia ne kuitenkin lähinnä ovat. Sen tähden eivät ne myöskään pitkään aikaan jou tuneet järjestelmällisen tarkastelun ja tutkimuksen kohteiksi. Varmimman keinoon löytää tarkoituksenmukaisimmat menetelmät tarjoaa pedagoginen kokemus itse, kun siihen samalla liittyy järjestelmällinen kokeileminen erilaisilla menetelmillä ja erilaisiin kasvatteihin sovellettuna. Mutta arvokasta apua antaa myö psykologien tutkimus, jonka tuloksista usein voidaan päätellä, mikä menetelmä todennäköisesti on osoittautuva tehokkaimmaksi. Konkreettisissa yksityistapauksissa on kuitenkin sopivimman menetelmän löytäminen kasvatuksellisen intuition asia.

Jos tehokkainta menetelmää etsittäessä kiinnitetään huomiota yksinomaan kolmeen ensiksi mainitsemaamme kohtaan, siis siihen, että tulos on saavutettava mahdollisimman täydellisesti, mahdollisimman yksinkertaisesti ja mahdollisimman vähällä vaivalla sekä kasvatettavan että kasvattajan taholta, on useissa tapauksissa aivan objektiivisesti ratkaistavissa, mikä menetelmä on asetettava etusijalle. Ainakin periaatteessa pitäisi tämän olla mahdollista. Jonkin verran toiseksi muuttuu asia, jos lisäksi on täytettävä se ehto, että kasvatustapa tulee tuoda mukanaan mahdollisimman vähän vauriota muussa suhteessa. Menetelmiin liittyvät haitalliset sivuilmiöt voivat olla eri lajia: terveydellisiä, intellektuaalisia, moraalisia ym. Voidaan vaatia esim. että menetelmän toteuttamiseen

tulee liittyä mahdollisimman vähän mielipahantuntemuksia kasvatettavassa. Sehän on eräinä aikoina ollut kasvatusteoreetikkojen pääpyrkimyksiä. Mutta tähän voidaan sanoa, ettei ole siveellisen luonteen kehityksen kannalta suotavaa, että kasvatia alati säästetään kaikelta epämieluisalta. Jokin oppimismenetelmä saattaa olla hyvinkin tehokas, mutta se rasittaa melkoisesti oppilasta. Onko se silloin suotava? Nämä ovat asioita, joita useissa tapauksissa on aivan mahdotonta objektiivisesti ratkaista sentähden, että niihin liittyy arvostuksia. Eihän voida eksaktisti sanoa, kuinka suuri paino on pantava johonkin varjopuoleen, joka liittyy tietynlaiseen menetelmään. Ja miltei jokaiseen menetelmään liittyy ainakin jokin momentti, joka voidaan katsoa haitalliseksi. Sen tähden jo menetelmäkysymykset sinänsä voivat aiheuttaa tieteellisesti ratkaisemattomissa olevia riitoja. Usein näihin riitoihin lisäksi kietoutuu kysymys itse kasvatuspäämäärästä, johon nyt luomme silmäyksen.

Kasvatuspäämääräkysymyksessä ovat ratkaisevina ne itsearvot, joiden toteutumista tahdotaan edistää kasvatuksen avulla. Nämä itsearvot voivat olla siveellisiä, mutta myös intellektuaalisia, esteettisiä, uskonnollisia tai poliittisia. Monenlaiset kasvatuspäämäärän muodostelmat ovat mahdollisia; kaksi yleistä suuntaa on kuitenkin ainakin teoreettisesti, mutta — varsinkin meidän aikanamme — myös käytännössä toisistaan erotettavissa: 1. individualistinen suunta, jonka mukaan itse kasvatettava yksilö on niiden itsearvojen kannattaja, joita kasvatuksessa pyritään toteuttamaan ja 2. sosiaalinen eli kollektivistinen kasvatussuunta, joka pyrkii tekemään kasvatettavat sellaisiksi, että heidän avullaan toteutuvat itsearvot, joiden kannattajana on ylyksilöllinen kokonaisuus esim. kansakunta tai kansallisvaltio, joka tällöin siis edustaa korkeinta arvoa maan päällä. Viimeksimainitussa tapauksessa yksilö lähinnä on vain ylyksilöllisen kokonaisuuden väline, edellisessä tapauksessa taas kokonaisuus on käsitettävä yksilöpersoonallisuuksien mahdollisimman täydellisen kehittymisen välineeksi ja edellytykseksi. Myös välittäviä kantoja on olemassa, mutta niihin ei meillä ole aikaa tässä puuttua.

On selvää, että on tieteellisesti mahdotonta vastata siihen, kumpi näistä kahdesta pääsuunnasta on enemmän oikeassa. Tässä jos missään on meillä edessämme arvostuskysymys, joka lopulta pohjautuu erilaisiin maailmankatsomuksiin, erilaisiin arvoideologioihin, jotka kuten tiedämme meidän aikanamme käyvät kamppailua keskenään.

Mainitsemamme kasvatussuunnat ovat kuitenkin vain kaksi yleisintä muodollista tyyppiä, joiden puitteisiin mahtuu epäluokien joukko erilaisia tarkemmin määrättyjä kasvatusihanteita. Niiden joukossa on kuitenkin sellaisia (esim. erakkona elävän askeettin ihanne), joita koskaan ei ole yritettykään toteuttaa suuressa mittakaavassa, jos kohta nekin ovat teoriassa mahdollisia. Edelleen on huomattava, ettei jotakin kasvatusihannetta samassa määrin voida toteuttaa jokaisen yksilön kohdalla, koska eräät edellytykset sen toteuttamiselle häneltä puuttuvat. Sanoohan jo roomalainen sananparsi, ettei jokaisesta puusta voida veistää Mercuriuksen kuvaa. Kulloisenkin kasvatuspäämäärän toteuttaminen ei siis ole riippuvainen ainoastaan kasvattajan tai kasvatusta ohjaavan instanssin maailmankatsomuksesta, vaan myös kasvatettavien sielullis-ruumiillisista edellytyksistä. Kuitenkin voi kasvatuksen yleissuunta aina olla jossakin määrin riippuvainen tietynlaisesta kasvatusihanteesta. Esim. vajaaälyiselle voidaan antaa tai olla antamatta uskonnollista kasvatusta riippuen omaksutusta kasvatussuunnasta.

Kulloinkin vallassa oleva kasvatusihanne on edelleen kulttuurillisten ja historiallisten olosuhteiden determinoima. Mutta vain kausaalis-psykologisesti, ts. voidaan kyllä perästäpäin sanoa, että niissä ja niissä oloissa (sanokaamme muinaisessa Spartassa) kasvatusihanteen täytyi muodostua sellaiseksi, kuin se muodostui, mutta emme voi todistaa, että kasvatuspäämäärän läsnäolevalla hetkellä tulisi olla se tai se. Kasvatusihanne on ja jää lopulta persoonallisen vakaumuksen asiaksi.

Katsokaamme sitten, missä suhteessa kasvatusmenetelmät ovat toisaalta kasvatuksen edellytyksiin, toisaalta sen päämääriin ja ihanteisiin. Riippuvaisuussuhde on olemassa kumpaankin suuntaan. Erilainen kasvattiainees — siis esim. eri ikäiset, erilaisella älyllisellä tasolla olevat (vajaalahjaiset, keskinkertaiset ja ylilahjakkaat) — vaatii erilaista kasvatustekniikkaa. Yleensä koetetaan nykyään kasvatettavat jakaa suhteellisen homogeenista ainesta sisältäviin ryhmiin (sellaisia ovat esim. koululuokat), joihin sovelletaan suunnilleen samanlaisia menetelmiä. Jotta kasvatus olisi mahdollisimman tehokasta, olisi oikeastaan jokaiseen yksilöön sovellettava hänen yksilöllisten ominaisuuksiensa edellyttämää tekniikkaa, mutta se olisi hyvin pitkälle vietyä epäilemättä epäkäytännöllistä ja vaivalloista ja myös haitallista. Sillä se vaikeuttaisi sen yhdenmukaisuuden aikaansaamista kasvatettavien kesken, johon kasvatus aina jossakin määrin pyrkii. Individuaalinen differentiointi kasvattiaineesen käsittelyssä ja individualistinen kasvatussuunta eivät

kuitenkaan välttämättä kuulu yhteen. Individuaalista käsittelyä voidaan käyttää myös päämäärän ollessa kollektivistinen. Individualisointi menetelmien ja päämäärien alalla ovat siis kaksi eri asiaa.

On olemassa kasvatustekniikkaa, joka ei suoranaisesti eikä pääosaltaan tähtää lopulliseen kasvatukseen ja sivistysihanteeseen, vaan lähinnä tarkoittaa suotuisien edellytysten luomista myöhemmälle kasvatukselle esim. fyysillisten, älyllisten ja siveellisten kykyjen voimistamista. Tällaista on ns. muodollinen kasvatukseen. Opetusohjelmassa saattaa olla aineita, joiden suoranainen käytännöllinen hyöty useimmille kasvatettavista on suhteellisen vähäinen, mutta jotka on säilytetty sen vuoksi, että niitä oppiessa saatu harjoitus — kuten arvellaan — edistää toisten aineiden oppimista tai vahvistaa ja kehittää eräitä sielullisia kykyjä. Tällaisia ovat olleet esim. suuri osa matematiikasta ja kuolleet kielet. Muodollisen kasvatuksen alalle kuuluvien kasvatustoimenpiteiden arvoa on maallikkojen usein vaikea ymmärtää.

Vaikka kasvatuspäämäärät ja sivistysihanteet ovat erilaisia, jopa eräissä kohden suorastaan vastakkaisiakin, ei siitä silti johdu, että kasvatukseen ja opetusmenetelmät olisivat joka kohdassa erilaisia. Se sivistyssidänsä, mistä kasvatettavat on tehtävä osallisiksi, on sentään suureksi osaksi kaikille sama ainakin samassa kulttuuripiirissä (esim. länsimaisessa). Kansoilla on sama lukujärjestelmä, suureksi osaksi sama kirjaimisto, kielten rakenne on monessa kohden samanlainen, kaikkia ympäröi suurin piirtein samanlainen teknillinen kulttuuri, historiallinen menneisyys on osittain sama. Tämä kaikki tekee, että esim. ne opetusmenetelmät, jotka toisessa ympäristössä ovat osoittautuneet soveliaiksi, ovat sellaisia toisessakin kasvatustehanteeseen erilaisuudesta huolimatta. Jokaiseen yleiseen kasvatustehanteeseen sisältyy myös aina osapäämääriä, jotka ovat samoja kuin toisessakin kasvatustehanteessa. Näin on laita myös luonteenkasvatuksen alalla. Emme juuri voi kuvitella kasvatustehannetta, joka voitaisiin saavuttaa istuttamatta kasvatettaviin esim. ahkeruutta, huolellisuutta, tahdonlujutta. Jopa sellaisenkin kasvatustehanteen saavuttamiseksi, jonka leimaamme rikolliseksi — olettakaamme että olisi kasvatettava taitavia murtovarkaita —, olisivat mainitut luonteenominaisuudet tarpeellisia. Näin ollen tulevat myös ne menetelmät, joiden avulla mainittuja ominaisuuksia kasvatissa tehokkaimmin kehitetään, olemaan koko pitkälle yhteisiä.

Voidaan siis sanoa, että hyvin suuri osa kasvatustehannetta teknillisestä puolesta on yleispätevää. Tämä osa ylläpitää kasvatustehannetta

yhtenäisyyttä niistä erilaisista virtauksista huolimatta, joita tavataan päämäärien alalla.

Mutta tietysti on olemassa myös sellaisia menetelmiä, jotka tulevat kyseeseen ainoastaan, jos pyritään tiettyyn kasvatuspäämäärään; näihin kuuluvat esim. kaikki ne erikoismenetelmät, joiden avulla koetetaan kasvatettavissa edistää pasifistista tai militaristista mielialaa. Mutta tällöinkin on ainakin periaatteessa objektiivisesti ratkaistavissa, mikä menetelmä sen ja sen päämäärän saavuttamiseksi on tehokkain. Menetelmät ovat vain verraten harvoissa tapauksissa »makuasioita» siinä mielessä, että toinen menetelmä olisi yhtä tarkoituksenmukainen kuin toinenkin. Kasvatuspäämäärät sitä vastoin ovat aina tavallaan »makuasioita», eivät kuitenkaan siinä mielessä, että olisi yhdentekevää, mikä kasvatuspäämäärä omaksutaan. Päin vastoin on juuri kasvatuspäämäärä, kasvatussuunta reaalisen politiikan kannalta kasvatuksen ehdottomasti tärkein kohta, — seikka, josta nykyajan valtiomiehet kyllä ovatkin varsin tietoisia. Kasvatuspäämäärästä riippuu ennen kaikkea se yleishenki, joka kasvatettaviin on kasvatuksen aikana ja kasvatuksen avulla vuodatettava.

Kasvatukseen kohdistuvassa kritiikissä ja uudistusehdotuksia tehtäessä on aina selvitettävä, onko asia riippuvainen kasvatuspäämäärästä vai eikö, onko se teknillinen vai eikö. Edelleen on määriteltävä, millaiseen kasvattiainekseen ehdotettu menetelmä on aiottu sovellettavaksi. Ja vihdoin on katsottava, tuoko se mahdollisesti mukanaan haitallisia sivuvaikutuksia, jotka voivat tehdä tyhjäksi sen edun, mikä eräissä kohdin sillä saavutetaan. Ainakin teoreettisessa keskustelussa on näiden eri suhteiden ja tekijöiden huomioonottaminen tarpeellista.

Mitä ihminen on?

Kirj. Erik Ahlman.

Kysymys siitä, mitä ihminen on, on kautta aikojen askarruttanut ihmiskunnan syvimpien henkien mieltä. Se on perustavaa laatua, sillä siihen palautuvat eräissä mielessä kaikki filosofian keskeiset ongelmat, kuuluivatpa ne tieto-opin, metafysiikan, etiikan tai uskonnonfilosofian piiriin.

Aikaisemmin filosofit usein alkoivatkin esityksensä ihmisen olemuksesta koskevilla tarkasteluilla. Sittemmin tällainen tapa jäi pois muodista. Mutta nykyään on n.s. filosofinen antropologia — filosofinen oppi ihmisestä — jälleen astunut päiväjärjestykseen. Nykyisessä muodossaan filosofinen antropologia käyttää hyväkseen kaikkea sitä tietoa ihmisestä, minkä yksityistieteet: biologia, luonnontieteellinen antropologia, sielutiede, historia ym. ovat saaneet selville.

Ajattelijat ovat aikojen kuluessa määritelleet ihmisen olemuksen eri tavoin. Aikaisempi spekulatio oli taipuvainen johtamaan ihmisen olemuksen niinsanoaksemme ylhäältä päin, jumaluudesta. Tiedämme, että esim. Vanha Testamentti selittää ihmisen »Jumalan kuvaksi», joka kuitenkin samentui ja tärveltyi ammoiden tapahtuneessa »lankeamuksessa». Kirkkoisät ja keskiajan ajattelijat katselivat asiaa samalta kannalta. Ihmisen perusluonto oli jumalallinen, joskin kauttaaltaan turmeltunut. Myöhemminkin on ihminen usein määritelty jumaluudesta käsin, varsinkin siten, että ihmisen on käsitetty edustavan kosmoksen pyrkimystä jumaluuteen. Mystikoilla tämä ajatus on ollut yleinen — niin esim. mestari Ekkehartilla ja Jakob Böhmellä. Nerokas saksalainen ajattelijana Max Scheler esittää asian suunnilleen siihen tapaan, minkä meillä V. A. Koskenniemi on eräissä mielipiteissään tuonut esiin näin: »Ihminen on luomakunnan käsi ojennettuna jumaluutta kohti».

Renessansi oli taipuvainen näkemään ihmisessä tihtentyneen maailmankaikkeuden, mikrokosmoksen (pienoismaailman). Valistajalla — osittain myös aikaisemminkin — korostettiin ihmisen perusolemuksena hänen järjellisyttään. Ihmisen erottaa muusta

luomakunnasta ennen kaikkea se, että hän on järjellinen olento, järkiolento. Voidaan sanoa myös Immanuel Kantin edustaneen tätä käsitystä.

1800-luvun keskivaiheilla havaitsemme lisääntyvää taipumusta ihmisolemuksen naturalistiseen käsittämiseen. Suureksi osaksi tämä oli Darwinin lajien syntyopin vaikutusta. Ihmisessä nähtiin ensi sijassa erään — tosin kehityksessä pitkälle päässeen — apinan-sukuisen eläinlajin edustaja. Koska tällainen käsitys oli ristiriidassa perinnäisen, nimenomaan teologisesti väritetyn katsomuksen kanssa, se herätti alussa monella taholla kiivasta vastustusta. Katsottiin sen, että ihminen rinnastettiin apinoiden kanssa, jopa suoraan selitettiin niistä polveutuvaksi, alentavan ihmisen arvoa. Mutta ajan pitkään ei voitu potkia tutkainta vastaan. Ei voitu päästä mihinkään siitä, että ihminen biologisesti katsoen on eläin.

Seuraako nyt tästä, että ihmisen ja eläimen välillä on pelkästään aste-ero? Vielä joku vuosikymmen sitten oli tällainen mielipide yleinen. Mutta sittemmin on tultu pidättyvämmiksi, ollaan kallistumassa enemmän siihen käsitykseen, että ero on sittenkin myös laadullinen. Ihmisen kautta on olevaisuuteen tullut jotakin periaatteellisesti uutta.

Anatomisessa, morfologisessa, yleensä puhtaasti biologisessa suhteessa kylläkään ei ihminen periaatteellisesti katsoen kovinkaan suuresti eroa korkeimmista antropeideista. Tosin voidaan mainita eräitä ulkonaisia ominaisuuksia, joita apinoilla ei ole, kuten pysty käynti, ihmiskäden erikoinen rakenne, joka tekee keinoitekoisten välineiden käytön mahdolliseksi (Aristoteles nimitti sattuvasti ihmiskättä välineiden välineeksi, *organon organōn*), ihmisaivojen paljon suurempi koko ja paino, hermoston suurempi differentioituminen, myös sellainen ominaisuus kuin ihmisen myöhäisempi sukupuolikiypsyys, — mutta kaikki tällaiset erikoispiirteet ovat kuitenkin sinänsä siksi vähäiset, että niiden perusteella tuskin olisi syytä asettaa mitään ratkaisevaa juopaa ihmisen ja muiden antropoidien välille; onpa sanottu, että anatomis-morfologiset erot ihmisen ja korkeampien apinalajien välillä ovat pienemmät kuin viimeksi mainittujen ja alimpien apinalajien välillä.

Paljoa suuremmat ovat eroavaisuudet ihmisten ja apinain välillä sielullisessa suhteessa. Varsinkin viime aikoina — maailmansodan jälkeen — on näihin seikkoihin kiinnitetty psykologien taholla huomiota. Ennen muuta on mainittava ihmisen puhekieli, jonka jo Cicero sanoo hänen erikoisominaisuudekseen. Eläimellä ei ole kieltä todellisessa mielessä. Eläin osaa kyllä eleillä ja äänillä ilmaista

elämyksensä, ja toinen eläin kykenee tajuamaan ne esim. varoitukseksi uhkaavasta vaarasta, kutsumääniksi tms. Mutta nämä eleet ja äänet ovat signaalilnluontoisia, eläimeltä puuttuu kyky nimitellä esineitä tai asioita merkkien avulla. Se ei osaa käyttää elettä, ääntä tai muuta seikkaa asian merkkinä eikä sen vuoksi myöskään ajatella inhimillisessä mielessä. Eläin ei osaa toiselle vain osoittaa, näyttää jotakin sitä samalla tekemättä. Se elää niin läheisessä ja kiinteässä yhteydessä ympäröivän todellisuuden kanssa, että se on kuin osa siitä. Se ei osaa orientoitua todellisuudessa joidenkin sitä vain tarkoittavien merkkien avulla, vaan tekee sen vaistonsa varassa. Tässä meillä ei ole aikaa tarkemmin syventyä ns. symbolifunktion kysymyksiin, viitataan suomalaisen tutkijan Eino Kailan teokseen »Persoonallisuus», jossa tälle asialle on omistettu erityistä huomiota. — Eräässä mielessä käy sanominen, että ihminen on »merkkejä käyttävä olento», »merkkieläin», jos niin halutaan.

Toiselta kannalta katsoen ihmistä voisi sanoa »työase-eläimeksi». Ihmisen eläintieteellinen nimitys kuuluu kuten tiedämme »homo sapiens» (»viisas ihminen»), mutta ranskalainen filosofi Henri Bergson sanoo, että suuremmalla syyllä voitaisiin ihmiselle antaa nimitys »homo faber», »työaseita käyttävä ihminen». Ihminen on ainoa elollinen olento, joka käyttää ruumiiseensa kuulumattomia keinotekoisia pysyviä välineitä. Niiden avulla ihminen itse aktiivisesti muodostaa häntä ympäröivän todellisuuden sellaiseksi, että se tyydyttää hänen tarpeensa. Tämän keinotekoisten välineiden tekniikan ihminen on kehittänyt erinomaisen pitkälle. Pääasiallisesti juuri sen avulla hän on päässyt koko maapallon valtiaaksi, »luomakunnan herraksi». Hän on alistanut muun elollisen luonnon siinä määrin, ettei ainoakaan eläinlaji kykene enää häntä tuhoamaan lukuunottamatta ihmistä itseään ja kenties — bakteereita, mutta viimeksimainitultakin taholta uhkaa tuho ihmisukua todennäköisimmin vain siinä tapauksessa, että ihmiset alkavat niitä itse käyttää toistensa tuhoamiseksi.

Toisena ihmisen sielullisena erikoispiirteenä on mainittu, että hän on ainoa elollinen olento, joka kykynee sanan varsinaisessa mielessä leikkimään, so. mihinkään suoranaisiin käytännöllisiin päämääriin pyrkimättä aktiivisesti esittämään todellisuuden näköä. Kaikki taide on lähtenyt tästä sielullisesta alkujuuresta. Syvällisintä ihmisen leikkitaipumuksesta lienee sanonut Friedrich Schiller kirjassaan »Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen» (»Kirjeitä ihmisen esteettisestä kasvatuksesta»). Leikki, sanoo hän, kuuluu ihmisen perusolemukseen siinä määrin, että ihminen on

todellinen ihminen vain leikkiessään. — Eläin ei osaa leikkiä sillä tavoin kuin ihmislapsi, se ei kykene tekemään mitään »leikillä».

Tässä yhteydessä mainitsemme vielä sen ihmisen sielullisen erikoisuuden, että hän on ainoa »eläin», joka nauraa, ts. jolla on koomillisuuden tajua. Inhimillisimmän asteensa tämä puoli saavuttaa huumorissa, joka edellyttää, että yksilö ainakin sillä hetkellä ottaa oman itsensäkin »leikin» kannalta.

Riittääköön ylläsanottu. Kaikki tällaiset inhimilliset sielulliset omituisuudet kuuluvat luultavasti jollakin tavoin yhteen. Tekisi mieli nähdä ne kaikki siinä valossa, että ihmisessä on syvällä olemuksessaan eräänlainen »inhimillisyyden» virtaus, jonka ilmauksia tai haarautumia nuo erikoispiirteet ovat. Mahdollisesti ovat aikaiemmin mainitut anatomis-biologiset ominaisuudetkin (esim. käden rakenne) saman kehitysuunnan ilmenemismuotoja.

Mikä on tämä »inhimillinen» perussuunta? Onko se — kuten monet ajattelijat ovat koettaneet asian tulkita — siinä, että ihminen on olento, joka on säilyttänyt vapaamman, vähemmän sidotun suhteen todellisuuteen? Ihminen — sanoimme — ei elä yhtä läheisesti konkreettisesti ympäristössään kuin eläin; hän pysyttelee sisäisesti jotenkin sen ulko- ja yläpuolella, on kuin välimatka hänen ja todellisuuden välillä. Hän erottaa itsensä siitä, ja ainoastaan sen johdosta se voi ilmetä hänelle ja vain hänelle maailmana. Ihminen suhtautuu todellisuuteen sillä tavoin, kuin se voisi olla toisenkinlainen kuin se on, hän ei ilman muuta akseptoi sitä. Juuri tuon vapaan asenteensa vuoksi ihminen myös kykenee itsevaltaisesti erottamaan todellisuudesta rajoitettuja osia, esineitä, objekteja ja nimittämään niitä. Hän kykenee vihdoinkin tekemään itselleen objektiksi oman itsensäkin, jopa omat sielunliikkeensä. Hän kohoo itsetajuntaan. Spontaanisesti liikkuva eläin on jo vapaampi kuin kasvi, joka on sidottu kasvupaikkaansa, mutta ihminen on vielä vapaampi kuin eläin. Usein sanotaan tätä ihmisen kykyä erottaa objektit minästään hengeksi. Henki on vapautta. »Henkensä» voimasta on ihmiselle mm. mahdollista mielikuvituksessa liikkua yli nykyisyyden rajojen menneisyyteen ja tulevaisuuteen.

Eläin on vaistoja ja elintensä puolesta täydellisesti sopeutunut ympäristöönsä. Se osaa täydellisesti sen, mitä sen tulee osata tullakseen toimeen, se ei tee erehdyksiä. Mutta juuri sen tähden se on myös täydellisesti sidottu tyypilliseen ympäristöönsä. Ihminen taas on biologisesti puutteellinen olento. Hänen vaistonsa ovat surkastuneet. Jo Herder ja Kant ovat huomauttaneet, että vain ihmisen täytyy vaistoja puutteen vuoksi esim-

saada kasvatusta tullakseen elinkelpoiseksi, tullakseen »ihmiseksi». Edelleen: Ihmisen luontaiset elimet eivät riitä, hänen on pakko olemassaolonsa turvaamiseksi käyttää keinotekoisia välineitä. Tämä on organologinen puute. Miinuspuolelle voidaan merkitä myös se, että ihminen joutuu kärsimään enemmän kuin eläimet, jos sentähden, että hän ajatuksellaan näkee tulevaisuuden ja sen vaarat ja perimmäisenä välttämättömän kuoleman; ihminen on lisäksi moninaisten kulttuurinormien painostuksen alainen ja on voidakseen niitä noudattaa pystyttänyt omaan sieluunsa tuomitsevan instanssin, omantunnon, jonka käyttövoimana on tuskallinen ahdistus. Ihminen on sanalla sanoen konstitutiivisesti sairas eläin, jos asia otetaan biologisen kelpoisuuden kannalta. Muutammat uudemmat ajattelijat ovat sanoneet, että ihminen on »luonnon umpikuja». Mutta metafysiillisesti voidaan asia selittää myös niin, että se periaate, mikä ihmisessä on tullut esiin, onkin siinä, että hänelle luonto määrättyssä tarkoituksessa, kenties vapauden ja siihen liittyvien arvojen vuoksi, on säilyttänyt biologisen epävalmiuden ja vajavaisuuden. Ihminen ei ole specialisoitunut eläinten tavoin. Hän ei elimillään ja vaistoillaan ole sitonut itseään mihinkään lopulliseen olomuotoon. Erilaiset kulttuurit osoittavat inhimillisten elämänmuotojen runsauden, tyhjentyttömyyden, myös tuo jokaiselle ihmiselle — mutta ei eläimille — ominainen yksilöllisyys. Vapaudessa, pysyvästi säilyneessä mahdollisuuksien rajattomuudessa, ja sen mukanaan tuomassa elämän problemaattisuudessa voisimme nähdä inhimillisyyden »idean» erään puolen. Toisen puolen taas voisimme nähdä siinä, että ihmisessä elämä itse ikäänkuin vapautuu puhtaasti biologisesta determinaatistaan, kohoaa itsensä yli, »transsendoi» itsensä. Henkinen kulttuuri eri muodoissaan: taiteena, tieteenä, uskontona, filosofiana, moraalina on tätä elämän liikuntaa oman itsensä yläpuolelle.

Tulevaisuuden ihmiskunta.¹⁾

Kirj. *Erik Ahlman*.

Kasvatuksen yhteydessä on sikäli aiheellista puhua tulevaisuuden ihmiskunnasta, koska kasvatus aina tapahtuu, ei nykyhetkeä, vaan tulevaisuutta silmällä pitäen. Nuorisoa on kasvatettava niin, että se sopeutuisi tulevaan yhteiskuntaan. Toiselta puolen on myönnettävä, että tulevaisuudesta ei koskaan voida sanoa mitään varmaa. Voidaan kyllä esittää erilaisia hurskaita toivomuksia siitä, millainen maailman pitäisi olla, ja tietysti voidaan kasvatuksessa

---

¹⁾ Kirjoitettu kesäkuussa 1939.

ottaa silmämääräksi tuo toivottu olotila, kasvattaa uutta polvea sellaiseksi, että se olisi tuon toivotun yhteiskunnan luonteen mukainen. Ja jos maailmassa yleisesti kasvatettaisiin nuorisoa yhteisen ihanteen mukaisesti tulevaista, nykyisestä poikkeavaa elämän järjestystä ja yhteiskunta- ja kulttuurimuotoa varten, niin eihän ole teoreettisesti mahdotonta, että olosuhteet muodostuisivatkin ainakin melkoisessa määrin tuon ihanteen mukaisiksi. Mutta ensinnäkin on olemassa varsin pienet mahdollisuudet päästä yksimielisyyteen tällaisesta yhteisestä kasvatusihanteesta koko maailmassa tai edes länsimaisessa kulttuuripiirissä, ja toiseksi ei ole takeita siitä, että kehitys kuitenkin olisi todellisuudessa kasvatustajien ihanteen kanssa sopusoinnussa. Silloin olisi käynyt niin, että nuoriso olisi kasvatettu toisenlaista maailmaa varten kuin se, mikä tosiasiallisesti on olemassa, ja näin sille tulisi vaikeuksia yrittäessään sopeutua siihen.

Näin ollen varminta olisi kasvattaa nuorisoa lähinnä sellaista maailmaa varten, jollainen maailma todennäköisimmin tulee vastaisuudessa olemaan, joko sitten toivomme, että se tulisi olemaan sellainen tai emme. Tulevaisuudella emme tällöin tarkoita mitään tiettyä ajankohtaa, vaan kehityksen yleistä suuntaa tulevaisuudessa. Mutta voimmeko sanoa siitä edes jotakin todennäköistä? Voimmeko edes jossakin määrin aavistaa, mihin suuntaan kehitys on menevä? Jo tämä voi tuntua melko uskalletulta, varsinkin nyky-aikana, jolloin eri suuntiin menevät virtaukset risteilevät maailmassa ja vastakkaiset ideologiat kamppailevat keskenään pyrkien muodostamaan länsimaisen ja ehkä koko ihmiskunnankin kulttuurin oman olemuksensa mukaiseksi.

Kuitenkin, kun luomme katsemme menneisyyteen ja samalla tarkastelemme nykyisen kulttuurin piirteitä, saamme eräitä viitteitä kehityksen todennäköisestä suunnasta. Nämä viitteet on meidän otettava huomioon, jos tahdomme rakentaa todellisuuden pohjalle. Tärkein tällainen piirre on elämän yhäti lisääntyvä rationalisoituminen ja teknillistyminen. Tämä virtaus alkoi jo viitisen sataa vuotta sitten, uuden ajan alussa, se on yhäti voimistunut, eikä meillä ole mitään syytä olettaa, että tässä kohden tapahtuisi mitään olennaista muutosta. Suuret teknilliset keksinnöt, jotka niin ratkaisevasti ovat vaikuttaneet ihmisten elinehtoihin ja elämänjärjestykseen ja ovat muuttaneet maailman muodon, ovat tärkein ilmaus tästä kehitysvirtauksesta. Tekniikan henki leijailee länsimaisen sivistyksen yläpuolella, ja sen vaikutuksesta tämä sivistys on tullut johtavaksi maapallollemme. Käsitän tekniikan

tällöin laajassa merkityksessä. Sen piiriin kuuluu tietysti lähinnä aineellinen tekniikka — kuten teollisuus ja maanviljelystekniikka — mutta myöskin sosiaalinen ja psyykillinen tekniikka. Nimitän tekniikaksi kaikkia niitä tietoisia järjestelmällisiä toimenpiteitä, joiden avulla jokin haluttu tulos koetetaan saavuttaa mahdollisimman täydellisesti, mahdollisimman vähäisellä energian, varsinkin ihmisenergian kulutuksella, mahdollisimman nopeasti ja mahdollisimman kivottomasti. Kuten tunnettua on viime aikoina myös psykologia asetettu käytännön palvelukseen, jotta äskennäytetyt tarkoitukset saavutettaisiin. Psykologia koettaa selvittää, miten ihmistä sielullisesti on käsiteltävä tarkoituksenmukaisella tavalla. Kasvatustekniikka on ennen kaikkea juuri psyykkistä tekniikkaa, se on järjestelmä tarkoituksenmukaisia psyykkisiä toimenpiteitä, jotka kohdistuvat kasvatettaviin. Mutta psyykillinen tekniikka tulee kyseeseen paljossa muussakin: joukkojen organisoimisessa, työn järjestelyssä, mainostuksessa jne. Useimmat elämänaikat teknillistyvät nyt sanotussa mielessä ja samalla rationalisoituvat.

Rationalisoituminen tietää ennen kaikkea sitä, että järjestyksen periaate läpiviedään yhä määrätietoisemmin, ankarammin ja yhä laajemmassa mittakaavassa. Jokainen saa määrätyn paikkansa ja tehtävänsä, joka tarkoin niveltyy toisten tehtäviin ja on siten osana suuremman kokonaisuudessa. Mutta sen ohella, että yksilöillä on tarkoin määrätty erikoistehtävänsä, he toisissa suhteissa joutuvat yhdenmukaisen ja tavallaan kaavamaisen käsittelyn alaisiksi, sillä tätäkin edellyttää elämän rationalisoituminen. Koska yksilöt alun perin eivät ole täysin yhdenmukaisia, heidät täytyy — ainakin eräissä suhteissa — tehdä yhdenmukaisiksi. Poikkeuksellisia yksilöitä täytyy tässä tarkoituksessa erityisin keinoin käsitellä, jotta heidät saataisiin jotenkuten yhdenmukaistetuiksi toisten kanssa. Tietysti on aina oleva yksilöitä, jotka eivät voi tai eivät tahdo mukautua; heidät eristetään muusta yhteiskuntaruumiista kelvottomina tai vahingollisina aineksina.

Me näemme tässä prosessin, joka ilmeisestikään ei ole vältettävissä: yksilö tulee eräissä suhteissa yhä kiinteämmin sidotuksi muihin yhteiskunnan jäseniin ja yhteisöön kokonaisuudessaan; tämä sidonnaisuus on välttämättömyys ja hänen oman olemassaolonsa edellytys; elämä tulee yhä tarkemmin järjestetyksi. Yhteisö tulee enenevässä määrässä muistuttamaan osaksi suurta teollisuuslaitosta, osaksi sotajoukkoa. Että näin käy on tarpeellista, koska se on tarkoituksenmukaista (rationaalisessa mielessä). Yhteisön täytyy järjestäytyä näin, koska muuten sortuu kilpailussa toisten

yhteisöjen kanssa. Olemme vielä kenties vasta tällaisen yhteiskunnallisen organisaation alkutaipaleella. Emme ole vielä lähimainkaan tulleet niin pitkälle tässä suhteessa kuin eläinkunnassa ovat tulleet muurahaiset ja termitit.

Voimme kysyä näin: mitkä ominaisuudet ihmiskunnassa tulevat lisääntymään, kun elämä rationalisoituu? Yleisesti voimme vastata: sellaiset ominaisuudet, joita tarkoin organisoitu, teknillistynyt, tehokkaasti toimiva ihmisten yhteiselämä edellyttää ja jotka samalla ovat yksilölle itselleen edullisia tällaisen elämän keskellä. Tarkemmin sanoen ovat tällaisia ominaisuuksia ainakin seuraavat: järjestyksenrakkkaus, huolellisuus, täsmällisyys, ahkeruus, tarmokkuus, kuuliaisuus esimiehiä kohtaan, luotettavuus, kohteliaisuus ja ainakin ulkonainen säädyllisyys, raittius ja säästäväisyys. Nämä tulevat lisääntymään siitä yksinkertaisesta syystä, että rationalisoidun ja teknillistyneen yhteiskuntamuodon ja kulttuurin vallitessa ne yksilöt menestyvät, joilla nämä ominaisuudet on, ja ne ovat menestymättä, joilla niitä ei ole. Tässä on turha ryhtyä tarkemmin erittelemään ja perustelemaan sitä seikkaa, miksi mainitut ominaisuudet ovat rationalisoidulle yhteiskunnalle välttämättömiä. Voimme tyytyä toteamaan, että ne jo tähän mennessä ovat suuresti lisääntyneet ja tulevat varmaan niin sanoaksemme pakosta yhä tarpeellisemmiksi ja sen johdosta myös yhä yleisemmiksi.

Jos siis nykyajan kasvattaja kehittää kasvatissaan nyt mainittuja ominaisuuksia, hän varmaankaan ei iske kirvestään kiveen; hän voi olla vakuuttunut siitä, että niitä tullaan yhä enemmän tarvitsemaan. Älköön hän kuitenkaan näitä ominaisuuksia kasvatteihin istuttaessaan kuvitelko erikoisemmin kehittävänsä kasvatin »siveellistä luonnetta». Voihan niitä, jos niin tahtoo, nimittää »hyveiksi», mutta silloin on heti lisättävä, että ne ovat muodollisia tai sanoisimmeko »teknillisiä» hyveitä, yksilölle itselleen ja yhteisölle edullisia tottumuksia.

Tahdon kuitenkin lisätä, että käsitykseni mukaan kaikki luonteenkasvatus on pääasiassa vain muodollista ja teknillistä kasvatusta ja ainoa edistymisen, jota ihmiskunnalta joltisellakin varmuudella voi toivoa, on niin ikään vain teknillistä ja muodollista laatua. Mielestäni on hyvin vähän toiveita siitä, että ihmiskunta koskaan tulisi siveellisessä mielessä todella paremmaksi. Se tulee kyllä ahkerammaksi, huolellisemmaksi, harkitsevammaksi, raittiimmaksi ja sovinnaisuuden muotoja noudattavammaksi, mutta ko-
hoaako se siveellisesti korkeammalle tasolle, se on toinen kysymys. Tulevatko ihmiset jalomielisemmiksi, epätietokkäämmiksi, auttavai-

semmiksi, sääliväisemmiksi, hienotunteisemmiksi, oikeudentuntoisemmiksi, lisääntykö heissä totuudellisuus ja moraalinen rohkeus — se on hyvin epäilyksenalaista, eikä tarvitsisi ihmetellä, jos kehitys menisi vastakkaiseenkin suuntaan. Tämän seikan lähempi pohdinta ei kuitenkaan mahdu esityksemme puitteisiin.

Ihmiskunnan henkisen kehityksen yleistä suuntaa voisi ehkä myös luonnehtia sanomalla, että ihmisessä lisääntyy realiteetin taju: hän ottaa yhä enemmän huomioon asioiden tosiasialliset, todennäköiset seuraamukset ja katsoo tässä valossa, mikä »kannattaa» mikä ei. Realiteetin taju kasvaa yleensä yksilössä hänen tullessaan vanhemmaksi, ja näin on laita myös kulttuurin sen vanhetessa. Realiteettitaju on läheisessä yhteydessä syysuhteen tajuamisen kanssa; se on syysuhteen käsitteen soveltamista tulevaan tapahtumiseen. Tulevaisuutta opitaan ajatuksissa käsittelemään realiteettina. Yhä enemmän luovutaan tavoittelemasta sellaista, josta edeltäkäs voidaan tietää, ettei sitä haluta, kun se on saavutettu, ja toisaalta halutaan vastenmielistäkin, kun tiedetään, että sillä on edullisia seuraamuksia. En tahdo mitenkään ryhtyä ylistelemään realiteettiperiaatteen yleistymistä ihmisten keskuudessa — voidaanhan sanoa, että on paljon ihailtavaakin esim. innostuksessa asiaan sen mahdollisista eli todennäköisistä seuraamuksista välittämättä — totean vain kehityksen yleisen suunnan.

Eräässä hyvin tärkeässä kohdassa näyttää ihmiskunnan realiteettitaju kuitenkin tällä hetkellä olevan epätäydellinen, nim. suhtautumisessa sotaan. Viime maailmansota on ainakin keskipolvella vielä tuoreessa muistissa, eikä kukaan voine sanoa, että siitä olisi ollut mitään sellaista hyötyä, että se vastaisi sen aiheuttamia suunnattomia vahinkoja ja kärsimyksiä. Tästä huolimatta kansat varustautuvat, kuten näyttää, uuteen maailmansotaan ja uhraavat varusteluihinsa jättiläismäisiä summia. Tosin on varusteluiden tarkoituksena jättiläismäisyydellään peloittaa vastustajia ja siten ehkäistä sota. Mutta tulee kysyneeksi, eikö tämä ole erittäin epäkäytännöllinen tapa ratkaista kysymys.

Tähänastisen teknillisen kehityksen ja organisoiminnan ansiosta ihmiskunnan elintaso ja elämänmukavuus on kohonnut huomattavasti entisiin aikoihin verrattuna. Jos kaikki työ käytettäisiin tuotannollisiin tarkoituksiin ja hyödykkeiden jakelu tapahtuisi rationaalisesti, olisi epäilemättä koko ihmiskunnalle yllin kyllin elintarpeita ja niitä valmisteita, joita nykyinen teollisuus joukottain tuottaa verrattomasti helpommin kuin ennen oli asian laita. Tästä huolimatta työaika on lyhentynyt ja voisi edelleenkin lyhetä. Aineel-

lisessa suhteessa tilanne nykyään voisi olla ihmiskunnalle erinomaisten edullinen. Tekniikasta voidaan tosin väittää, että se eräissä suhteissa on sitonut ihmisen, kytkenyt hänet koneiden ääreen ja säännöstellyt hänen elämänsä, toiselta puolen se myös on tehnyt hänelle työn keveämmäksi, vapauttanut hänet raadannasta ja antanut runsaat mahdollisuudet vapaa-aikaan. Tältä kannalta katsoen tekniikkaa ei suinkaan olisi kirottava, vaan siunattava. Tekniikka on tehnyt ihmisille yleisemmin mahdolliseksi liikenevänä aikana antautua persoonallisiin harrastuksiinsa ja siten avannut miljoonille tien korkeamman hengen elämän viljelyyn. Nyt olisi olemassa laaja aineellinen pohja yksilöllisyyden kehittämiseksi. Jos ihmiskunnan kehityshistoriassa haluaa nähdä syvempää järkeä, jonkinlaista metafyyssillistä suunnitelmallisuutta, voisi väittää, että elämän rationalisoinnin ja teknillistymisen avulla on pyritty luomaan koko ihmiskunnalle edellytykset vapautteen ja korkeampaan hengenelämään. Näin ollen tekniikan syvempi tarkoitus ei suinkaan olisi ollut orjuuttaa ihmistä, vaan vapauttaa hänet.

Mutta aivan ratkaisevassa vaiheessa näyttääkin rationaalisuus kääntyvän mitä räikeimmäksi irrationalisuudeksi. Olemme tulleet siihen omituiseen tilanteeseen, että maailmassa käyttäen verrattomia teknillisiä apukeinoja tehdään suunnattomasti työtä, mutta tämä työ menee suureksi osaksi epätuotannolliseen tarkoitukseen, nim. sotavarusteluihin. Täällä ovat kaikki keksinnöt ja organisaatoriset menetelmät löytäneet tärkeimmän sovellutusalan. Juuri kun näytti siltä, että ihmiskunnan elinehdot tulisivat olennaisesti paranemaan valtavan teknillisen edistyksen ansiosta, kääntyykin energian kulutus toiseen suuntaan, ja saadaan nähdä jopa sekin paradoksaalinen ilmiö, että eräillä tahoilla työaikaa saadaan pidentää. Tällä hetkellä on tilanne, kuten tiedämme, se, että toisiaan vastassa seisovat jo hampaisiin asti aseistautuneet, mutta edelleenkin kuumeisesti varustautuvat kansat. Ja kaikkien näiden ponnistusten kautta saavutetaan tulos, joka olisi naurettava, ellei asia itse olisi niin vakava, se nim. että eri puolten ponnistelut pitävät toisiaan tasapainossa. Tästä varustelujen keskinäisessä tasapainossa pitämisestä on muodostunut kansojen elämän päätehtävä. Sitä ensi sijassa palvelee aikamme pitkälle kehittynyt rationalisointi, organisointi ja tekniikka.

Tosin tuntuu mahdottomalta, että kansat vuosikymmenen toisensa perästä jaksaisivat kestää nykyistä sotavarustelua ja siihen liittyvää hermojännitystä — mutta kuka tietää: sanottiinhan aikoinaan maailmansodan alkaessa, että se voi kestää korkeintaan muu-

taman viikon, ja se kesti yli neljä vuotta, ja ennustettiin, että Venäjän bolševikkikomento välttämättä tulee loppumaan muutama kuukauden päästä, ja sitä on kuitenkin jatkunut jo yli 20 vuotta. Ei siis ole mitään takeita siitä, etteikö nykyinen tilanne pysyisi vielä pitkänkin aikaa samanlaisena. Jos niin käy, muodostuu tulevaisuus epäedulliseksi kaikille yksilöllisen elämän harastuksille. Kaikkien täytyy ponnistaa voimansa yhteisön turvaamiseksi; tekniikan saavutukset eivät aiheuta mitään ylijäämää, joka koituisi yksilöiden hyväksi. Yksilöstä tulee vain yhteisön täsmällisesti toimiva elin. Ja jos tuota olotilaa jatkuu hyvinkin kauan, tapahtuu kenties vähitellen biologisia muutoksia termiittiyhteiskunnan rakenteen suuntaan. Yksilöistä tulee yhä enemmän suuremman elimellisen kokonaisuuden soluja. Yksilön sieluelämä on silloin niin muuttunut vallitsevan tilanteen mukaiseksi, ettei hän kykene edes kaipaamaan toisenlaista olotilaa tai elämänmuotoa. Monesta saattaa tuntua, että ihminen tällöin olisi eksynyt pois varsinaisesta inhimillisestä tarkoituksestaan ja että itsenäisen persoonallisen elämän menettämisen mukana menetettäisiin korvaamattomia arvoja. En tahdo muuten väittää, että tällainen kehitys olisi mitenkään todennäköinen, mutta sen verran voinee sanoa, että nykyisen maailmantilanteen huomioonottaen tämäkin tulevaisuuden näköala on jollakin tavoin mahdollinen ja ajateltavissa oleva.

Propagandan ja kasvatuksen periaatteellinen ero.

Meidän päivinämmä on propaganda eri muodoissaan saavuttanut sellaiset mittasuhteet ja niin valtavan merkityksen, että on varsin ymmärrettävää, että se tuon tuostakin joutuu teoreettisen tarkastelun alaiseksi. Myös filosofisessa kirjallisuudessa näkee eriteltävän propagandan olemusta. Äskettäin on ranskalaisessa aikakauskirjassa »Revue Philosophique» J. Klaffer käsitellyt aihetta »Propaganda ja moraali». Artikkelinsa eräässä jaksossa hän koettaa käsitteellisesti erottaa propagandan eräistä muista kulttuurielämän ilmiöistä mm. kasvatuksesta. Seuraavassa selostamme hänen kirjoituksensa tätä kohtaa.

On sangen helppoa määrätä propagandan käsitteen *genus proximum* (yläkäsité): propaganda kuuluu siihen ryhmään ilmiöitä, jossa on kysymys *ihmisten vaikutuksesta toisiin ihmisiin*. Propaganda ei ole tottumusten, tapojen, sosiaalisten tai yksilöllisten katsomusten muovaantumista ei-inhimillisten tekijäin, sellaisten kuin maantieteellisen ympäristön, luonnontapahtumien, taloudellisten seikkain vaikutuksesta. Mutta propagandan piiriin ei liioin kuulu se vaikutus, minkä ihminen kohdistaa ei-inhimillisiin olentoihin: esim. eläinten kasvattaminen ja keuhkasyttäminen tai kasvien viljeleminen.

Niiden vaikutusten joukossa, joita ihmiset suuntaavat toisiin ihmisiin, on useita, jotka varmaan eroavat propagandasta. Tällaisia ovat: lasten kasvatus, rikollisen rankaiseminen, sotilaallinen käskeminen,

teollisuuden elvyttäminen palkintoja ja avustuksia käyttämällä, tiettyjen valtiollisten aatteiden levittäjiin kohdistettu oikeudellinen ja hallinnollinen uhka, sanomalehden lakkauttaminen, tavaran menekin lisääminen pelkästään hintaa alentamalla.

Jos kysymme, mikä on se erikoistuntomerkki, jonka avulla propaganda on erotettavissa muista mainitsemistamme vaikuttamisen lajeista, on vastattava, että propaganda kohdistuu ihmisiin, jotka oletetaan vapaiksi. Se, joka harjoittaa propagandaa, sallii vastustaanontaa tai ainakin on sen sallivinaan. Mitä tulee rankaisuun, komentamiseen, poliittisen vastustajan uhkaamiseen, yleensä kaikkiin pakkotoimenpiteisiin, on ilmeistä, että niiden harjoittajat ovat päättäneet olla suvaitsematta toisenlaista suhtautumista kuin minkä he itse ovat julistaneet säännöksi. Heidän lähtökohtanaan siis ei ole vapaus.

Vaikeinta on vetää propagandan ja kasvatuksen välinen raja. Yleisesti voidaan sanoa, että kasvatusta pyrkii muovaamaan koko persoonallisuutta, kun taas propaganda vain tahtoo luoda tai voimistaa tiettyjä taipumuksia. Mutta tämä erotus ei ole yleispätevä. On olemassa osittaista kasvatusta kuten ruumiillinen tai musikaalinen kasvatusta jne., ja toisaalta on olemassa propagandaa, joka kohdistuu ihmiseen kokonaisuudessaan: uskonnollinen propaganda sekä eräiden poliittisten liikkeiden kuten fascismin harjoittama. Usein propaganda ei ole muuta kuin alku toimenpiteeseen, joka myöhemmin saa kasvatuksen luonteen. Mutta päin vastoin on myös mahdollista, että kasvatusta käytetään palvelemaan propagandaa. Eräät poliittiset puolueet muodostavat lapsista ryhmiä tekidäkseen heidät vastaanottavammiksi myöhemmin tehtävälle propagandalle. Istuttamalla ryhmien nuoriin jäseniin tavan käyttää tiettyjä symboleja, värejä, lippuja, komentosanoja ja herättämällä heissä mieltymyksen tietynlaisiin sosiaalisen elämän — esim. sotilaselämän — muotoihin, puolue muokkaa heitä, jotta heistä myöhemmin, kun propaganda on ehtinyt heihin vaikuttaa, tulisi poliittisen liikkeen erityisen innokkaita taistelijoita.

Käytännössä on näin ollen useinkin mahdotonta erottaa toisistaan propagandan ja kasvatuksen alueet. Teoriassa sitä vastoin erotuksen tekeminen on mahdollinen, jos propagandan ominaiseksi alueeksi määrittelemme toiminnan, joka tähtää ihmisten kasvatuksen kohdistamiseen tiettyihin seikkoihin ja saamaan heidät toimimaan toivotulla tavalla samalla kuitenkin kunnioittaen heidän vapauttaan — vapauttaan, joka kenties on vain näennäinen ja johon ehkä propagandan tekijä ei edes itsekään usko, mutta jota hän ei uskalla kieltää. Varsinaisen kasvatuksen alalla sitä vastoin toiminta ottaa haltuunsa ihmisen kokonaisuudessaan, muuntaa hänet tai tarkoittaa hänen muuntamistaan; häntä pidetään muokattavana aineksena, jonka omaa tahtoa ei kysytä. Myöskään niitä keinoja, joita kasvatusta käyttää, ei rajoita henkilön vapauden huomioonottaminen. Kasvattajan lähtökohtana on vakaumus, että tiettyjen olosuhteiden vallitessa luonteen ja käyttäytymisen kehitys on kulkeva haluttuun määräsuuntaan. Tarkoituksensa saavuttamiseksi kasvattaja on oikeutettu käyttämään mekaanisesti vaikuttavia keinoja (mekaanista assosiaatiota tms.) Propagandisti taas, vaikkapa hän usein turvautuu melko samanlaisiin keinoihin, koettaa ylläpitää ainakin sitä

fiktiota, että kyseessä on vakaumuksen synnyttäminen, järkisyihin vetoaminen, vapaaehtoisen hyväksymisen saavuttaminen.

Mutta, kuten sanottu, tosiasiallisesti propagandan harjoittaja ei suinkaan aina pysy omalla alueellaan, vaan siirtyy usein kasvatuksen alueelle, ja toisaalta kasvattaja monestikin esiintyy propagandan tekijänä.

E. A.

Voimmeko tietää jotakin olemassaolon tarkoituksesta?

Kirj. Erik Ahlman.

Eräässä mielessä niin sanoaksemme kansanomaisin kaikista filosofisista kysymyksistä on kysymys elämän ja olemassaolon tarkoituksesta. Onpa se monen mielestä ainoa filosofinen ongelma, joka oikeastaan ansaitsee huomiota. Tämä kysymys on kansanomainen sentähden, että se niin läheisesti koskee itsekutakin meistä. Jokainen näkisi mielellään, että hänen olemassaolonsa takana olisi »järkeä», että se olisi jollakin tavoin »syvemmin» perusteltavissa eikä olisi pelkkää sattumaa, sokeitten voimien tarkoituksetonta, yhtäkaikkista leikkiä. Toiselta puolen se, mitä useimmat saavat elämässä kokea ja mitä he maailmassa ympärillään saavat nähdä, viittaa siihen, ettei maailmassa kovinkaan suuressa määrin vallitse »järjellisyys», vaan pikemminkin järjettömyys: olemassaolo on täynnä kärsimystä ja tuskaa, vääryyttä ja epäoikeudenmukaisuutta, ponnistelujen tyhjiin raukeamista, satunnaisuutta. Näin on yksilöiden elämässä. Ja jos luomme katseemme maailmanhistorian kulkuun, kohtaa meitä sielläkin lohduton näky: kaikkialla mittaamattomia kärsimyksiä, nöyryytyksiä, alinomaista epäoikeudenmukaisuuden voitolle pääsyä, häpeällisyyttä, suurella vaivalla rakennetun hajoamista; kokonaiset suuret kulttuurit ovat hävinneet kaikkine ehkä hyvinkin korkeine saavutuksineen miltei jäljettömästi. Ihmiskunnan historia on samalla kertaa loputon kärsimyksen tie ja suunnaton jatkuva skandaali. Voidaan tietysti selittää, että tämä maailman kurjuus pääosaltaan johtuu ihmisten omasta moraalisesta huonoudesta, ts. ettei maailman välttämättä tarvitsisi olla sellainen kuin se on, vaan ihmiset ovat sen pahuudessaan sellaiseksi tehneet. Mutta kun tätä kurjuutta yhäti vain jatkuu vuosituhat toisensa jälkeen ja kun ei nykytilanne anna mitään enteitä paremmasta asioiden tilasta, on-

nellisemmasta tulevaisuudesta, tulee väkisinkin ajatelleeksi, että maailma on niin rakennettu, että ihmiset pakosta joutuvat olemaan »pahoja» ja aiheuttamaan toisilleen kärsimystä. Ja silloin jää halvitsevaksi tunteeksi sääli ihmisiä kohtaan. Tekee mieli sanoa Strindbergin tavoin: »On sääli ihmisiä».

Onhan totta, että maailmassa on myös iloa ja onnea, on kauneutta monessa eri muodossa, on hyvyttä, ylevyyttä, jaloutta. Mutta onko tätä niin paljon, että se kompensoisi, korvaisi tuon kaiken kurjuuden, vääryyden ja pahan? Tai onko niin, että kärsimyksellä, tuskalla, vääryydellä on jokin »syvempi tarkoitus», joka tekee sen olemassaolon puolustettavaksi, ehkäpä tarpeelliseksi ja toivottavaksikin?

Maailma kokonaisuudessaan ja siinä elävät yksilöt ovat olemassa, iloineen ja suruineen, ajatuksineen ja tekoineen. Ja eräs henkinen asenne on, että rajoitumme vain kylmästi toteamaan, millaista maailmassa on, mitkä lait ja syysuhteet siinä vallitsevat, ja koetamme saada järjestelmällisen yleiskatsauksen maailman menosta ja sen kokonaisuudesta. Mutta useimpia ihmisiä ei tämä asenne tyydytä, tuskin ketään. Me etsimme sille, mikä on, syvempää perustusta kuin pelkät kausaaliset suhteet ja niisanotut luonnonlait. Me pyrimme selvittämään myös olevaisen ja sen eri kohtien »tarkoituksen», »järjen», »merkityksen», sen, minkä saksalainen ilmaisee sanalla »Sinn». Pohjaltaan tämä tietää, että me pyrimme saamaan selville olevaisen ja sen eri puolien ja osien itsearvon. Jos voitaisiin osoittaa, että maailmanprosessilla — jollakin merkittävällä tavalla — kokonaisuudessaan olisi absoluuttinen arvo tai että se sisäisellä välttämättömyydellä kulkee joidenkin korkeiden itseisarvojen toteuttamiseen, jos sama voitaisiin osoittaa myöskin jokaiseen maailman yksityiskohtaan, esim. jokaiseen yksilölliseen elämään nähden, silloin olisimme tavallaan saaneet lopullisen selityksen olevaisuudesta emmekä kaipaisi sen enempää. Me näkisimme, että maailman ja sen yksityiskohtien täytyy olla sellaisia kuin ne ovat, ei ainoastaan ilmiöiden syy-yhteyksien perusteella, vaan toiseltakin kannalta katsoen, nim. arvojen toteutumisen vuoksi. Ihmishenki vaatii siis maailman selittämistä itsearvojen kannalta, jotta maailma esiintyisi sille »järjellisenä». Tällöin tietysti täytyisi selittämisen lopputuloksen olla sellainen, että havaittaisiin positiivisten arvojen (hyvyyden, kauneuden jne.) olevan maailmantapahtumisessa voitolla, tai että maailmanprosessi yleensä kulkee positiivisten arvojen yhä suurempaa toteutumista kohti. Sillä jos maailmassa on vain jonkin verran ja siellä täällä toteutuneena absoluuttisesti arvokasta,

mutta suurimmassa osassa näemme epäarvokasta, emme voi sanoa maailmaa »järjelliseksi» nyt puheenaolevassa mielessä.

Kun käytetään sanontatapaa »olemassolon tarkoitus», yleensä tarkoitetaan juuri olemassaolon itsearvoa; »tarkoitus» tässä tapauksessa on itse asiassa samaa kuin sinänsä arvokas tarkoitus. Kun maailmaa väitetään »järjelliseksi», tarkoitetaan, että maailma on pohjaltaan niin rakennettu, että sisäisellä välttämättömyydellä — tosin kausaalisuhteiden myötävaikutuksella — siinä aina voittopuolisesti toteutuu sinänsä arvokas, vaikka ehkä ihmissilmä sitä ei aina heti huomaa. Tämä maailmaa hallitseva sisäinen välttämättömyys johtuu silloin jostakin — enemmän tai vähemmän mystillisestä — metafyyillisestä periaatteesta.

On aikojen kuluessa tehty monta yritystä nähdä maailma sellaisena, että siinä kaikesta »näennäisestä» järjettömyydestä — kärsimyksistä, pahuudesta, satunnaisuudesta — huolimatta on johtavana periaateksi, joka saattaa toteutumaan ja lopulta voittoonkin sinänsä arvokkaan. Voimme sanoa, että metafysiikan historia aina meidän päiviimme asti on täynnä tällaisia yrityksiä. Vanhimmat ja tavallaan yksinkertaisimmat olevaisen »järjellistämisoikeudet» tapaamme uskonnon taholla. Kristinusko lähtee siitä perusvakaumuksesta, että maailma kokonaisuudessaan on sinänsä arvokkaan periaatteen, Jumalan, hallitsema ja läpikäyty. Tämä ilmenee sekä maailmanprosessissa kokonaisuudessaan että ihmiskunnan historiassa ja myös jokaisessa yksityisessä ihmiselämässä. Kaikissa niissä toteutuu tai tulee toteutumaan sinänsä arvokas tavalla tai toisella. Kaikissa niissä on nim. perimmäisenä ohjaajana Jumalan, so. kaikkiihyvän ja kaikkivoipaisen olennon tahto.

Suurimman vaikeuden tässä tuottaa sen selittäminen, kuinka maailmassa niin laajassa mitassa tavattava epätäydellisyys ja surkeus tästä huolimatta on mahdollinen. Se on selitettävissä esim. näennäiseksi tai korkeammista arvoista välttämättömäksi — tässä emme voi syventyä tähän puoleen. Eräs keino päästä näistä negatiivisista instansseista on sanoa, että niiden järjellisyys on ihmisajatukselta salattu: »tutkimattomat ovat Herran tiet». Joka tapauksessa jo uskonnon piireissä tapaamme yrityksiä saattaa maailmassa empiirisesti ilmenevä epäarvokas l. arvonvastainen sopusointuun maailmanprosessin periaatteellisen järjellisuuden, arvonmukaisuuden kanssa. Tällaisia yrityksiä sanotaan jumalanpuolusteluiksi eli teodikeoiksi.

On sanottava, että myös filosofien (metafysiikoiden) maailman selityskokeet, mikäli niiden tarkoituksena on osoittaa maailman

prosessin ja sen erityisten osien esim. maailmanhistorian ja sen yksilöllisen elämän järjellisyys, siis se, että maailmaa hallitsevat ja siinä toteutuvat ja pääsevät voitolle arvot epäarvojen edellä, on sanottava, että heidän maailmantulkintakokeensa periaatteessa kulkevat samoja uria kuin teologinen spekulatio. Nekin ovat teodikeoja — sen muuten esim. Hegel myönsikin omasta kohdastaan. Teologisen ja maallisen metafysisillisen spekulatiion perusedellytykset ovat samoja: kumpikin olettavat, että itsearvoja on ja että todellisuudessa on — tai ainakin voi olla — vaikuttamassa yhtenäinen prinssiippi, joka tekee sen, että syyn ja seurauksen lakia noudattava maailmantapahtuminen samalla toteuttaa sinänsä arvokasta. Uskonto sanoo tuota prinssiippiä jumalaksi, mutta asiallisesti katsoen voisivat puheena olevat profaanit ajattelijatkin yhtä hyvin puhua jumalasta tai ainakin jumaluudesta tässä yhteydessä. Jumaluutta pohjaltaan nim. edellyttää jokainen ajattelija, joka väittää, että maailmantapahtumisessa vallitsee »järjellisyys» (arvomiellässä), so. että siinä välttämättömästi arvonäkökohdat tulevat huomioonotetuiksi. Kuulostaa ehkä kummalliselta, kun sanon, että sellaisella metafysikolla kuin Schopenhauerillakin — niin ateisti kuin hän itse selittikin olevansa, — esiintyy jumaluus maailmanprosessia ohjaavana prinssiippinä. Jumaluus piilee pessimisti Schopenhauerin olettamassa »ikuisessa oikeudenmukaisuudessa». Tosin on maailma hänen mukaansa kärsimystä, mutta tämä kärsimys on »järjellistä», koska maailma on jotakin, jonka ei pitäisi olla olemassa. Kärsimys on »ikuisen oikeudenmukaisuuden» »elämäntahdolle» antama rangaistus. Maailmanprosessissa toteutuu siis mystillisellä tavalla eräs korkea arvo: oikeudenmukaisuus. Samallinen jumaluuskatsomus on vielä paremmin sovellettavissa eräisiin toisiin pessimistisiin metafysikkoihin kuten Edvard von Hartmanniin.

Mutta on jo aika kosketella kysymystä, joka on esityksemme otsakkeena: Voidaanko todella tietää jotakin olemassalolon tarkoituksesta? Se tulisi edelläesitetyn mukaisesti merkitsemään jokseenkin samaa kuin: voidaanko perustellusti sanoa, että yksilön elämisessä, maailmanhistoriassa ja maailmanprosessissa yleensä on johtavina voimia, jotka vaikuttavat siihen suuntaan, että *sinänsä arvokas* siinä toteutuu? Tähän tahtoisin vastata, että ankarasti tieteelliseltä kannalta ei tällaiseen kysymykseen voida vastata. Ankarasti tieteelliseltä kannalta on maailmantapahtuminen täysin indifferentiä, siinä ei ole mitään arvokasta sen enempää kuin arvonvastaistakaan. Olemassaololla yleensä ja yksityisellä ihmisellä erikseen ei tältä kannalta voi olla mitään »tarkoitusta». Koko kysymys

on siis puhtaan tieteen kannalta »mioletön». Mutta samalla se seikka, että se on mioletön, osoittaa myös tieteen rajat, sen yksi- puolisuuden ja toisenlaisen henkisen asenteen tarpeellisuuden, jopa välttämättömyyden. Ihmishenki ei tyydy pelkkään tieteen asenteeseen. Tuota toista asennetta edustaa uskonnon ohella ennen kaikkea filosofia tai sanoisimmeko mieluummin metafysiikka. Tällöin täytyy filosofiassa olettaa absoluuttisen itsearvon kategoria, joka tieteelle välttämättä on vieras, koska se mm. edellyttää tunteenomaisia käsiteaineiksia. Koska myöskin tieteen ulkopuolinen maallikkoajattelu tuntee itsearvon kategorian, tulee näin ollen filosofinen ajattelu tässä kohden olemaan sitä lähempänä kuin puhtaasti tieteellinen ajattelu. Filosofinen ajattelu on vain metodisempää ja järjestelmällisempää kuin maallikkoajattelu. Filosofisen ajattelun tahtavana on tällöin etsiä empiirisestä todellisuudesta aineksia, jotka ovat absoluuttisten arvojen kannattajia tai voivat muodostua sellaisiksi. Tällaisia ovat esim. luonnossa runsaasti esiintyvät esteettiset muodot, inhimillinen kulttuuri eri muodoissaan, inhimillinen sielunelämä. Ilmiöihin syventyessään maailmasta ajattelu löytää yhä enemmän asioita, jotka esiintyvät itsearvojen kannattajina, ja saa siten aineksia puheenaolevan kysymyksen pohdintaan. Minkäänlaisiin varmoihin ja vastaansanomattomiin tuloksiin ei voi toivoa päästävän missään metafysiillisessä kysymyksessä ja kaikkein vähimmän niissä, jotka sisältävät arvo-opillisia aineksia. Metafysiillisten oppien luonteeseen sitä paitsi kuuluu, että ne rajoittuvat pienempään ihmispiiriin, jolla on niiden omaksumiseen tarpeelliset henkiset edellytykset.

Oikeudenmukaisuuden periaate kasvatustyössä.¹⁾

Kirj. Erik Ahlman.

»Oikeudenmukaisuus on valtakuntien perustus», sanoo roomalainen sananparsi. Koulu on eräänlainen pienoistalio, ja sen vuoksi tämä lause pitää paikkansa kouluunkin nähden. Sekin voi menestyä ainoastaan silloin, kun oikeudenmukaisuus on siinä vallitsevana periaatteena. Onkohan mitään ominaisuutta, joka olisi tärkeämpi opettajan arvovalian ylläpitämiselle ja säilymiselle kuin hänen oikeamielisyytensä ja oikeudenmukaisuutensa, ja toisaalta, onkohan mitään mikä olisi enemmän omiaan kaivamaan maaperää hänen jalkain alta, kuin se, etteivät oppilaat luota opettajan oikeudenmukaisuuteen. Nuorten mieli on kuten tunnettua erittäin herkkä tuntemaan loukkaukset oikeudenmukaisuutta vastaan; tässä suhteessa nuorisoreagoi voimakkaasti.

Kun oikeudenmukaisuus on näin tärkeä koulutyön häiriintymättömälle kululle, on syytä omistaa sille erityistä huomiota; kenties suurempaa, kuin sille tavallisesti omistetaan. Seuraavassa tarkastelemme oikeudenmukaisuuden periaatetta ja sen soveltamista koulutyöhön eräiltä puolilta.

Sanalla oikeudenmukaisuus (ja vastaavasti epäoikeudenmukaisuus) on kaksi päämerkitystä, jotka on pidettävä toisistaan erillään. On olemassa »objektiivista oikeudenmukaisuutta» ja »subjektiivista oikeudenmukaisuutta». Tässä emme yritä antaa tyhjentävää määritelmää siitä, mitä »objektiivinen oikeudenmukaisuus» on; tyydymme vain sanomaan, että se koskee eräiden etujen tai räsitusien jakaantumista eri subjektien kesken. Tietynlainen objektiivinen asiaintila voi olla oikeudenmukainen tai epäoikeudenmukainen. »Objektiivista oikeudenmukaisuutta» tarkoitetaan, kun esim. sanotaan, että verot jakaantuvat epäoikeudenmukaisesti eri yksilöiden tai yksilöryhmien kannettaviksi. Tämä esimerkki osoittaa, ettei »objektiivinen oikeudenmukaisuus» ole sinänsä vielä mikään puhtaasti moraaliselle alalle kuuluva asia.

¹⁾ Kansakoulun jatko-opintoyhdistyksen vuosikokouksessa maaliskuun 22 p. 1941 pidetty esitelmä.

»Subjektiivinen oikeudenmukaisuus» tai »epäoikeudenmukaisuus» taas koskee niitä sisäisiä tiloja tai tapahtumia, joita esiintyy subjekteissa heidän toteuttaessaan tai ollessaan toteuttamatta »objektiivista oikeudenmukaisuutta.»

»Subjektiivisessa oikeudenmukaisuudessa» vuorostaan on erottettava subjektin tahto ja pyrkimys oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen ja toisaalta hänen kykynsä ja taitonsa toteuttaa ja saattaa voimaan »objektiivista oikeudenmukaisuutta». Tahtoa ja pyrkimystä »objektiivisen oikeudenmukaisuuden» toteuttamiseen voimme nimittää oikeamielisyydeksi. Se on moraalinen ominaisuus. Kykyä toteuttaa »objektiivista oikeudenmukaisuutta» sanotaan usein myöskin oikeamielisyydeksi. Yleensä tällaisen kyvyn kyllä täytyy olla yhtyneenä äskennämainittuun oikeudenmukaisuuden tahtomiseen, mutta se ei ole identtinen sen kanssa. Esiintyy nim. tapauksia, jolloin esim. opettajassa kylläkin on pyrkimys ja vakaa tahto toteuttaa oikeudenmukaisuutta, hän on ts. oikeamielinen mainitsemassamme moraalisisessa merkityksessä, mutta häneltä puuttuu kyky arvostella esillä olevaa asiain tilaa ja sen vaatimia toimenpiteitä oikein, ja seurauksena on, että hän tulee olleeksi epäoikeudenmukainen. Hän saa tällöin ansaitsemattaan osakseen oppilasten tai muiden henkilöiden moraalisen suuttumuksen tai paheksumisen. Kyvyttömyys toteuttaa oikeudenmukaisuutta on useinkin eräänlaisista epäkäytännöllisyyttä, joka johtuu oikean vaiston ja tahdin puutteesta. Kenties asianomainen ei osaa nähdä todellista asian tilaa tai arvioi virheellisesti toimenpiteet, joihin on ryhdyttävä. Ne ehkä eivät ole sellaisessa suhteessa objektiiviseen asiantilaan, että ne tyydyttäisivät oppilasten oikeudentuntoa.

Oikeudentunto on tunne, joka ilmaisee meille, missä määrin jokin asiantila tai menettely on oikeudenmukainen tai epäoikeudenmukainen. Kun »objektiivista oikeudenmukaisuutta» määritellään, olisi ajateltavissa, että sanottaisiin vain näin: »objektiivisesti oikeudenmukainen on sellainen etujen ja rasitusten jakaantuminen eri subjektien kesken, joka on sopusoinnussa oikeudentunnon kanssa, ja epäoikeudenmukaista on sellainen jakaantuminen, joka ei ole sopusoinnussa oikeudentunnon kanssa». Suurelta osaltaan oikeudenmukaisuus jääkin tällä tavalla subjektiivisesta tunteesta riippuvaiseksi. On vaikeata, jopa mahdotontakin täsmällisesti määritellä, mitä oikeudenmukaisuus on. Kuitenkin on syytä mikäli mahdollista yrittää löytää objektiivisia periaatteita, jotka ainakin jossakin määrin vähentävät puhtaan tunteen osuutta ja antavat objektiivisia kiinnekohtia. Näihin voidaan päästä tarkastamalla, mitkä piirteet

yleisesti ovat tavattavissa asiantiloissa ja menettelyissä, jotka tunne leimaa oikeudenmukaisiksi tai epäoikeudenmukaisiksi.

Kun tutkimme, mitä piirteitä yleinen oikeudentunto enimmäkseen pitää »objektiiviselle oikeudenmukaisuudelle» luonteenomaisina, voimme panna merkille varsinkin seuraavat kaksi piirrettä. Nimitämme niitä yhdenmukaisuuden ja ansionmukaisuuden periaatteiksi. Yhdenmukaisuuden periaate merkitsee, että etuja ja rasituksia eri subjektien kesken jaettaessa ihmisiä on käsiteltävä yhdenmukaisesti nim. niin, että samanlaisia tapauksia on käsiteltävä samalla tavalla ja erilaisia tapauksia eri tavalla, mutta tällöinkin yhdenmukaista mittapuuta noudattaen. Ansionmukaisuuden periaate taas tietää sitä, että itsekutakin etuja ja rasituksia jaettaessa on käsiteltävä hänen ansionsa mukaan.

Näin väljästi lausuttuina yllämainitut periaatteet tietysti tarjoavat tulkinnalle suuria mahdollisuuksia. Syntyy esim. kysymys, mitkä tapaukset kulloinkin on katsottava samanlaisiksi, mitkä erilaisiksi, ja mikä on oleva se mittapuu, jota sovelletaan, jos tapaukset ovat erilaisia; edelleen, mikä kulloinkin on katsottava positiiviseksi tai negatiiviseksi ansioksi ja mikä on katsottava kulloinkin ansion mukaiseksi eduksi tai rasitukseksi. Mutta huolimatta siitä, että näiden periaatteiden sovellutuksesta voidaan konkreettisissa tapauksissa olla eri mieltä, niillä kuitenkin sinänsä on selviötä lähentelevä luonne. Ne ovat eräänlaisia »luonnollisen oikeuden» perustavia normeja, joihin vedotaan itsestään selvinä lähtökohtina, varsinkin, jos muita tarkempia säännöksiä ei ole käytettävänä; ja vaikka tarkempia positiivisia säännöksiäkin olisi, tapahtuu, että näiden säännösten oikeudenmukaisuuden arvostelussa vedotaan äskenmainittuihin kahteen suureen periaatteeseen.

On usein väitetty, että ns. luonnonoikeus on harhakuvitelma. On sanottu, että positiivisen so. valtioiden lainsäädännön avulla luodun oikeuden ulkopuolella ei ole mitään oikeutta. En halua tässä puuttua tähän probleemiin, jolla oikeusfilosofiassa on ollut niin keskeinen asema. Tahdon vain viitata siihen, että kulttuurielämässä on aloja, joilla laajassa mitassa noudatetaan pelkkään oikeudenmukaisuuteen eikä nimenomaisiin positiivisiin säännöksiin perustuvia, usein varsin yksityiskohtaisia normeja. Sellainen on kasvatuksen ala ja erityisesti koulu. Ainakin eräässä mielessä voidaan sanoa, että koulussa laajassa mitassa on voimassa luonnonoikeus. Ei ole esim. olemassa mitään koulurikoslakia, ja opetuksessa ja kasvatuksessa kyseeseen tulevien toimenpiteiden oikeudenmukaisuus ratkaistaan muutenkin etupäässä »luonnonoikeudellisilla»

perusteilla. Tässä suhteessa kouluelämä on mielenkiintoinen ilmiö, joka ansaitsisi luullakseni erityistä tutkimista. Asian teoreettisen puolen täytyy kuitenkin tällä kertaa jäädä suurimmaksi osaksi syryjään. Päätehtävänämme tulee olemaan tarkastaa, millä tavalla noita kahta oikeudenmukaisuuden pääperiaatetta kouluelämässä sovelletaan. Katsokaamme ensiksi, missä eri suhteissa oikeudenmukaisuuden vaatimukset kouluelämässä tulevat kyseeseen. Ne tulevat nähdäkseni oppilaisiin nähden kysymykseen seuraavissa kolmessa suhteessa: 1. oppilaiden rankaisemisessa, 2. arvostelussa (arvosanojen antamisessa) ja 3. opettajan yleisessä suhtautumisessa oppilaisiin.

Mitä nyt ensinnäkin oppilaiden rankaisemiseen tulee, vaatii ansionmukaisuuden periaate, että oppilaan tulee saada osakseen raskaus (so. tietynlainen kärsimys, nim. rangaistus), joka on hänen tekemänsä rikkomuksen mukainen. Yhdenmukaisuuden periaate taas vaatii, että eri oppilasten samansuuruisesta rikkomuksesta on annettava samansuuruinen rangaistus. Jos rangaistus on suurempi kuin rikkomus edellyttää ja vielä enemmän, jos rikkomusta ei ole tapahtunutkaan, opettaja tekee itsensä syyppääksi kohtuuttomuuteen. Jos taas samasta rikkomuksesta annetaan milloin se, milloin tämä rangaistus, tai toisinaan rangaistaan rikoksesta, toisinaan se jätetään rankaisematta, opettaja tekee itsensä syyppääksi mielivaltaan. Kohtuuttomuus loukkaa ansionmukaisuuden periaatetta, mielivalta yhdenmukaisuuden periaatetta. Kohtuuttomuus ja mielivalta ovat kaksi eri muotoa epäoikeudenmukaisuutta.

Sen seikan arvosteleminen, kuinka suuri tapahtunut rikkomus on ja kuinka suuri siitä koituva rangaistus on oleva, on tietysti harkinnanvarainen asia. Mitään yksityiskohtaisia sääntöjä on tässä suhteessa vaikea antaa. Yhtä vaikea on vastata siihen, missä määrin ja millä tavalla rangaistusten tulee vaihdella rikkomuksen laadun mukaan. Tässä en ryhdy tarkemmin puhumaan rangaistuksen eri lajeista: ruumiillisista rangaistuksista, häpeärangaistuksista, ns. luonnollisista rangaistuksista ym. Ne ovat erikoiskysymyksiä, joilla ei ole mitään suoranaista tekemistä aiheemme kanssa. Sitä vastoin on ehkä syytä lausua pari sanaa siitä, missä määrin oppilaan yksilöllisyys ja rikkomuksen yksilöllinen laatu on otettava rangaistuksessa huomioon ja myös se, missä määrin huomiota on kiinnitettävä hairahtuneen mielialaan ja motiveihin.

Oikeudenmukaisuuden harjoittaminen jonkin yksilöryhmän keskuudessa, jollainen koululuokka ja koko koulu ovat, johtaa aina jonkinvertaiseen skematisointiin eli kaavamaisuuteen. Yhdenmukaisuuden periaate vaatii, että yhdenmukaisia tapauksia on käsi-

teltävä yhdenmukaisesti. Nyt tietysti kaksi tapausta ei koskaan ole täysin samanlaista. Vaaditaan tahtia ja harkintaa sen seikan ratkaisemiseksi, mitkä tapaukset on katsottava samanlaisiksi jättämällä pois eräitä asiaanvaikuttamattomia yksilöllisiä piirteitä. Monessa tapauksessa lankee itsestään, mitkä seikat voidaan jättää huomioonottamatta. Se seikka esim. että jotkut yksilöt ovat saman koulun oppilaita, monesti jo sinänsä riittää asettamaan heidät samantyyppiseen asemaan ja antaa oikeuden käsitellä heitä yhdenmukaisesti. Kuitenkin on toisissa opettajissa suurempi taipumus skematisointiin, toisissa taas suurempi taipumus yksilöistämiseen l. individualisointiin, mitä rangaistuksen määräämiseen tulee. Koulukurilla on se etu, että se suuremmassa määrin kuin esim. rikoslaki antaa tilaisuuden yksilöllisten seikkojen huomioonottamiseen. Mutta kun muutamat menevät niin pitkälle, että tahtovat jokaista yksityistapausta käsiteltäväksi sinänsä, erillisenä, ja tällöin vetoovat mm. kasvatuksellisiin näkökohtiin, he luultavasti menevät liian pitkälle. Oikeudenmukaisuuden kahdesta pääperiaatteesta voidaan tällöin kylläkin noudattaa ansionmukaisuuden periaatetta, mutta syrjäytetään helposti yhdenmukaisuuden periaate. Oppilaista voi, kun individualisointi viedään kovin pitkälle, helposti tuntua siltä, että menetellään epäoikeudenmukaisesti. He eivät voi ymmärtää, että tässä tapauksessa meneteltiin näin ja toisessa tapauksessa, joka hyvin suuressa määrin muistutti sitä, meneteltiin noin. Tämä saattaa aiheuttaa tyytymättömyyttä, ja tällainen seuraus ei voi olla pedagogisessakaan suhteessa toivottava. Luulisin, että yleensä rangaistuksessa pelkkien kasvattavien tai tilapäisten tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien asettamisessa oikeudenmukaisuusnäkökohtien edelle on syytä olla varovainen. Siinä voidaan helposti iskeä kirves kiveen. Tulen tässä erityisesti ajatelleeksi kahta tapausta; ns. varoittavan esimerkin statuomista ja kollektiivisia rangaistuksia.

Kuten tiedämme, tapahtuu aina silloin tällöin, että opettaja tehdäkseen lopun jostakin pahasta tavasta tai tukahuttaakseen sen jo alkuunsa määrää yksityiselle oppilaalle erityisen tuntevan rangaistuksen. Hän toivoo tällä tavoin voivansa peloittamalla ehkäistä rikkomuksen uudistumisen. Toisinaan voi tällaisella toimenpiteellä olla toivottu teho, mutta usein se on omiaan vain nostamaan kapinahenkeä ja näin siitä syystä, että se tuntuu oppilaista epäoikeudenmukaiselta. Varsinkin on näin laita, jos asiasta aikaisemmin ei ole ollut mitään rangaistusta tai hyvin lievä. Toivottu teho on saatavissa enimmäkseen silloin, kun rangaistuksen voidaan selittää tulleen jossakin suhteessa ensimmäisestä tapauksesta, esim. silloin,

kun opettaja on uusi. Muuten tällainen yht'äkkiä tuleva rangaistus tunnetaan olevan ristiriidassa yhdenmukaisuuden periaatteen kanssa ja sen johdosta epäoikeudenmukaiseksi, olkoon, että se onkin ansionmukainen.

Kollektiivisia rangaistuksia käytetään varsinkin silloin, kun rikokomuksen tekijää ei saada kiinni. Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta katsottuna ne luultavasti tuntuvat oppilaista jokseenkin indifferenteiltä. Niiden suotavuudesta voitaneen olla eri mieltä. Ainoastaan aiheutetun vahingon yhteinen korvaaminen tuntuu hyvin perustellulta.

Missä määrin on rangaistuksia jaettaessa otettava huomioon rikokojan motiivit ja mielenlaatu? Tähän haluaisin puolestani vastata, että tuskin koskaan pitäisi rangaistus määrätä yksinomaan niiden mukaan. Mielestäni huomio on aina kohdistettava myös itse tekoon ja sen luonteeseen, siihen, paljonko se tuottaa häiriöitä, on järjestyksen ja annettujen määräysten vastainen jne. Tällöin käy asian arvostelu oikeudenmukaisuuden näkökohtaa silmällä pitäen yksinkertaisemmaksi. Ihmisen sisimpien vaikuttimien selville saaminen on erinomaisen vaikea, usenipa mahdotonkin tehtävä.

Yllä sanottu riittääköön rangaistusten oikeudenmukaisuudesta. Käymme nyt puhumaan oikeudenmukaisuudesta arvosteluissa, lähinnä niissä arvosteluissa, jotka ilmaistaan numeroilla todistuksissa ja kirjoituksissa. Todistuksissa on arvosanoja oppilasten moraalisisista ominaisuuksista, kuten käytöksen, huolellisuuden ja tarkkaavaisuuden, toisinaan myös ahkeruuden arvosanat, ja arvosanoja oppilasten tiedollisista ja taidollisista suorituksista. Kirjoituksista annetut arvosanat koskevat yleensä vain viimeksi mainittuja.

On ensinnäkin huomattava, ettei ole oikeudenmukaista antaa moraalisien ominaisuuksien vaikuttaa millään tavoin tietoja ja taitoja koskeviin arvosanoihin, niinkuin toisinaan valitettavasti on laita. Kaikkein vähimmin puolustettavissa on, että opettaja käyttää oppilaineissa antamia arvosanoja rankaisu- ja kurinpitokeinona antaen esim. aliarvoisen numeron oppilaalle, jonka käyttäytymiseen hän ei ole tyytyväinen. Mutta tuskin sen puolustettavampaa on, että tieto- ja taitosuoritukset saavat vaikuttaa käytöksen, ahkeruuden jne. arvosanoihin. Tosin tämä lienee toisinaan vaikeammin vältettävissä. Jos esim. ahkeruuden arvosana annetaan, tuntuu nim. josakin määrin omituiselta, että laiska oppilas, joka hyväpäisyytensä nojalla kuitenkin osaa erinomaisesti, saa hyvin huonon ahkeruuden arvosanan. Väärin tietysti on myös, jos opettaja antaa arvosanoja

sen mukaan, miten miellyttävän tai epämiellyttävän vaikutuksen oppilas häneen tekee.

Mitä sitten erityisesti tietojen ja taitojen arvosteluun tulee, tulee oikeudenmukaisuusnäkökohta niissä varsinkin kahdella tavalla kyseen. Ensiksi arvosteluperusteen soveltamisen yhdenmukaisuudessa. Että esim. samalla luokalla eri oppilasten tekemiä samoja virheitä on arvosteltava yhdenmukaisesti vähentämällä esim. kirjoituksissa kustakin samanlaisesta virheestä yhtä paljon, on eräänlainen selviö, (joskaan sekään puhtaan teoreettisen logiikan mukaan ei ole välttämätöntä, sillä mitään suorastaan epäloogilista ei siinä ole, että eri oppilaiden tekemiä samoja virheitä arvoistellaan eri tavoin). Tämä johtuu yhdenmukaisuusprinsipiistä. Ainoa epäselvä kohta tässä suhteessa on se, onko ja missä määrin virheiden ohella myös positiiviset ansiot otettava huomioon arvostamista annettaessa.

Mutkikkaampi on kysymys siitä, miten ankaraa tai lievää arvostelumittapuuta on käytettävä. Mikä on oikeudenmukaista ja kohtuullista tässä suhteessa? Usein pidetään hyvänä opettajana sellaista, joka soveltaa ankaraa mittapuuta, kunhan hän vain on johdonmukainen sen soveltamisessa. Täytynee kuitenkin sanoa, että jos opettajan käyttämä mittapuuta on tuntuvasti ankarampi kuin se, mikä samaan aikaan on muualla käytännössä, vaikuttaa se jonkin verran epäoikeudenmukaiselta. Sitä paitsi siitä on se haitta, etteivät hänen antamansa arvosanat anna oppilaan tiedoista ja taidoista varmaa kuvaa, paitsi sellaiselle, joka tuntee hänen vaatimustasonsa. Hänen arvostelunsa voi ts. helposti johtaa liian epäedulliseen käsitykseen asianomaisesta ja tämän johdosta epäoikeudenmukaisuuteen. Voi sen tähden kysyä, eikö opettajan arvostelussaan ole syytä ottaa huomioon se, minkä perusteiden mukaan muissa kouluissa oppilaiden taitamista arvostellaan. Tämä olisi sopuisoinnussa yhdenmukaisuuden periaatteen kanssa.

Kuten tunnettua, ovat eri oppiaineet erilaisia siinä kohden, kuinka täsmällisiä kiinnekohtia esim. kirjoitukset tarjoavat kvantitatiivisille arvosanoille. Matemaattiset ja puhtaasti kielelliset tehtävät ovat objektiivisesti paljoa täsmällisemmin arvosteltavissa kuin sano-kaamme ainekirjoitus. Tulee ajatelleksi, onko oikeastaan perusteltua käyttää epäeksaktisten suoritusten arvostelussa samanlaajuisia numeroasteikkoja kuin eksaktisten. Eikö edellisissä riittäisi esim. vain kolme erilaista arvosanaa? Eikö niiden antama kuva olisi asiallisempi ja oikeudenmukaisempi? Ainoa syy, joka puhuu epäeksaktisten suoritusten tarkan — nim. näennäisesti tarkan — arvos-

telemisen puolesta, on aivan mekaanisen ulkonaisen yhdenmukaisuuden tarve. Kun oikeinkirjoituksessa arvostellaan numeroilla 1—10, on ryhdytty ainekirjoitustakin arvostelemaan samalla tavoin, vaikka arvosteltava aines luonteeltaan ei tätä oikeastaan salli.

Vihdoin mainitsimme oikeudenmukaisuuden periaatteen tulevan kyseeseen opettajan yleisessä persoonallisessa suhtautumisessa oppilaisiin. Tässä suhteessa on mahdollisimman suuri puolueettomuus ja objektiivisuus tarpeellinen. On tietysti niin, että opettaja sisimmässään suhtautuu toiseen oppilaaseen myötämielisemmin kuin toiseen. Mutta on vahingollista ja loukkaa oppilaiden oikeudentuntoa, jos tämä tulee käytännössä näkyviin eräiden yksilöiden suosimisena ja toisten päinvastaisena kohteluna. Suosikkijärjestelmä koulussa horjuttaa opettajan ns. moraalista auktoriteettia, joka on kasvatuksen menestymisen perustavia edellytyksiä.

Olemme edellisessä korostaneet oikeudenmukaisuuden noudattamisen tärkeyttä koulun kurin ja järjestyksen säilymisen ja ylläpitämisen kannalta. Mutta asialla on toinenkin puolensa: opettajan oppilaille antama esimerkki. Kun opettaja koettaa noudattaa toiminnassaan ja oppilasten kohtelussa oikeudenmukaisuutta, tämä herättää oppilaassakin kunnioitusta oikeudenmukaisuuden periaatteita kohtaan. Asialla on ts. huomattava kasvatuksellinen merkitys tässäkin suhteessa.

Meidän päivinämme varsinkin olisi oikeudentunnon vaalimisella ensiarvoinen merkitys, sillä se, mikä maailmassa nykyään ennen kaikkea pistää silmään ja mikä suurelta osalta on syynä siihen onnettomaan tilaan, jossa nykyään olemme, on yksilöiden ja kansojen elämässä vallalle päässyt oikeudenmukaisuuden ja oikeamielisyyden puute.

Nykyajan kulttuurikriisi.

(Katkelma vuosi sitten esitetystä ajatuksista.)

Kirj. Erik Ahlman.

Aikamme kulttuurikriisin ongelmaa tarkastellessa kiintyy erityisesti huomio *humaniteetin, ihmisyyden* aatteeseen. Sekin kuuluu niihin kiistanalaisiin ihanteisiin, joihin nykyään länsimaaisessa kulttuuripiirissä eri tahoilla suhtaudutaan eri tavoin. Pitkään aikaa oltiin sillä kannalla, että kaikissa muodoissa oli edistettävä suuremman inhimillisyyden valtaan pääsyä, se oli johtavana periaatteena, olipa sitten kysymys orjuuden ja maaorjuuden lakkauttamisesta, rangaistusten lieventämisestä, kidutuksen poistamisesta oikeudellisissa tutkimuksissa, kuolemanrangaistuksen poistamisesta, värillisten rotujen kohtelusta, sodankäyntitapojen inhimillistämisestä, siviiliväestön suojaamisesta sodan aikana kansainvälisten sopimusten avulla tai mistä muusta asiasta tahansa. Olipa luottamus humanisuuden edistymiseen vielä joku vuosikymmen sitten niin suuri, että lausuttiin se ajatus, että sodat lopulta ovat häviävät maanpäältä sillä keinoin, että sodankäyntitavat tulevat niin lempeiksi, ettei lopulta enää voida puhua mistään todellisesta sodasta. Nykyajan todellisuuden taustaa vastaan tällainen puhe kuulostaa hyvin oudolta. Sillä meidän aikamme on tapahtunut aivan päinvastaista: sodankäyntitapojen epäinhimillistyminen. Onhan siirrytty ns. totaaliseen sotaan, jota käydään miltei yhtä paljon siviiliväestöä kuin sotajoukkoa vastaan. Kansainvälisiä sodan inhimillistämistä koskevia määräyksiä, jotka mm. kieltävät siviiliväestön ilmapommituksen, ei ole ollenkaan noudatettu. Tässä suhteessa on siis tapahtunut suuri katsantokannan muutos — kenties olojen pakosta — ja muutenkin ollaan yleensä menossa samaan suuntaan. On myös esiintynyt teoreetikoita, jotka ovat saarnanneet pitkälle menevää humanisuutta ja lempeyttä vastaan. He ovat sanoneet, että liiallinen helläkätisyys suosii biologisesti aliarvoisia aineksia, jättää eloon sellaisen, jonka ei pitäisi jäädä eloon, ja että yhteiskunta, joka koettaa pitää elossa ne, jotka ovat ruumiillisessa, sielullisessa tai siveellisessä suhteessa alamittaisia, vaivaisia, heikkoja ja kelvottomia, itse asiassa kaivaa omaa hautaansa. Oikeastaan ovat sodatkin ihmiskunnalle biologisesti edullisia, ne karaisevat voimakkaita kansoja ja saattavat elinkelvottomat kansat tuhon omiksi, suorittavat ts. kansojen keskuudessa terveellistä karsintaa. Tähän tietysti voidaan tehdä monia vastahuomautuksia; jotakin perää kyllä saattaa

olla tämänkin ajatussuunnan edustajien väitteissä, mutta merkitsevintä on se, että tämäntapainen humanisuuden arvoa epäilevä, jopa sen suorastaan kieltävä katsantokanta on viime aikoina melkoisesti levinnyt. Olkaa kovat! kuului Nietzschen lause, ja meidän aikanamme tämä kehoitus ei suinkaan kauu kuuroille korville. Mutta joskin myönnämme, että ylenmääräinen humanisuus, lempeys ja sääliväisyys suosii biologisesti aliarvoisia aineksia ja siten heikentää kansoja, voimme toisaalta kysyä, mihin ihmiskunta joutuu, jos se antautuu epähumanisuuden ja säälimättömyyden tielle. Joka tapauksessa: nämä kaksi virtausta ovat nykyään toisiaan vastassa.

Vielä tahtoisin sanoa muutaman sanan totuuden aatteen asemasta. Senkin ympärillä riehuu henkien kamppailu ja tuo osuutensa länsimaiseen kulttuurikriisiin. Totuuden varauksetonta kunnioittamista on pidetty länsimaisen hengen kenties tärkeimpänä saavutuksena, johon on vuosisatojen aikana päästy hellittämättömän taistelun kautta. Erityisesti tämä koskee tieteellistä totuutta. Tieteen saavuttama tutkimuksen vapaus on ollut eräs kulttuurin perustavimpia tekijöitä. Totuus voi toisinaan olla epämieluisa, karvas ja katkera, se voi loukata meidän totuttuja käsityksiämme, meidän itsetietoisuuttamme, kansallista itsetuntoamme ja ylpeyttäme, mutta — siinä vakaumuksessa oltiin — loppujen lopuksi totuuden ilmitulo kuitenkin on edullista ja terveellistä, ja totuuden kunnioittaminen on ihmishengen olemuksen mukaista. Meidän on kyettävä kaikissa oloissa katsomaan totuutta silmiin, asetettava se toimitamme perustaksi ja lähtökohdaksi, se on myös varmin edellytys voidaksemme menestyksellisesti hallita todellisuutta. Mainitsin erityisesti tieteellisen totuuden, koska juuri sen osakseen saama kunnioitus on ollut länsimaiselle kulttuurille tähän asti tunnusomaista. Mutta puhutaan myös esim. taiteellisesta totuudesta, taiteen sisäisestä aitoudesta, ja myös se on ollut arvo, jota länsimainen kulttuuri on tahtonut vaalia. Nykyään asiat ovat sikäli muuttuneet, ettei totuudella tieteellisessä ja taiteellisessa suhteessa sen paremmin kuin totuudella muissakaan muodoissaan enää suinkaan ole kaikkialla sitä ylevää ja koskematonta arvoasemaa, mikä sillä oli aikaisemmin. Sen kilpailijaksi on tullut tarkoituksenmukaisuus. Totuuden, joka katsotaan jollakin tavoin epätarkoituksenmukaiseksi tai haitalliseksi, täytyy väistyä tärkeämmiksi katsottujen näkökohtien, varsinkin poliittisten tieltä. Tarpeen tullen totuus korvataan väitteillä, jotka tosin näyttävät totuudelta, mutta itse asiassa ovat propaganda ym. näkökohtien sanelemia. Totuus on ts. joutunut ahdinkotilaan, jossa se ei pitkiin aikoihin ole ollut.

Niinkuin mainitsimme on kyllä olemassa epämurkavia totuuksia, ehkäpä — ainakin sillä hetkellä — vahingollisia ja vaarallisiakin. Mutta toiselta puolen on epäilemättä arveluttavaa asetta sellainen asia kuin totuus tarkoituksenmukaisuusnäkökohdista riippuvaiseksi. Näin kuitenkin tapahtuu nykyään eikä siinä enää nähdä mitään merkillistä.

Sanalla sanoen: On tuskin ainoatakaan aikaisemmin arvossapidettyä periaatetta, joka ei nykyään ole tullut kyseenalaiseksi, ei mikään länsimaisen kulttuurin johtavista arvoista enää ole niin pyhä, ettei sitä loukattaisi ja — mikä painaa eniten vaa'assa — jonka loukkaamista pidettäisiin erikoisemman oudoksuttavana tai tuomittavana. Kulttuuri on ikään kuin menettänyt aikaisemmat varmat ja lujat kiinnekohtansa, ne ovat höltyneet, mutta mitään yleisesti tunnustettua lujaa ja varmaa ei myöskään vielä ole tullut tilalle. Tällä tavoin puolestani haluaisin luonnehtia nykyajan ns. kulttuurikriisiä. Tietysti on olemassa muitakin tekijöitä kuin ne enemmän henkistä laatua olevat tekijät, joihin tässä olen viitannut, mutta sellaisessa esityksessä kuin tämä tulee pakostakin olleeksi jonkin verran yksipuolinen.

Pohdittaessa nykyajan kriisiä on monta kertaa sanottu, että tarvittaisiin »henkinen muutos» ihmisissä, jotta asiat kääntyisivät oikealle tolalle. On esim. selitetty, että nykyiset vaikeudet johtuvat ihmiskunnan perinjuurisesta moraalaisesta huonoudesta, ihmisten pahuudesta, ja että nyt saadaan nähdä sen kaameat hedelmät, ja on arveltu, että jos ihmiset parantaisivat itsensä moraalisisessa suhteessa, koittaisi heille myös onnellisempi tulevaisuus. Periaatteessa tämä ajatuksenjuoksu epäilemättä on oikea, mutta sen käytännöllinen toteuttaminen on suunnattoman vaikea ja monimutkainen tehtävä. Mitä ihmisten 'pahuuteen' tulee on sekin suhteellista. He ovat kyllä pahoja, mutta niin pahoja he eivät mielestäni ole, miksi heidät usein kuvataan: ovatkohan he juuri sen pahempia kuin ennenkään? tuskin ainakaan niin pahoja, että he ansaitsisivat sen kovan kohtalon, mikä ihmiskunnan osaksi on tullut, eivät sen suuremmassa määrin kuin aikaisemmatkaan sukupolvet. Jos katselee ja rehellisesti tarkastelee ihmisten toimintaa ja käyttäytymistä nykyisenä vaikeana aikana, täytyy siinä nähdä paljon hyvää ja kaunista, paljon sellaista, mikä suorastaan ylittääkin varhaisemmat saavutukset. Kaikkiallahan silmä kohtaa runsaasti sankarillisuutta, itsensäuhraavaisuutta, itseunohdusta, auttavaisuutta, velvollisuuden täyttämystä, uskollisuutta, isänmaanrakkautta, tarmoa ja tahdonlujutta, nurkumatonta alistuvaisuutta mitä vaikeimpiinkin koettelemuksiin,

kieltämyksellisyyttä jne. Monessa suhteessa ei nykyisen ihmiskunnan suinkaan tarvitse hävetä menneiden aikojen edessä. Tilanne on vain sikäli omituinen, että ne kärsimykset, joita nykyajan ihmisten kannettaviksi säilytetään, johtuvat suureksi osaksi juuri sen moraalisesta kelvottomisuudesta, ihmiset aiheuttavat toisilleen kärsimyksiä, mutta heidän täytyy myös kärsiä itse, ja he ovat siksi hyviä, että he todella antautuvat noihin kärsimyksiin. Jos ihmiset olisivat huonompia, veltoppia, itsekkäämpiä, ei nykyistä sotaa ja sen vaivoja ehkä olisikaan; joukkoja ei samalla tavoin kuin nyt saataisi liikkeelle eikä voitaisi taivuttaa kestämaan kärsimyksiä ja ponnistuksia. Minusta ts. näyttää siltä, että ihmiset joutuvat kärsimään yhtä paljon moraalisen kuntosensa ja hyvyytensä kuin moraalisen pahuutensa ja huonoutensa vuoksi.

Totta kyllä: Jos maailmassa noudatettaisiin Kristuksen oppia: »rakasta lähimmäistäsi niinkuin itseäsi», ei ihmiskunta olisi voinut joutua siihen sekasortoon ja toinen toisensa tuhoamiseen ja vahingoittamiseen, mikä nyt vallitsee. Länsimaat ovat nyt tunnustaneet kristinuskoa kohta kaksi vuosituhatta, lähimmäisenrakkauden oppia on tänä aikana jatkuvasti saarnattu. Kun kuitenkin ei ole päästy sen pitemmälle, kuin mitä nykyinen olotila osoittaa, täytynee sanoa, että tämä oppi on toteutunut hyvin vaillinaisesti. Onko toiveita siitä, että sitä vastedes tultaisiin paremmin noudattamaan? Luulen, että tähänastisen kokemuksen perusteella toiveet siitäkin ovat vähäiset. Nykyisen sodan johdosta kansojen mieliin on sitä paitsi kertynyt suunnaton määrä vihantunteita. Ja nykyisessä tilanteessa on erikoisen pelottavaa se, että vallalle päässyt viha kasvattaa uutta vihaa, joka varmaankin jää pitkiksi ajoiksi eteenpäin kytemään kansojen mieliin. Tässä suhteessa kansojen väliset suhteet ovat tulleet entisestään paljon pahemmiksi. Se hävitys, joka kulkee yli Euroopan, on johtunut vihasta, ja se kasvattaa uutta vihaa. Voisi sanoa näin: viha pystyy hävittämään paljon, mutta yhtä se ei pysty hävittämään — vihaa. Onko näissä oloissa odotettavissa, että kansojen välinen rakkaus lisääntyisi, se, mikä on ainoa, joka vuorostaan kykenee hävittämään vihan? Siihen on varsin vähän toiveita. Pitäisi tapahtua suorastaan ihme, psykologinen ihme. Voidaan tuskin kohtuudella edellyttää esim., että kansa, jota on pahoinpidelty, tuntisi erikoisempaa rakkautta vihollisiaan ja varsinkin sen johtavia henkilöitä kohtaan.

Mutta vihollisetkin tai sellaiset, jotka suhtautuvat toisiinsa kylmästi, voivat kuitenkin olla toisiaan kohtaan oikeudenmukaisia. Se muutos, mitä nähdäkseni ennen muuta olisi toivottava ihmisten

keskinäisissä ja varsinkin kansainvälisissä suhteissa, olisi, että suu-
rempi oikeuden mukaisuus ja oikeamielisyys saisi maail-
massa jalansijaa. Tosin kyllä nykyään näkee ja kuulee paljon
puhuttavan oikeudenmukaisuudesta, hyökkäysten »oikeutuksesta»,
»oikeutetuista» vaatimuksista ja maailman olojen järjestämisestä
uudelle oikeudenmukaisemmalle kannalle. Mutta tätä puhetta meillä
on useissa tapauksissa aihetta pitää enemmän propagandakeinona kuin
todellisen oikeamielisyyden sanelemana. Päin vastoin näyttää siltä,
että ihmiskunta, mitä oikeamielisyyteen tulee, on viime aikoina
mennyt suorastaan taaksepäin. Oikeudentunto on nykyään kan-
soissa vähemmän herkkä ja elävä kuin ennen. Jos ihmisten mie-
lissä halutaan tapahtuvan moraalisen muutoksen, tulisi ennen kaik-
kea toivoa, että tässä kohden tapahtuisi muutos. Jos katsoo
todellisuutta sellaisena, kuin se nyt on silmiemme edessä, täytyy
myöntää, että juuri oikeamielisyys on niitä hyveitä, joita vähimmin
harrastetaan. Siitä varsinkin kansainvälisissä suhteissa välitetään
vähemmän kuin ennen, sopimuksia rikotaan häikäilemättä tai jätet-
tään täyttämättä, ja oikeuden loukkaukset eivät enää herätä erikois-
empaa paheksumista. Yleinen turvattomuuden tunne on vallannut
yksilöt ja kansat, kun ei enää voida vähääkään luottaa oikeuden
merkitykseen. Jokaisen täytyy alati olla varuillaan, ja aseet ovat
ainoa turva. Seurauksena on, ellei todellinen, niin ainakin latentti
sotatila.

Ennen kuin oikeudenmukaisuus on saanut ihmismielissä ja kan-
sojen välisissä suhteissa suuremman jalansijan, ei ole toiveita nykyi-
sen sekasorron loppumisesta. Tuskin sekään paljoo auttaisi, että
nyt tulisi rauha. Nykyisten olosuhteiden vallitessa ei nimellinen
rauha anna minkäänlaista turvallisuuden tunnetta. Kansainväliset
sopimuksethan voidaan rikkoa jälleen minä päivänä hyvänsä.
Oikeuden tunne on siinä määrin tylsistynyt, ettei mitään sopimuk-
sia enää tunneta sitoviksi. Turvattomuuden vuoksi täytyy kanso-
jen rauhankin aikana yhäti vain jatkaa varustelujaan ja siten näen-
nyttää itseään.

On omituista, että nykyään siksi vähän puhutaan oikeamieli-
syyden tarpeellisuudesta. Muita vikoja vitsotaan ja moititaan kyllä.
Ja kuitenkin oikeamielisyys on perustavaa laatua oleva hyve, ja epä-
oikeudenmukaisuus ja väärämielisyys ovat perustavaa laatua olevia
siveellisiä puutteita. Oikeamielisyys on asia, jolla on mitä suurin käy-
tännöllinen kantavuus, ainoastaan se kykenee luomaan pohjan sel-
laiselle olotilalle, jota toivomme. Kun siis kysytään, missä suh-
teessa ennen muuta pitäisi tapahtua henkinen ja siveellinen muu-

tos, haluaisin sanoa: siinä, että ihmiset ryhtyisivät entistä enemmän harrastamaan oikeamielisyyttä, että se tunkisi läpi niin hyvin yksilöiden kuin kansojenkin elämän. Tämän muutoksen tulee olla henkistä ja siveellistä laatua. Sillä ulkonaista, objektiivista oikeudenmukaisuutta ei voida toteuttaa ilman sisäistä pyrkimystä oikeudenmukaisuuteen. Ilman oikeudenmukaisuuden sisäistä harrastusta joudutaan loppumattomiin kiistoihin ja erimielisyyksiin siitä, mikä kulloinkin on käsitettävä oikeudenmukaisuudeksi. Mutta jos on rehellistä pyrkimystä oikeudenmukaisuuteen ja vakaa tahto noudattaa oikeuden periaatteita, käy oikeuden toteuttaminen käytännössä mahdolliseksi ja sen säilyminen turvatuksi. Varsinkin sellaisen pienen kansan kuin meidän kannalta olisi hartaasti toivottavaa, että oikeamielisyys saisi vallan ihmismielissä ja oikeutta ja oikeudenmukaisuutta kunnioitettaisiin. Sillä se on kuitenkin lopulta meidän ainoa turvamme, fyysilliseen voimaan me pienenä kansana emme voi turvata muuta kuin osittain ja tilapäisesti.

En tahdo mitenkään väittää, että se, mitä olen sanonut oikeudenmukaisuuden merkityksestä nykyisessä maailmantilanteessa, olisi ainoa keino päästä nykyisistä vaikeuksista, mutta uskaltaisin sanoa, että tämä on eräs hyvin tärkeä edellytys. Mutta luultavasti lausumamme toivomuskin on jo liikanainen. Se ei nähtävästi toteudu minkään vapaaehtoisen uuden asennoitumisen kautta. Mutta se toteutuu kenties toista tietä: niiden suurien kärsimysten ja koettelemusten kautta, joita ihmiskunta saa käydä läpi sen tähden, että se on syrjäyttänyt niin tärkeän seikan kuin oikeamielisyuden. On nim. mahdollista, että nämä kärsimykset ja koettelemukset lopulta ankaruudellaan pakottavat ihmiset, sekä yksilöt että kansat, palaamaan oikeamielisyuden, oikeudenmukaisuuden ja oikeuden tielle. Silloin siinä, mitä nyt tapahtuu, olisi ollut syvempää — joskin ihmisistä riippumattonta — järkeä, eivätkä kärsimykset olisi koetut turhaan.

Tieteen arvovapaudesta.

Kirj. *Erik Ahlman.*

Kysymys tieteen arvovapaudesta on tullut päiväjärjestykseen vasta sen jälkeen kuin arvon käsite oli otettu käytäntöön, mikä tapahtui viime vuosisadan loppupuolella. Sittemmin on sitä tuostakin pohdittu — pääsemättä mihinkään yleisesti hyväksytyyn lopputulokseen. Näinhän miltei säännöllisesti käy filosofisluonteisten riitakysymysten.

Keskustelu on koskenut sitä, onko arvostaminen ja arvoarvostelmien langettaminen sopusoinnussa tieteen olemuksen kanssa. Sillävälin kuin toiset katsovat arvostamisen tieteen piirissä ei ainoastaan mahdolliseksi ja luvalliseksi, vaan jopa välttämättömäksi, ovat toiset sitä mieltä, että jo tieteen käsite tekee arvoarvostelmat siellä mahdottomiksi. Esim. Alois Riehl sanoo: »Die Wissenschaft schliesst schon ihrem Begriffe nach jedes Werturteil als solches aus ihrem eigensten Bereiche aus». Samalla kannalla on, mainitakseni erään toisen huomattavan tutkijan, Max Planck kirjassaan tahdon vapaudesta.

Puheena olevaa kysymystä ei ilmeisestikään käy lopullisesti ratkaiseminen jo siitä syystä, että ensin pitäisi olla selvitettyä, mikä tieteen 'olemus' tai yksinkertaisemmin sanottuna tieteen käsite on; mutta arvovapauskysymystä voidaan kuitenkin selvittää, eritellä sitä ja pohtia eri puolilta siihen sisältyviä tekijöitä.

Tieteen käsite lausutaan määritelmän avulla. Mutta nyt määritelmä ei ole mikään toteamus (ainakaan tämän sanan tavallisessa merkityksessä). Se ei voi olla tosi eikä epätosi. Se voi olla vain tarkoituksenmukaisempi tai epätarkoituksenmukaisempi, käyttökelpoisempi tai vähemmän käyttökelpoinen sillä alalla, missä määriteltävää käsitettä käytetään, ja tässä suhteessa oikeampi tai vähemmän oikea. Mitä tiede-käsitteen määritelmään tulee, ei sitä muodostettaessa voi tulla kysymykseen, onko määritelmä tieteen vaatimusten kannalta oikea, koska tiede-käsite saa lopullisen sisällyksensä vasta määritelmän kautta.

Tavallisesti määriteltäessä jotakin käsitettä otetaan jossakin määrin huomioon, mitä merkityksiä termillä on yleisessä kielenkäytössä. Koetetaan, mikäli se käy päinsä, antaa käsitteelle sellainen sisältö, joka lähentelee jotakin niistä merkityksistä, mitä käsitettä ilmaisevalla termillä on tähänastisessa kielenkäytössä.

Sanalla tiede on tavallisessa kielenkäytössä useita merkityksiä, ja nekin jonkin verran epämääräisiä. Ne tarjoavat sen vuoksi lähtökohdan erilaisille määritelmille.

Sanalla tiede voidaan tarkoittaa määrätynlaisten tietojen systemaattista kokonaisuutta ja sen lisäksi kaikkea sitä toimintaa, varsinkin psyykkillisiä prosesseja (ajatusoperaatioita, tunteita ja tahtomuksia), joiden tuloksia tiedot ja niitä ilmaisevat tieteelliset lauseet ovat.

On selvää, että jos tieteeseen annetaan kuulua myös tutkijain sieluissa esiintyvät prosessit, ei tiede voi olla arvovapaata. Sillä noihin psyykkillisiin prosesseihin liittyy aina arvostuksia, olivatpa tutkimustyön tuloksena olevat lauseet arvoarvostelmia tai täysin arvoindifferenttejä lauseita. Arvostusta sisältyy jo tutkimusobjektin valitsemiseen, sillä tutkimuksen kohteeksi valitaan aina sellainen, joka katsotaan arvokkaaksi tai merkitseväksi suhteessa tai toisessa; pyrkimys tulosten saavuttamiseen edellyttää niiden arvokkaana pitämistä; tieteellinen työ kokonaisuudessaan lähtee tietynlaisesta arvostusasenteesta. Jokaiseen ainakin tietoiseen psyykkilliseen aktiin sisältyy arvosuhtautumista, sitä ei subjekti voi välttää, vaikka hän kuinka koettaisi.

Meidän on sen tähden todettava, että jos käsite tiede määritellään näin laajasti, ei tiede ole eikä voi olla arvovapaata. Tällaista määritelmää vastaan voidaan vain huomauttaa, että siinä tieteen käsitteeseen sisällytetään kovin heterogeenisiä aineksia: toiselta puolen reaalista nim. psyykkillisiä tapahtumia, toisaalta epäreaalista.

Tieteen lauseista on nim. sanottava, että ne ovat epäreaalisia. Ne tosin esiintyvät aina aistihavainnollisilla merkeillä (sanoilla, numeroilla ym. symboleilla) ilmaistuina, ja nämä ovat tietysti reaalisia. Mutta nuo merkit ovat lauseiden epäolennainen puoli. Ne voidaan korvata aivan toisenlaisilla merkeillä. Jos esim. kysymyksessä ovat tietyn kielen lauseet, voidaan niiden tilalle asettaa saman merkityksisiä toisen kielen lauseita, jolloin aistihavainnollinen muoto kokonaan saattaa muuttua. Mutta itse lauseet pysyvät kuitenkin samoina. Olennaista ovat sanojen ja muiden symbolien ilmaisemat käsitteet ja niiden muodostamat arvostelmat tämän sanan loogillisessa merkityksessä.

Tiede-käsite saa yhtenäisemmän sisällyksen, jos rajoitutaan sano-
maan, että tiede on järjestelmä tietynlaisia lauseita. 'Lauseiden
järjestelmäksi' ovatkin monet ajattelijat määritelleet tieteen (niin
esim. Dilthey, Becher; myöskin Kantin ja Husserlin käsitys tie-
teestä menee samaan suuntaan). Käytimme sanontaa: »järjestelmä
tietynlaisia lauseita.» Lauseiden luonne jäi lähemmin ilmaisematta.
Eräät puhuvat »keskenään perusteluyhteydessä olevista» lauseista.
On selvää, että lauseiden luonne voidaan määritellä niin, että siihen
kuuluu tunnusmerkkinä arvovapaus. Tämä voidaan lausua joko
suoraan tai implicite käyttämällä määreitä, joista tieteen arvovapaus
on analyttisesti johdettavissa. Ratkaisevaa on, annetaanko lausei-
den olla arvovapaita vai eikö, toisarvoinen, puhtaasti metodologi-
nen kysymys on, missä muodossa tämä arvovapaus tieteen määri-
telmässä ilmaistaan. Loppujen lopuksi on arvo st u s k y s y m y s ,
tuleeko tieteen lauseiden olla arvovapaita. On arvostuksen tulos,
kun tutkija päätyy sanomaan, että tiede on järjestelmä arvovapaita
lauseita, aivan yhtä suuressa määrin kuin hänen väittäessään, että
tieteen lauseiden olemukseen ei kuulu, että ne ovat arvovapaita.

Mitkä seikat saattavat puhua sitä vastaan, että tieteen lausel-
miin annetaan kuulua arvovapaus?

Voisi ensinnäkin ajatella, että arvoarvostelmat eivät ole selvästi
erotettavissa muista arvostelmista. Tosiasia on, että käytännössä
usein esiintyy lauseita, jotka ovat samalla kertaa sekä arvoarvos-
telmia että esim. kausaalisuhteita toteavia arvostelmia. Erich Roth-
acker mainitsee esim. kirjassaan Logik und Systematik der Geistes-
wissenschaften (s. 24), että voi esiintyä sen tapaisia lauseita kuin:
»Diese Kunst ist wahr, weil sie einem Bedürfnis der Seele genügt.»
Tässä on lähinnä kysymys kausaaliselityksestä, mutta sen ohella se
lausuu tietyn arvostuksen tuosta taiteesta sanassa 'wahr', joka tässä
on arvokäsite. Varsinkin Hegelillä ovat kuten tunnettua hyvin
yleisiä lauseet, jotka ovat yht'aikaa sekä kognitiivisia että aksio-
logisia. Kuitenkin, jos on hyvää tahtoa ja merkitysdistinktioiden
tajuja, on varmaankin jokaiselle tutkijalle mahdollista pitää erillään
arvokäsitteet ja muut käsitteet. Välttämättömiä mainitunlaiset seka-
muodostumat eivät ole.

On kyllä olemassa oppi, nim. Heinrich Rickertin tietoteoria,
jonka mukaan jokaiseen teoreettisluontoiseenkin arvos-
telmaan sisältyy arvoarvostelma, nim. teoreettista arvostusta ilmai-
seva. Jos tällainen oppi hyväksytään, eikö se veisi siihen, että
poistettaessa tieteestä kaikki arvoarvostelmat siihen ei jäisi mitään
arvostelmia ollenkaan? Tähän voidaan vastata, että Rickert tekee

hyvin jyrkän periaatteellisen eron teoreettisen arvon ja ateoreettisten arvojen välillä. Ainoastaan sellaiset arvostelmat, jotka impliicite ilmaisevat teoreettisen arvon tunnustamisen, kuuluvat tieteesseen. Ateoreettisten arvojen oikeaksi todistaminen ei tietelle ole mahdollista (System der Philosophie s. 31, 150). Ei siis tuota mitään vaikeuksia pysyttää poissa tieteestä niitä arvostelmia, joita Rickert sanoo ateoreettisia arvoja koskeviksi arvostelmiksi — muut tavallisesti vain arvoarvostelmiksi —, ja niiden syrjään jättäminen on täysin Rickertin oman opin hengen mukaista.

Mutta eikö arvovapauden vallitessa osa objektimaailmasta jää tieteen ulkopuolelle, esim. etiikan tutkimusobjektit ja yleensä koko arvojen maailma? Tähän voi vastata sekä kieltävästi että myöntävästi aina sen mukaan, mitä objektilla tarkoittaa. Mikäli objektilla tarkoitetaan vain intellektuaalisesti käsitettäviä objektien puolia ja niiden keskinäisiä suhteita, ei mitään jää tieteen ulkopuolelle, eivät edes arvot. Tosin ei tieteessä voi tällöin esiintyä sellaisia lauseita kuin: Objekti O on siinä ja siinä suhteessa (eettillisesti, esteettisesti jne.) arvokas (tai arvovastainen, yhdentekevä tai merkitsevä), mutta kylläkin lauseita, joilla on muoto: Objekti O ilmenee (eettiselle, esteettiselle jne.) tajunnalle arvokkaana (tai arvovastaisena, yhdentekevänä tai merkitsevänä). Etiikka esim. tulee olemaan siveellisen tajunnan fenomenologiaa ja arvojen käsittely yleensä arvotajunnan fenomenologiaa. Tällaista muuten etiikka, nim. tieteellinen etiikka (esim. Kantin), pääkohdissaan on todellisuudessa ollutkin. Eetikot tavallisesti toteavat, miten moraalitajunta arvostaa eri tahdonsuuntia, luonteita, toimintatapoja. Tällöin moraalitajunta on joko tutkijan oma moraalitajunta tai heidän sosiaalisen ympäristönsä tai 'normaalien ihmisten' yleensä (jossa tapauksessa tietysti oikeastaan on määriteltävä, mitä 'normaalin ihmisen' moraalitajunnalla ymmärretään).

Mutta jos objektilla tarkoitetaan objekteja täydessä alkuperäisessä välittömyydessään, siis myös tunteen ja tahdon sisällyksinä, on sanottava, että tämä puoli ei saa ilmaustaan tieteen lauseissa, jos ne ovat arvovapaita. Subjektille on jokainen objekti arvokas tai arvovastainen. Ja ellei sitä, niin ainakin yhdentekevä. Yhdentekeväksi tajuaminen on sekin arvostamista. (Tämän seikan osoittaminen kävisi liian pitkälliseksi, joten se on tässä jätettävä.)

Arvovapaasta tieteestä ei kukaan voi saada ratkaisuja ns. elämänkysymyksiin, mutta sikäli kuin tiede on yleisen arvotajunnan ja erityisten arvotajunnan lajien fenomenologiaa, tiede kuitenkin antaa aineksia niiden ratkaisemiseen. Sillä tiede kykenee tai sen

pitäisi periaatteessa kyetä sanomaan: Näin arvotajunta (nim. sillä ja sillä tavalla kvalifioitu arvotajunta) suhtautuu siihen ja siihen asiaan. Tutkimuksen avulla saatuja tietoja elävä persoonallisuus voi käyttää hyväkseen muodostaessaan arvostuksensa; niitä voivat käyttää erityisesti moralistit, kasvattajat, sosiaaliset uudistajat ym., kun tahtovat vaikuttaa todellisuuteen ja siinä tarkoituksessa esittävät arvoarvostelmia so. lauseita, joilla skemaattisesti ilmaistuna on muoto: Objekti O on (eetillisessä tai jossakin muussa suhteessa) arvokas (arvonvastainen, yhdentekevä, merkityksellinen); tai arvokkaampi (arvonvastaisempi jne.) kuin objekti O₁. On selvää, että tällaisilla arvoarvostelmilla on enemmän kantavuutta, jos ne ovat sopusoinnussa tosiasiallisesti olemassaolevien arvostustendenssien kanssa; nämä saavat ilmauksensa tieteen lauseissa.

Erottamalla tieteestä varsinaiset arvoarvostelmat saavutetaan se etu, ettei arvoarvostelmien ja niiden arvostelmien, jotka epäilyksettäkösti kuuluvat tieteeseen, välinen raja hämärry. Vastaisessa tapauksessa käy helposti niin, että luullaan arvoarvostelmien olevan joka suhteessa viimeksi mainittujen kaltaisia, luullaan esim., että toistaiseksi riidanalaiset arvoarvostelmat kenties joskus tullaan osoittamaan joko tieteellisesti päteviksi tai vääriksi, kunhan asiaa vain on kyllin kauan ja perusteellisesti tutkittu, että siis kerran tulee lopullisesti ratkaistuksi esim. mikä on elämän tarkoitus, mikä on kasvatuksen päämäärä, mikä on korkeampaa, henki vai aine, mikä on tärkeämpi tai arvokkaampi tekijä maailmassa, yksilö vai yhteisö jne., ts. että tällaisten kysymysten ratkaisulle on olemassa samat periaatteelliset mahdollisuudet kuin fysikaalisten, kemiallisten, biologisten, kielitieteellisten probleemien ratkaisulle. Tällaisen käsityksen ylläpitäminen ei voi olla suotava.

Nuo 'elämänkysymykset' ovat kyllä ensiluokkaisen tärkeitä, ja ne on pakko jollakin tavoin aina ratkaista, mutta niiden ratkaisu tapahtuu toisessa muodossa kuin siinä, että lause osoitetaan tieteellisesti oikeaksi tai todeksi taikka päinvastaiseksi. Se tapahtuu persoonallisen kannanoton muodossa. Siihen itse asiassa viime kädessä vetoaakin jokainen, joka esittää arvoarvostelman. Huomattakoon kuitenkin, että tässä persoonallisessa kannanotossa intendoidaan aina jotakin objektiivista, siis sellaista, joka on niin, kuin se on, riippumatta siitä, millä tavalla subjekti asiaa arvostaa.

Rohkeuden ilmenemismuotoja.

Kirj. Erik Ahlman.

1.

Rohkeuden käsitteeseen, sellaisena kuin sitä seuraavassa käytämme, sisällytämme välttämättömänä tunnusmerkinä, että asianomainen henkilö, siis se, jota sanotaan rohkeaksi, on itse tietoinen tekoonsa liittyvistä mahdollisista tai todennäköisesti odotettavissa olevista kärsimyksistä ja vaaroista. Rohkea henkilö on ts. rohkea ainoastaan siinä tapauksessa, että hän suorittaa jotakin huolimatta siitä, että hän tietää teon johdosta itselleen olevan odotettavissa mielipahaa, tuskaa, kärsimystä, vieläpä äärimmäisessä tapauksessa kuolemankin.

Tämä seikka vaikuttaa, että rohkeuden kulloistakin määrää ja astetta on ulkoapäin usein hyvinkin vaikeata arvostella. Saattaa esim. tapahtua, että henkilö tekee erittäin rohkean vaikutuksen, mutta itse asiassa hänen uskaliaan käyttäytymisensä syynä on yksinomaan se, etteivät hänen menettelynsä liittyvät suuret vaarat ensinkään tule hänen tietoisuuteensa. Toisissa tapauksissa taas syytämme jotakuta pelkuruudesta ilman riittävää perustetta, koska nim. emme tunne niiden tosiasiallisten vaarojen suuruutta, joista hän itse on hyvin tietoinen.

Rohkeus edellyttää — paradoksaalista kyllä — itse asiassa, että pelätään, ainakin siinä mielessä, että uhkaava vaara tunnetaan, ja mitä paremmin ja selvemmin se tunnetaan, sitä suurempi psykologisesti katsoen rohkeus on. Rohkeudelle ominaista ei ole pelkäämättä oleminen, vaan pelon voittaminen.

Edellä sanotun kanssa on yhteydessä se, että rohkeus edellyttää mielikuvitusta, kykyä kuvitella mahdollisia vaaroja ja niiden aiheuttamia onnettomuuksia ja kärsimyksiä. Ihminen, jolla ei ole ollenkaan tällaista mielikuvitusta, ei oikeastaan voi olla rohkea; ei myöskään sellainen, jolla tosin sitä on, mutta ei anna sen toimia, joka ei viitsi ajatella tekonsa mahdollisia seurauksia. Usein näennäinen

rohkeus on vain ajattelemattomuutta. Tällaisissa tapauksissa puhutaan uhkarohkeudesta tai huimapäisyydestä. Se voitietyissä olosuhteissa olla sosiaalisesti katsoen hyvinkin tunnustusta ansaitseva ominaisuus, mutta puhtaasti moraaliselta kannalta ei sille voida antaa arvoa.

Eräs toinen seikka, joka myös on otettava huomioon rohkeuden määrää arvioitaessa, on yksilön voiman tunne. Suorastaan objektiivisesti katsoen voimakkaalla ja kyvykkäällä yksilöllä on suuremmat mahdollisuudet uhmata vaaroja kuin sillä, joka tuntee itsensä heikoksi. Edellinen tietää omaavansa paremmat edellytykset suoriutua edessä olevista vaikeuksista ja ponnistuksista tai ainakin kuvittelee ne omaavansa, mikä moraaliselta kannalta on saman arvoista. Fyysisessä rohkeudessa näyttää tärkeää osaa fysiologista alkuperää oleva voimantunne. Voimakkuus ja urhoollisuus asetetaan usein toistensa yhteyteen (vrt. lat. *fortis*, urhoollinen ja voimakas).

Se kärsimys, mikä on odotettavissa, voi olla varmempaa tai epävarmempaa, se voi olla enemmän tai vähemmän todennäköistä. On tapauksia, joissa onneton lopputulos on miltei yksinomaan teoreettisesti mahdollinen, ja toisia, joissa vain ihme voisi pelastaa yksilön tuhoutumiselta: tällöin asianomainen tehdessään rohkean päätöksensä ottaa askeleen varmaa kuolemaa kohti. On lievempiäkin tapauksia, joissa odotettavissa oleva paha on inhimillisesti katsoen ehdottoman varma, esim. kun antaudutaan lääkärin tuskaa tuottavan käsittelyn alaiseksi. Sanaa rohkeus käytetään useammin silloin, kun sattuma tavalla tai toisella vaikuttaa siihen, joututaanko kärsimään vai eikö; nimitystä urhoollisuus taas suhtautumisesta varmaan tulossa olevaan kärsimykseen.

Kenties tavallisempaa kuitenkin on, että urhoollisuudella tarkoitetaan sellaista sisäistä ominaisuutta, joka tulee kyseeseen asettuttaessa vaaralle alttiiksi puolustettaessa jotakin arvokasta asiaa, ja rohkeus saa merkitystä valmiutta kestämaan kärsimyksiä ja uhmaamaan vaaroja, riippumatta siitä, tapahtuuko se hyvän vai huonon asian puolesta. Ne, jotka pitävät urhoollisuutta hyveenä, useimmiten edellyttävät, että päämäärä jonka puolesta taistellaan, on siiveellisesti hyvä. Näin ajattelee esim. Aristoteles; myöskin Kant ja Sidgwick ovat tällä kannalla. Edellinen sanoo urhoollisuudesta, että se on »das Vermögen und der überlegte Vorsatz einem starken aber ungerechten Gegner Widerstand zu leisten» (»kyky ja harkittu päätös tehdä vastarintaa voimakkaalle, mutta väärämieliselle vastustajalle».) Kant puhuu kuitenkin urhoollisuudesta hyveenä sangen vähän, ja

samoin on laita useimpien muiden ajattelijoiden antiikin jälkeen. Esim. Schopenhauer asettaa urhoollisuuden arvojen asteikossa niin alas, että hän nimittää sitä »eine Unteroffiziertugend». Kristillisyyks ei näytä erikoisemmin korkealle arvostaneen urhoollisuushyvettä ja mahdollisesti sen syrjäytetty asema moraalifilosofiassa on heijastusta tästä asiaintilasta.

Antiikissa sitä vastoin urhoollisuus oli hyveiden joukossa erittäin huomattavalla sijalla. Platon luki sen neljään »kardinaali-hyveeseen» kuuluvaksi. Alkuaan urhoollisuus suorastaan oli »hyve» *kateksokhen*. Tämä kuvastuu esim. latinan sanasta *virtus*, joka alkuaan merkitsee urhoollisuutta, miehuutta (*vir*, mies), mutta sitten saa merkityksen hyve yleensä. Myöskin kreikan *areté* sanan vanhempi merkitys on urhoollisuus, kunto, joka sitten laajenee käsitämään kaiken hyveen.

Tällainen merkityskehitys on riippumatta siitä, kuinka se historiallisesti on tapahtunut, ymmärrettävä jo sillä perusteella, että itse asiassa kaikkeen hyveeseen sisältyy samanlaista eräiden mielihapahmomenttien sisäistä voittamista, mikä erikoisen selvänä ilmenee urhoollisuudessa. Hyve on eräässä mielessä aina myös persoonallista uskaltamista. Esim. rehellisyyteen hyveenä, sen kaikissa muodoissa, sisältyy sitä. Se seikka, että urhoollisuus tuli olemaan hyve ennen muita, johtui kuitenkin historiallisesti katsoen lähinnä siitä, että urhoollisuus, varsinkin kansojen aikaisemmissa kehitysvaiheissa, jolloin sodat olivat jokapäiväinen ilmiö, nautti tärkeytensä vuoksi suurta arvonantoa. Sosiaalisesti se oli ehdottomasti tärkein ominaisuus, varsinkin miehessä. Kansalaisten urhoollisuus oli yhteiskunnan paras ja varmin turva.

Myöhempänä aikana on erityisesti Nietzsche jälleen kohottanut urhoollisuuden kunniaan eettillisenä ominaisuutena. Hänelle se on korkein hyve, ja hän näyttää mittaavan yksilön moraalista pitoisuutta tätä mittapuuta käyttäen. Urhoollisuushyveen ensiarvoinen asema eräissä uudemmissa ideologioissa näyttää aatehistoriallisesti suurelta osaltaan palautuvan juuri Nietzscheen. Niinkuin jo viitattiin, varataan nimitys urhoollisuus usein tarkoittamaan sellaista rohkeutta, joka on asettunut hyvän ja arvokkaan päämäärän palvelukseen. Tästä voi saada sen käsityksen, että urhoollisuuden eettillinen arvo johtuisi viime kädessä sen päämäärän arvosta, jonka palveluksessa urhoollisuus kulloinkin on. Nicolai Hartmann on kuitenkin voimakkaasti tehostanut, ettei näin voi olla laita. Urhoollisuuden arvo on itsenäinen, se on riippumaton sen asian arvosta, minkä puolesta persoonallinen panos tehdään. Urhoollisuutta voi

daan kunnioittaa siinäkin, joka taistelee väärän asian puolesta, vieläpä sellaisessa yksilössä, joka pyrkii toteuttamaan egoistisia, rikollisia tai muita arvovastaisia päämääriä. Ratkaiseva tekijä on vaaran ja kärsimyksen tietoinen uhmaaminen. On saivartelua väittää, että ainoastaan yliyksilöllisten ja arvokkaiden päämäärien toteuttamiseen tähtäävä urhoollisuus on »todellista urhoollisuutta».

Tietysti on myönnettävä, että on olemassa ero sellaisen henkilön sisäisessä asenteessa, joka osoittaa rohkeutta tietoisesti taistellessaan omien egoististen tarkoitustensa puolesta tai pelkän persoonallisen vihan yllyttämänä, ja sen, joka panee elämänsä, terveytensä tai onnensa alttiiksi tietoisena puoltamansa asian korkeasta yliyksilöllisestä arvosta. Kieltämättä viimeksimainitun eettillinen asenne on korkeammalle arvostettava. Mutta kokonaan emme voi kieltää sisäistä arvoa myöskään edelliseltä, olkoon, että tämä arvo eräissä kohden lähentelee puhtaasti vitalista arvoaluetta. Ei edes sellaisen desperado-tyypin kuin Catilinan epätoivoinen taistelu kapinallisen joukkonsa edessä ole vailla eräänlaista sisäistä suuruutta. Emme sitä paitsi tiedä, eikö hän mahdollisesti uskonut taistelevansa joidenkin yliyksilöllisten aatteellisten päämäärien puolesta. Moraaliselta kannalta on yhdentekevää, onko se yliyksilöllinen päämäärä, jonka edestä taistellaan, todella »oikea» vai ei; ratkaisevaa on, että asianomainen itse tuntee sen oikeaksi. Meidän on tosin vaikea antaa arvoa vihollistemme urhoollisuudelle. Se tulee ihmiskunnassa näkyviin mm. nykyisenä aikana. Tämä muuten ei suinkaan ole ainoa kohta, jossa se historiallinen tilanne, jossa parastaikaa ollaan, on omiaan sokaisemaan eettillisen arvotajunnan.

2.

On tullut tavaksi erottaa toisistaan fyysillinen ja moraalinen rohkeus. Edellisellä tarkoitetaan tällöin rohkeutta, jota osoitetaan, kun odotettavissa olevat kärsimykset ovat ruumiillista laatua, äärimmäisessä tapauksessa oman hengen menetys, jälkimmäisellä taas, kun uhkaavat vaarat ovat luonteeltaan epäaineellisia, kuten ympäristön halveksunta, pilkka, viha, moite, tuomitseminen, yhteiskunnallisen aseman menetys (»sosiaalinen kuolema»).

Fyysillinen rohkeus on rohkeuden kansanomaisin ja näkyvin laji, ja sen piirissä taas suurinta kunnioitusta ja ihailua saa osakseen sotainen urhoollisuus, so. rohkeus niiden vaarojen ja kärsimysten uhmaamisessa, joita viholliselle tehty vastarinta tuo mukanaan. Fyysillistä rohkeutta lähinnä tarkoittavat sellaiset nimitykset

kuin urheus, uljuus, miehuus, miehuullisuus, sankaruus, sankarillisuus. Usein niitä käytetään jokseenkin synonyymeinä, mutta tarkemmin katsoen niissä kussakin on havaittavissa omia merkitysvivahduksia. Sankaruudella, joka edustaa fyysillisen rohkeuden ylintä ja ylevintä lajia, tarkoitetaan luonteeseen pohjautuvaa alttiutta asettaa elämänsä uhanalaiseksi yliyksilöllisen tarkoituspään puolesta tavallisuuden ylittävissä ponnistuksissa ja suorituksissa.

Se mahdollinen kärsimys, mikä ns. moraalista rohkeutta osoittaessa tulee kysymykseen, on laadultaan henkistä. Jos odotettavissa oleva mielipaha johtuu kanssaihminen vieroksuvasta suhtautumisesta, olisi kuitenkin aihetta mieluummin puhua sosiaalisesta rohkeudesta, koska on olemassa myöskin toisenlaista henkistä kärsimystä, jolle voidaan antautua alttiiksi ja jonka uhmaaminen paremmin ansaitsee moraalisen rohkeuden nimen. Sosiaalinen rohkeus tulee näin ollen merkitsemään sitä, että asianomainen uskaltaa menetellä oikeaksi katsomallaan tavalla, vaikka hän on tietoinen siitä, että hän näin vetää päälleen sosiaalisen ympäristönsä paheksumisen tai pilkan ja joutuu eristettyyn asemaan. Sosiaalinen rohkeus saattaa olla yhtyneenä fyysilliseen, niinkuin monien valtiollisten, yhteiskunnallisten ja uskonnollisten liikkeiden ajajien esimerkit osoittavat. Usein esiintyy kuitenkin myös sellaista, että henkilöllä kyllä on fyysillistä rohkeutta, mutta ei sosiaalista; toisinaan taas on päin vastoin. Yleensä lienee sosiaalinen rohkeus harvinaisempaa kuin fyysillinen. Tapahtuu esim., että henkilö osoittaa sotilaallista urhoollisuutta, koska hän vastakkaisessa tapauksessa pelkää saavansa osakseen yleistä halveksumista.

Sosiaalisenkin rohkeuden määrä on riippuvainen siitä, miten selvästi asianomainen on tietoinen uhkaamassa olevista vaaroista, tässä tapauksessa sosiaalisista, ihmisten kielteisestä arvostelusta jne. Asiaan vaikuttaa myös se, kuinka herkkiä ollaan toisten arvostelulle. Sellaisen henkilön sosiaaliselle rohkeudelle on syytä antaa suurempi moraalinen arvo, joka luonnostaan on altis toisten paheksumiselle ja moitteelle, kuin sen, joka on tässä suhteessa »paksunahkaisempi». Sillä se mielipaha, jonka edellinen ottaa kestäväkseen, on tuntuvampi. Rohkeuden kulloisenkin määrän ratkaisevat siis useat tekijät: odotettavissa olevan mielipahan objektiivinen määrä, se, kuinka selvästi ollaan tästä mielipahasta tietoisia ja vihdoin, miten vastaanottoisia ollaan juuri senluontoiselle mielipahalle, mikä on kyseessä. Viimeksimainittu tekijä, herkkyyys, vuorostaan on suuressa määrin riippuvainen yksilön fysiologisesta tilasta. Sen, joka on esim. ruumiillisessa heikkouden tilassa, on

vaikeampi kestää sosiaalisia kolhaisuja. Edelleen vaikuttaa sosiaaliseen rohkeuteen lähimmän ympäristön antama »moraalinen» tuki (vast. tuen puute). Tämän ohella on suuri merkitys myös sillä seikalla, miten vakuutettu yksilö itse on asiansa oikeudesta, kuinka suuressa määrin hän »uskoo» siihen. Eräänlainen optimismi näyttää useimmiten kuuluvan rohkeuden olemukseen, usko omiin voimiin ja usko asian lopulliseen menestymiseen. Mutta oikeastaan ansaitsee moraalisesti katsoen suurinta ihailua sellainen rohkeus, joka ei usko suotuisaan lopputulokseen, sillä se mielipaha, joka hänen on itsessään voitettava, on suurin.

Fyysilliselle ja sosiaaliselle rohkeudelle on yhteistä se, että odotettavissa olevan mielipahan syy ja alkujuuri on yksilön ulkopuolella. Näistä molemmista moraalinen rohkeus eroaa siinä, että se kohdistuu ihmisen omassa sielussa piileviin vaaroihin. Siinä ei uhmata ruumiillista kärsimystä tai kuolemaa, ei myöskään toisten ihmisten paheksumista tai halveksimista, vaan omantunnon tuskia ja tunnonvaivoja. Moraalisesti rohkea on henkilö, joka suorittaa jotakin silläkin uhalla ja tietoisena siitä, että hän on myöhemmin tämän johdosta saava kestää omantuntonsa soimauksia ja kokea syyllisyyden tunnetta. Hän uskaltaa tulla syylliseksi. Tämäkin on eräs rohkeuden laji, tosin aivan erikoislaatuinen ja moraaliselta arvoltaan usein kaksimielinen.

Moraalinen rohkeus edellyttää ollakseen siveellisesti arvokasta kykyä tuntea omantunnontuskaa, tuntea itsensä syylliseksi. Asianomainen tietää, että hänellä, jos hän menettelee tietyllä tavalla, on odotettavissa syytös, ei toisten ihmisten, vaan oman siveellisen tajuntansa taholta. Se on odotettavissa sen tähden, että hänen toimintatapaansa liittyy tekijöitä, jotka objektiivisesti katsoen voivat aiheuttaa omantunnonvaivoja. Hän tietää menettelevänsä tosin eräissä suhteissa oikein, mutta ei kaikissa. Hänen tekonsa on johtava seuraamuksiin, joita hän ei itsekään katso voivansa hyväksyä, koska ne esim. tuottavat toisille vahinkoa tai loukkaavat heidän ilmeisiä oikeuksiaan. Hän tietää saavansa vastedes tästä sisäisesti kärsiä. Mutta hän ottaa päällensä tämän kärsimyksen. Varsinkin henkilö, jonka teot ulottavat vaikutuksensa moniin kansainihmisiin (esim. kansanjohtaja tai valtiomies), joutuu helposti tilanteisiin, joissa hänen on tehtävä jotakin, mikä saattaa hänet omantunnon syytöksille alttiiksi. Julkisesti tosin hänen täytyy ihmisille uskotella menetelleensä oikein, ja mahdollisesti hän tekonsa johdosta niittää kunniaa ja saa yleistä tunnustusta osakseen, mutta syvemmän itsensä, omantuntonsa edessä hän ei voi kokonaan puo-

lustautua eikä puhdistautua, hänen tunnonrauhaansa jää häiritsemään alati pistävä oka. Miten suuria ja ankaria tunnonvaivat tulevat olemaan, sitä hän ei voi tietää. Kukaan ei voi edeltä käsin tarkoin aavistaa oman sielunelämänsä kehitystä, vastaisia sisäisiä kokemuksiaan. Niihin vaikuttavat suuresti myös ulkonaiset seikat: se, miten asia, johon on ryhdytty, onnistuu, ja se, miten tekoa arvostellaan ja mitä seuraamuksia sillä yleensä on. Jos seuraamukset ovat epäsuotuisat, jos esim. lukuisat ihmiset joutuvat teon johdosta kärsimään ja ilmoittavat paheksumisensa sen johdosta, esiintyy se mielestämme myös moraalisesti huonompana, kuin milloin seuraukset ovat onnelliset. Tosin teon moraalinen arvo tietynlaisen tahdon ilmauksena ei siitä muutu, minkälaiset sen vaikutukset ovat, mutta psykologinen tosiasia silti on, että syyllisyyden tunto on suurempi silloin, kun teon lopputulos on onneton. Meillä on elävämpi tunne siitä, että olemme tehneet moraalisin virheen, kun asiat kääntyvät tarkoitustemme vastaisiksi ja joudumme tällöin helpommin alttiiksi tunnonvaivoille.

Jos jo fyysillisen ja sosiaalisen rohkeuden määrää ja astetta on vaikeata arvioida, on moraaliseseen rohkeuteen nähden vielä enemmän näin laita. Emmehän voi nähdä, miten arka toisen omatunto on ja mitä moraalisia epäilyksiä hänellä on ollut voitettavanaan. On mahdollista, että hänen omatuntonsa on hyvinkin herkkä, mutta on myös mahdollista, että sellainen, minkä tulkitsemme hänessä moraalisesti rohkeudeksi, ei ole muuta kuin moraalista häikäilemättömyyttä, tylsyyttä tai parkkiintuneisuutta. Ratkaisevaa tässä niin kuin kaikessa eettillisessä on sisäinen asenne, mutta sen todellinen luonne on erittäin vaikeasti määrättävissä. On sen tähden oltava hyvin varovaisia, kun jotakuta kiitetään moraalisesta rohkeudesta, mutta myös moitittaessa sen puutteesta. Epäilemättömältä kuitenkin näyttää, että tällaisenkin rohkeuden muoto on olemassa ja että sillä on eettillistä arvoa.

Rohkeus kuuluu kuten näimme niihin ominaisuuksiin, joiden esiintymistä yksilössä pidetään suotavana. Sen tähden sen kehittäminen ja vahvistaminen nuorisossa muodostuu erääksi kasvatuksen osapäämääräksi. Kasvatus suhtautuu kuitenkin eri tavoin rohkeuden eri lajeihin.

Tärkeimmällä sijalla on aina ollut ja on edelleenkin kasvattaminen fyysilliseen rohkeuteen, nimenomaan sotaiseen urhoollisuuteen. Nuorten mielessä siihen tähtäävät toimenpiteet tapaavat kiihottollisen maaperän. Eräät teoreettisetkin aineet kuten historia ja kirjallisuus tarjoavat välineitä fyysillisen rohkeuden ja erikoisesti

sotaisen sankaruuden istuttamiseksi kasvavien sieluihin. Jos kasvatuksen yleissuunta on pasifistinen, ei viimeksi mainittu, sotaisen urhoollisuuden muoto tietysti tule kysymykseen, mutta tällöinkin voidaan kasvatuksessa ja opetuksessa tehostaa fyysillistä rohkeutta esim. taistelussa luonnonvoimia, tauteja jne. vastaan.

Vähempää osaa näyttelee kasvatuksessa sosiaalinen rohkeus. Luultavasti on niin, että individualistinen kasvatussuunta olemuksensa mukaisesti voi ottaa sen enemmän huomioon kuin kollektivistinen eli sosiaalinen. Edellisellä on syytä korostaa sisäisen itsenäisyyden siveellistä arvoa, uskallusta asettua sosiaalisen ympäristön mielipiteitä ja suggestiota vastaan. Kollektivistisessä kasvatusjärjestelmässä tällaisen mieluunnan arvon korostaminen sitä vastoin on kaksiteräinen ase.

Mitä vihdoin tulee moraaliseen rohkeuteen siinä merkityksessä, missä edellä olemme tätä sanaa käyttäneet, lienee sanottava, ettei sillä lasten ja nuorison kasvattamisessa voi olla minkäänlaista sijaa. Moraalisen rohkeuden todellisen luonteen ymmärtämiseen nuori ihminen on vielä liian kypsytön. Mikäli kasvatusta tässä suhteessa ollenkaan on suotava tai edes mahdollinen, on se joka tapauksessa siirrettävä myöhempiin ikäkausiiin.

Huomautuksia kasvatuksen käsitteeseen.

Kirj. *Erik Ahlman.*

Jokapäiväisessä kielenkäytössä sana 'kasvatus' enimmäkseen on arvosävyinen ja lähemmin sanoen positiivisesti väritetty. Siihen liittyvä positiivinen arvosävy osoittaa, että yleisesti katsotaan — tai ehkä pikemmininkin tunnetaan — kasvatuksen 'olemukseen' kuuluvaksi, että se on arvokkaihin tuloksiin tähtävä ja johtava ihmisten käsittelyä.

Usein myös tieteellisuontoisissa esityksissä kasvatus on arvo-käsite. Tämä ilmenee monista kasvatuskäsitteen määritelmistä, nimenomaan sellaisista, joihin on sisällytetty kasvatuksen päämäärä. Tämä päämäärä on nim. usein ilmaistu jollakin arvosävyisellä käsitteellä, jonka arvoluonne sitten säteilee myös määriteltävänä olevaan käsitteeseen. Päämäärinä mainitaan esim.: luja siveellinen luonne, harmonoinen persoonallisuus, todellinen ihminen, hyvä kansalainen tms. Lähemmin analysoidessa osoittautuvat arvokäsitteiksi myös 'objektiivinen henki' ja 'kulttuuri'. On nim. olemassa kasvatuseräitä, joiden mukaan kasvatus on toimintaa, jonka avulla yksilö tehdään osalliseksi 'objektiivisesta hengestä' tai 'kulttuurista'.

Niin luonnollista kuin arvokäsitteiden käyttö kasvatusasioita pohdittaessa onkin tavallisessa puheessa, tuottaa se kasvatuksen yleisessä teoriassa hankaluutta ja hämäryyttä, ja sen tähden on sitä syytä siellä välttää. On erittäin vaikeata, ettemme sanoisi suorastaan mahdotonta vetää täsmällistä rajaa tällaisessa arvokäsitteessä olevan arvosävyn ja sen asiallisen sisällyksen välille. On kyllä totta, ettei esim. millaista persoonallisuutta tahansa voida nimittää 'harmoniseksi persoonallisuudeksi', mutta täysin selväpiirteistä käsitystä emme kuitenkaan voi muodostaa siitä, niin kauan kuin se on arvomääräinen. Jos siis sanotaan, että kasvatus on toimintaa, joka pyrkii ihmisestä kehittämään 'harmonista persoonallisuutta', jää samalla itse kasvatuksen käsite epämääräiseksi. Vastaavalla tavalla on laita mainitunlaisissa muissakin tapauksissa.

Mutta kasvatuksen yleisessä teoriassa ei ainoastaan ole aihetta luopua arvokäsitteistä mikäli se suinkin on mahdollista, on myös selvintä käyttää sellaista kasvatuksen käsitettä, joka ei millään tavoin sulje itseensä kasvatuspäämäärän sisällystä. Kasvatukselle voidaan, niinkuin tiedämme, asettaa ja sille onkin asetettu hyvin erilaisia, jopa aivan vastakkaisiakin päämääriä (esim. jyrkästi individualistinen ja jyrkästi kollektivistinen päämäärä). Asetetun kasvatuksellisen päämäärän asiallinen sisältö riippuu mitä suurimmassa määrin itse kunkin maailmankatsomuksesta, poliittisesta ideologiasta ym. tekijöistä. Kysymysten käsittely kasvatuksen yleisessä teoriassa mutkistuu suuresti, jos jo niin perustavan käsitteen kuin kasvatuksen käsitteen kohdalla tällaisten riitakysymysten pitää tulla ratkaistuiksi.

Tulemme siis puolestamme siihen, että kasvatuksen käsitteen pitäisi täyttää kaksi ehtoa, jotta työskentely sillä yksinkertaistuisi: sen tulisi olla arvokatsannossa neutraali ja lisäksi, mitä kasvatuksen päämäärään tulee, myös muodollinen (formaalinen). Kasvatus on tosin ihmiseen vaikuttamista, joka tähtää tiettyyn päämäärään, mutta kasvatuksen yleisessä teoriassa aivan avoimeksi on jätettävä kysymys, millainen tämän päämäärän tulee olla.

Tämän kasvatuskäsitteessä suoritettua yksinkertaistamista jälkeenkään siihen jää riittävästi epämääräisiä kohtia. Niitä — tai ehkä mieluummin eräitä niistä — koetamme seuraavassa vielä muutamain sanoin kosketella.

Se kasvatustoiminta, josta yleisessä kasvatustieteessä on puhe, on tietynlaista vaikuttamista kehityskelpoiseen ihmiseen. Syntyy kysymys, onko se tahallista ja tietoista vaiko tahatonta ja tiedotonta vaikuttamista. Tavallinen kielenkäyttö ei tässä kohden anna mitään ehdotonta osviittaa. Useimmiten kai kasvatuksella tarkoitetaan tahallista vaikuttamista, mutta toisaalta kuulee myös sanottavan esim., että tietynlaiset kokemukset tai tietty ympäristö ovat siihen ja siihen ihmiseen 'vaikuttaneet kasvattavasti'. Onko nyt myös kasvatusteoriassa puhuttava tahattomasti ja tiedottomasti tapahtuvasta kasvatuksesta? Ainakin eräillä kasvatusteoreetikoilla on tähän taipumusta. He puhuvat (kuten esim. Soininen) »salaisista myötäkavattajista». Nämä ovat ilmeisesti tiedottomasti toimivia; niihin luetaan ei ainoastaan ihmisen sosiaalinen ympäristö (sen 'henki'), vaan jopa yksilön perinnölliset taipumuksetkin.

Jos ollaan johdonmukaisia, joudutaan kuitenkin silloin siihen, että oikeastaan kaikki reaaliset tekijät, jotka tavalla tai toisella vaikuttavat ihmisen kehitykseen, olisi katsottava hänen kasvattajikseen ja kaikki niistä lähtevät vaikutukset kasvatukseksi. Mutta

näin meneteltäessä ei enää voida selvästi edes erottaa kasvattajaa kasvatettavasta; molemmat uhkaavat valua yhteen. Vieläpä kasvatustoimenpiteetkin ovat tällöin katsottavissa eräänlaisiksi tiedotomiksi kasvattajiksi.

Selvempi erotus kasvatukseen liittyvien tekijöiden kesken sen tähden saadaan syntymään, kun kasvatukseen kuuluvaksi katsotaan ainoastaan tahallinen ja tietoinen vaikuttaminen. Tämän vaikuttamisen kohteena olevaa ihmistä sanotaan, kuten tiedämme, kasvatettavaksi (nykyään usein myös kasvatiksi). Jotta vaikuttaminen muodostuisi tehokkaaksi, ts. jotta kasvatettavan kehitys menisi tarkoitettuun suuntaan, on kasvattajan otettava huomioon omien toimenpiteittensä ohella ne muut reaalityöntekijät, jotka samanaikaisesti vaikuttavat kasvatettavaan edistäen tai vaikeuttaen kasvattajan toimintaa. Mutta äsken viitatuilla perusteilla näitä muita, tahattomasti ja tiedottomasti kasvatin kehitykseen vaikuttavia tekijöitä ei, niin tärkeitä kuin ne ovatkin, ole syytä nimittää kasvattajiksi eikä niiden vaikutusta kasvatukseksi. Meikäläisistä kasvatusteoreetikoista ainakin Bruhn ja Salomaa nimenomaan rajoittavatkin kasvatuksen tietoiseen ja tahalliseen vaikuttamiseen.

Kiellettävissä ei tosin ole, että tämä rajoitus eräissä tapauksissa tuntuu jonkin verran väkinäiseltä. Tunnettu asia on, että kasvattajan esikuva yleensä tehokkaasti vaikuttaa kasvatuksen menestymiseen, varsinkin luonteenkasvatuksen alalla. Jos nyt kasvatus aina on tahallista ja tietoista vaikuttamista, tulisi ainoastaan sellainen esikuvanaolo, minkä kasvattaja tietoisesti ja tahallisesti omaksuu, olemaan kasvattamista. Sitä vastoin sellaisessa tapauksessa, jolloin kasvattaja tietämättään ja tarkoittamattaan esikuvallaan vaikuttaa kasvatettavaan, ei olisi puhuttava kasvattamisesta. Ja kuitenkin viimeksi mainitussa tapauksessa vaikutus kasvatettavaan useinkin on tehokkaampi kuin edellisessä, jossa tarkoituksellisuus, varsinkin, jos kasvatettava sen huomaa, on omiaan heikentämään esikuvan tehoa. —

Se kehitys, jota kasvatuksen avulla pyritään ihmisessä aikaansaamaan, voi olla sekä sielullista että ruumiillista. Syntyy kysymys, onko kaikki tahallinen vaikuttaminen ihmisen sielulliseen tai ruumiilliseen kehitykseen katsottava kasvatukseksi. Kun esim. lääkäri vaikuttaa lapsen ruumiilliseen kehitykseen tekemällä jonkin leikkauksen tai määräämällä lääkkeitä, onko tämä lapsen kasvatamista? Sitä ei kukaan tahtone väitä. Onko sitten sitä pidettävä lapsen kasvattamisena, kun sen sielulliseen kehitykseen vaikutetaan kirurgian keinoin tai aiheuttamalla muutoksia sen sisä-

erityksessä esim. käyttämällä erinäisiä kemiallisia valmisteita? Tätäkään tuskin kukaan väittänee; tällainenkaan käsittely ei kuulu kasvatuksen piiriin. Jotta kasvatuksesta voitaisiin puhua, edellytetään ilmeisestikin kasvatettavan taholta jonkinlaista omaa tietoa sielullista aktiivisuutta. Jos tällainen asennoituminen kasvatettavassa on kasvatuksen olennainen tunnusmerkki, ei myöskään esim. sellaista hypnoosin tai suggestion käyttöä, jolla vaikutetaan kasvatettavan sielulliseen kehitykseen, ole pidettävä kasvatuksena. Näin ollen lääketieteellinen käsittely, jolla tahallisesti ja tietoisesti vaikutetaan ihmisen ruumiiseen tai sielulliseen kehitykseen, yleensä lankeaa kasvatuksen alueen ulkopuolelle, oli tämä käsittely sitten fyysillistä tai sielullista.

Toiselta puolen on olemassa sellaista fyysillistä vaikuttamista ihmisen sielulliseen kehitykseen ja sellaista sielullista vaikuttamista ihmisen ruumiilliseen kehitykseen, mikä on merkittävä kasvatukseksi. Ratkaisevana momenttina tässäkin on kasvatettavan oma tietoinen — voisimme myös sanoa henkinen — aktiivisuus. Esim. ruumiillisilla rangaistuksilla saattaa olla myös 'kasvattava' merkitys, nim. siinä tapauksessa, että niillä koetetaan aikaansaada tietoinen mielenmuutos rangaistavassa henkilössä. Jos tarkoitus saavutetaan, on kasvattajan fyysillisellä toimenpiteellä vaikutettu kasvatettavan sielulliseen kehitykseen. Fyysisessä kasvatuksessa (voimistelun, urheilun ja yleensä ruumiinkulttuurin opetuksessa) taas vaikutetaan sielullista tietä ruumiilliseen kehitykseen. Lähinnä nim. kasvattaja vaikuttaa kasvatettavien sieluun antamiensa ohjeiden, neuvojen, komennusten ja käskyjen avulla, josta sitten on seurauksena, että nämä tietoisesti ryhtyvät fyysillisiin toimintoihin, jotka edistävät heidän terveystään ja ruumiillista kehitystään.

Koska kasvatusta, kuten yllä on esitetty, edellyttää tietoisuutta sekä kasvattajan että kasvatettavan taholta, voidaan sitä sanoa olennaisesti henkiseksi tapahtumaksi. Sen tähden, että kasvatusta on perusluonteeltaan henkistä, se on vain ihmiselle ominaista. Ihminen ei ainoastaan ole olento, joka tarvitsee kasvatusta, niin kuin useat sivistyksen merkkimiehet (sellaiset kuin Erasmus Rotterdamilainen, Kant ja Herder) ovat tehostaneet, vaan hän on myös ainoa olento, joka voi kasvattaa ja voi tulla kasvatetuksi. Kasvatuksen henkisen luonteen kanssa on yhteydessä, että se pääasiallisesti tapahtuu käyttämällä merkkejä, ennen kaikkea puhetta, mutta myös muitakin menetelmiä, joita vain ihmisen kaltainen henkinen olento pystyy tajuamaan.

Kasvatukseksi sanan ankarassa mielessä on tapana nimittää vain

yhtenäistä sarjaa toimenpiteitä, joiden avulla koetetaan vaikuttaa kasvatettavaan. Nämä toimenpiteet tähtäävät kaikki samaan suuntaan ja usein edellyttävät toinen toistaan. Näin ollen ei erillistä yksityistä toimenpidettä esim. käskyä, kehoitusta tai neuvoa oikeastaan olisi sanottava kasvatukseksi. Kuitenkin, jos tuollainen kehoitus tms. annetaan siinä tarkoituksessa, että se vaikuttaisi pysyvästi sen vastaanottajaan ja se todella sen tekeekin, puhutaan usein sen 'kasvattavasta vaikutuksesta'.

Entä mitä on sanottava sellaisesta toiminnasta kuin propagandasta, onko se luettava kasvatukseksi, ja ellei, missä suhteessa se eroaa siitä? Onhan sekin tietoista ja suunnitelmallista vaikuttamista ihmisiin henkisin keinoin, ja sen tarkoituksena on aikaansaada heissä tietty sielullinen muutos. Tärkein erotus kasvatuksen ja propagandan välillä lienee se, että edellinen pyrkii aikaansaamaan kohteessaan tietynlaisen pysyväksi jäävän sisäisen muutoksen, kun taas propagandassa on pääasiana vaikuttaa niin, että sen kohteena olevat henkilöt toimivat tai käyttäytyvät propagandan harjoittajan haluamalla tavalla. Esim. vaalipropaganda tähtää valitsijoiden mielen muokkaamiseen sellaiseksi, että he antavat äänensä tietylle ehdokkaalle tai puolueelle, myyntipropaganda (mainostus) yrittää kääntää yleisön huomion tiettyyn tavaraan ja taivuttaa heidät ostamaan sitä. Kun tämä käytännöllinen hetkellinen tarkoitus on saavutettu, on propaganda tehnyt tehtävänsä. Sille on yhdentekevää, mihin suuntaan propagandan kohteiden kehitys sen jälkeen jatkuu. Kasvatus sitä vastoin tähtää, kuten sanottu, pysyvän kehityssuunnan aikaansaamiseen. Myönnettävä kuitenkin on, että on olemassa sellaistaikin propagandaa, joka koettaa aikaansaada pysyvän mielenmuutoksen. Mutta tällöin se läheneekin jo kasvatusta. Selvää rajaa propagandan ja kasvatuksen välille ei käytännössä tässä kohden aina ole vedettävissä.

On edelleen ajateltavissa, että näiden kahden toiminnan välillä olisi sekin erotus, että propaganda koettaa aikaansaada sellaisen muutoksen, joka on sen harjoittajan etujen mukainen, kun taas kasvatuksen luonteeseen kuuluu, ettei kasvattaja sillä kehityksellä, jonka hän tahtoo kasvatettavassa aiheuttaa, tavoittele omaa parastaan. Tällainen epäitsekäs, ihanteellinen piirre useimmiten kai onkin katsottava kasvatukselle ominaiseksi. Tämä ei kuitenkaan ehdottomasti merkitse sitä, että kasvatus perimmältään aina tarkoittaisi kasvatettavan omaa parasta, sillä ilmeisestikin on olemassa myös kasvatusta, joka ensi sijassa palvelee kasvatettavan ulkopuolella olevia tarkoituksia (esim. sotilaallinen kasvatus). Epäilyksen

alaista kuitenkin on, onko nyt mainittu piirre sisällytettävä kasvatuksen käsitteeseen välttämättömänä tunnusmerkkinä. Menneinä aikoina oli myös esim. orjan kasvatusta, ja sitä omistaja harjoitti omaa etuaan silmällä pitäen.

Aikaisemmin kasvatuksella teoreettisissakin esityksissä yleensä tarkoitettiin toimintaa, joka kohdistuu kasvavaan polveen, lapsiin ja nuorisoon. Jopa pidettiin tätä yhtenä kasvatuskäsitteen olennaisimpana puolena. Sittemmin on aikuisten kasvatusta saanut yhä huomattavamman sijan, ja tämän vuoksi ei yleisessä kasvatustieteessä voida rajoittaa kasvatuksen käsitettä mainitulla tavalla. Sen johdosta, että kasvatusta yhä enenevässä määrin on ulotettu täysikasvuisiin, ovat kasvatuksen rajat käytännössä käyneet epämääräisemmiksi; ei ainoastaan sellaiseen ilmiöön kuin äsken puheena olleeseen propagandaan sisälly usein kasvatuksellisia momenteja, vaan myös esim. lainsäädäntöön ja hallinnollisiin toimenpiteisiin.

Herää kysymys, onko ja millä tavalla kasvatuksen yleisen teorian otettava tämä kehitys huomioon. Onko ehkä teorian eräissä kohdissa luovuttava sellaisesta lähinnä perinnäisistä käsityksistä noudattavasta kasvatuskäsitteestä, mistä yllä on ollut puhe, ja käsitettävä kasvatusta tietyllä tavalla nähdyksi sosiaalisesti tai muuksi suhteeksi? (Alkeita tällaiseen katsomukseen tavataan Hollon kirjassa »Kasvatuksen teoria», mutta niitä ei ole siinä yksityiskohtaisemmin kehitelty.) Nyt sanottu koskee kuitenkin vain kasvatuksen yleisintä perustavaa tieteellistä teoriaa. Käytännöllisiä tarpeita palvelevan kasvatustieteen lienee didaktisista syistä parasta pitää pääasiassa kiinni perinnäisestä kasvatuskäsitteestä.

**Kasvatusopillisen korkeakoulun
avajaispuheita**

(1938 - 1947)

Kasvatusopillisen korkeakoulun viidennen lukuvuoden alkaessa.¹⁾

Kirj. Erik Ahlman.

Korkeakoulun rehtorin ollessa tilapäisesti vapaana rehtorintöiden hoidosta on minun tehtäväkseni tullut lausua muutamia sanoja tässä lukuvuoden alkajaistilaisuudessa.

Luonnollisena, itsestään antautuvana aiheena kasvatusopillisen korkeakoulun edellisten toimintavuosien aikana on tällaisessa tilaisuudessa yleensä ollut korkeakoulun tähänastisen kehityksen tarkasteleminen ja valaiseminen eri puolilta ja silmäyksen luominen sen vastaisiin kehitysmahdollisuuksiin ja niihin liittyviin uusiin tehtäviin. Koska minulla ei ole sitä yksityiskohtaista ja käytännölliseen kokemukseen perustuvaa asiantuntemusta, mitä jonkin laitostamme koskevan erikoiskysymyksen pohdinta edellyttäisi, täytyy minun pysytellä yleisluonteisemmassa aiheessa. Sellaiseksi olen valinnut korkeakoulussa annettavan teoreettisen opetuksen eri puolten lyhyen periaatteellisen tarkastelun.

Korkeakoulun ohjelmaan kuuluu asetuksen mukaisesti myös »kasvatus» ja opetustyön tieteellisen tutkimisen harjoittaminen ja edistäminen», joten täällä annettava teoreettinen opetuskin voi suuntautua puhtaasti tieteellisiin tarkoituksiin esim. nuorten tutkijoiden ohjaamiseen tieteelliseen tutkimustyöhön. Tämän puolen, joka tosin tuonneimpana saattaa muodostua tärkeäksi, jätän kuitenkin nyt syrjemmälle ja katselen teoreettista opetusta lähinnä sen suhteessa opettajavalmistukseen ja opettajan tehtävään. Teoreettisenkin opetuksen eri muodoissaan on nim. kuitenkin ensi sijassa palveltava sitä tarkoitusta, että täältä tulevat opettajat kykenisivät mahdollisimman tehokkaasti huolehtimaan kansansivistämis- ja kasvattamistehtävästään.

Voidaan tosin sanoa, että opettajan työ on käytännöllistä, ennen kaikkea taitavuutta edellyttävää työtä ja että näin ollen keskeisin

¹⁾ 1. IX. 1938 pidetty avajaispuhe.

merkitys on käytännöllisellä harjoittelulla, nimenomaan opetusharjoittelulla. Tämä ei ole kiellettävissä, ja tosiasiallisesti onkin tämän vuoksi käytännöllisille harjoituksille korkeakoulunkin työohjelmassa varattu runsaasti sijaa, verrattomasti enemmän kuin on laita esim. oppikoulunopettajien valmistuksessa. Mutta toisaalta ei ole unohdettava myöskään teoreettisen puolen osuutta. Ensinnäkin on huomattava, että se, mitä tulevan opettajan on opetettava, sisältää teoreettisia aineksia, jotka hänen itsensä täytyy hallita. Kansakoulunkin oppiaineissa on mukana teoreettista tietämystä, jos kohta vaatimattomassa määrin. Toiseksi opetuksen ja kasvatuksen menetelmillä on teoreettiset perusteensa. On teoreettisesti osoitettavissa, minkä tähden niiden kulloinkin tulee olla sellaisia kuin ne ovat. Opetus ja kasvatustyö on käytännöllisestikin lujemmalla pohjalla silloin, kun niiden harjoittaja on selvillä siitä, minkä tähden ja myös missä tarkoituksessa hänen on tietyllä tavalla meneteltävä.

Kulttuurillemme on ominaista, että siinä teoria ja käytäntö kaikilla aloilla ovat saatetut läheiseen keskinäiseen yhteyteen, niin että ne tukevat ja hedelmöittävät toisiaan. Teoreettista tietämystä voidaan soveltaa käytäntöön ja toisaalta käytännössä saavutetut kokemukset voidaan tehdä hedelmällisiksi teorialle. Nämä kaksi aluetta eivät ole sillä tavoin toisilleen vieraita kuin esim. keskiajan kulttuurissa. Kasvatus ja opetustyön alalla on teoria alkanut vaikuttaa käytäntöön varsinkin sen jälkeen kuin sielullisen kausaliteetin ja lakiperäisyyden ajatus on yleisesti omaksuttu. Samoin kuin aineellisen kulttuurin alalla on päästy niin pitkälle soveltamalla teollisen tutkimuksen avulla selville saatuja fyysillisen tapahtumisen lakeja tekniikkaan, samoin voidaan nykyään kehittää kasvatus ja opetustyön tekniikkaa sielullisen tapahtumisen lakeja soveltamalla. Viimeksimainitulla alalla vaikuttavat kuitenkin kasvatustyön menestymiseen myös yksilölliset, historialliset tekijät ja olosuhteet, minkä vuoksi niidenkin tutkiminen on tarpeellista.

Opetus ja kasvatustyön menestyksellinen suorittaminen vaatii harjoittajaltaan kolmenlaista teoreettista tietämystä: 1. opetusaineisiin kohdistuvaa asiantietoa; 2. opetuksen ja kasvatuksen menetelmiä ja päämääriä koskevaa tietoa ja 3. sellaista tietoa, joka koskee kasvatettavaa ja opetettavaa ihmisainesta sekä niitä olosuhteita, joiden vallitessa kasvatusta ja opetusta harjoitetaan.

Historia osoittaa meille, että alussa opettajalle riitti ensimmäisessä kohdassa mainitsemaamme vaatimuksen täyttämisen: opetettavan asiasisällyksen omakohtainen hallitseminen. »Oppineisuus» oli

opettajan keskeisin ominaisuus. Akateemiset nimitykset *magister* ja *doctor*, jotka molemmat merkitsevät opettajaa, osoittavat, että aikoinaan katsottiin henkilön, joka omasi määrätyn tietomäärän, olevan ilman muuta pätevä sitä myös toisille opettamaan. Jos oli jaettava hyvin alkeellista tietoa, riitti opettajalle hyvin vähäinen tietomäärä, ja kun ei sen lisäksi muuta vaadittu, oli luonnollista, että alkeistietoa opettamaan kelpasi melkein kuka hyvänsä (kaikenlaiset seikkailijat, entiset sotilaat ym.) — seikka, mikä ei suinkaan ollut omiaan ylläpitämään opettajasäädyn yhteiskunnallista arvonta.

Nykyään pelkkä teoreettinen »oppi» ei enää ole opettajan ainona pätevyysehtona. Voidaan panna merkillä sellainen tendenssi, että mitä alkeellisempaa opetettava asiasisällys on, sitä enemmän vaaditaan opettajalta varsinaista pedagogista asiantuntemusta — ainakin suhteellisesti enemmän — ja mitä vaikeampaa opetettava asiasisällys on, suhteellisesti sitä vähemmän vaaditaan opettajalta (esim. yliopiston professorilta) pedagogisia kvalifikaatioita. Tähän toteamukseen voitaisiin liittää eräitä huomautuksia, mutta se veisi meidät liian pitkälle varsinaisesta aiheestamme. —

Mutta olipa se asiasisällys, jota opettajan on opetettava, yksinkertaisempaa tai monimutkaisempaa ja runsaampaa, tarpeellista on, että opettajan oma tietämys ylittää sen tietämyksen, mitä koulussa opetettava asiasisällys edustaa. Se on tarpeellista ennen kaikkea opettajan intellektuaalisen auktoriteetin säilyttämisen vuoksi oppilasten silmissä sekä kouluaikana että heidän päästyään koulusta, ja myös muun yleisön silmissä. Vähätietoinen opettaja tulee helposti epävarmaksi luokan edessä, ja jo tämä on omiaan horjuttamaan hänen auktoriteettiaan.

Kaikkien opettajavalmistulaitoksiamme, niinhyvin seminaarien kuin kasvatusopillisen korkeakoulun opetusohjelmassa on niiden aineiden opetusta, joiden asiasisällystä kansakoulussa ja sen jatko- luokilla opetetaan. Tällaisen opetuksen määrä on erityyppisissä opettajavalmistulaitoksissa kuitenkin eri suuri. Se on pakostakin hyvin runsas kansakouluun pohjautuvissa 5-luokkaisissa seminaareissamme, niin runsas, että on kyseenalaista, voidaanko tämäntyyppiset seminaarit nykyoloissa edes enää säilyttää 5-vuotuisina vai eikö ehkä ole lisättävä opiskelu-aikaan yksi vuosi — kaikki edellyttäen, että ne ollenkaan halutaan säilyttää.

Koska kasvatusopilliseen korkeakouluun tulevat ovat suorittaneet oppikoulun oppimäärän ja sen johdosta omaavat useimmissa kansakoulunkin aineissa tietomäärän, joka on paljo suurempi kuin

se tietomäärä, mikä kansakoulun oppiaineissa tulee kyseeseen, on kansakoulunopetuksessa tarvittavan asiasisällyksen opettaminen täällä voitu supistaa verraten vähiin. Ainoastaan maatalouden ja kemian asiasisällyys vaatii laajempaa huomiota osakseen, koska nämä ovat opiskelijoille uusia (tai osittain uusia) aineita.

Tavallaan erikoisessa asemassa kasvatusopillisessa korkeakou- lussa on suomen kieli, jossa aineessa lehtorin ohella on myös professorinvirka. Tämä kohta korkeakoulun rakenteessa on perus- teltavissa osaksi sillä, että äidinkielellä kansakouluaineiden joukossa on erikoisen keskeinen merkitys; mutta sen perustelemiseksi voi- daan esittää muitakin näkökohtia, kuten kohta tulemme näkemään. —

Tulemme nyt siihen teoreettiseen opetukseen, joka ei tarkoita kouluaineiden asiasisällystä, vaan kasvatuksen ja opetuksen meto- deja ja päämääriä sekä niitä tekijöitä, jotka tavalla tai toisella vai- kuttavat kasvatustoimintaan. Tämä puoli teoreettista opetusta on kasvatusopillisessa korkeakoulussa suhteellisesti tärkeämmällä sijalla kuin muissa opettajavalmistulaitoksissa. Se antaa sille sen eri- koisleiman.

Mainitsen tällöin ensimmäisenä kansakouluaineiden erityisope- tusoppien opetuksen. Niiden yhteydessä tosin näiden aineiden asia- sisällyks on myös huomioonotetuksi, mutta se ei ole etualalla; tämän mukaisesti lienee korkeakoulun lehtori katsottava pikemmin- kin aineensa opetusopin kuin sen asiasisällyksen edustajaksi.

Opetuksen yleisiä metodisia periaatteita käsittelee yleinen ope- tusoppi ja kasvatuksen yleistä metodiikkaa ja kasvatuksen päämä- riä yleinen kasvatusoppi sekä etiikka. Sen ohella perehdytetään opiskelijat myös siihen historialliseen kehitykseen, minkä alaisena kasvatus on ollut aikojen kuluessa. Kasvatuksen nykyisetkin muo- dot käyvät paremmin ymmärrettäviksi, kun nähdään, miten niihin on päädytty.

Kasvatus- ja opetusmenetelmien tuntemus ei kuitenkaan vielä riitä. On perehdyttävä myös siihen kasvattiainekseen, johon kas- vatus- ja opetustoiminta kohdistuu. Sillä erilainen oppilasaines vaatii erilaista käsittelyä. Kasvatettavien fyysillisen kuntoisuuden tutkiminen kuuluu pääasiallisesti lääketieteellisen asiantuntemuksen piiriin, sitä vastoin tieto heidän sielullisista ominaisuuksistaan liit- tyy elimellisesti pedagogiikkaan. Lähtökohtana tässä on yleinen psykologia, jonka avulla tuleva opettaja oppii näkemään sielulli- sen tapahtumisen yleiset lakiperäisyydet omassa itsessään. Tästä edetään sitten niiden lapsi- ja nuorisoi-koaluokkain psyyken tunte- mukseen, minkä kanssa joudutaan tekemisiin, nähdään, miten nämä

sielullisesti mihinkin vaikutukseen reagoivat; ja vihdoinkin päädytään kasvattien yksilöpsykyihin, joiden erikoislaatu ja erikoiset reagoimistavat on metodisesti selville otettava. Työkenttä on, kuten huomaamme, hyvin laaja, ja täydellä syyllä onkin korkeakouluun perustettu erityinen sielutieteen professorinvirka.

Lasten ja nuorison opettamista on käytännössä voitu rationaalisoida koulujen avulla. Siten käy mahdolliseksi opettaa useita, jopa kymmeniäkin yksilöitä samanaikaisesti. Koulumainen opetus kuitenkin edellyttää, että samanaikaisesti opetettava ihmisainees on suhteellisen homogeenista, yhdenmukaista sielullisessa suhteessa. Kaikki yksilöt eivät kuitenkaan ole koulun edellyttämän normaalityypin mukaisia. Nämä on silloin, jotta opetus ja kasvatustehoaisi myöskin heihin, erikoisin toimenpitein koetettava saada normaalityypin mukaisiksi, tai sitten heitä on käsiteltävä kokonaan erikseen. Poikkeukselliset lapset, joita on aina olemassa tietty prosenttimäärä kaikista lapsista, edellyttävät siis omaa psykologiaansa ja pedagogiikkaansa, jota on sanottu »parannuspedagogiikaksi» tai useammin saksalaista nimitystä käyttäen »heilpedagogiikaksi.» Tämä pedagogiikan haara on meidän aikanamme saanut siksi suuren merkityksen, että sellaiseen laitokseen kuin kasvatustieteellinen korkeakoulu olisi koetettava saada erityinen tämän alan tieteellinen edustaja, varsinkin, jos, kuten on ollut kysymys, tänne sijoitetaan ns. apukouluopettajien valmistus.

Lasten sielullinen poikkeuksellisuus saattaa olla synnynnäistä, mutta se johtuu usein myös siitä epäedullisesta sosiaalisesta ympäristöstä, missä he kasvavat. Jo tämä osoittaa, että myös sosiaaliset tekijät vaikuttavat kasvatukseen. Normaalikin lapsi on aina niiden vaikutuksen alainen. Sen tähden erilaisiin yhteiskuntakeroksiin kuuluvat lapset ovat myös erilaista kasvattiainesta, kaupunkilaislapsi on toisenlainen kuin maalaislapsi, eri maakunnissa on kasvattiainees erilaista, sillä se on omaksunut vaistomaisesti ympäristöltään tietynlaisia tapoja, tottumuksia, käsityksiä. Mutta ei ainoastaan lasten mentaliteetti ole erilainen, vaan itse väestön suhtautuminen kouluun ja opettajaan on erilaista, seutujen ja yhteiskuntaryhmien mukaan. Tieteellisellä suomen kielen opetuksella kasvatustieteellisessä korkeakoulussa on mm. se merkitys, että siinä (murreopin yhteydessä) tutustutaan eräisiin kriteereihin, joidenka avulla eri väestöryhmiä käy erottaminen toisistaan, nim. kielellisiin. Eri murrealueilla lapset vaativat tietysti kirjakielen puhumista ja kirjoittamista opetettaessa erilaista ohjausta, mutta usein ehkä muusakin suhteessa erilaista pedagogista käsittelyä. Täydessä laajuus

nessaan voitaisiin opetukseen ja kasvatukseen vaikuttavat sosiaaliset tekijät ottaa huomioon vain, jos annettaisiin erityistä opetusta, joka kohdistuisi Suomen kansan sosiaaliseen rakenteeseen erikoisesti nyt viitattuja seikkoja silmällä pitäen. Tuleville opettajille, jotka joutuvat toimimaan sosiaalisissa ympäristöissä, jotka perinjuurisesti eroavat toisistaan, olisi tällainen ennakkotuntemus tervetullut. Se ehkäisisi monen harhaotteen. Luulisin, että sikäli kuin kasvatustieteellisen korkeakoulun tieteellistä puolta lähitulevaisuudessa tahdotaan täydentää, tällainen nykyaikaisen suomalaisen sosiologian professorin virka jo käytännöllisen hyötynsä perusteella olisi hyvin suotava. Samalla kuin sillä kansallisen kulttuurimme tutkimuksen kannalta olisi tärkeä merkitys, se elimellisesti liittyisi muihin täällä edustettuihin aineisiin.

Kasvatustieteellinen korkeakoulu tahtoo osaltaan olla mukana siinä suomalaisen kulttuurin rakentamistyössä, jota maassamme nykyään kaikilla aloilla innokkaasti tehdään valoisassa luottamuksessa kansamme suuriin kehittämismahdollisuuksiin. Tämän laitoksen perustamista voimme pitää suomalaisen sivistystahdon voimakkaana ilmauksena. Meidän on katsottava, että korkeakoulusta muodostuu jokinkin enempi kuin tämän sivistystahdon pelkkä symboli nim. sivistystä todella eteenpäinvievä reaalinen tekijä.

Vakuutettuna siitä, että korkeakoulun sekä opettajat että sen opiskelijakunta innolla tahtovat olla mukana tässä pyrkimyksessä toivotan teidät tervetulleiksi alkamaan lukuvuoden työtä.

Kasvatusopillisen korkeakoulun seitsemännen lukuvuoden alkaessa.¹⁾

Kirj. Erik Ahlman.

Tänään on vuosi kulunut siitä lokakuisesta päivästä, jolloin säännöllinen opiskelutyö täällä korkeakoulussa katkesi. Kansamme elämässä oli alkanut se vaikea ja kohtalontäyteinen aika, minkä kaikki niin läheltä tunnemme. Paljon on maailma ehtinyt muuttua tänä sinänsä lyhyenä aikana. Tapahtumain vyöry, jota mittasuhteidensa vuoksi täydellä syyllä voi nimittää maailmanhistorialliseksi, on temmannut pyörteisiinsä maanosamme ja on jo syvästi ehtinyt järkyttää sen valtiollisia, taloudellisia, sivistyksellisiä oloja ja ihmisten mieliä. Tämän tapahtumasarjan loppupää ei vielä ole näkyvissä, se voi ulottaa vaikutuksensa vielä laajemmalle ja syvemmälle kuin tähän asti. Ei kukaan tiedä, mitä nykyisestä mullistuksesta on tuleva, mikä on oleva se olotila, joka on kehkeytyvä esiin nykyisestä sekasorrosta, sodan hävityksistä ja kärsimyksistä, kaikesta siitä ahdistuksesta, minkä läpi ihmiskunta nykyään saa käydä. Tällä hetkellä ihmiskunta on kuin tuskissaan ja kouristuksissaan vääntelehtivä kuumesairas, jonka sielunelämäkin on suistunut normaaleilta raiteiltaan. Mitä on seuraava, kun tämä sairaustila vihdoin on ohi? Onko edessämme länsimaisen kulttuurin »jumalhämärä» vai onko kansojen elämässä koittava uusi kulttuurikausi, muodoiltaan erilainen kuin nyt päättynyt — kaikki tämä on vielä meiltä salattua.

Mutta, kuten sanottu, paljon on jo nyt muuttunut. Myöskään me emme ole samat kuin ennen. Kansamme on elänyt ahdiinkoaikaa, joka on jättänyt syvät jälkensä jokaisen sieluun, ja lukematomia on se, mitä on tapahtunut, kouraussut hyvin läheltä, vaikeiden henkilökohtaisten uhrausten ja menetysten muodossa. Taistelu, minkä kansamme kävi vapautensa ja itsenäisen olemassaolonsa puolesta, vaati suuria ja raskaita uhreja. Useat tämänkin laitoksen entisistä ja nykyisistä oppilaista ovat kuolleet sankarikuoleman isän

¹⁾ 7. X. 1940 pidetty avajaispuhe.

maan edestä. He ovat antaneet sen enimmän, minkä ihminen voi toisten puolesta antaa: oman henkensä. Ja vähin, minkä me puolestamme voimme tehdä, on, että tunnustamme sen suunnattoman kiitollisuuden velan, missä olemme näille nuorille sankareille, että tunnemme kunnioitusta ja ihailua heidän suurta tekoaan kohtaan ja koetamme olla heidän uhritekonsa arvoisia.

Se ajanjakso kansamme elämässä, jonka viimeksi olemme eläneet, on antanut meidän kokea paljon sekä ulkonaisesti että sisäisesti. Se on myös opettanut meille paljon ja saanut meidät paremmin oivaltamaan monia asioita, joita emme aikaisemmin ehkä olleet täysin selvästi tajunneet. Tämä aika on ennen kaikkea sallinut meidän innoaksemme katsoa syvälle kansamme sisimpään. Olemme saaneet todeta, kuinka kansamme yksimielisesti tahtoo olla suurten uhraustenkin hinnalla itsenäinen ja vapaa kansa, tuntien, että sillä on luovuttamattomia arvoja vaalittavana ja puolustettavana, ja olemme saaneet nähdä, että se on täysin tietoinen eräästä tosiasiasta, siitä, että ellemme itse puolusta vapauttamme, sivistystämme ja kansallista perintöämme, ei sitä meidän puolestamme tee myöskään kukaan muu. Vasta äärimmäisen vakavassa tilanteessa yksilö useinkin tulee täysin tietoiseksi siitä, mitä hän on, ja samoin näyttää olevan kansankin: vasta äärimmäisen vaaran uhatessa se todella ikään kuin löytää oman itsensä. Kansamme on saanut elää ankaran koettelemuksen kauden, mutta se osoittautui olevansa kohtalonhetkensä vaatimusten tasalla. Kenties voimme sanoa, että Suomen kansa vasta nyt sisäisesti kypsyi kansakunnaksi tämän sanan korkeammassa, sen varsinaisessa mielessä.

Tämä kypsyminen ei kuitenkaan olisi ollut mahdollinen yht'äkkiä, ilman edellä käynyttä elimellistä historiallista kehitystä, ilman sitä pitkäaikaista työtä henkisen ja aineellisen viljelyksen alalla, minkä edelliset sukupolvet ovat suorittaneet, ilman niitä muistoja ja traditioita, joita menneiden aikojen rauhantoimet ja sotaiset teot ovat jättäneet nykyiselle polvelle. Me huomaamme nyt ehkä selvemmin kuin ennen, kuinka kansa imee voimaa ja uskallusta omasta menneisyydestään, voidakseen voitokkaasti kestää nykyisyyden. Ei ole suinkaan aiheetta huomautettu esim. siitä, että Runebergin »Vänrikki Stoolin tarinat» esikuvillaan ovat kannustaneet ja innoittaneet sotilaitamme samanlaisiin, jopa niitä ylittäviinkin sankaritekoihin. Kiitollisina hautaan vaipuneita sukupolvia kohtaan me tunnustamme, ettemme olisi voineet kestää, ellemme olisi saaneet rakentaa sille pohjalle, jonka esi-isämme ovat luoneet kansalliselle olemassaolollemme ja sivistyksellemme.

Olemme myös saaneet uudessa valossa nähdä, mitä kansallisluonteemme perusominaisuudeksi mainittu suomalainen sisu on silloin, kun se ilmenee korkeimmassa ja puhtaimmassa muodossaan. Se ei osoittautunut olevan pelkästään jokin enemmän tai vähemmän epäilyttävä barbaarinen luonteenpiirre, vaan jotakin paljon olennaisempaa ja merkityksellisempää: eräänlainen ekstaattinen sisäinen voima, joka ratkaisevassa tilanteessa tekee koko kansan teräskovaksi ja moninkertaistaa yksilöiden kestämis- ja suorituskyvyn. —

Sellaisessa tilaisuudessa kuin tämä tulemme kuitenkin erityisesti ajatelleeksi, mitä nykyisessä historiallisessa vaiheessamme on merkinnyt kansamme sivistyminen ja nimenomaan kansanopetuksen alalla aikojen kuluessa tehty työ. Se kansanopetustyö, mitä maassamme jo vuosisatoja, mutta erityisesti viimeisten seitsemänkymmenen vuoden aikana on harjoitettu, on ollut alituista maaperän muokkaamista kansan henkistä kasvua varten, kasvua jonka hedelmät nyt ovat selvästi ja reaalisessa muodossa tulleet näkyviin. Tämä työ on ollut tärkeänä edellytyksenä suoriuduttaessa niistä vaikeista tehtävistä, mitkä nykytilanne kansallemme on asettanut. Se aherrus, mikä vuosien kuluessa on ollut käynnissä Suomen kouluissa, niin hyvin sydänmaan perukoilla kuin kaupungeissa ja muissa asutuskeskuksissa, ei toden totta ole tapahtunut turhaan. Sillä ajatellaamme: miten olisi kansamme käynyt, jos ratkaiseva hetki olisi kohdannut sen tietämättömänä ja sivistymättömänä? Oli todella erinomainen onni, että se oli ehtinyt kohota sille sivistystasolle, millä se on. Ja erikoisen tärkeätä oli, että juuri suomenkielinen sivistys oli päässyt niin pitkälle, että ts. oli tapahtunut se, minkä Snellmanin näkijäkatse oli oivaltanut olevan kansallisen olemassaolomme perusedellytyksenä.

Yleisen sivistyksen kohoamista kansassamme on suuresti edistänyt sen oma voimakas sivistyksen tarve; tämän johdosta yleisen sivistystason nousu on ollut miltei ilmiömäisen nopeata, muutamat ovat arvelleet liiankin nopeata. Viimeisten tapahtumien taustaa vastaan nähtynä on siitä kuitenkin sanottava, että saamme olla kaitsemukselle kiitollisia siitä, että se oli istuttanut kansaamme vahvan opinhalun ja tiedonjanon ja suonut sille mahdollisuudet tyydyttää sivistyksen tarvettaan. Sillä tapahtumat ovat osoittaneet, että olemme täysin mitoin tarvinneet kaiken sen avun, minkä sivistys on antanut kansallemme.

Sivistyksen leviäminen ja nousu on tietysti tapahtunut monissa eri muodoissa, yksilöiden itseopiskeluna, järjestöjen harjoittamana työskentelynä eri aloilla jne., mutta pohjana on kuitenkin ensi kä-

dessä ollut varsinainen kansanopetus. Sen välityksellä on saatu perustavat tiedot ja taidot, se perehtymys omaan maahan ja sen historiaan, jotka tekivät koko kansalle mahdolliseksi ymmärtää, mikä oli kyseessä ja oikealla tavalla suhtautua tilanteeseen. Suuri merkityksensä on ollut sillä, että koulut ovat istuttaneet oppilaisiinsa isänmaanrakkautta, velvollisuuden täyttämystä ja siveellistä kuntoa. Kaikki tämä on tarvittu, niinkuin sitä tarvitaan edelleenkin. Se, mitä kansanopetus on antanut, ei todellakaan ole ollut tarpeetonta rihkamaa, sillä on ollut mitä suurin reaalin merkitys. On saatu kuulla pätevien sotilashenkilöiden tähän suuntaan meneviä lausuntoja. Viime sodan aikana joukko-osaston päällikkö hyvin epämiehellään näki luetteloissaan miehen, jolla ei ollut täyttä kansakoulusivistystä. Tiedettiin kokemuksesta, ettei sellainen yksilö yleensä ollut kovinkaan käyttökelpoinen. Sitä vastoin jossakin kansanmiehessä ilmennyt suurempi sivistysharrastus aina herätti luotamusta hänen sotilaalliseenkin kelvollisuuteensa.

Tässä yhteydessä on syytä mainita erästä toisestakin seikasta. Se koskee kansakoulunopettajistoa, sitä ammattikuntaa, jonka käsiin kansanopetustyö lähinnä on uskottu. Sen ansiota ensi kädessä on ollut kansamme yleisen sivistystason kohoaminen, ja tässä suhteessa se välillisesti on ollut ensiarvoinen tekijä kansamme vapauden säilyttämisessä. Mutta ei ainoastaan tässä suhteessa, vaan myös suoraan naisemmin, ottamalla osaa isänmaan puolustukseen ja niihin tehtäviin, jotka tilanne on tuonut mukanaan. Asiaa tuntevat henkilöt ovat todistaneet, että reserviupseeristomme piirissä kansakoulunopettajat olivat yleensä erittäin kelvollista ja kykenevää ainesta, tunnollista, luotettavaa, sotilaallisiin kysymyksiin syventyvää ja hengeltään isänmaallista. Siis sellaisellakin alalla, joka sinänsä on varsin etäällä sen ammattitehtävistä, se suoriutui kunnialla.

Moni toteamus, joka ennenkin on usein toistettu, mutta helposti on tultu pitäneeksi etupäässä vain puolittain tyhjänä korulauseena, on viime aikojen kokemusten valossa osoittautunut kestäväksi totuudeksi. Tällainen on se lause, että pienen kansan voima on ennen kaikkea sen yleisessä sivistyksessä. Jo puhtaasti sotilaallisessa suhteessa sivistynyt kansa pystyy paljon suurempiin saavutuksiin kuin sivistymätön, kykenee kestävämpään. Mutta ei tässä kyllin, vaan sellainen kansa, jonka yleinen sivistystaso on korkea, omaa myös kyvyn paljoa paremmin mukautua uusiin olosuhteisiin, joita sen kohdalle sattuu. Se kykenee suhtautumaan tavanomaisesta poikkeaviin oloihin asianmukaisella tavalla, säilyttämään tukalissakin tapauksissa järjestyksen ja välttymään seka-

sorrolta ja toivottomuudelta. Tietysti ovat pienellekin kansalle tärkeitä ulkonaiset olemassaolon edellytykset, taloudelliset, sotilaalliset ym., mutta nämäkin lepäävät lopulta henkisellä pohjalla. Pienen kansan täytyy kvalitatiivisessa, laadullisessa suhteessa korvata se, mikä siltä puuttuu kvantitatiivisessa, paljoudellisessa suhteessa. Ja tämä kvalitatiivinen on luonteeltaan henkistä.

Tosin näyttää siltä, että kaikista korupuheista huolimatta maailmassa sittenkin on ratkaisevana instanssina aineellinen voima. Voidaan sanoa, että lopultakaan ei tulosta määrää se, kuinka korkealla sivistyksellisellä tasolla kansa on ja kuinka suuri elämisen oikeus sillä on laadullisten ominaisuuksiensa perusteella, vaan se, kuinka mahtavat voimakeinot ja kuinka valtava sotakoneisto sillä on käytettävänä. Se on kyllä eräältä puolelta katsoen totta. Mutta edes tämäkään ei tee tyhjäksi erästä toista väitettä, nim. sitä, että henkinen puoli maailmassa on johtava prinssiippi. Mikä on luonut nuo äärimmäisen tehokkaat voimakeinot, organisoinut nuo pelottavat sotakoneistot? Ei suinkaan raaka aineellinen voima, vaan ainetta ohjaava ja organisoiva ihmishenki. Sen vaikutukset saattavat kyllä ajoittain, kuten esim. nykyään, olla tuhoisat, mutta kaiken kammottavan keskellä säilyy alati hengen johtoasema, »hengen primaatti».

Meidän aikamme on taipuvainen ihaillemaan voimaa kaikissa sen eri muodoissa, esim. fyysillistä, vitaalista voimaa sellaisena kuin se ilmenee sanokaamme urheilullisissa suorituksissa. Ruumiillisen, ei niinkään paljon henkisen suorituskyvyn kehittäminen on nykyisin ensi sijalla myös valtiovallan ohjelmassa monessa maassa. Eikö esim. juuri tämä viittaa siihen, että edellistä pidetään tärkeämpänä kuin jälkimmäistä? Tavallaan kyllä, ja epäilemättä valtiovallalla on perustellut syynsä siihen, että se tahtoo edistää fyysillistä kulttuuria vastapainona ylenmääräiselle intellektualismille. Mutta meidän on huomattava, että tällainen suuntautuminen itse on puhtaasti rationaalista alkuperää, se on harkinnan ja tarkoituksenmukaisuuden näkökohtain sanelema, se on sanalla sanoen henkistä alkuperää sekin. »Hengen primaatti» säilyy välttämättä sielläkin, missä näköjään kuljetaan vastakkaiseen suuntaan.

Olemme täällä erikoisesti korostaneet sitä, mitä olemme sanoneet »hengen primaatiksi», emme niin paljon sen tähden, että se antaisi erikoisempaa lohdutusta juuri nykyisessä maailmantilanteessa, kuin sen tähden, että se periaatteellisesti on koko sen työn lähtökohta, jota tällaisessa laitoksessa teemme. Kasvatus siinä merkityksessä, missä me tätä sanaa täällä käytämme, on aina hen-

kistä vaikuttamista, vaikuttamista henkisin keinoin ihmisen henkeen. Se on sitä yksinpä silloinkin, kun kyseessä on ruumiillinen kasvatus. Mitä kasvatuksen reaaliseen merkitykseen tulee, ei todellisuus puhu ollenkaan sen toisinaan kuullun väitteen puolesta, ettei kasvatuksen avulla voida sanottavasti ihmiseen vaikuttaa. Päin vastoin on kasvatuksella ilmeisesti mitä laajakantoisimmat ja reaalisimmat vaikutukset. Sen todistavat nykyiset tapaukset mitä selvimmin ja kouriintuntuvimmin. Miten on mahdollista, että suuret sotajoukot saadaan omaksumaan vaikeita ja monimutkaisia sotateknillisiä taitoja, että ne noudattavat ankaraa kuria ja menevät kuolemaa halveksien taisteluun — eikö tämä tulos ennen kaikkea ole järjestelmällisen kasvatuksen ansiota? Tällä kertaa kasvatustyön edistämät vaikutukset maailmassa kylläkin ovat ihmiskunnalle onnettomia, mutta periaatteessa ei mikään estä sitä, että ne, toisalle suunnattuina, voisivat olla myös onnellisia ja siunauksellisia.

Tällä kertaa ei ole mahdollista kehittää viimeksi kosketeltua aihetta pitemmälti. Ennen kuin lopetan, tahdon käyttää tilaisuutta lausuakseni vielä muutamia sanoja toisesta asiasta, nim. eräästä korkeakoulumme piirissä tapahtuneesta muutoksesta. Viime elokuun lopussa joutui eläkeiän saavuttaneena toimestaan eroamaan korkeakoulun tähänastinen rehtori, käytännöllisen kasvatustieteen professori *Kaarle Johannes Oksala*. Tässä ei voi tulla kysymykseen sen merkittävän elämäntyön kuvaaminen, jonka prof. Oksala on suorittanut kasvatustieteen edistämiseksi maassamme sekä maamme kansakoululaitoksen ja opettajavalmistuksen hyväksi, tässä on rajoittava vain siihen, mistä erityisesti tämä laitoksemme saa häntä kiittää. Ja tällöin on sanottava, että erikoisen kasvatustieteen korkeakoulun olemassaolo meidän maassamme on ensi sijassa juuri prof. Oksalan ansiota. Hän oivalsi sellaisen, osaksi akateemista opetusmuotoa noudattavan laitoksen tarpeellisuuden, johon toiselta puolen olisi keskitettyä maamme ylioppilaspohjainen kansakoulunopettajain valmistus ja jossa toiselta puolen olisi tilaisuus harjoittaa syvennettyä ja laajempaa kasvatustieteen opiskelua ja tutkimustyötä. Prof. Oksala toimi innolla tämän päämäärän toteuttamiseksi, ja tuloksena oli, että v. 1934 Jyväskylään, tähän perinteelliseen sivistyskeskukseen, perustettiin tällainen laitos, kasvatustieteen korkeakoulu. Sen ensimmäiseksi rehtoriksi nimitettiin, niinkuin luonnollista oli, prof. Oksala.

Uuden korkeakoulun, jota varten ei muualta ollut saatavissa suoranaisia esikuvia, työmuotojen järjestely ja koko sisäinen organi-

sointi vaativat johtajalta paljon työtä ja huolenpitoa, mutta suurella taidollaan, kokemuksellaan, uupumattomalla harrastuksellaan ja työtarmollaan prof. Oksala menestyksellisesti suoriutui näistä vaativista tehtävistä ja esiintulevista vaikeuksista. Hän on löytänyt korkeakoulun toiminnalle sopivat suuntaviivat ja laskenut sen työlle varman perustuksen. Prof. Oksalan nyt erotessa rehtorintoimesta korkeakoulu pyytää ilmituoda syvästi tuntemansa kiitollisuuden siitä suuresta ja merkitsevästä työstä, jonka hän sen hyväksi on suorittanut, työstä, jolla varmaan on oleva kunniakas sijansa maamme kasvatustyön aikakirjoissa.

Lopuksi toivotan korkeakoulun opettajat ja opiskelijat tervetulleiksi uuden lukuvuoden työhön, joka oikeastaan on vain jatkoa siihen työhön, minkä isänmaatamme kohdanneet suuret tapahtumat vuosi sitten keskeyttivät. Lausun tervetulleiksi myös Sortavalan seminaarin johtajan, opettajat ja tämän seminaarin osaston, joka alueluovutusten johdosta on siirretty tänne Jyväskylään ja sijoitettu korkeakoulun huoneistoihin.

Kasvatusopillisen korkeakoulun yhdeksannen lukuvuoden alkaessa.¹⁾

Kirj. Erik Ahlman.

Kasvatus on ala, joka vastedes kulttuurissa on varmasti saava yhä suuremman ja keskeisemmän merkityksen ja johon kohdistuva työ on saava osakseen yhä suurempaa huomiota. Kehitys on alati mennyt tähän suuntaan, mutta varsinkin meidän päivinämme se on tullut ratkaisevaan vaiheeseen. Meidän päivinämme nim. on selvästi havaittu kasvatuksen suunnaton käytännöllinen merkitys kansalle kokonaisuudessaan. Näyttää siltä, että kulttuuri nyt on joutumassa kehitysvaiheeseen, jossa kasvatuksen erikoisen suuren merkityksen ilmenee selvemmin kuin koskaan aikaisemmin.

Se, että kasvatus meidän aikamme saa yhä suuremman merkityksen, johtuu useista seikoista, joista tässä mainitsen erityisesti kaksi. Toinen niistä on kulttuurimme lisääntyvä rationalisoituminen, toinen valtiollisen merkityksen kasvaminen. Koska on ilmeistä, että näiden kahden tekijän merkitys, kävi kehitys muuten mihin suuntaan tahansa, on vastaisuudessaakin kasvava, on seurauksena, että myös kasvatuksen merkitys tulee lähiaikoina jatkuvasti lisääntymään.

Inhimillinen kulttuuri rationalisoituu ei ainoastaan länsimailla, vaan koko maailmassa. Elämä tulee yhä teknillisemmäksi, organisoidummaksi. Tämä ilmenee eri muodoissa. Käytetään esim. yhä enemmän erilaisia koneita ja menetelmiä, jotka vaativat käyttäjältä erityisiä taitoja ja tietoja, vaaditaan yhä laajemmassa mitassa esim. erilaisten ohjeiden ymmärtämistä, järjestelyjen käsittämistä jne. Olosuhteet muodostuvat yhä suuremmissa määrin sellaisiksi, että kukaan ei voi olla mukana kulttuuriyhteiskunnan elämässä, ellei hän omaa suhteellisen korkeata henkistä tasoa. Nimitys »henkinen taso» on tässä käsitettävä täysin neutraaliseksi; sillä ei vielä ole tahdottu sanoa, että nämä kaksi virtausta: kulttuurin rationalisoituminen ja

¹⁾ Kohtia I. IX. 1942 pidetystä avajaispuheesta.

valtiovallan merkityksen kasvaminen suoranaisesti tietäisivät kohoamista esim. moraalisesti korkeammalle asteelle; rajoitumme vain toteamaan, että nämä tendenssit ovat nykyajassa selvinä olemassa, niistä ei voida päästä, ja ne tuovat itsestään mukanaan eräänä seurausilmiönä kasvatuksen merkityksen lisääntymisen.

Elämän rationalisoituminen ei nim. ole vain siinä, että ihminen joutuu rationalisoinnin objektiksi, että häntä käsitellään rationaalisesti, vaan hänen on myös oltava rationalisoinnin subjektina, so. hänen itsensä täytyy toimia rationaalisesti. Tämä täytyminen koskee lopulta kaikkia yhteiskunnan jäseniä. Ihmisen on sanalla sanoen pakko oppia yhä enemmän, jotta hän tulisi toimeen elämässä ja jotta hän kulttuuriyhteiskunnassa olisi käyttökelpoinen. Mutta se taas merkitsee, ettei kukaan voi jäädä sangen pitkälle menevän opetuksen ja kasvatuksen ulkopuolelle. Sillä se, mitä kulttuuriyhteiskunnassa yksilöltä vaaditaan, on siksi monimutkaista, ettei sitä opita omin neuvoin, ja joka tapauksessa sen omaksuminen käy verrattomasti helpommin opetuksen ja kasvatuksen tietä.

Toisena nykyiselle kulttuurille luonteenomaisena piirteenä mainitsin valtiovallan merkityksen kasvamisen. Se saattaa olla jonkinlaisessa yhteydessä viimeksi puheena olleen elämän rationalisoinnin kanssa, — kysymys, jota kuitenkin en tässä ryhdy pohtimaan. Tässä kiinnostaa meitä lähinnä kasvatuksen yhteys valtiovallan merkityksen enenemisen kanssa. Niiden välinen yhteys on selitettävissä sen tosiasian valossa, että valtiolta nykyään kaikkialla havaitsee kasvatuksen ensiluokkaisen merkityksen valtion sisäiselle lujudelle ja voimalle, eikä vähimmin taloudelliselle ja sotilaalliselle. Sen johdosta nykyinen valtio on ryhtynyt tietoisesti ja järkiperaisesti käyttämään julkista kasvatusta hyväkseen. Että kasvatusta järkiperaisesti suuressa mittakaavassa voitaisiin menestyksellisesti käyttää valtiovallan tarkoituksiin, edellyttää tosin, että kasvatustaito jo on kohonnut tietylle asteelle, mutta näin onkin jo ehtinyt tapahtua. Missä määrin johonkin yksilöön nähden kasvatuksella voidaan saavuttaa asetetut tarkoitukset, saattaa edelleenkin usein olla kyseenalaista; mutta nykyään on osoittautunut, että kun suuremmat kasvattimäärät ovat kysymyksessä, voidaan tietyt valtiolle tärkeät päämäärät likipitään saavuttaa.

Miten suuri merkitys valtion kannalta kasvatuksella on, sen on mm. nykyään käynnissä oleva sota todistanut. Ei ole epäilystä siitä, että eräiden valtojen, kuten esim. Saksan ja Japanin, suuret sotilaalliset saavutukset ovat erittäin huomattavalta osaltaan tietyn organisoidun kasvatuksen ansiota. Voisipa sanoa, että myös se

odotettua voimakkaampi vastarinta, jota Venäjä on kyennyt tekemään, melkoisessa määrin johtuu bolševistisen kasvatuksen vaikutuksesta sikäläiseen uuteen polveen.

Tietysti kasvatus on aina ollut tärkeä tekijä inhimillisessä kulttuurissa, vieläpä sen alkeellisimmallakin asteella. Sillä ihminen on olento, joka ei tule toimeen synnynnäisten vaistojensa varassa niinkuin eläimet, vaan vaatii ohjausta ja opastusta edellisen sukupolven taholta osatakseen sen, mitä eläminen edellyttää. Kun tässä puhumme kasvatuksen tärkeydestä, tarkoitamme kuitenkin organisoitua, suuriin yksilöryhmiin kohdistuvaa julkista kasvatustoimintaa. Kenties olisikin oikeampaa antaa toteamuksellemme se muoto, että organisoidun julkisen kasvatuksen merkitys on lisääntynyt ja lisääntyy yhäti erityisesti sen johdosta, että valtiovallan merkitys kasvatuksen alalla, niinkuin muuten useimmilla muillakin aloilla, esim. taloudellisella, kasvaa.

Menneinä aikoina, keskiajalla ja vieläpä paljon myöhemminkin, julkinen organisoitu kasvatus ei ollut valtion, vaan toisen suuren mahdin, nim. etupäässä kirkon huolena. Se joutui kirkon huostaan sen tähden, että yleensä henkisen elämän vaaliminen kuului sille, mutta varsinkin sen tähden, että kirkolla oli eräitä omia tarkoituksia, joiden saavuttaminen edellytti organisoitua kasvatusta ja opetusta, nim. kirkon opin istuttaminen ihmismieliin ja pappien valmistaminen tehtävänsä. Siten kirkko tuli harjoittaneeksi sekä alempien kansankerrostien kasvatusta ja opetusta että korkeampaa opetustointa. Mutta varsinainen pedagoginen toiminta oli kuitenkin kirkon piirissä toisarvoinen tehtävä. Niin erinomaisen huomattava kuin kirkon merkitys sivistyksen vaalijana keskiajalla ja uuden ajan alussa olikin, ei kasvatus nykyisessä mielessä yleensä saanut sen piirissä osakseen erikoisempaa huomiota (tärkeän poikkeuksen muodostaa kuitenkin jesuiittakasvatus). Kasvatuksen varsinaiselle tekniikalle, so. opetus- ja kasvatustaidolle, ja kasvatustoimen organisaatiolle omistettiin suhteellisen vähäistä huomiota, ja tämä on luonnollistakin. Eihän ollut otaksuttavaa, että se, mihin kirkon taholla ensi sijassa pyrittiin, ihmisen sielun pelastuksen saavuttaminen, olisi oikeastaan helpottunut minkäänlaisen tekniikan ja organisaation avulla.

Kauan säilyi se käsitys, että julkinen kasvatustoimi kuuluu kirkon yhteyteen. On sängen kuvaavaa, että vielä kun Helsingin yliopistoon viime vuosisadan puolivälissä perustettiin kasvatustieteen professorinvirka, se aluksi liitettiin jumaluusopilliseen tiedekuntaan. (Siitä se kuitenkin parin vuoden kuluttua siirrettiin filosofisen tiede-

kunnan historialliskielitieteelliseen osastoon.) Kun kansanopetuksen uudistamista maassamme suunniteltiin, vastustettiin hyvin arvovaltaisella taholla, että se erotettaisiin kirkon yhteydestä, jossa se vuosisatoja oli ollut.

Näihin aikoihin kansanopetuksen käytännöllinen merkitys vielä arvioitiin verraten vähäiseksi. Katsottiin tarpeettomaksi, että alemmat kansankerrokset saisivat runsaampaa sivistystä. Sivistys käsitettiin lähinnä eräänlaiseksi koristeeksi, ja sellainen se siihen aikaan kansan laajoille kerroksille tavallaan olikin, sillä yleinen kulttuurikehitys ei vielä ollut saavuttanut sitä astetta, että runsaampi sivistys olisi ollut kaikille käytännöllisesti tarpeellinen. Myöskään ei yhteiskunta asettanut kansalaisille sellaisia velvollisuuksia, että niiden täyttäminen olisi edellyttänyt suurempaa sivistysmäärää.

Nyt ovat olot suuresti muuttuneet. Valtiovalta on välittömästi tai välillisesti ottanut huostaansa julkisen kasvatuksen ja sen johdon. Valtiovalta asettaa nykyään vaatimuksen, että kaikilla kansalaisilla on eräissä suhteissa yhdenmukainen, menneisiin aikoihin verrattuna sangen runsas sivistysmäärä, koska vain tällä edellytyksellä valtion tarkoitusperät ovat toteutettavissa. Mutta tämä edellyttää yhtenäistä julkista kasvatusta ja opetustoimintaa. Viimeksi mainittu on tämän vuoksi nykyajan valtioissa saanut erinomaisen tärkeän sijan. Kasvatustoimen tärkeys perustuu ts. siihen, että verrattain korkean sivistyksen antaminen kaikille kansalaisille on valtion kannalta suorastaan välttämätöntä.

Jotta kasvatuksella olisi käytännöllistä arvoa valtion kannalta katsoen, sen tulee, niinkuin jo viittasimme, olla sangen pitkälle yhtenäistynyttä ja yhdenmukaistettua. Tämä koskee kasvatussisällöksen sekä tiedollista että tahto- ja tunnepuolta. Yhdenmukaistaminen voi tietysti mennä eri pitkälle. Valtiojärjestelmän kulloisestakin rakenteesta riippuu, onko kasvatuksen kaikessa tarkoin asetettava suorastaan määrätyn ideologian palvelukseen. Sellaisten maiden kuin Neuvostoliiton kasvatustjärjestelmä osoittaa, miten pitkälle ankarasti valtiojohtoissa kasvatustjärjestelmässä tässä kohden voidaan mennä.

Se seikka, että kasvatustoiminta on saanut valtion kannalta ensiluokkaisen tärkeän käytännöllisen merkityksen, johtaa itsestään individualististen näkökohtien väistymiseen taka-alalle. Valtiolle on suurin piirtein katsoen toisarvoinen se pedagoginen näkökohta, että kasvatettavien yksilöllisyys ja omalaatuisuus otetaan huomioon ja saatetaan heidän yksilöllisyytensä kehittymään. Pikemminkin siitä voisi olla eräissä suhteissa haittaa. Sivuumme tässä indivi-

dualistisen ja sosiaalisen, kollektivistisen kasvatusihanteen vasta-kohtaisuutta, erästä tärkeätä kasvatuksen problemaa ja kiistakysymystä, joka meidän päivinämmä on tullut erityisen aktuaaliseksi. Emme tässä kuitenkaan aio ottaa sitä lähemmin tarkastettavaksi. Tässä voimme tyytyä vain toteamaan, että länsimaisen sivistyksen nykyinen vaihe ei näytä olevan individualistiselle kasvatukselle otollinen. Tämä ei johdu ainoastaan sota-ajasta, jota nykyään kaikkialla eletään ja joka aina välttämättä johtaa kollektivististen näkökohtien etualalle tulemiseen, sillä kun kokonaisuus on vaaran alainen, täytyy yksilöllisten näkökohtien väistyä syrjään. Se johtuu myös muista tekijöistä, jotka vuorostaan ainakin osaksi ovat yhteydessä aikaisemmin mainitsemamme rationalisoitumisen kanssa, tekijöistä, jotka vaikuttavat rauhankin aikana. Rationalisoituminen vaatii yhdenmukaistumista. Niin haikein mielin kuin moni ehkä saattaakin nähdä yksilöllistä kasvatussuuntaa kohdanneen takaiskun — se oli todennäköisesti joka tapauksessa välttämätön ilmiö nykyisten kulttuuritekijäin vallitessa. Sellaiseen, jonka oivallamme olevan välttämätöntä, voimme helpommin alistua. Kenties voidaan individualismin tämänhetkisessä taantumisessa toisessakin mielessä nähdä syvempää järkeä. Oltuaan alkuaan ylevä henkinen aate individualismi useinkin oli käytännössä madaltunut ja ulkonaistunut, muuttunut karkeaksi egoismiksi. Siitä oli aatteena usein tullut itsekästen pyrkimysten naamari, — ja seurauksena oli kulttuuria uhkaava anarkia esim. taloudellisella alalla. (Samantapaisen kehityksen alaiseksi kyllä muuten saattaa joutua myös se kollektiivisen individualismin muoto, joka nykyisessä historiassa näyttelee niin huomattavaa osaa: sekin voi aleta kansalliseksi egoismiksi. Tämä kysymys kuitenkin sikseen.) Se individualismi, joka edellisinä vuosisatoina on ollut länsimaisessa kasvatuksessa tärkeänä piirteenä, voi kenties myöhemmin jälleen uudessa muodossa päästä esiin, mutta se edellyttää yksilöperiaatteen renessanssia, sen henkistymistä ja sisäistymistä, sen vapautumista siitä kuonasta, joka nyt sen ilmauksia raskauttaa. Tässä henkistyneemmässä muodossaan individualismi voi ehkä myös muodostaa korkeamman synteetin sen kanssa, mikä aikamme sosiaalisissa ja kollektivistisissä pyrkimyksissä on pysyvästi arvokasta.

Kasvatusopillisen korkeakoulun kymmenennen lukuvuoden alkaessa.³⁾

Kirj. *Erik Ahlman.*

Kasvatusopillinen korkeakoulu alkaa tänään 10:nnen toiminta-
vuotensa. Kuluneista lukuvuosista on neljä viimeistä langennut
aikaan, joka oman kansamme samoin kuin koko ihmiskunnan
historiassa on ollut järkytyksiä täynnä. Koko elämä on saanut
entisestään suuresti poikkeavan leiman. Korkeakoulunkaan maail-
maan ei tämä aika ja sen suuret tapahtumat ole voineet olla vai-
kuttamatta. Opetus- ja opiskelutyö on ollut aika-ajoin kokonaan
keskeytyneenä. Näin tapahtui ensin talvisotamme vuonna 1939-40
ja sittemmin, nykyisen sotamme puhjettua, syyslukukaudella 1941.
Kesälukukausia, jotka ovat tärkeä puoli korkeakoulun toimintaa,
ei vuoden 1939:n jälkeen ole ollenkaan voitu pitää. Kevätluku-
kaudella 1942 oli opiskelemaan ainoastaan toinen vuosikurssi.

---

³⁾ 1. 9. 1943 pidetty avajaispuhe.

Lukuvuonna 1942—43 sitä vastoin saattoivat molemmat vuosikurssit työskennellä nim. siten, että se opiskelijajoukko, joka tuli laitokseen syksyllä 1942, oli sen syyslukukauden ensimmäisenä vuosikurssina ja kevätlukukauden 1943 toisena, valmistuen siten yhden lukuvuoden opiskelun jälkeen kansakoulunopettajiksi. Saman kevätlukukauden alussa aloitti korkeakoulussa opintonsa uusi opiskelijajoukko, joka silloin oli ensimmäisenä vuosikurssina ja tulee tämän nyt alkavan lukuvuoden olemaan toisena. Näiden opiskelijain opiskeluaika tulee siis olemaan puolitoista vuotta. Edellä kerrottujen järjestelyjen johdosta on korkeakoulusta voinut sotavuosinakin, lukuunottamatta vuotta 1940, valmistua uusia kansakoulunopettajia, joiden tarve nykyään on ollut suuri. Tänä syksynä alkaa opintonsa n. 90 opiskelijaa käsittävä ryhmä ylioppilaita. Heidän opiskeluaikansa on suunniteltu jälleen normaaliseksi nim. kahdeksi vuodeksi.

Lukuvuosina 1941—42 ja 1942—43 korkeakoulussa opiskelleet ovat pääasiassa olleet naisylioppilaita, ja näin tulee ilmeisesti tänäkin lukuvuonna olemaan. Tämä asiantila on ymmärrettävissä, sillä opiskeluiässä olevat miespuoliset kansalaiset ovat näinä vuosina olleet ja ovat edelleenkin asepalveluksessa isänmaata puolustamassa. Eräät korkeakoulumme toiseen vuosikurssiin kuuluvat miesylioppilaat tosin ovat saaneet muutaman kuukauden kestäviä opintolomia, jona aikana ovat voineet saattaa opintonsa täällä päätökseen ja suorittaa kansakoulunopettajantutkinnon, mutta edelleenkin on jäljellä suurempi osa, jolle ei tällaista tilaisuutta ole avautunut ja jonka loppututkinto näin viivästyy ehkä vuosikaudella. Sodalla on siis, mitä korkeakouluopiskeluun tulee, ollut kahdenlainen vaikutus: toiset ryhmät ovat voineet suorittaa opiskelunsa loppuun tavallista lyhyemmässä ajassa, toiset ryhmät taas joutuvat olemaan korkeakoulun kirjoissa normaalia paljon pitemmän ajan, neljä vuotta, jopa enemmänkin. Ne, jotka kuuluvat jälkimmäiseen ryhmään, tulevat kaiken muun lisäksi, mitä ovat saaneet kestää isänmaan puolesta, tekemään tällaisenkin uhrauksen. Vielä on mainittava, että asepalveluksessa on melkoinen joukko miesylioppilaita, jotka ovat hakeneet korkeakouluun ja tulleet hyväksytyiksi, mutta eivät ole ensinkään päässeet alkamaan opintonsaan täällä.

Viimeksi mainitut seikat ovat ilmiöitä, jotka johtuvat välttämättömyyden ankarasta pakosta; mutta samalla ne velvoittavat harkitsemaan, mitä niiden hyväksi, jotka näin suuria uhreja ovat joutuneet antamaan, on tehtävissä joko nyt tai tuonnempana, kun sota

toimet vihdoin ovat päättyneet ja he palaavat siviilielämään. On enemmän kuin kohtuullista, että suunnitellaan menettelytapoja, joiden avulla heidän opiskeluaan voidaan helpottaa sekä taloudellisesti että myös, mitä tulee opiskeluajan pituuteen. Mitä taloudelliseen puoleen tulee, on valtiovalta jo varannut määrärahoja sodasta palaavien ylioppilaiden tukemiseksi. Myös korkeakoulun kuluvan vuoden menosääntöön on tällainen määräraha otettu, ja ensi vuoden menosääntöön on hallitus sellaista jälleen esittänyt. Opiskeluaikaan nähden taas on epäilemättä paikallaan, että sitä sodasta palaavien ylioppilasten kohdalta lyhennetään ja oppimääriä sen mukaisesti jonkin verran supistetaan. Tällaiset lievennykset ovat sitäkin aiheellisempia, koskapa, niinkuin yllä jo viitattiin, on katsottu mahdolliseksi muutenkin valmistaa kansakoulunopettajia normaalia lyhyemmässä ajassa nykyään, jolloin opettajain tarve on poikkeuksellisen suuri. On sitä paitsi otettava huomioon, että sodassa olleet ylioppilaat ovat sikäläisissä tehtävissä hankkineet monessa kohdin sellaisia kokemuksia ja sellaista kypsyyttä, että ne hyvin oikeuttavat helpottamaan heille korkeakoulussa asetettavia oppivaatimuksia. Ja vaikkapa heidän taitonsa jossakin kohdassa jäisikin puutteellisemmaksi, on se kuitenkin suhteellisen vähäpätöinen seikka, erityisesti nykyaikana, jolloin niin monissa asioissa täytyy soveltaa aivan uusia mittapuita.

Aloitamme tämän uuden lukuvuoden päivänä, jolloin seisotaan nykyisen maailmansodan viidennen vuoden kynnyksellä, jolloin käynnissä oleva jättiläiskamppailu heittää syvät varjonsa kansamme ja koko Euroopan ylle ja tulevaisuus on hämärän peitossa. Niin vaaranalainen ja mutkikas kuin tilanne oman kansamme kohdalla lieneekin, emme kuitenkaan voi olla edelleenkin vahvasti uskomaatta siihen, että isänmaamme on lopulta vaikeuksistaan onnellisesti selviytyvä, vapautensa, itsenäisyytensä ja kunniansa säilyttäneenä; emme voi olla uskomatta, että tämä pieni kansamme, jonka on ollut pakko tarttua aseisiin vain turvatakseen olemassaolonsa ja selvän oikeutensa ja sen saavuttamiseksi on antanut niin raskaita uhreja, että tällainen kansa saisi sortua vääryyden tallattavaksi; emme jaksu uskoa, että oikeuden ikuiset periaatteet osoitautuisivat lopulta tehottomiksi Suomen kansan kohdalla.

Tällä hetkellä on tosiasia kylläkin se, että suursota riehuu maailmassa edelleen vähentymättömällä voimalla. Se on keskittynyt erityisesti Eurooppaan, maanosaan, jonka kulttuuripiiriin mekin kuulumme, tähän Eurooppaan, joka aikojen kuluessa on merkinnyt

niin paljon inhimilliselle sivistykselle. Täällä sota nyt raivokkaimmin suorittaa mieletöntä hävitystyötään repien alas, minkä vuosisadat ja tuhannet ovat rakentaneet, tuhoten ihmishenkiä, raunioita kaupunkia ikivanhoine kulttuurimuistomerkkeineen, kylvään ympärilleen kärsimystä, ahdistusta ja kyyneleitä. Euroopan kansojen henkinen yhteisyys, joka aikoinaan tuntui niin luonnolliselta, ettemme edes yleensä sitä tietoisesti havainneet, on raukeamassa — häviääkö se tämän jälkeen lopullisesti, sen on tulevaisuus osoittava. Onko tähtiin kirjoitettuna, että Eurooppa, joka kerran on luonut länsimaisen sivistyksen ylvään, monivivahteisen ja kuitenkin sisäisesti niin johdonmukaisen ja yhtenäisen rakennelman, joka yli kaksi vuosituhatta on ollut maailman kulttuurin johdossa ja sekä valtiollisesti että sivistyksellisesti on ulottanut vaikutuksensa yli maanpiirin, — onko kohtalon kirjassa säädetty, että se nyt verensä kuiviin vuodattaneena, taloudellisesti ja henkisesti köyhtyneenä, sisäisten riitain ja vihan raastamana on menettävä tämän johtoasemansa ja vaipuva voimattomuuteen, ehkä muuttuva pelkäksi maantieteelliseksi käsitteeksi, Aasian mantereen niemimaaksi? Odottaako Eurooppaa samanlainen kohtalo, mikä aikoinaan pienemmässä mittakaavassa tuli antiikin Kreikan osaksi, vajoaminen mitättömyyteen, korkeintaan mielenkiintoiseksi, siellä täällä ehkä kunnioitusta, mutta enemmän sääliä herättäväksi historialliseksi »nähtävyydeksi»? Syvä masennus valtaa mielen tällaista tulevaisuuden näköalaa ajatellessa. Tätä vanhan kulttuurin itsemurhaa katsellessa tunkeutuu tajuntaan kysymys, onko historiallinen tapahtuminen ehkä pohjimmaltaan irrationalista, epäjärjellisten voimien sokeata leikkiä. Tai sitten tulee ajatelleeksi, että olevaisuudessa kenties on mukana suorastaan negatiivinen prinssiippi, joka kääntää kaiken positiivisen, arvokkaan ja järjellisen järjettömyydeksi. Länsimainen — mikä suurin piirtein on samaa kuin eurooppalainen — henki on tosin aina ylpeillyt erikoisella rationaalisuudellaan. Tämä hengenpiirrehän on aiheuttanut esim. tieteen suurenmoisen kehityksen ja tekniikan riemuvoitot. Mutta nyt näyttää siltä, että mitä järkipäisemmin on opittu toimimaan, sitä järjettömämmäksi muodostuu lopputulos.

On usein sanottu, että se olotila, johon maailma on syöksynyt, johtuu perimmältään siitä, että moraaliset mahdit ovat länsimaissa kulttuurissa saaneet liian vähäisen sananvallan, eräänlaisesta abstraktisen älyllisyyden liikakasvusta siveellisten kykyjen kustannuksella. Kenties ei ilman perustetta. Kieltämättä on Euroopassa vuosisatojen kuluessa tapahtunut myös moraalista edistys-

mistä. Kristinuskon korkea etiikka ei varmaankaan täysin tuloksettomasti ole muokannut länsimaista henkistä maaperää. Onhan kautta aikojen ihmisyyden ihanne ollut kirjoitettuna länsimaisen sivistyksen lippuun. Surullista on kuitenkin todeta, että ainakin tällä hetkellä sen vaikutuksia on sangen vähän nähtävissä. Vertaansa hakevalla kylmyydellä ja järjestelmällisyydellä nykyisessä sodassa tuotetaan vastustajalle ahdistusta ja kuolemaa. Meidän ei välttämättä tarvitse ajatella, että nykyinen ihmispolvi olisi suoraanaisesti sen julmempi kuin aikaisemmatkaan, asia on vain se, että hävityskeinojen järkipäristyminen on tehnyt sen kylmäksi ja tunteettomaksi: vertauskuvallisesti voisimme sanoa, että ihmiskuku on käynyt yhtä kovaksi ja kylmäksi kuin se teräs, jota se käyttää. Ja mitä pitemmälle hävitystyö jatkuu, sitä suuremmaksi käy tämä tunteiden turtuminen.

Sota on kieltämättä meidän päivinämme saanut muodot, jotka — jollei suorastaan raakuudessa, niin ainakin epäinhimillisyydessä — ylittävät kaiken, mitä on voitu kuvitella. Vuosisata sitten olivat sodat rajoittuneet vain sotajoukkojen välisiin voimainmittelyihin, nyt sota on tullut niinkuin sanotaan totaaliseksi, se kohdistuu yhtä hyvin siviiliväestöön kuin varsinaiseen sotaväkeen. Tämä kehitys merkitsee vain sitä, että asioista on vedetty äärimmäiset johtopäätökset, se johtuu loogillisesti itse sodan olemuksesta, joka on: vastustajan kaikenpuolinen ja täydellinen lamauttaminen sekä mitä tulee ihmisainekseen että käytettävissä oleviin apukeinoihin. On tultu kehityksessä sellaiseen vaiheeseen, että voidaan varmasti sanoa: jos sota viimeisenä ratkaisukeinona säilytetään, ei ole vähintäkään toivetta sen inhimillistymisestä, — jota vielä nelisen vuosikymmentä sitten haaveiltiin, — vaan pikemminkin on edessä sen nykyisestääänkin kasvava epäinhimillistyminen ja koveneminen.

Sota on epäilemättä epäinhimillinen erimielisyyksien ratkaisemismenetelmä; mutta se ei ole ainoastaan sitä, vaan se on tällaisena keinona lopulta myös epäkäytännöllinen ja epätarkoituksenmukainen. Se on epäkäytännöllinen sen takia, että se on suunnattoman kallis, materiaalia ja voimia tavattomasti nielevä menetelmä, ja se on epätarkoituksenmukainen sen takia, ettei se useinkaan tuo tyydyttävää ratkaisua niihin kysymyksiin, joita ratkaisemaan se on tarkoitettu, mutta kylläkin synnyttää runsain mitoin puutetta, kärsimystä, raaistumista ja vihaa kansojen keskuuteen. Ainakin nykyisessä muodossaan sodalla näyttää olevan pääasiassa nämä vaikutukset.

Tämän kaiken saatamme todeta. Ikävä vain, että tällaiset to

teamukset eivät meitä käytännössä pitkällekkään auta. Kun olot maailmassa kerran ovat sellaiset kuin ovat, olisi se kansa onneton, joka käytännössä omaksuisi ehdottoman pasifismin kannan. Se merkitsisi sille kansallista itsemurhaa. Miten olisi esim. meidän kansamme käynyt, jos se olisi toiminnassaan noudattanut puhtaasti rauhanomaisia tunnuksial. Nykyisessä maailmassa on sota toistaiseksi pääsemätön kova tosiasia, emmäkä voi muuta kuin ottaa tämän tosiasian toiminnassamme huomioon.

Ja kun kerran olemme pääsemättömän tosiasian edessä, saattaa olla syytä muistaa myös sodan myönteisiä puolia. Sillä kieltämättä sillä myös sellaisia on. Emme nim. voi suinkaan sanoa, ettei mitään arvokasta menetettäisi, jos sodat kerran loppuisivat maailmasta. Monet ajattelijat — Herakleitoksesta Hegeliin ja Nietzscheen asti — ovat tehostaneet sodan positiivista, luovaa puolta. Runoilijat ovat kautta aikojen laulaneet sotaisan sankaruuden ylistystä. On korostettu sitä, että sota terästä ja karaisee, herättää esiin kansassa uinuvat voimat, panee äärimmäisen vaikeissa tilanteissa keksimään uusia keinoja voiton mahdollistuttamiseksi. Todisteita tähän on saatu nähdä meidänkin kansamme nykyisen vakavan kamppailun aikana. Osa näistä sodan hyvistä vaikutuksista voi olla luonteeltaan ohimenevää, mutta toiset ovat laadultaan pysyvämpiä.

Näihin myönteisiin vaikutuksiin kuuluu se yhteisyyden tunne, minkä tietoisuus yhteisestä vaarasta ja vastustajasta luo kansan jäsenten kesken. Vaikeassa ja vaarallisessa talvisodassamme oli kohottavimpia elämyksiä se voimakas yhtenäisyyden tunne, mikä valtasi koko kansamme ja liitti yhteen kaikki kansankerrokset ja yhteiskuntaryhmät. Tämä tunne on sitten jatkunut nykyisenkin taistelumme aikana, ja jos se, kuten toivomme, säilyy edelleenkin, on sanottava, että kansamme on voittanut itselleen jotakin hyvin suuriarvoista, muodostuipa tulevaisuus muuten millaiseksi tahansa.

Sodan positiivisiin vaikutuksiin ovat luettavissa myös ne monet hyödylliset uudistukset, joihin sen luoma ankara pakko antaa syänsä. Otetaan käytäntöön hyviä menetelmiä ja järjestelyjä, joiden toteuttaminen tavallisissa oloissa ehkä olisi vienyt vuosikausia, koska niiden tiellä ovat piintyneet tottumukset, ennakkoluulot, mukavuudenhalu ja yksilöiden itsekkyyys. Nyt ne useinkin pannaan toimeen helposti ja kädenkäänteessä. Niin suurta mielettömyyttä koko ihmiskunnan kannalta kuin sota onkin, niin siekailematta kuin siinä tuhlataankin ihmishenkiä, tavaraa ja voimia, se yksityiskohdissa, juuri aiheuttamansa niukkuuden kautta, antaa aiheen rationaalisten, säästävien menetelmien käytäntöönottamiseen.

Sota on monenlaisten keksintöjen kannustin. Nämä ovat tosin lähinnä tarkoitetut palvelemaan itse sodankäyntiä, mutta koituvat tuonnempana myös rauhanaikaisen elämän pysyväksi hyödyksi. (Ajatelkaamme esim. lentotekniikan edistymistä tai mitä uusia keksintöjä, joihin sota johtaa lääketieteellisten parannuskeinojen alalla.)

Se edistys, mikä monella alalla, varsinkin teknillisillä, nykyään sodan johdosta tapahtuu, voi osoittautua suorastaan ratkaisevaksi ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta. Tosin länsimainen kulttuuri tähänkin asti on ollut ennen kaikkea juuri teknillistä, mutta viime aikoina kehitys on tässä kohden vielä entisestään kiihtynyt. Eräät ovat väittäneet, että nykyiset kohtalokkaat tapahtumat ovat olleet ihmiskunnalle tarpeellisia, jotta sen kehitys tästä lähtien kävisi nopeammin. He ajattelevat, että vain tällä keinoin voidaan pian päästä uuteen henkisempään vaiheeseen, joka seuraa sitten, kun aineellisella alalla on kehitys ehtinyt huippuunsa. Kenties ei tällainen ihmiskunnan historian kulun tulkinta ole täysin tuulesta temmattu; mitään varmaahan emme tiedä näistä asioista. Onhan myös mahdollista, että ne suunnattomat ruumiilliset ja sielulliset kärsimykset ja järkytykset, joita ihmiset kaikkialla maailmassa nykyään joutuvat kokemaan, omalla tavallaan valmistavat maaperää uudelle henkisemmälle kaudelle. Nyt tosin vielä näyttää siltä, kuin pysyvin vaikutus, minkä tämä sota on jättävä ihmisten sieluun, olisi suunnaton katkeruus ja keskinäinen viha. Mutta saattaa esiintyä tekijöitä, joiden vaikutusta emme vielä pysty selvästi näkemään. Ei ole mahdotonta, että nykyisen ajan kärsimyksistä kasvaa esiin sellaista, millä on oleva arvokas merkitys ihmiskunnan elämälle. Joka tapauksessa lienee nykyinen maailmanvaihe tehnyt lukemattomille selväksi, että jo olisi aika ihmisten päästä kehittämään toisia korkeampia puolia itsestään kuin ne, jotka viime aikoina etupäässä ovat olleet tehoisina ja määränneet tapahtumien ulkonaisen kulun. — Eipä edes ole sanottu, että sodan kansoja toisistaan vieroittava vaikutus on oleva sen ainoa ja lopullinen vaikutus. Viittasimme jo siihen, että se liittää yksityisen kansan jäsenet lähemmin toisiinsa, mutta se voi, paradoksaalista kyllä, olla omiaan lähentämään toisiinsa kansojakin. Itämaat esim. ovat sen johdosta tulleet lähemmäksi länsimaita. Nykyinen sota on planetaarinen, se koskee koko maapalloa. Koko ihmiskunta saa siinä samantaisia elämyksiä ja kokemuksia, ja tällä seikalla saattaa olla myös sielullisesti yhdistävä merkitys. Kenties on seurauksena oleva, että ihmiskunnasta, joka tähän asti on ollut etupäässä vain

abstraktinen käsite, tätä tietä voi muodostua todellinen elimellinen yhteisö, jonka eri osat pääsevät hedelmällisesti vaikuttamaan toisiinsa.

Ne mullistukset, joita maailmassa nykyään tapahtuu, tulevat epäilemättä ulottamaan vaikutuksensa myös kasvatukselliselle alalle. Sillä onhan kasvatusta aina suurin piirtein katsoen kulloistenkin historiallisten olojen funktio. Suuria muutoksia saattaa tapahtua vallitsevissa sivistysihanteissa, ja nämä tuovat mukanaan muutoksia kasvatustieteisiin ja kasvatustieteisiin. Tällä hetkellä on kaikki vielä niin häilyvässä tilassa ja niin muotoutumatonta, ettemme saata tulevaisuuden suurista suuntaviivoista tietää mitään täsmällisesti. Voimme ainoastaan nähdä eräitä rajoitetumpia ja lähempänä olevia seikkoja. Voimme esim. jo nyt sanoa, että lähitulevaisuudessa eräät tärkeät, suorastaan käytännöllisten välttämättömyyksiensä sanelemat tekijät tulevat määräämään kasvatuksen suuntautumista. Sota on aiheuttanut hävitystä ja taloudellista takaisinpääntymistä, tarvikkeiden puutetta, työkykyisen väestön vähenemistä ja työkyvyttömyyden lisääntymistä. Se on suuresti köyhdyttänyt meidän maamme. Johtavana periaatteena vaikeuksista pääsemiseksi täytyy olla, että käytettävissä oleva kansakunnan työvoima saadaan mahdollisimman tehokkaan ja tarkoituksenmukaiseen toimintaan. Tässä mielessä on rationaalisuuden, järkipäätelmien näkökohta tehtävä hallitsevaksi kansakunnan elämässä. Kasvatuksen, nimenomaan julkisen kasvatuksen kannalta tämä — niikuinkin mm. eräissä äskettäin ilmestyneissä, nuorisomme koulutusta muuttaneissa oloissamme käsittelevässä kirjassamme tehostetaan — merkitsee sitä, että jokainen nuori yksilö on kasvatettava ja opetettava tehostetun mahdollisimman korkeatehoista tuotannollista työtä ja mieluiten sillä alalla, mihin hänellä on parhaat luontaiset edellytykset. Vain siten on hyviä toiveita saada sodan iskemät haavat lääkityksi ja maamme kohotetuksi siitä taloudellisesta ahdingon tilasta, johon pitkällinen sota on sen saattanut.

Nyt sanotun valossa on ymmärrettävää, että juuri nykyään suunnitellaan esim. toimenpiteitä tehokkaan ammattinvalintaneuvoston aikaansaamiseksi. Kansakunnan tuotantokyvyn tarkoituksenmukaista hyväksikäyttämistä tarkoittavat myös nykyään vireillä olevat pyrkimykset ammattikoulujen lukumäärän lisäämiseksi. Ammattikoululaitos on ilmeisestikin tähän asti maassamme ollut liian heikosti kehittynyt. Kaikesta päättäen myöskin paljon pohdintaa herättänyt kansakoulujen jatko-opetus on ohjattava urille, joissa se entistä tehokkaammin pääsee palvelemaan tuotannollista elämää

ja on enemmän sopusoinnussa elävän ympäristön tarpeiden ja opilasten omien luontaisen pyrkimysten kanssa.

Täällä korkeakoulussa meitä erityisesti tietystikin kiinnostaisi kysymys siitä, mitä uutta muuttuneet olot mahdollisesti aiheuttavat opettajainvalmistuslaitoksissa. Tätä kysymystä en kuitenkaan tunne olevani valmis nyt pohtimaan, ja luullakseni se on ennenaikaistakin, koska se on yhteydessä mm. niiden monien kysymysten ratkaisun kanssa, joista jo mainitsimme. Toistaiseksi korkeakoulu tulee toimimaan tähänastisen ohjelmansa mukaisesti; siinä suhteessa sen toiminta tulee olemaan normaalimpi kuin lähinnä edellisinä lukuvuosina. Sikäli kuin sotapalveluksessa olevia vapautuu opiskelumaan, on heidän opetuksensa erityisesti järjestettävä, niinkuin ylempänä jo viittasimmekin.

Eräissä toisissa suhteissa korkeakoulun työskentely sitä vastoin tulee edelleenkin tapahtumaan poikkeuksellisissa ja vaikeutuneissa olosuhteissa. Osa rakennuksista on jatkuvasti sodanaikaisessa käytössä. Opiskelijoille ei korkeakoululta voida varata asuntoja, työpajojen ja työskentelyhuoneiden käyttö kohtaa vaikeuksia. Rakennukset ja kalusto ovat viime vuosina päässeet pahasti rappeutumaan. Huolestuttavin kohta on kuitenkin se, ettei korkeakoulu ole vielääkään voinut saada kipeästi tarvitsemaansa omaa kirjastorakennusta, vaan on sen edelleenkin turvauduttava kaupungin omistamaan rakennukseen, josta osa on hyväntahtoisesti jätetty korkeakoulun käyttöön. Mutta ymmärrettävää on, että tämä vuodesta vuoteen jatkuva olotila koettelee Jyväskylän kaupungin kärsivällisyyttä, koska mainittu rakennus tarvittaisiin kaupungin oman kirjaston kasvaneisiin tarpeisiin. Se, mitä korkeakoulu nyt välttämättömästi mitä pikimmin tarvitsisi, olisi oma kirjastohuoneisto.

Sekä pienempiä että suurempia kysymyksiä koskevat huolenaiheet siis pyrkivät mieleen tätä uutta lukuvuotta alkaessa. Emme kuitenkaan voi muuta kuin luottavaisin mielin tälläkin kertaa käydä työhön käsiksi uskoen, että korkeammat voimat tulevat ohjaamaan asiat parhain päin. Tässä luottamuksessa toivotan teidät kaikki, sekä opettajat että opiskelijat, myös erityisesti teidät vasta tänne saapuneet, tervetulleiksi työtämme aloittamaan.

Kasvatusopillisen korkeakoulun yhdeksentoista lukuvuoden alkaessa.¹⁾

Kirj. Erik Ahlman.

Kasvatusopillisen korkeakoulun opettajat ja opiskelijat! Hyvät kuulijat!

Sen jälkeen kun neljätoista kuukautta sitten kokoonnuimme edellisen lukuvuoden alkamistilaisuuteen, on tilanne maailmassa yleensä ja meidän kansamme kohdalla erityisesti suuressa määrin muuttunut. Toinen maailmansota tosin edelleenkin jatkuu, jopa entistä rajumpana ja hirvittävämpänä, mutta kun vielä vuosi sitten oli tapana käyttää sanontaa, ettei sodan loppu vielä ole näkyvässä, voidaan nykyisin melko pätevin perustein todeta, että sen loppu jo hämmöttää taivaanrannalla, joskaan silmämme ei vielä pysty näkemään, kuinka lähellä se on. Mitä omaan maahamme tulee, on asemamme nyt olennaisesti toinen kuin vuosi sitten. Olemme solmineet suuren itäisen naapurimaamme, äskeisen vastustajamme kanssa välirauhansopimuksen, jonka määräysten täyttämiseksi tosin sotatoimet maamme pohjoisosan puhdistamiseksi vieraista joukoista vielä jatkuvat, mutta nämäkin sotatoimet ovat, kuten näyttää, lähestymässä päätöstään ja kansamme on palaamassa rauhantilaan.

Tulossa oleva rauhanomainen olotila ei kuitenkaan lähiaikoina lupaa kovinkaan suurta helpotusta elämäämme; päin vastoin on meidän edelleenkin kamppailtava valtaviin probleemien kanssa, jotka osaksi ovat seurausta välirauhan ehdoista, joihin sisältyi mm. luopuminen huomattavista alueista sekä kannettavaksemme tullut sotakorvaus, osaksi taas johtuvat kaikista niistä menetyksistä, joita pitkäaikainen sota jo sinänsä on tuonut mukanaan.

Edessämme on nyt, niinkuin viime aikoina useissa arvovaltaisissa lausunnoissa on korostettu, paljon vaativa mukautumisprosessi. Eikä tämä ole ainoastaan ulkonaista — taloudellista, sosiaalista ja poliittista — laatua, vaan myös sisäistä, sielullista. Meidän on myös

¹⁾ 1. XI. 1944 pidetty avajaispuhe.

sisäisesti asennoiduttava uudestaan, ja tämä tehtävä ei suinkaan ole helppo.

Ei ole mitenkään kiellettävissä, että se kohtalo, mikä kansamme osaksi viime vuosien tapahtumien päätöksensä on langennut, on raskas ja kova, voisi ehkä suorastaan sanoa, että siinä on traagillista, jos nim. yleensä traagilliseksi on sanottava sen kohtaloa, joka paljon uhraa ja ponnistelee, mutta ei uhraustensa ja ponnistustensa tuloksesti saavuta mitään positiivista, mutta kylläkin saa kokea runsain mitoin kärsimystä ja nöyryytystä. On myös ymmärrettävää, että monikin tulee kysyneeksi, olisiko tällainen kohtalo ollut vältettävissä — esim. toisenlaisen politiikan avulla — vai oliko se joka tapauksessa väistämätön. Tähän kysymykseen on kuitenkin mahdollon itse asian luonteen vuoksi vastata sitä tai tätä. Historiallinen tapahtuminen on aina luonteeltaan kertakaikkista; siinä on mahdollonta objektiivisesti verrata toisiinsa erilaisia vaihtoehtoja. Historiallinen tapahtuminen ei ole rinnastettavissa esim. kokeilemiseen laboratoriossa, jossa voidaan perättäisesti tai samanaikaisesti kokeilla eri mahdollisuuksilla ja tarkastaa, eikö se, mikä ei ollut saavutettavissa yhdellä menetelmällä, kenties olisi onnistunut käytämällä toisia keinoja. Historian ankara laki vaatii alistumaan siihen, mikä on kerran tapahtunut. Ei voida muuta kuin yrittää tehdä parasta tosiasiallisista oloista.

On sanottu, että kansamme talvisodan aikana läpikävi eräänlaisen kypsyyskokeen. Se kypsyi silloin kansalliseen yksimielisyyteen ja kansallisen olemuksensa elävään tietoisuuteen. Nyt sillä on edessään uusi, toisenluonteinen, mutta tuskin vähemmän vaativa kypsyyskoe. Vaikeudet tosin eivät ole samanlaisia kuin silloin, mutta nytkin on kysymys kansallisen eheyden ja yksimielisyyden säilyttämisestä ja kansallisen olemuksen tietoisuudesta.

Kansamme on sivistyskansana ja varsinkin valtiollisesti itsenäisenä kansana nuori. Jos meillä poliittisia erehdyksiä on tehty, on ne varmaankin suureksi osaksi pantava juuri tämän kansan nuoruuden tilille. Kansallisen voimantunteen ja elämänuskalluksen vastapainona ei meillä ehkä ole riittävästi ollut poliittiseen kokemukseen ja traditioon perustuvaa kylmää harkintaa ja tosiasiaintajua. Kenties on kansassamme myös ollut eräänlaista ylimielisyyttä, joka kuten tunnettua helposti sumentaa realiteettien tajun ja saa katsomaan asioita yksipuolisesti, niin että ajaututaan vaarallisille teille. Mutta pääsyynä siihen, että kansamme joutui sille tielle, joka johti onnettomaan lopputulokseen, on epäilemättä kuitenkin ollut olosuhteiden ja ulkoapäin vaikuttavien voimien ylenmääräinen painos

tus. Sen johdosta jouduttuamme sotaan armeijamme uljaasti taisteli voimakasta ja urhoollista vastustajaa vastaan, ja vaikka taistelu päättyi tappioomme, on meille kuitenkin luvattu taata kallein omaisuutemme nim. vapautemme ja itsenäisyytemme. Tätä omaisuutamme meidän on parhaamme mukaan vaalittava. Se ei kuitenkaan voi tapahtua asekeinoin, vaan ainoastaan turvautumalla aineetomiin, aatteellisiin voimiin: totuuden, oikeuden ja ihmisyyden voimiin. Kokemus osoittaa, etteivät ne missään oloissa ole ajanpitkään vaikutustaan vailla.

Vapauden ja itsenäisyyden ohella kuuluu menneiltä sukupolvilta saamaamme kallisarvoiseen perintöön myös kansanvaltainen valtio ja yhteiskuntajärjestyksemme. Se nojautuu vuosisataisiin pohjoismaisiin perinteisiin ja on sellaisena, miksi se meillä on kehittynyt, kansamme olemuksen ja tarpeiden mukainen; se on myös näinäkin kriittisinä aikoina osoittanut kestävyytensä ja sopivaisuutensa. Tämä demokraattinen järjestelmä on myös sopusoinnussa sen yksilöpersoonallisuuden arvoa ja oikeuksia kunnioittavan katsantokannan kanssa, joka on nimenomaan pohjoismaiselle hengenlaadulle ominainen.

On tosin myönnettävä, että erinäisistä syistä demokraattinen aatemaailma ja siihen liittyvä yksilön persoonallisuuden ja oikeuksien kunnioitus meillä viime aikoina oli jäänyt eräillä tahoilla varjoon. Tämä vaikutus on sivumennen sanoen toisinaan ollut havaittavissa myös kasvatusta koskevissa pohdinnoissa. Tällainen suuntautuminen on johtunut mm. siitä, että demokraattinen kansamme eräänlaisesta kohtalon oikusta joutui käymään sotaa ei demokraattisten kansojen yhtymässä. Meidän maahamme oli sitä paitsi jo aikaisemmin saapunut henkisiä tuulahduksia siitä katsantotavasta, joka oli vallalla näissä maissa. Toisinaan on näyttänyt siltä, että esim. akateeminen opiskeleva nuorisomme oli etäantynyt demokraattisesta ajattelutavasta ja mielellään kuunteli tunnuksia, jotka ovat kansamme laadulle vieraita. Tämä luultavasti kuitenkin oli vain ohimenevä henkinen ilmiö. Joka tapauksessa olisi sivistyneen ja varsinkin akateemisen nuorisomme pidettävä mielessä, että yhteiskuntajärjestyksemme demokraattinen pohja on se, joka yhdistää kansamme niihin kansoihin, jotka kaikesta päättäen tulevat olemaan johtavina vastaisessa kehityksessä.

Mutta se tosiasia että demokratian vastaiset katsomukset viime aikoina olivat saaneet entistä enemmän tuulta purjeisiinsa, johtuu suureksi osaksi myös itse sodasta sinänsä. Sillä melkein kaikki järjestelyt, joita sota aiheuttaa, ovat välttämättömyyden pakosta luon-

teeltaan enemmän tai vähemmän »totaalitaarisia» ja »auktoritaarisia». On kuitenkin ero sillä, omaksutaanko tällainen järjestys sodanaikaisten olosuhteiden sanelemana tilapäisenä välttämättömyytenä vai tehdäänkö siitä ihanne rauhanaikaisellekin elämälle.

On selvää, että mainittujen aatesuuntien suosiminen saattaa olla omiaan luomaan vaarallista juopaa akateemisen opiskelevan nuorison ja laajojen yhteiskuntapiirien välille. Voidaan kyllä sanoa: meidän on kunnioitettava itsekunkin henkilökohtaista vakaumusta tässä niinkuin muissakin asioissa; onhan se sitä paitsi juuri demokraattisten periaatteiden kanssa sopusoinnussa. On kuitenkin saanut sen vaikutelman, ettei tuo akateemisen nuorison piirissä esiintynyt asennoituminen läheskään aina itse asiassa ollut mitään todellista persoonallista vakaumusta, vaan oli eräänlainen muualta omaksuttu muoti. Nykyisin, muuttuneissa oloissamme, olisi joka tapauksessa paikallaan, että nimenomaan akateeminen opiskeleva nuorisomme luopuisi ylläviitatus laisista poliittisista — myös ulkopoliittisista — haihattelusta ja sen sijaan enemmän omistautuisi sosiaalisille harrastuksille etsien läheisempää kosketusta esim. valistuneeseen työväennuorison. Siten edistettäisiin kansamme sisäistä yhteisymmärrystä, mitä me näinä aikoina niin välttämättömästi tarvitsemme. Olisi tärkeätä, että kansamme eri ryhmissä vallitsevat »kompleksit», olisivat ne sitten »alemmuus» tai »ylemyyskomplekseja», saataisiin mikäli mahdollista häviämään. Kenties sota vuosina kehittynyt asevelihenki jo on osaltaan luonut maaperää tällaiselle vuorovaikutukselle. Missä muodoissa sen tulisi tapahtua, jääköön asianosaisten itsensä harkittavaksi.

Niiden apukeinojen joukossa, jotka voivat ehkäistä kansamme sortumasta nykyisten vaikeuksien keskellä, on vielä mainittava yksi, nim. sivistys. Se on erinomaisen suuriarvoinen varsinkin pienelle kansalle, joka on sellaisessa asemassa, missä nykyään olemme. Suomen kansan korkea sivistystaso lupaa takeen siihen, että voimme voittaa edessä olevat suuret vaikeutemme. Sivistys on toivottavasti tekevä kansallemme mahdolliseksi säilyttää sen maltillisuuden ja kurin, joka nykyoloissa on ensiluokkaisen tarpeellinen.

Meidän on kuitenkin kansamme tulevaisuutta silmällä pitäen yritettävä nykyisestäänkin laajentaa ja syventää sivistystämme. Se mitä sanotaan kansanopetukseksi, palvelee lähinnä sivistystyön ekstensiivistä puolta, joskin se tietysti samalla koettaa kohottaa sivistyksen laadullisesti mahdollisimman korkealle tasolle ja kansan tarpeita vastaavaksi. Täällä korkeakoulussa tapahtuva kansakoulunopettajain valmistus, jota nyt on jatkunut kymmenen vuotta, pal-

velee ensi sijassa juuri kansanopetusta. Mutta korkeakoulun tehtäviin kuuluu myös sivistyksen syventäminen erityisesti kasvatustieteiden alalla ja tutkimustyön edistäminen niissä. Tämä puoli korkeakoulumme työskentelyssä on näihin asti jäänyt syrjään. Mutta viime toukokuun 26 päivänä kasvatustieteiden korkeakoulun kasvatustieteiden kandidaatin ja tohtorintutkinnoista annettu asetus avaa tässä kohden uusia näköaloja. Tästä lähin on ylioppilastutkinnon suorittaneille oleva mahdollista suorittaa korkeakoulussamme filosofian kandidaattitutkinnon kaltainen akateeminen tutkinto, kasvatustieteiden kandidaattitutkinto; erotuksena ensinmainitusta on pääasiassa vain se, että kasvatustieteiden kandidaattitutkinnoissa aina tulee yhtenä aineyhdistelmän arvosanana olla kasvatustieteiden laudaturarvosana, joka on suoritettava kasvatustieteiden korkeakoulussa. Tämän lisäksi vaaditaan laudaturarvosana myös jossakin toisessa aineessa, jota paitsi vähintään yhdessä aineessa on suoritettava cum laude approbatur arvosana. Kandidaatin tutkinnon aineista on vähintään yli puolet suoritettava kasvatustieteiden korkeakoulussa, muut voidaan suorittaa muissa korkeakouluissa. Pro exercitio ja pro gradu kokeista ovat voimassa samat säännökset kuin muualla yliopistoissa.

Kasvatustieteiden tohtorintutkinto vastaa yliopistojen filosofian lisensiaattitutkintoja. Se edellyttää väitöskirjan julkaisemista jostakin kasvatustieteiden tai lähisukuisesta aiheesta.

Niin pian kuin olosuhteet sallivat, tullaan korkeakoulun opetusohjelmaan sovittamaan luento- ja harjoituskursseja kasvatustieteiden kandidaattitutkinnon suorittamista silmällä pitäen. Kandidaattitutkinnon edellyttämää opetusta, kuten pro exercitio-harjoituksia, on tarkoitus järjestää myös korkeakoulun kesälukukausina, kun ne olosuhteista johtuneen muutaman vuoden tauon jälkeen taas alkavat, toivottavasti jo ensi kesänä. Korkeakoulu koettaa lähitulevaisuudessa saada julkaistuksi kasvatustieteiden kandidaattitutkinnon vaatimukset niissä aineissa, jotka ovat korkeakoulussa edustettuina, siis kasvatustieteiden, filosofian, sielutieteiden ja suomen kielessä. Siten voivat ne, jotka aikovat suorittaa kasvatustieteiden kandidaattitutkinnon, alustavasti ryhtyä kursseja lukemaan. Kasvatustieteiden kandidaattitutkinto soveltuu hyvin erinomattain kasvatustieteiden korkeakoulun kansakoulunopettajatutkinnon suorittaneille. Heidän aikaisempi opiskelunsa on laskenut pohjan siihen kuuluville opinnoille. Kasvatustiet. kand. tutkinto tulee antamaan tietopuoliset edellytykset sellaisten tehtävien hoitamiseen, jotka tu-

levat kyseeseen esim. kansakouluntarkastajan ja kasvatuslaitoksen johtajan ja opettajan viroissa.

Tässä yhteydessä saattaa olla aihetta viitata siihen merkille pantavaan seikkaan, että yllä mainitsemamme kasvatustiet. kand. ja tohtorintutkintoja koskeva asetus on laajentanut kasvatustieteen korkeakoulun tehtäviä tavalla, joka merkitsee vuosikymmeniä vireillä olleen Jyväskylän yliopistoajatuksen tulemista ainakin eräässä suhteessa lähemmäksi toteutumistaan. Tapahtunut edistysaskel liittyy samalla eräänä tekijänä siihen monipuoliseen nousuun, jossa Jyväskylä nykyään muutenkin on. Mutta yleisemmältäkin kannalta on tyydytyksellä tervehdittävä sitä seikkaa, että maamme pohjoisemmassakin osassa on keskus, jossa on mahdollista harjoittaa opin-
toja akateemisia tutkintoja varten ja suorittaa niitä.

Niiden suunnitelmien toteuttaminen, joita korkeakoulun kehittäminen korkeampaa akateemista opetusta antavaksi, tutkimustoimintaa harjoittavaksi laitokseksi oikeastaan edellyttäisi, kohtaa tietysti nykyoloissa vaikeuksia. Ei voida toivoa niin nopeata kehitystä kuin normaaliolojen vallitessa. Ne suuret taloudelliset ja muut vaikeudet, jotka nykyään ovat kasautuneet eteemme, ulottavat vaikutuksensa tähänkin.

Tällä hetkellä korkeakoulun toiminta, yksinpä tähänastisissakin puitteissaan, on moninaisten rajoitusten alainen ja tulee olemaankin vielä jonkin aikaa eteenpäin, ainakin niin kauan, kuin nykyistä välitilaa kestää. Korkeakoulun rakennukset ovat miltei kaikki puolustusvoimain käytössä. Vallitsevien olosuhteiden johdosta Valtioneuvosto määräsi, että lukuvuosi 1944—1945 oli aloitettava vasta marraskuun 1 päivänä. Kun sittemmin ilmeni, ettei se rakennus, jossa I vuosikurssi suorittaa luonnontieteelliset laborointinsa, tulisi vielä vapautumaan eikä myöskään juhlasalirakennus, jossa luentosalit sijaitsevat, määrättiin, että I vuosikurssi alkaisi vasta ensi keuhkukauden alussa. Siihen mennessä toivotaan myös melkoisen osan korkeakouluun hyväksytyistä miesylioppilaista ehtivän vapautua asepalveluksesta, niin että he voivat aloittaa viivästyneen opiskelunsa korkeakoulussa. Nyt aloittavat täällä opintonsa ainoastaan II vuosikurssi sekä se ryhmä ylioppilastutkinnon suorittaneita alakansakoulunopettajia, jotka Opetusministeriön määräyksestä saavat suorittaa korkeakoulussa yläkansakoulunopettajan tutkintoon johtavan opiskelun lukuvuoden 1944—1945 aikana. Näidenkin kahden opiskelijaryhmän, joihin kuuluu yhteensä n. 110 opiskelijaa, työn järjestäminen korkeakoulun nykyään käytettävänä olevissa ylen niu-

koissa huoneistotiloissa tuottaa suuria hankaluuksia, mutta hyvällä tahdolla niistä toivottavasti kuitenkin selvitään.

Valitettavaa on, ettei korkeakoulun huoneistoissa vielä voida varata mitään asuntoja opiskelijoille, niinkuin normaalioloissa oli laita. Korkeakoulun asuntolat olisivat tietysti nyt, kun asuntotilanne kaupungissamme muuten on niin kireä, kipeään tarpeeseen. Yhtä ikävää on, ettei korkeakoulu ainakaan tällä lukukaudella voi järjestää minkäänlaisia ruokailumahdollisuuksia opiskelijoille, niinkuin tähän asti sotavuosinakin on kaikista vaikeuksista huolimatta koitettu järjestää, sillä kumpikaan ruokalarakennus ei nykyisin ole korkeakoulun käytössä.

Olen tässä maininnut muutamia niistä hankaluuksista, joihin olosuhteiden pakosta nykyään on mukauduttava. Toivomme, että niistä päästään sitä mukaa kuin elämä maassamme palautuu säännöllisiin uomiinsa. Juuri tällainen siirtymäkausi sodanaikaisista rauhanaikaisiin oloihin tuottaa erikoislaatuisia vaikeuksia. Ne haitat, jotka korkeakoulun toimintaa nykyään rasittavat, ovat tietysti kuitenkin vähäpätöisiä, jos asioita katsotaan niiden suurten pulmakysymysten taustaa vastaan, joiden selvittämiseksi kansamme nykyään on ponnistettava pysyäkseen pystyssä. Ajankohta vaatii kansaltamme yksimielisyyttä, sisäistä kuria ja maltillisuutta ja ennen kaikkea hellittämätöntä työtarmoa, todellista suomalaista sisua. Tämä kaikki on meidänkin omassa keskuudessamme muistettava ja pidettävä mielessä, että meidänkin työemme on yhtenä tekijänä kansamme auttamisessa eteenpäin sen tiellä valoisampaa tulevaisuutta kohti. Toivotan korkeakoulun opettajat ja opiskelijat tervetulleiksi lukuvuoden työtä aloittamaan.

Kasvatusopillisen korkeakoulun kahdennentoista lukuvuoden alkaessa¹⁾

Kirj. Erik Ahlman.

Korkeakoulun opettajat ja opiskelijat! Hyvät kuulijat!

Jo edellisestä maailmansodasta alkaen on puhuttu siitä, että länsimainen kulttuuripiiri, jopa koko ihmiskunta nykyään elää kriisiä, joka on johtava uuteen aikakauteen historiassa. Sitä seurannut toinen vielä hirvittävämpi maailmansota on ollut omiaan suuressa määrin vahvistamaan tällaista vaikutelmaa, antamaan ravintoa käsitykselle, että nyt tapahtuvat sekä aineelliset että henkiset mullistukset ovat niin valtavia, että pakosta joudutaan aivan uusiin oloihin kulttuurin kaikilla aloilla. Nyt on tosin vihdoinkin päättynyt tämä kammottava kamppailu, joka on aiheuttanut niin mittamatonta kärsimystä, tuhonnut miljoonia ja taas miljoonia ihmisen henkiä, hävittänyt suunnattomia aineellisia ja henkisiä arvoja, tuonut mukanaan puutetta ja sekasortoa. Se on päättynyt, ja ihmiskunta on saanut kiihkeästi ikävöimänsä rauhan. Mutta jokainen ymmärtää, ettei elämä suinkaan silti palaudu vanhoihin uomiinsa, ei vielä lähiaikoina – eikä edes koskaan myöhemminkään. Ne järkytykset, jotka ihmiskunta on saanut kokea, ne uudet historialliset tekijät, jotka nyt ovat alkaneet tapahtumiin vaikuttaa, ovat siksi ratkaisevia, että elämä kaikkialla maailmassa ja varsinkin täällä Euroopassa välttämättä saa uuden suunnan. Uuden kulttuurimuodon ääriviivat näyttävät kuitenkin vasta aikaa myöten, tällä hetkellä on kaikki vielä hahmoittumisensa alussa, hämärän ja usvan peittämää.

Joka tapauksessa maailma nyt huokaa helpoituksesta, kun kammottavat mittasuhteet saanut tappaminen ja hävittäminen on viimeinkin lopussa, tämä järjettömältä näyttänyt prosessi, jossa ihmiskunta oli raadellut itseään lähes kuusi vuotta. Sanoin »järjettömältä näyttänyt» – sillä kenties ennemmin tai myöhemmin havai-

¹⁾ 1. 9. 1945 pidetty avajaispuhe.

taan, että siinäkin oli syvemältä katsoen järkeä, että se oli ihmis-, kunnalle tarpeellinen jonkin vielä pahemman välttämiseksi tai joidenkin korkeampien tarkoituserien saavuttamiseksi. Niin ainakin mielellään haluaisi uskoa, sillä liian raskasta on ajatella, että kaikki on ollut vain yhtä suurta mielettömyyttä, tarkoituksetonta sokeain voimain julmaa leikkiä.

Olemme tänä vuonna, sodan loppuvaiheessa, saaneet nähdä kahden suurvallan mahdin suurenmoisten alkumenestysten jälkeen luhistuvan. Tämä merkitsi samalla tietynlaisen ideologian vararikkoa, ideologian, joka, jos se olisi päässyt toteutumaan, olisi merkinnyt kohtalokasta, kenties kuolettavaa vaaraa inhimilliselle kulttuurille ja ihmisyydelle. Se päättäväisyys ja tarmo, millä maailman kansojen enemmistö nousi tätä ideologiaa vastaan, osoitti selvästi, etteivät ne halunneet sen mukaista asioiden järjestystä maailmassa. Se olisi merkinnyt epähumanisuuden ja väkivaltamentaliteetin voittoa, niiden arvojen maahanpolkemista, joiden puolesta on vuosisatoja ponnisteltu ja taisteltu. Puhe siitä, että nämä valtiot ja niissä voimaanpäässyt ideologia edustivat taantumusta, ei ole pelkkä niiden vastustajien propagandafraasi. Ajatuksen ja sanan vapauden, tieteen vapauden, yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden, kaikille yhtäläisen lain ja oikeuden periaatteet ovat siksi kalliita kulttuurisaavutuksia, ettei niistä voida luopua yhtä keveästi kuin heitetään pois vanha vaate. Kansat eivät voineet mukautua sellaiseen katsomukseen, että esim. jokin tietty rotu muka oli määrätty saamaan maailman herruuden, että esim. juutalaisille ei ole suotava alkeellisimpiakaan ihmisoikeuksia, että puhe naisten tasa-arvoisuudesta miesten kanssa oli rappeutuneen liberalismien ennakkoluulo, että demokratian tilalle on asetettava auktoritaarinen järjestelmä, että humanisuus on heikkouden ilmausta. Militarisoitu ihmiskunta tai yksi kansa tyrannisoimassa muita kansoja ei ole suinkaan mikään houkutteleva perspektiivi. Se tietäisi sietämätöntä olotilaa. Tämän seikan selvä tai vaistomainen oivaltaminen selittää sen alkuvoimaisen tarmon, millä kansat kävivät taisteluun orjuuttavia mahteja vastaan.

Alussa oli tosin totalitaaristen maiden pyrkimyksillä menestystä sekä sisä- että ulkopolitiikan alalla. Ne käyttivät hyväkseen muualla vallinneen demokraattisen ja pasifistisen suuntauksen heikkouksia. Demokratia on heikko silloin, kun se vapaamielisyysdekaan menee niin pitkälle, että se sallii sellaisenkin toiminnan, joka tähtää demokratian kumoamiseen. Demokratia voi pysyä pysyissä ajan pitkään ainoastaan omaksuessaan sellaisen kannan,

että kaikkia suuntia suvaitaan lukuunottamatta sellaisia, jotka nimenomaan pyrkivät hävittämään demokraattisen vapauden. Ja rauha voidaan maailmassa pysyttää ainoastaan, jos ollaan valmiit tarvittaessa käyttämään aseita rauhan säilyttämiseksi sen häiritsijää vastaan. Voidaan tietysti sanoa, ettei sellainen enää oikeaa demokraattista vapautta, jossa eräs suuntaus — nim. demokraattian vastainen — on kielletty, ja voidaan sanoa, ettei sellainen enää ole todellista rauhanrakkautta, joka käyttää väkivaltaa pyrkimyksensä toteuttamiseksi; mutta tällaiset saivartelelevat syytökset loogillisesta epä johdonmukaisuudesta on sekä demokratian että pasifismin kestettävä.

Kun puhumme totalitaaristen valtioiden hengenilmauksista eri aloilla, on syytä tässä mainita myös sikäläinen kasvatus. Senhän piti myös olla »johtajaperiaatteen», militarismin ja nationalistisen hengen läpitunkemaa, ja sellaista se esim. Saksassa olikin. Eräs todistus kasvatuksen suuresta merkityksestä on, että noissa maissa nuoriso suurimmalta osaltaan saatiinkin sellaiseksi, miksi se haluttiin; siitä tuli ankaraan kuriin tottunut, mutta henkisesti epäitseenäistä, militaristista ja nationalistista. Meilläkin esiintyi ennen sotaa ja sen aikana jonkin verran sen ideologian mukaisten kasvatuseriaa periaatteiden jäljittelyä tai ainakin selviä pyrkimyksiä tähän suuntaan. Monet täälläkin etsivät kansallissosialistisesta Saksasta niitä ihanteita, joiden mukaan nuorisoa oli kasvatettava ja jotka siihen oli istutettava. Merkkejä tähän suuntaan tähtäävistä pyrkimyksistä voi löytää esim. eräästä meillä pari vuotta sitten salanimellä ilmestyneestä teoksesta, jossa kohdistettiin ankara kritiikki nykyiseen opetuslaitokseemme ja haluttiin se uudistaa suureksi osaksi natsisaksalaisten esikuvien mukaan. Mainitsen tässä yhteydessä tämän kirjan senkin vuoksi, että se sisälsi tosiasioita vääristelevän hyökkäyksen mm. kasvatusopillisessa korkeakoulussa annettua opettajakasvatusta vastaan. Koko laitoksen perustaminen leimattiin kansanopetustamme vahingoittavaksi toimenpiteeksi. Tällainen hyökkäys tosin voitaisiin vastalauseetta vaikenemalla sivuuttaa ja jättää omaan arvoonsa, ellei se olisi korkeakoulussa ja tämän laitoksen läpikäyneissä herättänyt suurta mielipahaa ja aiheuttanut ainakin jossakin määrin korkeakoululle haitallisia vaikutuksia.

Emme voi kieltää, etteikö Saksa ole aikoinaan antanut meille paljon; uskonnon, tieteen, taiteen ja myös opetustoimen alalla olemme sille kiitollisuudenvelassa tärkeistä, jopa ratkaisevaa laatua olevista herätteistä. Saksan asema koko eurooppalaisessa kulttuurissa on ollut keskeinen, ja epäilemättä sen tämänhetkinen pois-

eliminoituminen kulttuurillisena ja taloudellisena tekijänä on tapio Euroopalle ja ihmiskunnalle kokonaisuudessaankin. Saksan kansan kohtalo on syvästi traagillinen. Mutta se ei itse ole syytön siihen, mitä sille on tapahtunut. Ei nimittäin voi välttää vaikutelmaa, että Saksa viimeisessä natsilaisessa hahmossaan oli omaksumunut järjestelmän ja yleishengen, joka eräässä mielessä merkitsi ihmisyyden asian pettämistä. Sellaista ei Saksan kansan kaltaiselta sivistyskansalta olisi pitänyt voida odottaa. Juuri sentähden, että se ennen oli ollut maailmankulttuurin piirissä niin johtavassa asemassa, oli sen vastuu erikoisen suuri. Kansallissosialismissa oli kieltämättä mukana myös hyvää. Vaatihan se kuria ja järjestystä, kuuliaisuutta, ahkeruutta, urhoollisuutta, uhrautuvaisuutta kokonaisuuden hyväksi jne. Mutta natsismi oli liikkeenä niin vaarallinen suureksi osaksi juuri sen hyvän tähden, mikä siihen sisältyi. Tuo hyvä nim. vaikutti, ettei yhtä helposti tultu huumanneeksi tuon järjestelmän epähumanisia puolia: täydellistä piittaamattomuutta keinoista oman asian ajamisessa, kaikkien oikeusperiaatteiden ja tehtyjen sopimusten halveksimista, säälimättömyyttä, uskoa väkivallan voimaan, silmitöntä fanaattisuutta ja ennen kaikkea suunnatonta itsekorotusta. Tämä itsekorotus, ylimielinen, ylvästelevä luottamus omaan voimaan ja mahtiin, sanalla sanoen *hybris*, tuo, mitä antiikki piti rikoksista suurimpana sentähden, että se oli suunnattu jumalia vastaan, oli se moraalinen tekijä, mikä perimmältään saattoi Saksan diktaattorin ja hänen järjestelmänsä ja johtamansa valtion katastrofiin. *Hybris* tekee ihmiset sokeiksi. Antiikin sananparsi sanoo: »Kenen jumalat tahtovat saattaa perikatoon, sen mielen he ensin sokaisevat.»

Se Saksa, joka tässä maailmansodassa on luhistunut, ei ollut yleisinhimillisen humaniteetin suurten edustajien, ajattelijain ja runoilijoiden Saksa, se ei ollut Kantin, Goethen, Schillerin ja Herderin klassillinen Saksa — tämä Saksa on aina säilyttävä ihmiskunnan kiitollisuuden ja kunnioituksen —, vaan aivan toinen, epähumanisuuden, fanaattisuuden ja väkivaltahengen vallitsema, Hitlerin ja muiden natsijohtajien tuhatvuotiseksi tarkoittama, mutta tosiasiassa vain kaksitoista vuotta pystyssä pysynyt ja sitten niin surkean lopun saanut »Kolmas valtakunta». Jos ne, jotka olivat Saksan johdossa, olisivat voineet aavistaa, minkä hirvittävän tapahtumien vyöryn he panivat liikkeelle ryhtyessään nykyiseen sotaan ja kuinka kohtalokkaana se oli lopulta kohtaava heidän omaa kansaansa, luultavasti heitäkin olisi hirvittänyt tämän sodan alkaminen.

Mikään tähänastinen sota ei ole ihmiskunnalle aiheuttanut niin paljon kärsimystä, niin paljon hävitystä ja sekasortoa kuin tämä nyt loppuun käyty. Ei mikään ole sentähden ymmärrettävämpää kuin että kaikkien kansojen, sekä voitettulla että voittaneella puolella olevien, sydämistä nousee toivomus, että tämä sota olisi viimeinen. Sodan antamat kammottavat kokemukset puhuvat vakuuttavasti pysyvän maailmanrauhan välttämättömyyden puolesta. Sillä jos sota vielä kerran pääsisi riehumaan, se todennäköisesti merkitsisi kaiken inhimillisen sivistyksen ja ehkä koko ihmiskunnan loppua.

Tällaiseen pelkoon on entistä vielä paljoo suurempi aihe nyt, kun sodan lopussa on saatu nähdä uuden, aikaisempia vielä suunnattomasti tehokkaamman hävityskeinon ilmestyvän tähänastisten lisäksi. Atomienergian käyttö sotatarkoituksiin on nyt otettava todellisenä realiteettina huomioon ensi sotaa ja sen tuhoavaisuutta ajateltaessa. Atomienergian vapauttaminen ihmisen palvelukseen, tämä nykyisen tieteen ja tekniikan suurenmoinen ja nerokas saavutus, on koko ihmiskunnan kannalta niin suunnattoman tärkeä tapaus, että siitä on syytä mainita tällaisessakin yhteydessä, jossa muuten teknillistä laatua olevien seikkojen kosketeleminen saattaa tuntua oudolta. Jo sinänsä tällainen tapaus riittäisi alkamaan uuden aikakauden ihmiskunnan historiassa. Mutta kun se lisäksi esiintyy niiden muiden järkytysten ja mullistusten yhteydessä, jotka maailmansota on tuonut mukanaan, voidaan pitää varmana, että nyt maailmanhistoriassa todella on tultu erääseen suureen käännekohtaan, päästy uuden kulttuurikauden kynnykselle, millainen se sitten onkin. Jo pelkällä olemassaolollaan keksinnöllä täytyy olla arvaamattoman laajakantoiset vaikutukset. Ensimmäinen kysymys, joka itsessään nousee mieleen, on tämä: Onko ihmiskunta sillä moraalisisella ja henkisellä tasolla, että se voi kestää tällaisen keksinnön? Kysymys on todella erinomaisen vakava, sitä ei mitenkään voida keveästi sivuuttaa. Tämän uuden aseiden merkitystä uuden mahdollisen sodan taustaa vastaan ajatellessa nousevat silmien eteen huimaavat ja kammottavat näköalat. Voidaanko tätä keksintöä käsitellä niin, ettei se joudu sotakiikhoisten, edesvastuuttomien ja kevytmielisten yksilöiden ja ryhmien käyttöön? Tätä taustaa vastaan on myös ymmärrettävissä, miten vaarallinen militaristinen mieliala vastedes saattaa olla, koska se psykologisesti helpottaa turvatumista tällaiseen äärimmäisen pelottavaan hävityskeinoon. Se huolestuminen, mikä uuden keksinnön johdosta jo nyt on esiintynyt ajattelevien ja vastuuntuntoisten ihmisten keskuudessa, erityisesti anglosaksilaisissa

maissa, jotka — ainakin toistaiseksi — sitä yksinomaisuutenaan hallitsevat, ei tosiaankaan ole aiheeton. Vaikka atomienergian vapauttaminen ihmisen tarkoituksiin sinänsä periaatteellisesti katsoen onkin nykyajan ihmisälän ennenkuulumaton riemuvoitto, se toisaalta heittää synkän varjon sen ihmiskunnan tulevaisuuden ylle, joka juuri on päässyt sodan kauhuista.

Tätä uutta keksintöä voidaan tosin katsella valoisamminkin. Siihen voidaan kiinnittää suuria toiveita, jos samalla oletetaan, että atomienergian käyttö rajoitetaan vain rauhanomaisiin tarkoituksiin. Voidaan esim. ajatella, että sen avulla yleinen elintaso kohoaa suuresti ja kuitenkin saadaan kaikkien elämäntarpeet helposti ja melkein kuin leikkien tyydytetyksi; ihmisille jää miltei rajaton määrä vapaa-aikaa käytettäväksi korkeampiin harrastuksiinsa. Onhan tällainenkin mahdollisuus todella olemassa. Mutta älkäämme olko liian optimistisia ihmisluntoon nähden. Se, minkä olemme saaneet nähdä ja edelleenkin näemme maailmassa, puhuu varoittavaa kieltä. Kunhan ei vain kävisi niin, että hyvin suuri osa vastaisen ihmiskunnan energiasta tuleekin kulutettavaksi työhön, jonka tarkoituksena on suojautuminen atomipommin mahdollista tuhoa vastaan. Silloin olisi kehitys jo taas onnettomilla raiteilla. On vielä hämärän peitossa, mitä tulevaisuus kantaa huomassaan, minkä suunnan kehitys on lopulta saava. Vain sen voimme todeta, että elämme suurta ja merkillistä aikaa, ehkä merkillisempää kuin ainoakaan aikaisempi sukupolvi ihmiskunnan historiassa.

Se seikka, että nykyään vielä on monessa kohden mahdotonta sanoa, millaiseksi olot maailmassa muodostuvat, tekee myös yleisten suuntaviivojen vetämisen vastaisuutta varten sellaisella kulttuurin alueella kuin kasvatuksen ja opetuksen alalla vaikeaksi. Eräitä viitteitä meille kuitenkin antaa nykyinen kehityssuunta maailmassa ja se ajanhenki, joka kaikkialla nyt pyrkii esiin: uusi sukupolvi on kasvatettava humaniseen mielenlaatuun, entistä elävämpään yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden tajuun, yleiseen ihmisarvon kunnioittamiseen ja persoonallisen vapauden oikeaan käyttöön; militaristisista ja kiihkokansallisista harrastuksista, jotka aikaisemmin kasvatuksessakin monella taholla esittivät huomattavaa osaa, vaatii nykyinen aika ja erityisesti oman kansamme nykyinen asema luopumaan. Nuorisossa ei ole kehitettävä kansallista omahyväisyyttä ja itsekylläisyyttä, vaan pyrkimystä muiden kansojen ymmärtämiseen. Tällaisen asenteen kanssa voi aivan hyvin olla sopusoinnussa rakkaus omaan isänmaahan ja kansaan ja asiallisille perusteille nojaava

kunnioitus sekä menneiden sukupolvien että nykypolven suorituksia kohtaan.

Mitä opetuslaitoksen organisointiin tulee, on maassamme, kuten tunnettua, nykyään vireillä paljon uudistussuunnitelmia. Ne koskevat sekä oppi- että kansakoulua, ammattiopetusta ja opettajainvalmistusta, nimenomaan kansakoulunopettajain valmistusta ja jatkokoulutusta. Useita valtion komiteoja on asetettu näitä kysymyksiä harkitsemaan ja toiset niistä ovat saaneet uudistusehdotuksensa valmiiksiin. Opetuslaitoksen organisoinnissa voidaan nykyään havaita toisaalta pyrkimys entistä monipuolisemmin ja tarkoituksenmukaisemmin tyydyttää kansakunnan erilaisia tarpeita, toisaalta pyrkimys suurempaan yhtenäisyyteen. Viimeksimainitulla tarkoitan sitä, että koetetaan saattaa eri kouluasteet ja muodot elimellisesti liittymään ja sopeutumaan toisiinsa. Kehitys on, siltä näyttää, viemässä esim. siihen, että juopa kansa- ja oppikoulun välillä yhä enemmän häviää ja että kansan- ja ammattiopetus lähestyvät toisiaan. Tämä kaikki merkitsee muun ohella myös sosiaalista tasotumista. Koska opetuslaitoksen järjestelyssä kyseeseen tulevat tekijät so. eri kouluasteet ja muodot näin ollen ovat sisäisessä riippuvaisuussuhteessa toisiinsa, olisi kai luonnollisinta ja järkevintä, että niitä varten laaditut erilliset uudistussuunnitelmat tulisivat käsitellyiksi yht'aikaa ja yhtenä suurena kokonaisuutena.

Kansakoulunopettajainvalmistuksen uudistaminen tulee koskemaan myös korkeakouluamme, sillä sen tärkeimpänä ja tähän asti melkein yksinomaisena tehtävänä on ollut kansakoulunopettajain valmistus, jossakin määrin myös jatko-opetuksen edistäminen. Korkeakoulumme opetusohjelma on nyt mainitussa suhteessa hyvin läheisesti liittynyt seminaareissa noudatettuun, ja se kansakoulunopettajantutkinto, mihin opiskelu täällä johtaa, on sisällykseltään likimain identtinen seminaareissa suoritettun vastaavan tutkinnon kanssa. Sikäli kuin muiden opettajavalmistuslaitoksien opetusohjelmassa tapahtuu muutoksia, on korkeakoulunkin opettajavalmistuksessa tehtävä vastaavat muutokset. On kuitenkin mahdollista, että korkeakoululle on kansakoulunopettajain koulutuksessa tärkeimpänä tehtävänä lankeava huolehtiminen niistä täydentävistä opinnoista, joita kansakoulunopettajain, esitetyn uudistussuunnitelman mukaisesti, olisi harjoitettava vuoden ajan perustavien opintojensa päättymisen jälkeen. Tämä asettaisi korkeakoulun laajakantoisten järjestelyprobleemien eteen, mutta en epäile, etteikö korkeakoulu voisi niistä selviytyä, kunhan vain se saa käytettä-

väkseen tarpeelliset lisäopettajavoimat ja muut samanlaiset edellytykset. Tämä asia on kuitenkin syytä ottaa lähemmin pohdittavaksi vasta sitten, kun Eduskunta on ratkaissut kantansa kansakoulunopettajain valmistusta ja jatkokoulutusta harkitsevan komitean esittämään lakiehdotukseen.

Nyt puheena olleiden tehtäviensä ohella korkeakoulullamme nykyisin on tehtävänä myös kasvatustieteiden kandidaatin ja tohtorintutkintoihin tähtäävän akateemisen opetuksen antaminen. Siinä kohden tosin olemme vasta alkutaipaleella. Viime kesälukukautena kuitenkin kandidaatintutkintoon kuuluvia opintoja silmälläpitäen täällä pantiin toimeen proexercitioharjoituksia loppukokeineen sekä akateemisia seminaariharjoituksia. Osallistuminen näihin oli runsasta, ja samalla on ilmennyt, että ilahduttavan monet varsinkin tämän korkeakoulun entiset opiskelijat suunnittelevat kasvatustieteiden kandidaatintutkinnon suorittamista. Nyt alkavan lukuvuoden opetusohjelmaan on sisällytetty muutamia oppijaksoja, luentoja ja harjoituksia, joita kandidaatintutkintoon aikovat voivat käyttää hyväkseen.

Eräs seikka, joka nyt, kun kasvatustieteiden kandidaatin ja tohtorintutkintoja koskeva asetus on astunut voimaan ja kandidaatin tutkinnon ohjesääntö sekä eri aineiden tutkintovaatimukset Opetusministeriössä vahvistettu, tulee ajankohtaiseksi, on kysymys näiden tutkintojen antamasta pätevydestä. Asian luonnossa on, että pätevyys on oleva sama kuin sellaisten filosofiankandidaatin ja lisensiaattitutkintojen antama, joihin sisältyvät samat aineet kuin kasvatustieteiden kandidaatin ja tohtorintutkintoihin, sillä asiallisesti katsoen ei ole olemassa muuta eroa kuin se, että kasvatustieteiden kandidaatin ja tohtorintutkinnot ovat rajoitetut kasvatusta lähellä olevien aineiden alalle. Korkeakoulun opettajaneuvosto tuleekin ensi tilassa ryhtymään toimenpiteisiin mainitunlaisen pätevyyttä koskevan asetuksen aikaansaamiseksi.

Aloitamme tämän uuden lukuvuotemme ajankohtana, jolloin kansamme saa ponnistella monenlaisten vaikeuksien keskellä. Asemamme on kuitenkin muodostunut paremmaksi kuin monet viime syksynä rohenivat toivoa. Miten tästä lähin selviämme vaikeusistamme, riippuu kaikesta päättäen suurelta osalta itsestämme, varsinkin siitä, kuinka osaamme säilyttää vastuuntuntomme ja yhteisymmärryksen eri kansalaispiirien kesken, sekä ratkaisevasti myös siitä, kuinka tarmokkaasti ja hellittämättömästi jaksamme tehdä työtä.

Lausun keskuuteemme sydämellisesti tervetulleiksi tänne valitut uudet opiskelijat. Ja kaikille, niinhyvin opiskelijoille kuin opettajille ja korkeakoulun muille virkamiehille. toivotan työntöä ja iloa nyt alkavan lukuvuoden aikana.

Kasvatusopillisen korkeakoulun kolmannentoista lukuvuoden alkaessa.¹

Kirj. Erik Ahlman.

Kasvatusopillisen korkeakoulun opettajat ja oppilaat. Arvoisat kuulijat.

Kesäloman jälkeen olemme kokoontuneet tänne aloittamaan edessä olevan lukuvuoden työtä. Inhimillisesti katsoen pitäisi voida odottaa, että saamme työskennellä ilman sellaisia keskeytyksiä ja häiriöitä, jotka järkyttivät normaalia elämänmenoa äskeisten vuosien aikana. Niin paljon jännitystä kuin maailmassa nykyään onkin, ei kukaan halua niiden tapausten uudistuvan, jotka nykyinen ihmispolvi on saanut kokea; siksi katkerat ovat olleet viime maailmansodan seuraukset. Ovathan sodan hävitykset tällä kertaa olleet valtavammat kuin koskaan ennen historiassa, vallitsee suunnaton kaikkien tarvikkeiden puute, elintaso on useimmissa maissa painunut alemmaksi kuin pitkiin aikoihin on nähty. Kansat saavat kamppailla probleemien kanssa, jotka ovat lukuisimmat ja luultavasti paljon suuremmat kuin ne, joiden ratkaisemiseksi aikoinaan käytiin tuohon kohtalokkaaseen taisteluun. Erityisesti täällä Euroopassa ovat olot tukalat melkein kaikkialla, Ruotsia ja ehkä jotakin muuta pienempää puolueettomuutensa säilyttäneyttä maata lukuunottamatta. Meidänkin olomme ovat vaikeat, ja niiden kestämisen tekee helpommaksi korkeintaan tietoisuus, että vielä moninkertaisesti pahempaa on muualla, varsinkin Keski-Euroopassa.

Tosiasia on, että meidän suomalaisten on pakko katsoa tulevaisuuteen melkoisen huolestuneina, varsinkin taloudellisessa suhteessa. Ellei rauhanehtoihin tule jotakin helpotusta, näyttää lähimpien vuosien tilanne sangen synkältä. Olemme suunnattomasti köyhtyneet kansan-

¹ 2. 9. 1946 pidetty avajaispuhe.

taloudellisesti, meillä on huollettavaa invaliideja ja sotaorvot, sijoitettava ja asutettava siirtoväki, korjattava sodan hävityksen jäljet ja uusittava se, mikä sotavuosien aikana on ehtinyt rappeutua, ja kaiken tämän lisäksi maksettava sotakorvaus, joka hipoo kansamme suorituskyvyn rajaa. Kun nyt muistelemme niitä oloja, jotka meillä vallitsivat ennen sotia, kuvastuu tuo aika mielessämme melkein kuin jonkinlaisena kulta-aikana. Tietysti oli silloinkin epäkohtia, mutta kuinka paljon helpompaa olisikaan ollut niiden korjaaminen silloisten taloudellisten edellytysten vallitessa! Nyt ovat nämä edellytykset verrattomasti pienemmät. Ja kuitenkin nykyäänkin risteilee ilmassa monenlaisia uudistussuunnitelmia niiden välttämättömien toimenpiteiden ohella, joiden tarkoituksena on parantaa sodan iskemät haavat ja saattaa elämä edes jossakin määrin säännöllisiin uomiin. Tässä nykyään puhujenneessa uudistusinnossa on jotakin paradoksimaista, jos katselee asiaa puhtaasti rationaaliselta kannalta, sillä uudistuksethan nielevät aina paljon varoja; mutta se on sosiaalipsykologisesti ymmärrettävissä. Yleensä historia osoittaa, että sellaista melkein säännöllisesti esiintyvälittömästi raskaiden tappioiden, järkytysten ja mullistusten jälkeen.

Niihin uudistuspyrkimykseen, jotka viime aikoina ovat tulleet ajan-kohtaisiksi, kuuluu maamme opetuslaitoksen uudistaminen. Sen päiväjärjestykseen tuloa on epäilemättä osaltaan edistänyt sekin seikka, että aikaisempi kehitys tässä kohden on maassamme ollut jokseenkin hidasta, kenties on sanottava liiankin hidasta. Näin on ollut laita sekä oppikoulun että kansanopetuksen alalla. Tosin oli jo aikaisemminkin suunnitelmia ja aloitteita tehty, asioista keskusteltu puoleen ja toiseen, monissa komiteoissa niitä pohdittu, mutta valmista on tullut varsin vähän. Nyt on ulkonaisen tapahtumakulun pakottamina jouduttu vaiheeseen, jolloin yhä yleisemmin ja ponnekkaammin vaaditaan uudistusten, jopa sangen radikaalisten uudistusten toteuttamista.

Sellaisessa asiassa kuin opetuslaitoksen ja koulujärjestelmän uudistuksessa joudutaan aina laajakantoisten periaatteellisten ratkaisujen eteen. Minkä periaatteiden tulee siinä päästä johtaviksi? Monet eri näkökohdat saattavat tulla kysymykseen, mutta nykyisessä tilanteessa näyttää erityisesti kaksi olevan etualalla. Toisalta opetuslaitosta olisi koettava kehittää niin, että kansassa piilevät erilaiset energialähteet kasvatuksen ja opetuksen avulla saadaan niin tarkoituksenmukaisesti hyväksikäytetyiksi, että kokonaistulos on mahdollisimman edullinen.

Jokainen kansanjäsen on kehitettävä sellaiseksi, että hän pystyy omalla alallaan suorittamaan mahdollisimman suuren määrän tuottavaa työtä. Näin toivotaan edistettävän pois pääsyä siitä taloudellisesta ahdingosta, johon sodan kautta olemme joutuneet, ja voitavan myöhemmin kohottaa kansan elintasoja sekä jälleen saavuttaa taloudellinen hyvinvointi ja siihen perustuva luja pohja kansamme elämän eri puolille. Tämä on ollut silmämääränä niissä opetuslaitoksen uudistamispyrkimyksissä, jotka tähtäävät esim. entistä laajemman ja tehokkaamman ammattikoulutuksen järjestämiseen ja ammatinvalinnan tehostamiseen ja järkipäätämiseen. Voisimme sanoa sitä näkökohtaa, johon nyt olemme viitanneet, taloudellisuuden näkökohdaksi, ja se on kieltämättä nykyisissä oloissa erittäin varteenotettava.

Toinen näkökohta, joka koulu-uudistuksessa tämän ohella nykyään pyrkii esille entistä voimakkaampana, on sosiaalinen tai sanoisinko sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökohta. Koulujärjestelmä maassamme halutaan järjestettäväksi siten, että varallisuus ja yhteiskunnallinen asema ei pääsisi vaikuttamaan siihen, millaisen koulutuksen kukin voi saavuttaa, vaan että täydet kehittymismahdollisuudet olisivat kaikille tarjona. Ei pidetä oikeudenmukaisena sitä, että opetuslaitos ylläpitää luokkarajojen säilymistä ja omalla tavallaan kuvastaa niitä, niinkuin useinkin vielä katsotaan olevan laita maassamme. Luokkarajojen tasoittumiseen epäilemättä tärkeältä osaltaan juuri pyritään vaadittaessa esim. keskikoulusivistyksen yleistämistä ja keskikoulun oppimäärän sisällyttämistä yleiseen oppivelvollisuuteen. Niiden kahden pyrkimykseen, joista tässä olen maininnut, ei sinänsä suinkaan tarvitse olla keskenään ristiriidassa. Onhan hyvinkin ajateltavissa, että suurin tuotannollinen teho ja kansakunnan kaikkien voimien järkipäätäinen hyväksikäyttö saavutetaan silloin, kun jokainen yhteiskunnan jäsen voi antaa lapsilleen juuri sellaisen kasvatuksen, joka on tämän taipumusten ja tarpeiden mukainen, — yleensä silloin, kun sosiaalinen oikeudenmukaisuus on mahdollisimman täydellisesti toteutettuna. Mutta — kysyvät toiset — osataanko kouluoloissamme tuo sosiaalisesti perusteltu uudistus toteuttaa niin, että se todella osoittautuu myös taloudellisesti mahdolliseksi ja väestön tarpeiden kannalta tarkoituksenmukaiseksi, saavutetaanko todella se tavoite, mihin pyritään, sekä erityisesti, onko uudistus toteutettavissa niissä taloudellisesti muutenkin niin rasittuneissa oloissa, joissa kansamme tällä hetkellä elää? Toiset

taas uskovat uudistusten taloudelliseenkin tarkoituksenmukaisuuteen tai sitten panevat niin suuren painon sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttamisen tarpeellisuuteen, että ovat valmiit tinkimään jonkin verran muista näkökohdista. Että nykytilanteen vallitessa konkreettiset olosuhteet huomioon ottaen on olemassa eräänlaista vastakohtaisuutta taloudellisen rationalisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuusnäkökohdan — sellaisena kuin sen varsinkin eräät piirit meillä käsittävät — välillä, on tuskin kiellettävissä. En tahdo sen pitemmälti puuttua tähän nykyään ajankohtaiseen kysymykseen, jonka ratkaisu viimekädessä kuuluu hallitukselle ja Eduskunnalle, mutta sen verran lausuisin kuitenkin yleisenä käsityksenäni, että tällä hetkelläärkevin ratkaisu tässä asiassa näyttäisi olevan jonkinlainen kompromissi. Emme voi, niin vaikea kuin maamme taloudellinen tilanne onkin, ajatella yksinomaan sitä, mikä on rationaalisinta kansantaloutemme kannalta, mutta ei myöskään voi olla viisasta toteuttaa yksipuolisesti eräitä sosiaalisia pyrkimyksiä ummistamalla silmät taloudellisesti epätarkoituksenmukaiselta kansakunnan voimien ja varojen tuhlaukselta, mitä sellainen suuntaus varmuutta lähenevällä todennäköisyydellä tuo mukanaan.

Selvänä joka tapauksessa voidaan pitää, että huomattavia uudistuksia lähiaikoina on odotettavissa opetuslaitoksemme alalla. Ne tulevat epäilemättä vaikuttamaan myös kasvatusopilliseen korkeakouluun siten, että sen toimintaohjelma tavalla tai toisella muuttuu ja se saa uusia tehtäviä tähänastisten lisäksi. Olen jo aikaisemmin korkeakoulun avajaistilaisuudessa viitannut siihen mahdollisuuteen, että suunnitteilla oleva kansakoulunopettajain jatkokoulutus tärkeiltä osiltaan uskotaan korkeakoulun tehtäväksi. Sielullisesti poikkeuksellisten lasten ja nuorten kasvatukselle omistautuneiden opettajain valmistusta on myös suunniteltu täällä tapahtuvaksi. Jos keskikoulu-uudistus toteutetaan laajassa tai vaikkapa vain rajoitetummassakin muodossa, on todennäköistä, että korkeakoulumme myös joutuu osallistumaan tarvittavien uusien keskikoulunopettajain valmistukseen. Siinä eräitä laitoksellemme mahdollisesti lankeavia tehtäviä, jotka nykyään ovat näköpiirissä.

Se tosiasia, että kasvatusopillista korkeakoulua on tultu ajatelleeksi useiden viimeaikaisten opetuslaitoksemme uudistussuunnitelmien yhteydessä, johtunee melkoiselta osaltaan siitä seikasta, että sen asema

maamme kasvatustyön organisoinnissa huomioonotettavama tekijänä on vähitellen vakiintunut yleisessä tietoisuudessa. Se jossakin määrin havaittavissa ollut penseys, jota korkeakoulun alkuvuosina tunnettiin sitä kohtaan, on aikaa myöten yhä enemmän hälvennyt. Alussa pidettiin muutamilla tahoilla kasvatustieteellisen korkeakoulun astumista kunnianarvoisan Jyväskylän seminaarin tilalle eräänlaisena pieteetinloukkauksena, mutta nyt yhä yleisemmin ja luullakseni kansakoulunopettajistommeakin piireissä on voittamassa alaa sellainen käsitys, että laitoksemme uudessa, maamme nykyisiä sivistystarpeita vastaavassa muodossa jatkaa Uno Cygnæuksen aikoinaan alkuunpanemaa työtä opettajainvalmistuksen ja koko kansamme kulttuurin hyväksi. Korkeakoulu ei siis merkitse traditioiden katkeamista, vaan samojen pyrkimysten edelleenkehittämistä.

Korkeakouluun pyrkiviä on koko sen toiminta-aikana ollut runsaasti, nimenomaan naishakijoita on ollut joka vuosi paljon enemmän kuin on voitu ottaa. Mieshakijoiden lukumäärä on eräinä vuosina ollut verrattain pieni, ja sotavuosina heitä oli ymmärrettävistä syistä vain muutamia. Tänä vuonna on sitävastoin ollut niinhyvän mies- kuin naispuolisia pyrkijöitä niin paljon, että hakeneista miesylioppilaista ei ole voitu ottaa puoltakaan (60 150:stä) ja naisylioppilaista tuskin viides osa (40 215:stä). Sinänsä on korkeakoulun näkökulmasta katsoen ilahduttavaa, että pyrkijöitä on näin runsaasti, ei ainoastaan siksi, että se osoittaa tunnettavan mielenkiintoa ja luottamusta korkeakoulua kohtaan, vaan myös sen takia, että siten opiskelija-aineksen lahjakkuustaso muodostuu korkeammaksi, joskaan toisaalta ei voi olla valittamatta sitä seikkaa, että on pakko jättää ottamatta lukuisia hakijoita, varsinkin nuoria naisia, joilla olisi sekä harrastusta opettaja-alalle että ehkä myös hyvät edellytykset siihen. Voidaan tietysti kysyä, onko olemassa takeet siitä, että juuri soveliaimmat tulevat valituiksi, kun valinta tapahtuu haku-papereista ilmenevien ansioiden, siis lähinnä oppikoulun päästötodistuksen ja ylioppilastodistuksen arvosanojen perusteella, niinkuin nykyään on laita. Muunlainen valitsemismenetelmä, esim. erityisen tutkintotilaisuuden järjestäminen, kuitenkin hakijoiden lukuisuuden vuoksi olisi teknillisesti ylen hankalaa ja silti olisi epäilyksenalaisista, olisiko tulos sen parempi kuin nykyistä menettelytapaa käyttäen saavutettu. Tosin ei liene tieteellisesti tutkittu, millainen korrelaatio vallitsee koulu- ja ylioppilastodistusten arvosanojen ja opettajaksi-soveltuvuuden vä-

lillä, mutta käytännöllisen kokemuksen nojalla korkeakoulun opettajaneuvosto, joka valinnan suorittaa, on tullut siihen käsitykseen, että koulussa ja ylioppilastutkinnossa paraiten menestyneet yleensä myös omaavat suuremmat edellytykset onnistua opettaja-alalla, joskin tietysti poikkeuksia on olemassa. Korkeakoulu ei voi myöskään olla kiinnittämättä huomiota siihen tosiseikkaan, että älyllisesti lahjakkaat oppilaat paljoo paremmin kuin vähempilahjaiset pystyvät käyttämään hyväkseen tieteellisluontoista opetusta ja heillä on sekä suurempi kyky että halu jatkaa opintojaan pitemmälle. Ne korkeakoulusta päässeet, jotka ovat menestyksellisesti harjoittaneet opintojaan kandidaattitutkintoa varten Helsingin yliopistossa tai joiden tiedetään nykyisin opiskelevan korkeakoulumme kasvatustieteiden kandidaattitutkintoa varten, kuuluvat miltei poikkeuksetta älyllisesti korkeatasoisimpaan opiskelija-ainekseen.

Se suuri lukumäärä ylioppilaita, joita nykyään pyrkii sekä meidän laitokseemme että muihinkin korkeakouluihin, on tietysti asetettava yhteyteen oppikoulunkäynnin nopean yleistymisen kanssa meidän maassamme. Tulee tämän johdosta ajatelleksi, että se kansakoulunopettajain valmistuksen uudistamista harkitseva komitea, johon allekirjoittaneellakin on ollut kunnia kuulua, ehkä sittenkin on ollut liian varovainen, kun se ei ehdotuksessaan edellyttänyt edes keskikoulusivistystä opettajavalmistuksen minimipohjaksi. Alkaa yhä enemmän tuntua siltä, että ainakin kansakoulupohjaisuus on nykyään siirtymässä sivuutettuun kehitysvaiheeseen. Kenties ei olisi liian rohkeata pyrkiä suorastaan ylioppilaspuhujaisuuteen. Korkeakoulua perustettaessa esitettiin lopullisena tavoitteena, että olisi aikaa myöden saatava ylioppilastutkinto kansakoulunopettajain valmistuksen pohjaksi. Tätä kantaa edusti silloin kaukonäköisesti mm. professori Oksala. Sittemmin etäännyttiin jälleen tältä linjalta vetoamalla erityisesti kansakoulualalle antautuvien miesylioppilaiden riittämättömään lukumäärään. Tähän voitaisiin huomauttaa ensinnäkin, ettei liene osoitettu, että kansakoulunopettajain virkojen joutuminen laajassa mitassa ylioppilastutkinnon suorittaneiden lahjakkaiden naisopettajain haltuun merkitsisi mitään vaarallista epäkohtaa, toiseksi, ettei ole sanottu, että vastaisuudessa tuleekaan olemaan niin suurta puutetta kansakoulualalle antautuvista miesylioppilasta, ja kolmanneksi, että jos katsotaan olevan tarpeellista saada entistä lukuisimmat miehet antautumaan tälle alalle asiaa voidaan auttaa sillä, että opettajain liian alhaista palkkaa lisätään.

Ainakin nykyisistä merkeistä päätellen näyttää kehitys puhuvan opettajavalmistuksen ylioppilaspuhousuuden suuntaan. Ylioppilaspuhousuudella on mm. se etu, että kansakoulunopettajan valmistuksen saanut voi verraten helposti tehdä itsensä päteväksi myös oppi- ja erityisesti keskikoulunopettajanvirkoihin, asianhaara, joka piakkoin saattaa tulla hyvinkin merkitykselliseksi, jos oppivelvollisuuteen aletaan sisällyttää keskikoulu tai sitä vastaava koulu. Tähän asti on erotus oppikoulun ja kansakoulun — ja vastaavasti oppikoulunopettajan ja kansakoulunopettajan — välillä ollut verraten jyrkkä. Kansakoulunopettajat ovat muodostaneet tavallaan oman kastinsa, jonka jäsenet ovat monessa tapauksessa poteneet eräänlaista alemmuuskompleksia oppikoulunopettajain rinnalla. Sitä mukaa kuin ylioppilaspuhousuinen kansakoulunopettajan valmistus yleistyy, ja mitä tavallisemmaksi siirtyminen kansakoulunopettajasta oppikoulunopettajaksi tulee, sitä enemmän tasoittuu myös se juopa, johon olemme viitanneet. Tällainen tasoittuminen eri koulumuotojen ja opettajaryhmien kesken olisi sopusoinnussa myös nykyajan demokraattisen virtauksen kanssa.

Jotta kasvatusopillinen korkeakoulu voisi kunnollisesti täyttää sille tarkoitettua sivustystehtävän, ei riitä, että sillä on määrätty ohjelmansa, vaan se tarvitsee myös toiminnalleen tarkoitusta vastaavat ulkonaiset mahdollisuudet ja asialliset edellytykset. Viimeksi mainitussa suhteessa olisivat eräät pikaiset parannukset tarpeen. Korkeakoulun taholta on usean kerran koetettu kiinnittää viranomaisten huomiota siihen surkeaan tilaan, missä laitoksen rakennukset ovat, mutta kun toistaiseksi ei tässä kohden ole päästy eteenpäin, ovat toistuvat huomautukset välttämättömiä. Korkeakoulun rakennusten ja huoneistojen nykyinen tila on niin keho, että se ei vastaa lievintäkään vaatimustasoa; se on sellainen, että korkeakoulua tuskin kehtaa näyttää esim. ulkomaalaisille kävijöille. Erittäin vaikea epäkohta on myös luentosalien puute. Korkeakoulun juhlasalin täytyy olla jokapäiväisessä käytössä, koska se on toinen niistä kahdesta huoneesta, jotka ovat riittävän suuria luento-huoneeksi. Miesten voimistelusalit ja oppilasasuntolat ovat surkeassa kunnossa. Tyydyn näihin esimerkkeihin, vaikka luetteloa helposti voisi jatkaa paljon pitemmälle.

Vakavaa haittaa korkeakoulun toiminnalle tuottaa myös määrärahojen riittämättömyys. Tarkoitukseni ei ole tältä kannalta läpi-käydä korkeakoulun menosääntöä, mutta muutamien kohtien mainitse-

minen esimerkkeinä saattaa olla valaisevaa. Perussäännön mukaan korkeakoulussa tulee olla kesälukukausi, joka kestää kesäkuun 16 päivästä heinäkuun loppuun. Sen tarkoituksena on tarjota opettajille tilaisuus jatko-opintojen harjoittamiseen; nyt kun korkeakouluun on tullut kasvatustieteiden kandidaatintutkinto, kesälukukausi antaa mahdollisuuksia tätä tutkintoa tarkoittaviin opintoihin. Rauhan aikana ennen sotaa kesälukukautta varten varattu määräraha oli 75.000 mk, ja tänä vuonna, jolloin inflaatio on vähentänyt rahan arvon 4—5 osaansa, se oli yhäti vain saman suuruinen. Seurauksena oli, että kesälukukauden kestämisäika oli Opetusministeriön suostumuksella lyhennettävä yhteen kuukauteen ja ohjelmaa entisestään suuresti supistettava. Se seikka, että tästä huolimatta kesälukukaudelle kuitenkin ilmoitautui 712 opiskelijaa, osoitti, että tällainen opiskelutilaisuus on todellisen tarpeen vaatima. Voitaneen syystä toivoa, että Eduskunta ensi vuoden menosääntöön ottaa kesälukukauden määrärahan 300.000 mk:n suuruisena opettajaneuvoston tekemän ehdotuksen mukaisesti.

Tämän vuoden menosäännössä oleva kirjastoa varten varattu määräraha on 40.000 mk, so. markkamääräisesti 5.000 mk pienempi kuin ennen sotia. Se ei riitä välttämättömpäänkään kirjojen sidontaan ja aikakauskirjojen ostoon, saatikka sitten uuden ulkomaisen tieteellisen kirjallisuuden hankkimiseen. Tällainen tilanne merkitsee laitoksessa, jolla on myös tieteellisiä tehtäviä, yhtä nurinkurista asiointilaa, kuin jos lähetettäisiin henkilöitä suorittamaan jotakin heidän ammattiinsa kuuluvaa työtä ilman tarpeellisia työvälineitä. Toivomme, että nyt mainituissa kuten muissakin kohdissa otetaan huomioon opettajaneuvoston toivomukset, jotka itse asiassa rajoittuvat välttämättömpään ja joiden aiheellisuuden varmaankin jokainen civaltaa, joka ottaa vaivakseen lähemmin tutustua tosiasioihin.

Oman lukunsa muodostavat korkeakoulun opettajain ja muiden virkamiesten palkat. Niistä lopuksi muutama sana, koska ne ovat käyneet aivan kohtuuttoman alhaisiksi, jopa suorastaan riittämättömiksi. Tässä suhteessa ne kylläkin ovat samassa asemassa kuin valtion useiden muidenkin virkamiesryhmien ja varsinkin henkisen työn tekijäin inflaation johdosta murto-osaansa supistuneet palkat. Henkisen työn tekijäin palkkauksessa on nykyään muodostumassa suorastaan kestämatön tilanne. Sen vaikutukset ilmenevät käytännössä mm. siinä muodossa, että käy mahdottomaksi saada sekä virkojen väliaikaisia

hoitajia että päteviä hakijoita avoimna oleviin virkoihin. Valtiovalta kuitenkin reagoi hitaasti esitettyihin valituksiin niin aiheellisia kuin ne ovatkin. Sellaisten henkisen työn tekijäin kuin opettajien ja tiedemiesten työ on sen luontoista, ettei sen tarpeellisuus käytännössä osoittaudu yhtä kouriintuntuvassa muodossa ja yhtä välittömästi kuin esim. eräiden ruumiillisen työn tekijäin ryhmäin kohdalla. Henkisen työn tekijät eivät työstä poisjäämällä voi samassa määrin asettaa yhteiskuntaa »seinää vastaan» kuin esim. teollisuus- ja liikennetyöläiset saattavat tehdä. Mitään välittömästi vaikuttavia mullistuksia ei olisi sillä, jos kouluissa lakattaisiin opettamasta tai jos tiedemiehet lakkaisivat tekemästä tutkimustyötä. Elämä jatkaisi aluksi entistä menoaan melkein kuin mitään ei olisi tapahtunut. Mutta aikaa myöten alkaisi tämä henkisen työnteon lamaantuminen kyllä tuntua ja sen tuhoisat vaikutukset olisivat syvälekäyviä ja laajalle, koko kansan elämään ulottuvia. Menettäisimme ennen pitkää asemamme sivistyskansain joukossa. Pienenä kansana turvamme on siinä, että henkinen työ maassamme sekä laajuutensa että laatunsa puolesta pysyy ainakin yhtä korkealla tasolla kuin tähän asti. Muuten kuljemme turmiota kohti.

Kaikki tietävät, että valtionaloutemme tila niistä syistä, joihin aikaisemmin viitattiin, nykyään on erinomaisen vaikea, ja henkisen työn tekijät ymmärtävät, että heidän on lojaalisesti tyydyttävä palkkauksensa tuntuvaan väliaikaiseen alenemiseen. Mutta heidän on vaikeata mukautua sellaiseen asiantilaan, että heidän elinehtojaan heikennetään enemmän kuin muiden palkannauttijaryhmien ja että palkkauksia järjestettäessä ei samassa määrin näytä otettavan huomioon oikeus- ja kohtuusnäkökohtia kuin sitä, miten äänekkäästi ja jyrkästi jokin ryhmä esittää vaatimuksensa. Uskomme kuitenkin, että henkisen työn ahdingotila on poikkeuksellisista oloista johtuva tilapäinen ilmiö eikä enteenä pysyväiselle suuntaukselle yleisten asioiden hoidossa. Muuten näyttäisi tilanne korkeakoulumme ja sen edustamien pyrkimysten sekä maamme koko sivistyselämän kannalta varsin vähän lupaavalta.

Lausun korkeakouluun valitut uudet opiskelijat sydämellisesti tervetulleiksi keskuuteemme. Toivon, että tulette uudessa ympäristössänne hyvin viihtymään, tekemään innolla työtä sekä löytämään tyydytystä työstänne. Samaa toivotan korkeakoulussa jo ennestään oleville opiskelijoille sekä opettajille ja muille virkamiehille.

Kasvatusopillisen korkeakoulun neljännen lukuvuoden alkaessa.¹⁾

Kirj. Erik Ahlman.

Kasvatusopillisen korkeakoulun opiskelijat, opettajat ja virkamiehet!
Hyvät kuulijat!

Kokoontuessamme jälleen tänne aloittamaan uutta työkautta täytyy meidän todeta, etteivät olot maailmassa ole vakiintuneet sillä tavoin kuin oli toivottu. Rauhattomuus, epäluulo ja keskinäisen luottamuksen puute kansojen ja erilaisia intressejä edustavien ryhmien kesken jatkuu, ellei suorastaan ole kasvamassakin. Kaukana tuntuu vielä olevan ikävöity hyvän tahdon ja kansojen veljestyksen aikakausi. Tosin on muodostettu Yhdistyneiden Kansakuntien suuri ylivaltiollinen järjestö rauhanomaisen kehityksen takeeksi, mutta sen mahdollisuudet tehokkaasti suorittaa tärkeä tehtävänsä näyttävät ainakin tällä hetkellä epäilyttäviltä, ja tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että maailmasta puuttuu se henkinen ilmapiiri, jossa sen pitäisi saada toimia, jotta toiminta voisi johtaa positiivisiin tuloksiin. On aivan kuin ihmiskunta olisi jäänyt taikakehään, josta se ei löydä poispääsyä. Monikin ehkä viime maailmansodan aikana optimistisesti uskoi, että sen aikaansaamat kärsimykset ja koettelemukset olisivat sielullisesti puhdistaneet ihmiskuntaa, että se olisi ollut kuin kiirastuli, jonka lävitse kansojen oli käytävä löytääkseen uuden onnellisemman muodon inhimilliselle yhteiselämälle. Mutta kun katselee ympärilleen ja kuuntelee niitä viestejä, joita saapuu maailman eri puolilta, saa sen vaikutelman, että ihmiset ovat jääneet samanlaisiksi kuin ennenkin, yhtä suuri yksilö- ja ryhmäegoismi on vallalla kuin aikaisemminkin, ja minkäänlaisesta yleisestä mielenmuutoksesta, joka voisi olla lähtökohtana ja pohjana

¹⁾ 1. 9. 1947 pidetty avajaispuhe.

toisenlaiselle, paremmalle asioiden järjestykselle kuin se, mikä johti viime maailmansotaan, ei moniakaan merkkejä ole havaittavissa.

Edellä mainitusta maailman sekasortoisesta henkisestä tilasta johtuu suureksi osaksi myös, ettei päästä kunnolla käsiksi siihen suureen jälleenrakennustyöhön, minkä sodan suorittama perusteellinen hävitys on tehnyt välttämättömäksi, ja se taloudellisen elämän epävakaisuus ja laskemattomuus, joka on nykytilanteelle leimaa-antavana piirteenä. Mitä meidän maahamme tulee, olemme toistaiseksi ilahduttavaa kyllä suhteellisen hyvin suoriutuneet niistä suurista vaikeuksista, joihin sota on meidät saattanut, mutta yleisen maailmantilanteen jännitykset kuvastuvat omalla tavallaan täälläkin aiheuttaen rauhattomuutta eri tahoilla. Eräs häiritsevä tekijä on myös rahamme jatkuva inflaatio, joka luo mitä moninaisimpia vakavia pulmia ja suuresti vaikeuttaa tasaista elämän menoa sekä taloudellisella että sosiaalisella alalla. Inflaatio on kehittynyt niin nopeata vauhtia, että — mainitakseni erään meitä lähellä olevan esimerkin — valtion virkamiesten palkat, jotka keväällä vihdoin saatiin kohotetuiksi jossakin määrin yleistä hintatasoa vastaaviksi, jälleen ovat joutuneet »kuoppaan», niinkuin nykyään käytetty sanonta kuuluu.

Luonnontieteet voittavat alaa.

Nykyisessä kulttuurissa on tosin eräitä aloja, joilla kehitys osoittaa alati kohoavaa suuntaa ja joille viime sota merkitsi kannustintakin, nim. inhimillinen tekniikka. Harva se päivä saa maallikkokin sanomalehdistä lukea uusista keksinnöistä, menetelmistä ja muista edistysaskelista liikenne- ja taisteluvälineiden, kone- ja sähkötekniikan, kemiallisen tekniikan, mutta myös biotekniikan ja lääkintätekniikan alalla. Koska tämä edistys ratkaisevalta osalta perustuu luonnontieteellisen tutkimuksen suurenmoiseen edistymiseen, on ollut seurauksena, että nuoremman polven mielenkiinto etupäässä kääntyy luonnontieteitä ja niiden käytännöllisiä sovellutuksia kohti. Nämä alat ovat nyt lupaa sekä samalla nykyhetken tarpeiden ja ajanhengen suuntautumisen mukaisia.

Ikävä vain, että samanaikaisesti on pantavissa merkille humanististen harrastusten heikkeneminen ja humanististen tiedonalojen vähäsyminen. Humanistiset tieteet, jotka aikaisemmin ovat muodos-

taneet olennaisen ja tärkeän alueen sivistyspyrkimyksistä, ovat jäämässä syrjäytettyyn asemaan. Meidän realistisena itseään pitävä aikamme katsoo niihin vähäksyen ennen kaikkea sen tähden, ettei niistä muka ole mitään »hyötyä». Niiden alalla suoritettu tutkimustyö ei yleensä johdakaan kouriintuntuvaan käytännölliseen hyötyyn. Tosin on olemassa muutamia humanistisiakin tieteitä, jotka ovat käytäntöön sovellettavissa ja joille sentähden nykyisessä tietoisuudessa myönnetään suurempi olemassaolon oikeus. Tällaisina on mainittava erityisesti psykologia, jolla nykyaikaisten menetelmien mukaan harjoitettuna on verraten suuret sovellusmahdollisuudet, sekä kasvatustoppi ja tietyssä mielessä sosiologia, josta on tullut viime aikoina niin sanoakseni eräänlainen muotitiede. Mutta mitä hyötyä on esim. historiasta ja kaikista historiallisesti orientoituneista tieteistä, jollaisia useat humanistiset tieteet valtaosaltaan ovat? Mitä hyötyä on tutkia ihmistä, hänen elämänilmauksiaan, entisiä ja nykyisiä kulttuurillisia aikaansaannoksia, kun tämän tutkimuksen tuloksia ei voida suoranaisesti käyttää hyväksi aikaansaamaan edullisia muutoksia meitä ympäröivässä todellisuudessa?

Humanismi ase ihmisessä piilevää barbaaria vastaan.

Vastaus tällaisiin kysymyksiin riippuu viime kädessä siitä, mikä merkitys annetaan sanalle »hyöty». Monet sisällyttävät tähän käsitteeseen vain sen ajatuksen, että hyötyä on sellainen, mikä merkitsee ihmisen ulkonaisten elämänehtojen paranemista. Tässä tapauksessa on suurin osa humanistisista tieteistä sellaisia, ettei niiden tutkimiseen juuri kannata uhrata aikaa ja vaivaa. Mutta tieteen tuottama »hyöty» voidaan myös käsittää niin laajasti, että siihen sisältyy se sisäinen rikastuminen ja henkinen jalostuminen, minkä tutkimustyö ja sen tuloksiin perehtyminen ja niihin eläytyminen tuo mukanaan. Jos käsitämme tieteen »hyödyn» viimeksi mainitussa mielessä, silloin on myönnettävä, että humanistiset tieteet ovat viljelemisen arvoisia ja hyödyllisiä tieteitä, joskin tieteitä, joiden »hyöty» on voittopuolisesti sisäisellä alalla. Ne ovat käyttäökseni vanhaa kulunutta sanaa s i v i t ä v i ä tieteitä. Tässä on niiden pääasiallinen merkitys. Ne ovat näin ymmärrettyinä myös ase ihmisessä alati piilevän ja esiin pyrkivän barbarian kurissa pitämiseksi ja hänen ihmisyytensä, humaniteettinsa

kehittämiseksi. Muinaiset kreikkalaiset, jotka laskivat perustuksen länsimaiselle tieteelle, käsittivät kaiken tieteen tehtävän miltei yksinomaan sivistäväksi. Tämä saattoi olla yksipuolinen käsitys, mutta menisimme toiseen yksipuolisuuteen — ja epäilemättä ihmiskunnan vahingoksi — jos kokonaan eliminoisimme tieteen tehtävistä sen sivistävän merkityksen ja rajoittaisimme sen tarkoituksenmukaisten muutosten aikaansaamiseen ulkomaailmassa. Kun renessanssiajan suuret humanistit koettivat tutkimustensa avulla tutustua klassilliseen muinaisuuteen, oli heillä mielessä se tarkoitus, että he tällä tavoin tekisivät palveluksen »humanisuudelle», raivaisivat tietä lisääntyneellä mielenjäloudelle ja ymmärtämyksellisyydelle. Humanismin mentaliteetti ilmeni myös sen edustajien lempeyttä ja inhimillisyyttä harrastavassa kasvatusjärjestelmässä. On muuten merkille pantavaa, että meidän päivinämme sanaa »humanismi» usein käytetään sellaisen ajatussuunnan nimityksenä, joka suosii inhimillisyyttä, suvaitsevaisuutta ja oikeudenmukaisuutta ihmisten välisissä suhteissa vastakohtana fanatismille sekä väkivalta- ja diktatuurimentaliteetille.

Olen tässä tullut esittäneeksi eräänlaista humanististen tieteenalojen apologiaa. Sen olen tehnyt osaksi sentähden, että minua vanhana näiden harrastusten edustajana monien muiden tavoin surettaa ja huolestuttaa näiden tieteiden viimeaikainen aliarviointi, osaksi taas ajatellen kasvatusopillisen korkeakoulun edelleen kehittämistä varsinkin tieteelliseltä puoleltaan. Luulisin voitavan sanoa, että tämä laitoksemme sekä sellaisena, kuin se nyt on, että sellaisena, miksi sitä on lähinnä suunniteltu edelleen kehitettäväksi, on olennaisesti humanistinen opinahjo. Vaikka erällä muillakin oppiaineilla kansakoulunopettajain valmistuksessa on huomattava asema opetusohjelmassa, lienee kuitenkin myönnettävä, että opetuksen, nimenomaan tieteellisesti syvennetyn opetuksen pääpaino on humanististen aineiden taholla. Myös luulisin, että niiden opiskelijain hengenlaatu, jotka hakeutuvat tänne opettajiksi valmistuakseen, useimmissa tapauksissa on niin sanoakseni humanistinen: heitä humanistin tavoin kiinnostaa ihminen ja hänen hengenilmauksensa. Onhan kasvatus sellaisena, minä se täällä ymmärretään, juuri ihmisen kasvatusta. Menestyksellinen kasvattaminen edellyttää ennen muuta tutustumista ihmiseen ja siihen, mikä hänelle on ominaista.

Uusia oppituuoleja tarvitaan.

Tällä kertaa kuitenkin ajattelen enemmän täällä annettavaa korkeampaa akateemista opetusta, joka on tullut ajankohtaisemmaksi korkeakoulullemme senjälkeen kun se on saanut oikeuden toimeenpanna kasvatustieteiden kandidaatin- ja tohtorintutkintoja. Laitoksemme tämän puolen vastaista kehitystä silmälläpitäen olisi tärkeätä, että oppituuolien lukua lisättäisiin. Sillä nyt annettavissa oleva akateeminen opetus jää sängen niukaksi ja supistuu vain muutamaan harvaan aineeseen. Nykyään on meillä professorinvirat filosofiassa, kasvatusopissa, psykologiassa ja suomen kielessä. Näissäkin suppeissa puitteissa on nykyisten säädösten vallitessa mahdollista suorittaa kasvatustieteiden kandidaatinutkinto korkeakoulun omien opettajavoimien opastamana. Mutta niinkuin näkyy, ovat nämä mahdollisuudet ylen rajoitetut eivätkä sentähden ole omiaan houkuttelemaan tänne ainakaan suurempia opiskelijamääriä. Kovin paljon ei auta asiaa sekään, että tutkintoasetuksen mukaan kasvatustieteiden kandidaatinutkinnon suorittaja on oikeutettu ottamaan aineyhdistelmiinsä yhden sellaisen aineen, jonka hän suorittaa Helsingin tai Turun yliopistoissa, aineen, jolla täällä ei ole edustajaa. Epäilemättä tarvittaisiin täydennystä nyt olemassa olevien professorinvirkojen lisäksi.

Jo useita vuosia sitten on ollut esillä kysymys kahden uuden professorinviran perustamisesta nim. ns. heilpedagogiikan eli parannuspedagogiikan ja kouluhallinnon. Edellistä on tänne suunniteltu erityisesti sitä seikkaa silmälläpitäen, että poikkeuksellisten lasten opettajien ja kasvattajien koulutus on ajateltu keskitettäväksi Jyväskylään kasvatusopillisen korkeakoulun yhteyteen. Näin on asiaa mm. suunniteltu maisteri Niilo Mäen johtaman komitean mietinnössä. Toistaiseksi ei maassamme ole saatavissa mitään erikoista nykyään yhä tärkeämmäksi käyvän parannuskasvatuksen opetusta. Ainoa tieteellinen opetus, mitä tälle alalle aikovat voivat saada, annetaan täällä Jyväskylässä psykologian professorin johdolla, mutta luonnollista on, että sen hoitaminen yllä mainitun suunnitelman tultua toteutuksi on käyvä hänelle ylivoimaiseksi eikä sen säilyttäminen hänen niskoilleen olisi kohtuullista sen enempää kuin tarkoitukseenmukaistakaan.

Erityistä kouluhallinnon professorinvirkaa on korkeakouluun ajateltu, koska on pidetty todennäköisenä, että kasvatustieteiden kandidaatin

tutkinnon usein suorittavat sellaiset henkilöt, jotka tulevat toimimaan opetustoimen alalla hallinnollisissa tehtävissä — esim. kansakoulun-tarkastajina —, joissa vaaditaan koululainsäädännön ja kouluorgani-saation perusteellisempaa tuntemista. Tämänluontoinen virka, nime-nään vertailevan koululainsäädännön ja kouluhallinnon professorin-
virka, tulee kuitenkin mahdollisesti perustettavaksi muuanne, Helsin-
gin yliopiston historiallis-kielitieteelliseen osastoon tai valtiotieteelli-
seen tiedekuntaan taikka myös suunnitteilla olevaan kasvatustieteelli-
seen keskuslaitokseen, kuitenkin niin, että mainitun viran haltija velvoi-
tettaisiin lyhyempiä aikoja lukuvuodesta luennoimaan kasvatuspilli-
sessa korkeakoulussakin.

Edellä mainitseni professorinvirkoja voidaan tuskin katsoa puha-
taasti humanistisia aineita edustaviksi. Parannuspedagogiikan pro-
fessorinvirka olisi näet ainakin eräältä osaltaan pikemminkin lääketie-
teellinen, lähemmin sanoen psykiatrinen, ja kouluhallinnon professorin-
virka taas jossakin määrin juriidinen.

Humanistista opinalaa sitävastoin edustaisi sosiologia n professorin-
virka, jollaisen perustamisesta myös aikaisemmin on ollut kysy-
mys ja joka nähdäkseni erinomaisen hyvin soveltuisi korkeakoulussa tä-
hän asti edustettujen aineiden yhteyteen. Onhan sosiologia läheisessä
kosketuksessa sekä filosofian, psykologian ja kasvatustieteen kanssa, ja
mielessä myös äidinkielen tutkimuksen kanssa. Tällaisen aineen edusta-
jan saamista kasvatustieteelliseen korkeakouluun puoltaa jo se tosiasia,
että kasvatustiede aina ja kaikkialla on sosiaalinen ilmiö ja koulu sosiaali-
nen instituutio. Se sosiologia, jota täällä tarvittaisiin, ei olisi primitii-
visten kansain sosiologiaa, vaan sen tutkimuskohteena olisivat nykyis-
ten kulttuurikansain ja erityisesti oman kansamme keskuudessa ilme-
nevät sosiaaliset suhteet. Erikoistehtävänä saattaisi olla kasvatukseen
vaikuttavien sosiaalisten tekijäin tutkiminen. Tutkimustehtävistä
ei varmaankaan olisi puutetta. Kasvatuksessa ja erityisesti julkisessa
kasvatuksessa ollaan tekemisissä monenlaisten sosiaalisten ryhmien ja
muodosteiden kuin myös biologisten, etnillisten, poliittisten ja muiden
tekijäin kanssa, joilla aina on sosiaalinen puolensa. On myös ajatelta-
vissa, että sosiologian saatua edustajansa korkeakouluun tänne perus-
tettaisiin laitos, joka kokoaisi tilastoa ja tietoja, jotka koskevat kas-
vatuksen sosiaalista puolta. Aineistoa voitaisiin kartuttaa laudatur-
tutkielmien ja muiden tutkimustöiden yhteydessä.

Sosiologian ohella haluaisin mainita erään tutkimusalan, jonka mielestäni niin ikään ensimmäisten joukossa tulisi saada oppituolinsa korkeakouluun nim. *h i s t o r i a n*. Historia täydentäisi elimellisesti muita täällä opiskeltavia aineita. Niinkuin jo huomautin, on humanistinen tieto aina ja usein tärkeältä osaltaan historiallista. Inhimillinen kulttuuri, joka juuri on humanististen tieteiden tutkimuskohteena, rakentuu aikaisemmin vallinneen ja tapahtuneen pohjalle. Juuri historiallinen aspekti oleellisimmin erottaa ihmistä koskevat, so. humanistiset opinalat luonnontieteellisistä. Voisi suorastaan sanoa, että ihminen on »historiallinen olento»; emme kykene ymmärtämään ihmistä, elleimme näe häntä ja hänen toimiaan ja aikaansaannoksiaan historiallisesta näkökulmasta. Se mielenkiinto, mitä tunnetaan historiaa kohtaan, on puhtaasti inhimillistä mielenkiintoa, mielenkiintoa ihmistä kohtaan, ei mihinkään käytännöllisiin hyötynäkökohtiin perustuvaa. On tosin toisinaan puhuttu myös historian käytännöllisestä merkityksestä. On esim. sanottu, että voidaan oppia menneisyydestä: historia on elämän oppimestari — *magistra vitae*. Meidän ei jyrkästi tarvitse asettua sellaiselle kannalle, joka väittää, että historia opettaa meille vain sen, ettei siitä mitään voida oppia. Epäilemättä historiasta sekä voidaan jotakin oppia ja siitä on myös opittu; mutta se, minkä verran näin tapahtuu, on siksi vaikeasti mitattavissa, ettei tätä näkökohtaa voida käyttää historian arvon perustelemiseksi. Historian käytännöllinen merkitys on toisinaan myös nähty siinä, että se tuodessaan nykypolven silmien eteen menneiden sukupolvien suurteot ja kansan suuren menneisyyden kannustaa nykypolvea samanlaisiin ponnistuksiin ja yleensä ylläpitää kansallista itsetuntoa. Tällaisen käsityksen mukaan historian käytännöllinen arvo olisi propagandistinen. Tällaista merkitystä historialta ei voida kieltää, mutta tämän puolen korostaminen johtaa helposti yksipuolisiin historiankäsityksiin tai suoranaiseen tosiasioiden vääristelyyn sekä välillisesti kansan omien voimien ja mahdollisuuksien yliarviointiin. Oikein tapa perustella historian »käytännöllistä» arvoa on nähdä siinä harrastuspiiri, jonka merkitys on sisäisellä alalla ihmisen sivistäjänä, näköpiirin laajentajana, inhimillisen ymmärtämyksen edistäjänä ja varsinkin kunnioituksen herättäjän *yksilöä* kohtaan. Historia on nim. tutkimusala, joka perusluonteensa mukaisesti kohdistaa huomionsa ennen kaikkea *yksilölliseen*, mutta — ja se erityisesti huomattakoon — *merkitsevään yksilölliseen*.

Jos korkeakouluumme aluksi saataisiin ne professorinvirat, joihin olen viitannut, olisi mielestäni astuttu hyvä askel eteenpäin; olisi saatu aikaan pieni, mutta ehyt kokonaisuus, joka jo antaisi tilaisuuden erilaisille sopiville aineyhdistelmille. Näiden suunnitelmien toteutumisen luulisi nykyäänkin olevan mahdollisuuksien rajoissa. Aivan toisenlaiset näkökohdat tietysti avautuvat, jos tänne Jyväskylään, niinkuin viime aikoina toisinaan myös on ollut puhetta, sijoitetaan keskikoulunopettajain valmistusta uutta keskikoulusuunnitelmaa silmällä pitäen. Silloin kenties myös on siirryttävä pois edellä kosketellulta humanistiselta linjalta. Mutta koska tässä on kysymys asiasta, joka vielä odottaa ratkaisuaan, en ole katsonut olevan syytä ottaa siihen liittyviä mahdollisuuksia puheeksi.

Ennätysmäärä opiskelijoita.

Nyt alkavana lukuvuonna tulee korkeakoulun opettajavalmistuskursseilla olemaan enemmän opiskelijoita kuin milloinkaan aikaisemmin. Toisella vuosikurssilla on 95 opiskelijaa ja tänä syksynä alkavalle ensimmäiselle vuosikurssille määräsi opetusministeriö otettavaksi 120, joista 80 mies- ja 40 naisylioppilasta. Näiden lisäksi tulevat korkeakoulun opiskelijoihin kuulumaan ne 40 ylioppilastutkinnon suorittanutta alakoulunopettajaa, jotka kouluhallitus on valinnut valmistumaan kasvatusopillisessa korkeakoulussa yläkoulunopettajiksi yhden lukuvuoden kuluessa. Tänä vuonna valtioneuvosto on antanut asetuksen, joka tekee mahdolliseksi mainitunlaisen opettajanvalmistuksen vuosina 1947—49. Samanlainen asetus oli voimassa muutamia vuosia sitten.

Syynä nyt toimeenpantuun opettajavalmistuksen lisäämiseen on ollut kansakoulualalla ilmenevä suuri opettajavajaus, joka vuorostaan johtuu ensi sijassa siitä, että kansakoululuokkien oppilasten enimmäismääriä on alennettu. Erityisesti koetetaan lisätä miesopettajain valmistusta, minkä vuoksi Helsinkiin on perustettu väliaikainen opettajakorkeakoulu miesylioppilaita varten, ja tähän meidän korkeakouluumme on otettu entistä suurempi määrä miehiä. Kun nämä 80 miestä on valittu 137 hakijan joukosta ja taas 230:een nousevasta naisten hakijamäärästä on tänne valittu parhailla arvosanoilla varustetut, on luonnollista, että ensimmäinen vuosikurssi on koostunut

eräissä suhteissa epähomogeenisista aineksista, mikä ei voi olla vai-
kuttamatta jossakin määrin haitallisesti. Eräs seikka, joka on omiaan
aiheuttamaan huolestumista, on se, kuinka tänne nyt saapuva uusi
opiskelijajoukko voi saada asuntoja Jyväskylästä, joka muutenkin
potee suurta asuntojen puutetta. Myöskin opetuksen järjestäminen
tuottaa erinäisiä vaikeuksia. Kaikeksi onneksi on ent. miesseminaari-
rakennuksen kolmannen kerroksen luentosali ehditty saattaa sellaiseen
kuntoon, että siinä nyt on tilaa 130 kuuntelijalle.

Muista korjauksista, joita tänä kesänä on suoritettu korkeakoulun
rakennuksissa, mainittakoon juhlasalin lattian uusiminen sekä ent.
johtajarakennuksen kunnostaminen korkeakoulun kirjastoksi, mitä
viimeksimainittua työtä tosin ei vielä ole loppuun suoritettu, mutta
tulee tämän syksyn kuluessa saatettavaksi päätökseen. Se jälkeen on
vihdoinkin käyvä mahdolliseksi siirtää korkeakoulun kirjaston kirja-
varat pois kaupungin omistamasta kirjastorakennuksesta.

Paljon on kuitenkin vielä uusittavaa ja korjattavaa korkeakoulumme
rakennuksissa, joiden nykyinen rappiotila herättää jokaisen kävijän
huomiota. Erityisesti oppilasarjuntolat ja miesten voimistelusalit vaati-
vat pikaista korjaamista ja korkeakoulun melkein kaikki huoneistot
maalaamista. Tällä hetkellä eivät korkeakoulun rakennukset ole lähi-
mainkaan tällaisen laitoksen arvon mukaisessa kunnossa. Tarvittai-
siin perusteellinen yleiskorjaus, joka muuten kerran jo pitikin toteu-
tettaman, mutta joka valitettavasti on siirtynyt vuodesta vuoteen.
Toivomme, ettei sitä nyt enää kauan tarvitse odottaa.

Lausun korkeakoulun opettajat, virkamiehet ja opiskelijat tervetu-
leiksi lukuvuoden työtä aloittamaan. Erityisesti kohdistan nämä sa-
nani teihin uusiin opiskelijoihin, jotka eri puolilta Suomea olette saapu-
neet tänne kansakoulunopettajiksi valmistumaan. Toivon, että pian
kotiudutte uuteen ympäristöönne ja käytte tekemään työtä innolla ja
harrastuksella sekä osoitate kaikessa sen laitoksen arvon mukaista
käytöstä, johon teidät on valittu opiskelijoiksi.